

226

~~Tablets Sept. 27 1891~~
Marguerite Catharine
reached 126 grand
to Francis P. Gallagher
& Anna McEvoy
way.
Patri: Michael McEvoy
Erica Lorraine Connolly
Fr. J. Petit

to category

~~1203~~

of under staff

hired and placed

Property of
COSA
Please return to
Graduate Theological
Union Library

INTRODUCTIO

AD

SACRAM SCRIPTURAM,

ET

COMPENDIUM

HISTORIÆ ECCLESIASTICÆ

USQUE AD ANNUM MDCCCXXXVI.

CUM INDICE COPIOSISSIMO

ACCESSIONE

NOTITIA LIBRORUM IURIS UTRIUSQUE,

ET POSITIONES

EX UNIVERSA THEOLOGIA DOGMATICO-SCHOLASTICA SELECTÆ.

EDITIO DENUO AUCTA ET EMENDATA.

AVENIONE.

APUD FRANCISCUM SEGUIN, TYPOGRAPHUM.

1836.

СИСТЕМА
МАТЕМАТИЧЕСКОГО
ИССЛЕДОВАНИЯ

СОВРЕМЕННОГО
ИССЛЕДОВАНИЯ

ИСТОРИЕ ВОССТАНОВЛЕНИЯ

СИСТЕМЫ ВОССТАНОВЛЕНИЯ

EDITOR LECTORI.

« **MULTIS** abhinc annis prodierunt hæc duo quæ Lectori offerimus opera , brevia quidem , sed gravissima ea rerum momentosarum quas continent copiâ (1).

Primum , quod inscribitur *Introductio ad sacram Scripturam* , innumeræ fere complectitur quæstiones de sacra Scriptura generatim , et de singulis ejus libris. Illas reveræ summatim tantum recenset auctor ; sed eo modo ut , qui sacrarum Scripturarum studio incubuerunt , rerum jam sibi notarum seriem facile apprehendant et animo revolvant ; qui autem eisdem operam dare vellet , ordinem habeant quem sequantur. Quinimo solius hujus libelli ope permulta edisci possunt quæ ignorare non debent viri Sacris addicti. Opusculum istud in se pretiosum , pretiosius adhuc visum est in his rerum adjunctis , in quibus tanta est penuria et librorum et facultatum ad illos comparandos ; hinc de eo iterum edendo susceptum fuit consilium. Quamvis , ob breve temporis intervallum , in animo tantum habuerim editioni invigilare , opus recognoscendo , nonnulla existimavi aut revocanda ad sanioris critices regulas quæ à tempore ex quo primùm prodiit illuxerunt ; aut addenda de gravissimis quæstionibus de quibus siluerat auctor , v. g. *de sex diebus creationis* , *de Chronologia ante et post diluvium* , etc. Occasione data , appellavi scriptores qui de propositis

(1) Hæc duo opera confecta sunt *ad usum Ordinandorum* ab eruditio et modesto auctore ex Eudistarum Congregatione , quæ et Missionibus , et juniorum Clericorum institutioni dedita , tam bene merita est de Religione et Ecclesia. Illorum editiones plures numero prodierunt ab anno 1752 ; quædam fortè præcesserunt.

quæstionibus melius disseruere : apposui etiam Indicem operum quæ consuli possunt ab iis qui in sacrarum Scripturarum studio versantur.

Alterum opus , cui titulus , *Compendium Historiæ Ecclesiasticæ* , paucis etiam innumera continet : scilicet auctor sex articulis , pro quolibet æræ Christianæ seculo , tradit ordinem Conciliorum oecumenicorum , seriem summorum Pontificum , Scriptorum Ecclesiasticorum , Institutorum Regularium et Secularium , Principum , et Novatorum. In singulis articulis attingit res præcipuas quæ contigerunt , et paucioribus verbis sanum de omnibus profert judicium. Penè unumquemque est agnoscere quanta sit hujus Compendii utilitas , iis maximè quos non deceret errare in Chronologia præcipuorum factorum quæ ad Historiam Ecclesiasticam pertinent. »

Hæc D. *de la Hogue* , in editione Londinensi anni 1811 , quam secuti sumus. Nonnulla addita sunt de gravissimis Ecclesiæ malis , et de Scriptoribus Ecclesiasticis ad finem ultimi seculi.

Novo Supplemento , ne quid desideretur , accedit Synopsis Seculi **xix** usque ad annum 1836 ; et Index historicus qui mille circiter antea vocabula continebat , plus mediâ parte nunc prodit ampliatus.

ELENCHUS.

INTRODUCTIO AD SACRAM SCRIPTURAM.	Pag. 7
PARS PRIMA. De Scriptura sacra in genere.	7
QUÆSTIO I. De natura Scripturæ sacræ.	7
QUÆSTIO II. De auctoritate Scripturæ sacræ.	9
<i>Propositio I.</i> Libri quos Judæi et Christiani sacros appellant, sunt genuini.	10
<i>Prop. II.</i> Libri sacri non fuerunt corrupti substantialiter.	13
<i>Prop. III.</i> Historia Librorum sacrorum est maximè verax.	14
<i>Prop. IV.</i> Libri Veteris et Novi Testamenti verè sunt divini, et divinâ auctoritate exarati.	16
QUÆSTIO III. De inspiratione Scripturæ sacræ.	26
QUÆSTIO IV. De Canone Scripturæ sacræ.	30
QUÆSTIO V. De Editione Scripturæ sacræ.	52
<i>Caput I.</i> De Textu originario Scripturæ sacræ.	52
<i>Caput II.</i> De Versionibus Scripturæ.	54
<i>Articulus I.</i> De Versionibus Græcis.	54
<i>Art. II.</i> De Versionibus Latinis.	36
<i>Art. III.</i> De Versionibus vernaculis.	38
QUÆSTIO VI. De Sensibus Scripturæ sacræ	40
PARS SECUNDA. De singulis Scripturæ sacræ Libris.	52
De Pentateucho.	52
De Libris Josue, Judicum et Ruth.	63
De Libris Regum, Paralipomenon, et Esdræ.	64
De Libris Tobiæ, Judith, Esther et Job.	65
De Psalmis et quinque Libris Sapientialibus.	67
De Prophetis Majoribus.	70
De Prophetis Minoribus, et Machabæis.	71
De sacro Christi Evangelio.	74
De Actibus Apostolorum.	79
De XIV Beati Pauli Epistolis.	80
De Epistolis Catholicis, et Apocalypsi.	81
APPENDIX PRIMA. De præcipuis mundi Ælatibus.	82
APPENDIX SECUNDA. De præcipuis mundi Imperiis, in ordine ad sacram Scripturam.	85
De Imperio Assyriorum.	85
De Imperio Chaldæorum seu Babyloniorum.	86

De Imperio Medorum.	Pag. 87
De Imperio Persarum.	87
De Imperio Græcorum.	88
De Monarchia Asiæ vel Syriæ.	88
De Monarchia Ægypti.	89
De Imperio Romanorum.	89

COMPENDIUM HISTORIÆ ECCLESIASTICÆ. 91

SYNOPSIS primi Ecclesiæ Seculi.	92
II Seculi.	95
III Seculi.	97
IV Seculi.	100
V Seculi.	105
VI Seculi.	111
VII Seculi.	114
VIII Seculi.	116
IX Seculi.	117
X Seculi.	120
XI Seculi.	121
XII Seculi.	124
XIII Seculi.	127
XIV Seculi.	130
XV Seculi.	133
XVI Seculi.	138
XVII Seculi.	145
XVIII Seculi.	155
XIX Seculi, usque ad annum 1836.	167
INDEX hujus Compendii.	175

BREVIS NOTITIA LIBRORUM JURIS UTRIUSQUE. De Jure Canonico. 185

De Jure Civili. 188

ORATIONES recitandæ ante Lectionem Veteris et Novi Testamenti. 190

POSITIONES ex universa Theologia dogmatico-scholastica selectæ. 191

INDEX Operum quæ utilissima erunt sacrarum Scripturarum studio incumbentibus. 196

INTRODUCTIO

AD

SACRAM SCRIPTURAM.

Omnis Scriptura divinitus inspirata utilis est ad docendum, ad arguendum, ad corripiendum, ad erudiendum in justitia; ut perfectus sit homo Dei, ad omne opus bonum instructus.

2. **TM. III. 16, 17.**

OPUSCULUM hoc elaboratum est in gratiam sacræ Theologiae Candidatorum, quibus nec adest marsupium locuples ad libros mole ingentes emendos, nec suppetit tempus ad eos evolvendos. Optassem multa dicere paucis; at illud sanè arduum: dum enim brevis esse labore, obscurus sio. Satis erit pro hoc instituto, si nunc dilucida et firma stabiliantur principia; accedent deinceps uberes magistrorum explicaciones, aut diffusiora legi poterunt volumina: itaque præcipuæ tantum quæstiones, probationes, objectiones et responsiones indicabuntur in hoc libello. Quod ut planè fiat, dicetur breviter 1° de Scriptura sacra in genere, 2° de singulis Scripturæ sacræ libris.

PARS PRIMA.

DE SCRIPTURA SACRA IN GENERE.

SEX proponentur Quæstiones de Scriptura sacra in genere. Prima erit de Natura; II. de Auctoritate; III. de Inspiratione; IV. de Canone; V. de Editione; VI. de sensu Scripturæ sacræ.

QUÆSTIO PRIMA.

De natura Scripturæ sacræ.

NATURA rei alicujus ex ejus nomine, definitione et proprietatibus cognoscitur.

I. Scripturæ sacræ appellantur sæpe Biblia Sacra, Libri Sacri, Sacri Codices, Litteræ Sacræ, Sacer Textus.

Scriptura etiam aliquando dicitur instrumentum pacti vel fœderis Deum inter et homines initi, quo Deus gratias et felicitatem promittit, homines verò ad virtutis exercitium se obligant. Non raro vocatur **Testamentum**, id est voluntas **Dei** solemnis manifestata, hæreditatem temporalem et æternam instituens: voluntas illa ante Christum manifestata, dicitur **vetus Testamentum**; à Christo et post Christum promulgata, dicitur **novum Testamentum**. Appellatur insuper **Libri Canonici**, quia per **Canones** seu regulas et definitiones Ecclesiæ continetur in **Canone** sive **Catalogo** sacro, in quo **Libri Sacri** secernuntur à profanis. Appellatur tandem **Scriptura**, quia verbum **Dei** litteris consignatum est: appellatur **Sacra**, ratione principii, nempe **Dei**, à quo fluit; ratione eorum quæ continentur, mysteria enim et documenta quæ in ea includuntur sunt **sacra**; denique ratione finis, quia ad **Dei** gloriam tendit et ad hominum salutem. *Hæc scripta sunt, inquit S. Joannes (xx. 31.), ut credatis, quia Jesus est Christus filius Dei, et ut credentes, vitam habeatis in nomine ejus.*

II. **Scriptura Sacra** rectè definitur: **Verbum Dei**, **Spiritu sancto** specialiter afflante, ab homine **conscriptum**. — Dicitur **verbum Dei**, seu **sermo**, qui **Deum** habet **auctorem**. Dicitur, **Spiritu sancto** specialiter afflante, quia, ut ait **S. Petrus** (2 Ep. 1. 21.), *Spiritu sancto inspirati, locuti sunt sancti Dei homines*. Dicitur, ab homine **conscriptum**, tum quia, excepto **Decalogo**, nihil habemus **digito Dei**, sine hominum ministerio, exaratum; tum ut distinguatur **verbum Dei** **scriptum**, quod continetur in **Scriptura**, à verbo **Dei** tradito, quod continetur in **Traditione**, sive in **Conciliarum definitionibus** et **SS. Doctorum libris**. **Definitio** ista est **accurata**, exponit enim **rem per genus et differentiam**.

III. **Libri sacri** cæteris sunt, 1° **venerabiores**, ob dignitatem mysteriorum quæ ibi revelantur; nullibi etiam tam sublimia reperiuntur: ob antiquitatem **scriptionis**; **Moyses** enim omnium qui supersunt **scriptorum**, est antiquior: ob certitudinem factorum; maximâ enim certitudine gaudent **Libri sacri**, divinâ auctoritate innixi. 2° Sunt **jucundiores**, ratione **historiarum**, quæ præclarissimæ sunt; v. g. **historia creationis mundi**, **diluvii**, **Josephi**, etc. ratione **oraculorum**, quæ perspicua sunt et nitida; v. g. **oracula de Messiae divinitate**: ratione **exemplorum**; congruentia enim sunt ad omnia **vitia fugienda** et omnes colendas **virtutes**. 3° Sunt **utiliores**: quamvis enim non fuerint simpliciter et **absolutè** necessarii, cùm **Deus** aliis modis supplere potuerit hominum **doctrinæ**, et reverè religio sine illis libris ante **Moysen** steterit; attamen libri illi sunt **utilissimi** ad conservan-

dam historiæ sacræ memoriam , ad mysteria sacra celebranda , ad docendos infideles , ad arguendos hæreticos , ad corripiendos peccatores , ad erudiendos indoctos , tum erga Deum , tum erga homines ; tandem ad corda illuminanda , convertenda , sananda , inflammenda et corroboranda.

QUÆSTIO II.

De auctoritate Scripturæ sacræ.

QUÆRITUR utrum Scriptura sacra habeat auctoritatem erga omnes homines. Fundamentalis hæc quæstio maximè est momenti ; quocirca paulisper est evolvenda. Auctoritas aliquando sumitur pro jurisdictione , sive potestate. regendi inferiores. **Hic** verò sumitur pro dignitate , et ut ita dicam , exigentia fidei , et significat virtutem et potentiam sermonis alicujus , ad captivandum intellectum , ita ut præbeat assensum iis quæ proponuntur. Auctoritas alia est verbi humani , propter testimonium hominum veridicorum ; alia verbi divini , propter testimonium Dei revelantis : porrò , ut ait S. Joannes (1 Ep. v. 9.) , *si testimonium hominum accipimus , testimonium Dei majus est.....* Hæc auctoritas probanda occurrit , vel adversus Christianos , vel adversus Judæos , vel adversus Ethnicos. Pro conditione hostium diversa adhibenda sunt arma.

Si cum Christiano agatur , nubes traditionis Patrum et judicium Ecclesie , Scripturæ sacræ pondus et auctoritatem palam manifestabunt ; Christianis enim , nihil validius et efficacius , duobus illis veritatis fontibus , proferri potest. Traditio Patrum purissimus est canalis per quem ad nos usque immaculata pervenit veritas à Deo tradita : Ecclesia autem est supremus judex controversiarum , quæ circa fidem et mores oriri possunt inter Christianos.

Si cum Judæo disputandum sit , supposita auctoritate veteris Testamenti , quod admittit , probanda erit auctoritas novi Testamenti. **Hoc** autem siet 1° ostendendo scriptores novi Testamenti summè veridicos fuisse , nec deceptos nec deceptores , ut dicemus in prima probatione tertiae propositionis : 2° ostendendo figuræ omnes in veteri Testamento descriptas in novo adimpletas fuisse , eo ipso modo quo describuntur in libris novi Testamenti ; prophetias omnes perfectum habuisse eventum ; omnia tandem èa præcisè ratione contigisse in novo Testamento , quo in veteri fuerant prænuntiata : porrò id fuisse traditur in tractatu de Religione , vel de Incarnatione. Quædam seligamus testimonia. I. Genes. XLIX. 10 , Messias dicitur venturus cùm aufcretur sceptrum è Juda:

Daniel. IX. 24, cùm 70 hebdomades annorum, ab instauratis post captivitatem Babyloniam Jerosolymis, jam jam essent absolvendæ: *Aggæi* II. 8, cùm staret adhuc Templum secundum. Atqui auctores novi Testamenti clarè asserunt Jesum Christum verum Messiam advenisse, in diebus Herodis, cùm auferebatur sceptrum è Juda, stante secundo Templo, et cùm jam jam absolvendæ essent septuaginta hebdomades prædictæ. II. Messias debebat è Bethlehem prodire: *Michææ* V. 2. *Et tu Bethlehem*, etc. è semine David: *Isaiæ* XI. 1.: è Virgine nasci, *Isaiæ* VII. 14. *Ecce Virgo concipiet*, etc. Atqui auctores novi Testamenti asserunt Messiam in Bethlehem natum fuisse, è semine David originem duxisse, è Virgine natum fuisse. III. Messiae vitam, paupertatem, labores, passionis et mortis circumstantias describunt Prophetæ David, Isaias, Jeremias, Zacharias, etc. Atqui eodem ipso modo, ad apicem impleta in Jesu filio Mariæ manifestum est ex scriptoribus novi Testamenti. Innumeræ alia prætermitto, et jam dicta lucem ex dicendis accipient.

Si tandem adducendus est Ethnicus ad admittendas Scripturas sacras, et assensum dandum iis, quæ in illis Libris continentur; quatuor accuratè præstanta videntur: 1° ostendendum est libros, quos Judæi et Christiani sacros esse dicunt, verè esse genuinos, id est, temporum, locorum et personarum quibus attribuuntur; nec esse suppositios, id est, non fuisse præpostorè confitos et dolosè adiuentos novissimis temporibus. 2° Libros illos non fuisse corruptos et mutatos *substantialiter*, sive quoad veritatem historiae, sive quoad notitiam mysteriorum, sive quoad traditionem legum et præceptorum. 3° Libros illos in omnibus esse veraces, nihil falsi contineare. 4° Libros illos esse verè divinos, id est, Deo ipso auctore, ab hominibus fuisse exaratos.

PROPOSITIO I.

Libri quos Judæi et Christiani sacros appellant, verè sunt genuini; nec dici possunt supposititii.

PROBATUS 1° sive humanâ. Illi libri sunt verè genuini nec ulla tenus supposititii, qui ab iis auctoribus scripti sunt à quibus scripti esse dicuntur, et eo circiter tempore, quo scripti esse feruntur; atqui libri sacri, etc. Nam illi libri ab iis auctoribus scripti sunt, eo tempore quo scripti feruntur, qui eo modo scripti crediti sunt unanimi consensu, ab omnibus proximè et continuatâ serie sequentibus aetatibus ad nos usque. Atqui libri sacri eo modo quo scripti feruntur, scripti crediti sunt unanimi consensu ab omnibus, etc. Nam ab omni ævo, ex

quo formam regiminis acceperunt Israëlitæ, libri veteris Testamenti unanimi consensu crediti sunt scripti ut ferruntur, ab Israëlitis omnibus, etiam post divisionem Tribuum factam tempore Roboam et Jeroboam, quo tempore nihil commune habuerunt, quantum fieri potuit. Ita etiam libri veteris et novi Testamenti crediti sunt scripti ab iis auctoribus, etc. ab ipsis Ecclesiæ Christianæ primordiis, cum Apostoli gratiâ cœlesti jam roborati, novæ legis mysterium, Judæis primum, deinde orbi universo, promulgarent. Sic scripti crediti sunt ab omnibus Christianis, non Catholicis modò, sed et ab innumeris Hæreticis, qui à Catholicorum sententiis, quantum potuerunt, desciverunt. Palmare videtur hoc argumentum, nec potest negari nisi admittatur pyrrhonismus historicus, à quo quisque sapiens abhorrire debet.

Et certè non magis, imò minus dubitari potest genuinos esse libros, quos tota gens Israëlitarum ab accepta in deserto forma regiminis, et tota Christianorum gens ab exordio religionis christiana, sinè opinionum diversitate, crediderunt genuinos, quam dubitari potest de sinceritate librorum Iliadis ab Homero, Æneidos à Virgilio, Commentariorum Cæsaris à Julio Cæsare, Orationum Tullii à Tullio Cicerone. Atqui meritò irrideretur qui nunc assereret libros qui circumferuntur sub nominibus illorum auctorum non esse genuinum factum eorum, aut ejus circiter temporis. Unde non magis dubitare licet de antiquitate sincera historiarum et legum quæ in Pentateucho seu quinque libris Mosaicis pro Israëlitis, et in Evangelio pro Christianis traditæ sunt et referuntur in illis libris, quam dubitari potest de traditione legum à Numa Pompilio pro Romanis, à Solone pro Atheniensibus, à Lycurgo pro Lacedæmoniis, et à Mahumete pro Mahumetanis. Sinè hac regula ruunt omnia, et nihil certum in historia. Igitur qui ea negaret inter stultos deputandus esset, ac magis verberibus quam verbis esset excipendus.

Probatur 2º enumeratione. Idem sit judicium de cæteris Scripturæ libris ac de Pentateucho, qui est fundamentum omnium librorum veteris Testamenti, et quasi summarium religionis Judaicæ; et de Evangelio secundum quatuor Evangelistas, quod est fundamentum librorum novi Testamenti; cæteri enim sunt tantum appendices. Atqui haec duo sacrorum librorum volumina sunt genuina et minimè supposita.

1º Quidem Moyses fuit certè auctor Pentateuchi: nam ille est auctor Pentateuchi, qui sèpissime asserit se jussu Dei scripsisse verba legis, et quem hujus libri auctorem cognoverunt omnes reliqui librorum sacrorum

auctores, Christus ipse, Apostoli, et tandem omnium nationum et seculorum auctores insignes: atqui Moysen esse Pentateuchi auctorem asserit ipse Moyses et omnes, etc. Sic 1° *Exodi* XVII. 14. *XXIV.* 4. *XXXIV.* 27. — *Deuter.* *XXXI.* 9. 24. — 4 *Reg.* *XIV.* 6. *XVIII.* 6. — *Judic.* *III.* 4. — *1 Esdr.* *III.* 2. *VI.* 18. — *2 Esdr.* *IX.* 3. — *Baruch.* 1. 20. — *Daniel.* *IX.* 11. Notandum id quod refertur 4 *Reg.* *XXII.* 8, et 2 *Paralip.* *XXXIV.* 15, Helciam Pontificem, tempore Josiae, cum sartatecta Templi curaret, librum legis ipsa Moysis manu (ut videtur) scriptum in domo Domini reperisse. 2° Christus et Apostoli dicunt Moysen de Christo scripsisse, v. g. *Joan.* *V.* 46. *Act.* *XV.* 21. 3° Auctores omnes Judæi et Samaritani, inter Christianos Catholici et Hæretici id apertè confitentur omnes. 4° Tandem id disertissimè probat Huetius in *Demonstratione Evangelica*, ex innumeris auctoribus profanis, v. g. ex Sanchoniate Phœniciarum rerum scriptore, uno aut altero seculo Moyse recentiore; ex Homero, Hesiodo, Solone, Anaxagora, Socrate, Theopompo, Berozo, etc. imò universam Ethnicorum theogiam ex Moysis scriptis aut actis manasse probat idem auctor.

2° Sancti Evangelii libri sunt genuini fœtus quatuor Evangelistarum, nec sunt suppositi. Nam illi libri sunt genuini, qui laudati sunt tanquam genuini ab innumeris scriptoribus et coætaneis, id est circiter eo tempore quo scripti sunt, et quo res scriptæ contigerunt, aut paulò post; et ab aliis continuatâ serie ad nos usque: atqui quatuor Evangelistas scripsisse Evangelium, tempore circiter quo contigerunt res narratæ, testantur omnium temporum scriptores, ut ostendit olim Eusebius in *Historia Ecclesiastica*, et ostendunt quibus fusori stylo scribere datum est: v. g. S. Mathæum scripsisse Evangelium testatur in sua ad Corinthios Epistola Clemens Romanus apostolicorum temporum æqualis, qui testimonia ex eo Evangelio depromit; laudatur pariter illud Evangelium ab Ignatio, qui Christum à mortuis suscitatum vidisse se gloriabatur. Laudatur à Polycarpo Joannis Apostoli Discipulo, et à Papia Polycarpi sodali; item à Justino martyre, ab Athenagora, à S. Irenæo qui primam Apostolorum successionem se attigisse jactabat: addi possent scriptorum agmina; at superfluum esset.

Probatur 3° ex impossibilitate suppositionis. Si libri sacri non essent genuini, fuissent suppositi, vel ab Ethniciis, vel à Judæis, vel à Christianis, atqui nullum dici potest. Non primum; Ethnici enim ignorabant historiam et mysteria Israëlitarum, qui certè non approbassent libros ab Ethniciis confictos. Non secundum; nam libri veteris Testamenti continent præcepta difficillima, leges durissimas; referunt scelera Judæorum immanissima,

objurgationes amarissimas nomine Dei factas, et durissimas castigationes à Deo inflictas Israëlitis: atqui ea omnia non referrentur in libris, si fuissent à Judæis conficti. Non tertium; nam 1º non supposuerunt Christiani libros veteris Testamenti, quia ante Christianos libri illi existebant. 2º Non supposuerunt libros novi Testamenti; nam cùm ad omnes Judæos, *Ethnico*s et Christianos dirigerentur, dolosi auctores fuissent certè ab aliquibus suppositionis et mendacii accusati, et horum accusatio ad nos pervenisset. Deinde cùm libri illi contineant præcepta ad observandum, et mysteria ad credendum difficultia, horum librorum promulgationi obstitissent sanè multi. Exemplo res fiat clarior: si nunc deceptor libros proferret, circa religionem suppositionis, à quo, quæso, admitterentur illi libri?

PROPOSITIO II.

Libri sacri non fuerunt corrupti substantialiter.

PROBATUR. Nam si fuissent interpolati, vel à Judæis, vel à Christianis; atqui neutrum dici potest. 1º Libri veteris Testamenti non fuerunt interpolati à Christianis: Judæi enim vehementissimè obstitissent, et aliquid de eo scriptum superesset: atqui nihil de eo scriptum remansit. Non etiam à Judæis fuerunt interpolati, tum quia Christus et Apostoli hujus interpolationis non arguerunt Judæos; tum quia adhuc integra manent vaticinia de Christi divinitate, quæ si potuissent Judæi, certè delevissent; tum quia libri publici, numero plurimi, continent totam religionem, nobilitatis titulos et gentis et privatorum, originem cæremoniarum ab initio observatarum, v. g. Circumcisionis, Agni paschalis, purificationum, primitiarum, etc. non potuerunt vitiari, neque à privato, neque à societate, apud populum, qui semper tenacem et scrupulosam, ad apices usque, habuit in sacra volumina observantiam; atqui, ut norunt omnes, Judæi semper habuerunt, etc. 2º Libri novi Testamenti non fuerunt depravati; hæc enim depravatio facta fuisset vel statim à morte Christi et videntibus Apostolis, vel postea: atqui primum dici non potest; reclamassent enim auctores et fideles: nec secundum, tum quia eodem modo legimus eas Scripturas, quo legebant Patres priorum seculorum ut constat; tum quia illa mutatio nec dici potest facta communis consilio, nec privati alicujus arte et malitiæ; fuissent enim aliqui, qui huic fraudi obstitissent; quis enim ignorat omnes summopere ad religionis mutationem attendere? Præterea non erant in eorum potestate innumera exemplaria, quæ manibus omnium ferebantur; sola mens pasta

chimæris aliter potest sentire. Si facta fuisset mutatio, nonne cognita essent depravationis tempus, locus, modus, etc? Sicut ergo supponi non potest nunc aliquem impunè libros sacros mutare; ita omni verisimilitudine caret, quæ singi posset, olim facta in libris sacris mutatio et corruptio substantialis.

PROPOSITIO III.

Historia Librorum sacrorum est maximè verax.

PROBATUR 1. Illa Historia est maximè verax, cujus scriptores fuerunt integerrimi, sincerissimi, plerique doctissimi, et omnes veridici; atqui scriptores Historiæ sacræ, etc. Nam illi fuerunt omnino veridici qui nec fuerunt decepti nec deceptores; atqui historici sacri, etc. 1° Falli non potuerunt; fuerunt enim plerique testes oculati, omnes prudentes, omnes exquisiti veritatis inquisitores: sic Moyses in omni Ægyptiorum sapientia eruditus, insuper audierat à longævis patribus suis historiam rerum ad sua usque tempora; scribit verò postea quæ viderat, audierat, fecerat: sic Josue, sic Prophetæ, præsertim Isaias, et Jeremias, et Daniel; sic tandem Evangelistæ et S. Paulus, poterant dicere: *Quod ab initio audivimus, quod vidimus oculis nostris, quod perspeximus, et manus nostræ contrectaverunt, et testamur, et annuntiamus vobis.* (1 Joan. I. 1.) 2° Fallere nec voluerunt nec potuerunt; 1° quia erant candidi, simplices, probi, integerrimæ vitæ et famæ: 2° quia nemo gratis malus; attamen nihil omnino profuisset illis mendacium, nullà spe lucri temporalis, aut gloriæ humanæ moveri poterant: 3° quia facilè potuissent falsitatis argui et convinci, probro et ignominia affici, si mendaces fuissent; scribebant enim coram innumeris, ea quæ novissimè gesta referebantur; v. g. libri Moysis scripti sunt et lecti coram innumera hominum multitudine, qui factorum in iis relatorum fuerunt testes oculati: et libri Evangelistarum directi sunt ad Judæos, et ad Christianos, ad principes, ad sapientes, etc. 4° quia maxima et singularis est concordia inter auctores veteris Testamenti secum, et novi Testamenti secum, et insuper inter scriptores novi Testamenti cum veteris Testamenti scriptoribus; omnes eodem spectant, omnes eamdem doctrinam tradunt, uno verbo, omnia ab eodem videntur scripta calamo, quamvis scriptores tot seculorum fuerint, diversæ indolis et linguae, diversi ingenii, et scripserint diversis temporibus et locis. *Hæc certè omnia operatur unus atque idem Spiritus, dividens singulis prout vult.* (1 Cor. XII. 11.) Cæcus sit oportet qui non videt hic summæ veritatis tesseram. Quis in multitudine

philosophorum inveniet multos, inter quos cuncta quæ sensere, convenient? imo inter historicos profanos quantæ dissonantiae? 5º Ipsi scriptores saepe inconcussa patrabant miracula, ut eorum quæ scribebant, veritatem ostenderent; sic Moyses, Prophetæ, Apostoli, etc. 6º Tandem si quidam dolosus nunc immensum populum regere tentaret, et leges, quas diceret divinas, sensibus et libidinibus adversas præscriberet, ut fecit olim Moyses, quid, quæso, proficeret? Pariter si quidam rudes piscatores totius orbis religionem mutare susciperent, ut factum ab Apostolis narrant Evangelistæ, quomodo irriderentur? Ita, judice ratione, factum fuisse, si Moyses et Apostoli fuissent mendaces, dolosi, impostores, seductores.

Probatur 2º. Omnis historia est verax, quæ res gestas ita narrat uti narrantur in multis libris coætaneis, vel proximis ætati quæ res gestæ sunt. Atqui sacri narrant res gestas, etc. 1º Innumeri scriptores à Moyse ad nos narraverunt res gestas, sicut à Moyse narrantur. 2º Scriptores novi Testamenti narrant res, unanimi consensu, sicut narratae sunt, et ab auctoribus Judæis et ab Ethniciis. Nam Josephus Judæus scriptor fidelissimus, *lib. XVIII. Antiq. c. 4*, (cujus testimonium verè genuinum esse comprobatur alibi) omnia quæ præcipua sunt de Jesu Christo, virtutes et miracula, summatim narrat ut Evangelistæ. Deinde Judæi in Talmude tractatu in Midrach, et Mahumetani in Alcorano Azoarâ V, omnia ferè attestantur mirabilia de Christo Jesu, quæ Evangelistæ scripserunt. Præterea insigniores Ethnici auctores idem de Christo retulerunt quod Evangelistæ, v. g. Suetonius, Tacitus, Plinius junior, Phlegon, etc. Sic novum sidus post Christum natum apparuisse, ad eumque Magos venisse, non disfletur Julianus Apostata apud S. Cyrrillum, *lib. VI.* Miracula Christum edidisse confitetur Celsus apud Origenem; Christi mortem refert Tacitus, *Annal. lib. XV.* Mirabilem solis defectionem, et terræ motum, quæ moriente Christo contigerunt, narrat Phlegon, Adriani Imperatoris libertus, in *Chronicis lib. XIII.* Non mirum ergo si S. Lucianus martyr, ut refert Eusebius, sic tyrannos affatus sit: « Requirite in annalibus vestris, et » invenietis temporibus Pilati paciente Christo, fugato » sole, interruptum tenebris diem. » Non mirum etiam, si Tertullianus confidenter sic Gentiles alloquebatur: (*Apologet. c. 21.*) « Eum mundi casum in archivis vestris » relatum habetis. » Legebant multi Doctores, ut Eusebius et S. Augustinus in Actibus Pilati, qui tunc erant sinceri, Epistolam hujus præsidis ad Tiberium, in qua Christi mirabilia consitebatur. Narrat etiam doctissimus Tertullianus, in *Apologet. c. 5*, Tiberium Imperatorem

de rebus à Christo praeclarè gestis, certiorem factum à Pilato, ea retulisse Senatui Romano, suumque dedisse suffragium, ut inter deos adscriberetur; Senatum quidem respuisse; at Tiberium in sua sententia et pro Christianis benevolentia perseverasse. Porrò Tertullianus hæc referens, Romanos ad monumenta publica in archivis deposita remittebat, falsitatis et opprobrii censuram non veritus. Tandem Lampridius ethnicus in vita Severi refert, Adrianum in multis urbibus templa aedificasse in honorem Jesu Christi, sed oracula respondisse, quod si staret hoc susceptum opus, brevi deos omnes esse eliminandos, et totum orbem christianum futurum.

PROPOSITIO IV.

Libri veteris et novi Testamenti verè sunt divini, et divinā auctoritate exarati.

PROBATUR 1° ex eventu vaticiniorum. Quod antequam probetur, observandum 1° prophetiam seu vaticinium esse narrationem rerum futurarum, quæ nondum contigerunt eo tempore quo prophetia illa edita est, quæque ex naturalibus causis prævideri non possunt. 2° Prophetiam esse veracem, quæ prædicta res eventu postea completas. 3° Omnem prophetiac facultatem à Deo esse; Deut. XVIII. 22, Isaías XLIV. 7, sed præsertim XLI. 25, sic habet: *Annuntiate quæ ventura sunt in futurum, et sciemus quia dii estis vos.... Unde Tertullianus, Apologet. c. 20. ait: « Idoneum testimonium divinitatis est veritas » divinationis, » Hoc posito,*

Probatur propositio. Libri illi Deum habent auctorem qui continent innumeras prophetias diu antequam evenirent descriptas eo ipso modo quo adimpletæ sunt. Atqui libri, etc. 1° In veteri Testamento præcipuae sunt Jacob morientis, Genes. XLIX. 10. Moyses, præsertim Deuter. XXVIII., clades quibus puniendi erant Israëlitæ, si legem Dei infringerent, vaticinatur à verbo ad verbum, sicut in decursu temporum contigisse constat. Aliæ sunt Davidis, Isaiae, Jeremiæ, Danielis, qui non tam Christi vates, quæm historici videntur. Vaticinantur præcipue abrogationem legis Mosaicæ, substitutionem legis Evangelicæ, et conversionem Gentium, v. g. Psal. II. 8. XXI. 28. LXXI. 8, etc. — Isai. I. 11. II. 2. XLII. 1. LV. 4. LX. 5. etc. — Jerem. VI. 20. XXXI. 51. — Amos. V. 21. — Malach. I. 10. *Non est mihi, inquit, voluntas in vobis, dicit Dominus, et munus non suscipiam de manu vestra; ab ortu enim solis usque ad occasum, in omni loco sacrificatur, et offertur nomini meo oblatio munda.* 2° In novo Testamento insignes sunt prophetiae, præsertim Matth. XVI. 21. XX. 19. et alibi Christus suam futuram resurrec-

tionem prædictit, eo modo quo factam fuisse constat. 3º Multis in locis Christus prænuntiat quæcunque Apostolis eventura erant, sicut revera evenerunt. 4º *Matth. XXIV. 2*, et alibi, prædictit nitidè eversionem Templi Jerosolymitani, qui teste *Josepho (lib. VII Belli Judaici)* contigit post 40 annos à morte Christi, agente Tito, imperante Vespasiano; non remansit lapis super lapidem, surrexit gens contra gentem, undique vallo circumdata est civitas et expugnata. Tribulationibus vexati sunt Judæi talibus, ut matres propter famem prementem suorum filiorum carnes in escam præparaverint.

Probatur 2º ex splendore miraculorum, quæ à solo Deo esse potuerunt, patratorum ab auctoribus vel defensoribus librorum, in gratiam doctrinæ in libris sacris contentæ. Quod antequam probetur, observandum 1º miraculum divinum esse effectum extraordinarium, productum à virtute, omnes causarum secundarum vires superante, sive absolutè, sive saltem habitæ ratione circumstantiarum. 2º Deum summè veracem et summè bonum non posse in gratiam falsitatis patrare miracula, aut permittere ut apparentia patrentur, ita ut non sit medium detegendi erroris; *impossibile enim est mentiri Deum (Hebr. VI. 18.)*: unde S. Augustinus ait, miracula esse sigilla quibus Deus veritatem obsignat. Hoc posito,

Probatur propositio. Doctrina in libris sacris contenta est verè divina, in cuius confirmationem vera et propriè dicta facta sunt miracula divina; atqui in confirmationem doctrinæ, etc. Sic 1º in veteri Testamento emicant miracula Moysis coram Pharaone; *Exodi VII*, mutavit virgam in serpentem, et serpentem in virgam; *Exodi XII*, decem plagis affecit Ægyptios. Alia in deserto patravit: eduxit aquam de petra, amaras aquas reddidit dulces; Legem accepit in fulgure et tonitru; *Exodi XVII, XX, XXIV*, etc.... *Josue III*, siccato Jordane transit populus; *Josue X*, sol et luna stant in medio cœli, orante Josue. 3 *Reg. XIV et XVIII*, Elias claudit cœlum, à corvo pascitur, suscitat mortuum, ignem et pluviam è cœlo obtinet. 4 *Reg. II*, in cœlum assumitur. Prodigia patrat Eliseus similia: 4 *Reg. II, IV, V, VI, et XIII*, ambulat super Jordanis aquas, Naaman à lepra sanat, percutit Syrios cæcitatem, cadaver ejus suscitat mortuum, etc. 4 *Reg. XIX*, Ezechiæ et Isaïa orantibus, 185 millia Assyriorum pereunt. *Daniel VI*, ipse Daniel in lacum leonum missus, salvus et integer conservatur. *Daniel III*, tres pueri in fornacem ardentem injecti, manent illæsi, etc. 2º In novo Testamento splendent miracula Christi, v. g. *Matth. XV. 56*, panes quinque et pisciculos paucos mirabiliter multiplicavit; *Matth. XX. 54*, cæcis viuum reddidit; *Joan. IX. 7*,

cæcum à nativitate illuminat, præsentibus Pharisæis ; *Joan.* v. 8, paralyticum à 38 annis infirmum sanat ; *Joan.* XI. 44, Lazarum quatriduanum et fœtentem ad vitam revocat, in conspectu multitudinis Judæorum. Sed omnium maximum et omni exceptione majus miraculum fuit Christi ipsius resurrectio minimè dubia. Nam Judæi custodes apposuerant, munitum publico sigillo saxum magnum ad ostium monumenti advolverant; et tamen ita apertè surrexit, ut visus fuerit non solum à quibusdam Apostolis sed ab omnibus, etiam ab incredulis, non semel et iterum, sed sæpiissime; non ab uno aut altero Discipulo, sed etiam à plusquam 500 fratribus simul, qui vivebant dum hæc promulgabantur. (1. *Cor.* XV. 6.) Hoc miraculum tantæ fuit evidentiæ, ut promulgatum à S. Petro, *Act.* II. 41, tria millia hominum, et IV. 4, quinque millia ad fidem christianam adduxerit. Tam altè in cordibus Apostolorum infixum mansit, ut potius omnia pati et mortem subire horrendam maluerint, quam ab ea veritate recedere. Tam manifestum erat, ut Christianorum hostes infensissimi nunquam potuerint eos falsitatis et mendacii convincere, imò nec cum probabilitate arguere. Possent alia hic referri, v. g. quomodo *Act.* III. 7, Petrus et Joannes sanant claudum ; *Act.* V. 15, umbra Petri sanat infirmos ; *Act.* IX. 5, convertitur Saulus ; 33, Æneas paralyticus sanatur ; 40, Tabitha à morte suscitatur. *Act.* XX. 10, adolescens Eutychus advitam revocatur. Addam omnium maximum miraculum fuisse mundi totius ad fidem conversionem ; unde hic dici potest cum S. Augustino : (*Lib. XXII de Civ. Dei*, c. 5.) « Incredibile est Christum resurrexisse in carne ; incredibile est mundum rem tam incredibilem, lem credidisse ; incredibile est homines ignobiles, infimos, paucissimos, imperitos, rem tam incredibilem, tam efficaciter mundo, et in illo etiam doctis, persuadere potuisse.... Eloquia persuadentium quæ dicebant, mira fuerunt facta, non verba.... Si per Apostolos Christi, ut eis crederetur, resurrectionem Christi prædicantibus, miracula facta esse non credunt, hoc nobis unum grande miraculum sufficit, quod eam terrarum orbis sine ulla miraculis credidit. » Et *cap.* 8 : « Quisquis adhuc prodigia, ut credit, inquirit, magnum est ipse prodigium, qui mundo credente non credit. »

Probatur 3° ex doctrinæ in sacris libris contentæ excellentia, sanctitate, sublimitate. 1° Sive comparetur cum doctrina, quæ continetur in sapientissimorum Paganorum libris, pudendis erroribus referta : turpiter enim errant circa divinitatem, ilitam admittendo multiplicem ; circa divinitatis cultum, qui impietate, obscœ-

nitate et crudelitate plenus est ; circa finem hominis , plures enim immortalitatem animæ negarunt aut de causa dubitanter locuti sunt , plures metempsychosim admiserunt ; ad summum cæteri felicitatem in voluptatibus corporeis reposuerunt ; tandem nihil de virtutibus internis præscripserunt , et scelera multa , exemplo deorum , celebrarunt , v. g. adulterium Jovis , impudicitias Veneris , furtum Mercurii , ebrietatem Bacchi , etc. 2° Sive comparetur doctrina sacra cum doctrina Mahometanorum , quæ scatet fabulis , plurima dicit Deo indigna , errat circa propositum homini præmium , paradiſum admittendo crassis voluptatibus carnalibus ex plendis idoneum. 3° Sive comparetur cum doctrina Ju dæorum Rabbinorum , qui absona dicunt in Talmude , v. g. quod Deus tribus horis quotidie studeat libro Talmudis , et duas lacrymas fundat in Oceanum , quoties calamitatum populi Judaici meminit. 4° Sive consideretur in se : quām dignissimè disserunt auctores sacri de Deo et attributis ejus ; de legibus quām dilectionem Dei , proximi et ipsorum inimicorum præscribunt ; de virtutibus in omni conditione prosequendis , et de vitiis ubique fugiendis ; de fine sive beatitudine , de mediis sive de gratia ! omnia cum ratione et honestate con gruunt , ut patebit legenti , præsertim Decalogum , libros Salomonis , Evangelium , Epistolas Apostolorum ; unde meritò Propheta dicebat : (*Psal. XVIII. 8.*) *Lex Domini immaculata convertens animas , judicia Domini vera justificata in semetipsa.* Nos verò dicamus : Os Domini locutum est ; audiamus , timeamus , faciamus.

Probatur 4° ex effectibus miris et supernaturalibus doctrinæ in sacris libris contentæ. Non nisi divinitus fieri potuit ut doctrina rationi impervia , sensibus adversa , libidinibus , voluptatibus , carnis desideriis contradicens ; annuntiata à plebeis , sine opibus , armis , eloquentia ; tot tamen converterit homines diversos patria , conditione , ætate , indole , ingenio , scientiæ , eruditione ; et tantam inspiraverit constantiam defensoribus , ut innumeri utriusque sexus , omnis ætatis et conditionis martyres , sine ullius lucri temporalis spe , post innumera horribilia tormenta , comitibus miraculis , vitam cum sanguine profuderint. Atqui tales fuerunt effectus mirabiles doctrinæ in sacris libris contentæ. 4° Doctrina librorum veteris Testamenti mirabilia operata est ; populum immensum in observatione cultus divini et rigidissimarum cæremoniarum continuit ; præterea pro defensione divinæ illius doctrinæ mortem subire non dubitarunt , inter cæteros , plures è Prophetis , et tandem gloriosi septem filii cum heroina matre. (*2 Mach. VII.*) Doctrina librorum novi Testamenti infinitæ

fuit efficaciam, generosos armando martyres, ut videre est in Historia ecclesiastica, et in Actis martyrum à Ruinartio collectis: ergo, etc.

Probatur 5º ex definitione Ecclesiæ. Si Religio christiana sit sola vera ac divina, ut alibi demonstratur per motiva credibilitatis, ostendendo præsertim eam fuisse divinitus prænuntiatam, institutam, confirmatam, propagatam et perseverantem; quidquid ipsa per suos præpositos proponit à Deo acceptum, ut indubitatum recipiendum est. Atqui Religio christiana semper libros Scripturæ sacræ ut divinos proposuit, ut constat ex doctrina Patrum et decretis Ecclesiæ, et novissimè ex Concilio Tridentino (Sess. IV.) : ergo, etc. Tanti ponderis est hoc argumentum, ut dicere liceat cum Augustino: (*lib. contra Epist. Fundam.*) « *Evangelio non credem, nisi Ecclesiæ catholice me commoveret auctoritas;* » et (*Epist. XIX, ad S. Hier.*) « *Fateor ego solis eis Scripturarum libris, qui jam canonici appellantur, honorem timoremque deferre, ut nullum eorum auctorem scribendo aliquid errasse, firmiter credam.* At si quid videatur veritati contrarium, tunc vel mendosum esse codicem, vel me non intellexisse, fateri non ambigam. »

His probationibus evolutis dicere fas est cum Prophetæ: (*Ps. XCII. 5.*) *Domine, testimonia tua credibilia facta sunt nimis;* et cum Richardo Victorino: « *Domine, si error est id quod credimus, à te decepti sumus; tantis enim signis confirmata sunt verba tua, et talibus, quæ non nisi per te fieri potuerunt.* » Et cum Pico Mirandulano Comite: « *Magna insania est Evangelio non credere: sed major insania, de veritate Evangelii non dubitare, vivere autem quasi de ejus falsitate non dubitaretur.* »

OBJECTIONES.

Obj. cum incredulis, contra primam Propositionem.
1º Tam libri qui tribuuntur Moysi, etc. fuerunt suppositi, quam qui tribuebantur Adamo, Henoch, Bartholomæo, Thomæ, etc. 2º quam qui tribuebantur Sibyllis multa de Christo et Religione christianâ vaticinantibus. 3º Plures librorum sacrorum auctores ignorantur, v. g. Job, Ruth, etc. imò dubitatur de tempore quo scripti sunt. Ergo non sunt genuini.

Resp. ad primum; Discrimen maximum esse. 1º Libri de quibus agitur constanter à Catholicis ut spurii rejecti sunt, aut saltem facilè eorum falsitatem deprehenderunt succendentia tempora, nec constantem ac perpetuum illis consensum præbuerunt omnes, sicut libris sacris. 2º Tanta erat in illis doctrinæ, sententiarum et

verborum à genuinis discrepantia, sicuti asserit Eusebius, *Hist. Eccles. lib. III. c. 25.* ut eos suppositos fuisse facilè cognosceretur. — *Ad secundum*; magnam quoque esse disparitatem. 1° Non constat apud omnes libros Sibyllinos non esse genuinos. 2° Si plura sunt suppositionis signa librorum Sibyllinorum, nulla sunt respectu librorum sacrorum. Sibyllini perierant in incendio Capitolii, centum circiter annis ante Christum; non mirum ergo si aliqui fabricati sunt deinceps: at libri sacri perpetuā et constanti traditione ad nos pervenerunt. 3° Sibyllini non erant tanti momenti, ut eā attentione penderentur quā perpensi sunt libri sacri; non erant fundamenta et fontes totius religionis, sicut libri veteris et novi Testamenti. — *Ad tertium*; dico libros etiam quosdam profanos rejici non posse, quamvis ignorentur auctores, ubi à coæqualibus et subsequentibus fuerunt approbati: ita libri sacri. Aliud est autem ignorare nomen auctoris, et aliud librum esse spurium et suppositum.

Inst. Plures Hæretici repudiarunt quosdam libros sacros, alii unum, alii alterum, v. g. Manichæi vetus Testamentum rejiciebant; ergo non fuit constans in iis admittendis consensus.

Resp. Eos qui fidem Ecclesiæ circa libros sacros labe-factare tentarunt, statim ab Ecclesia catholica damnatos fuisse. Ideo autem novatores quosdam rejiciebant libros, quia eorum erroribus adversabantur, unde quos rejicere non poterant, eos ad doctrinam suam accommodare conabantur.

Inst. iterum. Moysen non esse Pentateuchi auctorem, multa indicare videntur. 1° Scriptor hujus libri de Moyse tanquam de alia persona loquitur, ejusque encomia celebrat, v. g. *Num. XII. 3.* 2° Moysis mortem et sepulturam describit, *Deuter. XXXIV. 6.* 3° Plura memorat Moyse posteriora; scilicet, *Genes. XIII. 7*, videtur indicare Chananæos fuisse expulsos; et alibi subactos Idumæos. 4° Urbes plures appellat nominibus deinceps inditis. 5° *Deuter. III. 11*, ait de Og Rege Basan: *Monstratur lectus ejus ferreus qui est in Rabbath filiorum Ammon, novem cubitos habens longitudinis et quatuor latitudinis.* Porrò haec scribi non potuerunt, nisi longè post Moysen. 6° *Assignatur, Exod. XVI. 35*, tempus quo Manna pluere cessavit; atqui hoc contigit post mortem Moysis. 7° Dicitur *Deuter. I. 5*, Moysen *trans Jordaniem* fuisse quando lex innovata est. Atqui hoc falsum est: ergo.

Resp. ad primum; 1° consuetum esse historicis, etiam profanis, v. g. Julio Cæsari, Josepho, etc. in tertia persona loqui. 2° Si Moyses sua encomia celebret, nec suos

defectus tacet; sicuti deinceps S. Paulus, inspirante Deo, scribit se raptum ad tertium cœlum, et alibi se ab angelo Satanæ colaphizatum fuisse. — *Ad secundum*; dico ea quæ pertinent ad mortem et sepulturam Moysis scripta fuisse ab auctore libri Josue, vel alio inspirato, et posita ad calcem Deuteronomii, tanquam appendicem rerum à Moyse gestarum. — *Ad tertium, quartum, quintum et sextum*; dico varias illas clausulas quæ referuntur ad tempora Moyse recentiora, primò positas fuisse ad marginem, majoris elucidationis causâ: et postea ex margine in textum fuisse insertas, vel ab aliquo auctore inspirato, ut Esdra, vel à communi amanuensi; atque inde nullatenus labefactatur intrinseca textus auctoritas. — *Ad septimum*; dico vocem hebraicam *heber* quæ significare *cis* ac *trans*: Vulgatus autem interpres vertit *trans*, habitâ ratione Terræ sanctæ.

Inst. 3°. Contendunt increduli Moysen fuisse impostorem et deceptorem; hinc miracula ejus extenuare conantur, v. g. conversionem virgæ in serpentem, emanationem aquarum è rupe, virgæ Aaronis frondes, sanationem ex serpentis aspectu, transitum maris Rubri, etc. quæ non naturaliter, sed dolosè et subtiliter sieri potuisse et facta affirmant.

Resp. 1° Moysen fuisse virum sanctissimum, scriptorem doctum et candidum, virum prophetam, et insignem miraculorum patratorem, tradit vel antiquiorum seculorum fama. 2° Si Moyses fuit impostor, quomodo ventura tantâ cum claritate cognovit et prædixit? quomodo legem tam sanctam instituit? quomodo idolatriæ et vitiis omnibus bellum indixit? quomodo tanta cum sublimitate de Deo rebusque divinis disserit? quomodo fascinavit oculos omnium Ægyptiorum, et ipsorum magorum, qui fateri coacti sunt *ibi digitum Dei adesse*; omnium denique Israëlitarum, quos sæpe testes advocat, quorum plurimos morte mulctavit, qui adversus eum sæpe murmurarunt, qui tamen nunquam dubitarunt de horum miraculorum veritate? quomodo tandem illis persuadere potuit eos vidisse quæ non viderant, v. g. mare permeasse, quod non permeaverant? Hæc apertam impossibilitatem et contradictionem implicant.

Obj. contra secundam propositionem. 1° Cùm non supersint autographa, impossibile est exemplaria non fuisse vitiata, tot amanuensium inscritiâ aut malitiâ. 2° Libri sacri ab impio Antiocho concremati fuerunt: unde quæ nunc existunt sunt interpolata. 3° Nonnulli SS. Patres accusarunt Judæos et Hæreticos de sacrorum codicum depravatione: de eodem facto Christianos accusarunt Ethnici, v. g. Celsus apud Origenem. 4° In multis codicibus defuerunt quædam quæ nunc leguntur, v. g. his-

atoria mulieris adulteræ, *Joan. VIII*; postremi versus *cap. XVI* S. Marci; *versic. 7. cap. V. Epist. 1. S. Joan.* 5° SS. Patres laudant aliquando tanquam ex Evangelio, quæ nunc non leguntur; v. g. in Epist. S. Clementis à Christo dictum refertur: *Estote boni nummularii*; et istud: *Si exiguum non servastis, quis magnum vobis dabit*, etc. 6° *Hebr. XII. 21*, referuntur de Moyse verba quæ non leguntur in Pentateucho: sicut et *2 Tim. III. 8*.

Resp. ad primum; idem dici posse de libris profanis, qui tamen genuini et integerimi habentur; majori tamen sollicitudine invigilatum est puritati et integritati librorum sacrorum. — *Ad secundum*; patet ex *1 Mach. III. 48*, et *XII. 9*, quām falsa sit assertio adversariorum. — *Ad tertium*; dico accusationem non fuisse nisi de levioribus; fraus statim emenda ac detecta fuit. Ethnici autem sinè fundamento Christianos accusarunt. — *Ad quartum*; dico ista in longè pluribus, antiquioribus et melioris notæ codicibus reperiri, et à SS. Patribus laudari: at hæc fusiūs alibi tractantur. — *Ad quintum*; dico Patres aliquando sententias solas de prompsisse ex Evangelio, neglectis verbis; porrò verba laudata æquivalenter reperiuntur in libris sacris. — *Ad sextum*; dico S. Paulum hæc hausisse ex vetustis historiis, quas temporum diuturnitas consumpsit, vel ex certissima apud Judæos traditione.

Obj. contra tertiam propositionem. 1° Falsum est scriptores sacros esse in omnibus consonos; imò innumeris in locis sunt discordes, ut ostendi facile posset. 2° Scriptores illi volunt esse judices in propria causa; asserunt se scribere quæ ipsi viderant, et cæteri non viderunt; v. g. *resurrectio Christi* non fuit visa solemniter ab omnibus, sicut visa fuerat ejus mors: ergo suspectum est testimonium scriptorum Evangelii.

Resp. ad primum; dissonantiam scriptorum sacrorum non esse nisi in levissimis, aut tantummodo apparentem, ut clarè monstraverunt SS. Patres, et indicant quotidie Scripturæ sacræ interpres. — *Ad secundum*; dico in iis circumstantiis scripsisse auctores sacros in quibus falsi facile potuissent convinci, si mendaces fuissent; aliunde constat eos fuisse veridicos: ergo verum est eorum testimonium.

Obj. contra quartam propositionem. 1° Pro confirmatione doctrinæ Ethnicorum fundebantur olim oracula, et tamen falsa erat: ergo, etc. 2° Prophetiae erant prorsus incertæ et fortuitæ: ergo non probant divinitatem librorum. 3° Facta sunt etiam miracula in gratiam doctrinæ Ethnicorum; sic olim à magis coram Pharaone; sic novatores sæpe patrant miracula in confirmationem suæ hæreseos. 4° Dubitabatur de miraculis tempore quo

patabantur, v. g. tempore Moysis et Christi : ergo et nunc de iis dubitari potest. 5° Si tam excellens est doctrina librorum sacrorum, quare ab innumeris Ethniconum et Judæorum sapientibus non fuit approbata et suscepta? 6° Doctrina Ethnicorum et Hæreticorum suos habuit martyres, et patronos ingenio et scientiâ pollentes : ergo non valet probatio ex constantia martyrum et auctoritate doctorum.

Resp. ad primum ; oracula Ethnicorum à fraudibus ministrorum falsi numinis ortum habuisse, ut saepe confessi sunt pseudoministri ; deinde ad summum malitia et arte dæmonum emittebantur. Præterea, idolatriæ, mendacio, crudelitati favebant ; insuper erant vaga, incerta, ambigua, conjecturalia, fraudulentia : unde erat medium detegendi erroris. Tandem cùm maximè vigerent hæc oracula, ita prolapsa erat eorum fides apud sanæ mentis homines, ut nihil inter eos esset contemptius. Id ostendi posset ex Demosthene, et ex Cicerone, *lib. II de Divinatione*. Vanitatem Oraculorum confitetur ipse Porphyrius, apud Eusebium. — *Ad secundum* ; dico prophetias sacras fuisse evidentes, præsertim post eventum, v. g. 3 *Reg. XIII. 12*, Josiæ nomen et actus 350 annis ante ejus ortum annuntiabantur. Isaías (c. XLV.) Cyri magni nomen et fortunam, 100 annis ante ipsius nativitatem vaticinatus est. Daniel (c. XI.) diversas deinceps futuras monarchias apertè describit, etc. — *Ad tertium* ; idem dicendum de his miraculis, quod de oraculis : dubia sunt et incerta omnino quæ narrantur de iis miraculis, v. g. de iis quæ dicuntur patrata ab Apollonio Thyanensi, à Vespasiano, etc. Deinde saepe præter artes et dolos ministrorum nihil erant, v. g. Danielis XIV. Insuper portenta hæc diabolica erant, ad malum finem apertè fabricata, splendidioribus superata ; tandem erat semper medium detegendi erroris. — *Ad quartum* ; dico non tam dubitatum fuisse de veritate, quæm de principio miraculorum ; et diabolo tribuebant, at id ex pertinacia et sinè fundamento ; ad memoriam autem verorum et inconcussorum miraculorum institutæ celebrabant solemnitates. — *Ad quintum* ; dico id factum 1° quia plurimi homines tantis laborant præjudiciis, ut ad veritatem non attendant. 2° Quia doctrina sacra cupiditatibus et libidinibus adversatur, in quas plerique homines sunt propensi. 3° Innumeris ex præstantioribus viris, ingenio et virtute præcellentibus, hanc doctrinam approbavere et suscepere, ut constat ex Historia ecclesiastica. — *Ad sextum* ; dico Ethnicos et Hæreticos suos quidem habuisse martyres, sed paucos, et tantum ex pertinacia : porrò « non pœna, » sed causa martyres facit, » inquit S, Augustinus.

Inst. 1° Libri sacri docent multa rationi contraria, v. g. mysteria. 2° Sola felicitas terrena in veteri Testamento promittebatur, hoc autem Deo indignum est. 3° Leges multæ durissimæ imponuntur, aliae inutiles, omnes abrogandæ postea. 4° Res minutæ et humiles, Deo indignæ referuntur, v. g. *Genes. III. 8. Tob. XII. 9.* 5° Multa dubitanter proponuntur his particulis, *quasi, ferè, circiter*, ut *Joan. II. 7. Luc. I. 56. Joan. VI. 10. Act. I. 5.* 6° Stylus est, humilis, majestati divinæ minimè conveniens: multa referuntur juxta rudium præjudicia, v. g. *Psal. CIII. 2.* 7° Laudantur peccatores et peccata. 8° Spiritus sanctus suggestere non potuit imprecatio[n]es, maledicta, convicia quæ passim proferuntur, v. g. *Psal. CVIII et CXXXVI.* 9° Si libri essent divini, non occurrerent in eis solœcismi et barbarismi, ut occurrunt. 10° Probamus auctoritatem Scripturæ sacræ ex Scriptura sacra: atqui modus ille vitiosus est: ergo, etc.

Resp. ad primum; dico mysteria esse supra, non contra rationem; et recta ratio docet credendum esse auctoritati verè divinæ. — *Ad secundum*; promittebantur quidem temporalia, sed ut ad æterna bona excitarentur homines; et reverè ad Dei amorem ejusque fruitionem provocabant libri sacri; Deus ipse futurum se mercedem magnam nimis pollicebatur. *Ad tertium*; in omnibus legibus eluet Dei sapientia; ob circumstantias in quibus ferebantur erant utiles et necessariæ; quædam quidem abrogatæ sunt; at illæ tantum quæ ad figuram spectabant, et adveniente veritate fuerunt inutiles. *Ad quartum*; dico circumstantiarum, etiam minimarum narrationem, historici fidelitatem indicare, et ad fidem historicam pertinere. Præterea in minimis, sicut in maximis, eluent Dei veritas et omnipotentia. — *Ad quintum*; dico his loquendi modis non ignorantiam designari, sed voluisse Deum vulgari loquendi modo se accommodare, et brevitati consulere. — *Ad sextum*; dico non subtilia, sed utilia docere sacros auctores, et captui hominum se accommodasse. Notandum tamen Scripturæ stylum, ubi agitur de mysteriis et oraculis esse verè sublimem; ubi verò agitur de narratione, esse candidum et simplicem, ut decet. — *Ad septimum*; dico sincerè referri flagitia peccatorum, sed non approbari sub ratione peccati. — *Ad octavum*; dico pariter vera convicia referri, non approbari; multa tamen videri convicia quæ meræ sunt futuorum prædictiones. *Ad nonum*; dico menda quædam levia non Spiritui sancto tribuenda esse, immo nec auctoribus, sed ea sensim irrepisse; et hæc non viant substantiam. — *Ad decimum*; dico auctoritatem Scripturæ probari ex Scriptura tanquam ex libro veri.

dico referente oracula et miracula, non verò tanquam ex libro *divino* jam supposito.

QUÆSTIO III.

De Inspiratione Scripturæ sacræ.

QUÆRITUR quâ ratione Deus sit auctor Scripturarum?

Notandum est Spiritum sanctum potuisse erga scriptores sacros se gerere tripliciter; scilicet *antecedenter*, *concomitanter*, et *consequenter*. Se haberet *antecedenter*, vel revelando, id est veritatem incognitam menti manifestando; vel inspirando, id est mentem impellendo ad aliquid jam notum litteris commendandum: idque sieri potest vel generatim, vago motu excitando ad scribendum; vel *speciatim*, sic dirigendo mentem et voluntatem, ut nec velit nec possit unquam scriptor à *vero* deflectere. Hoc ultimum sieri potest sugerendo res solas verbis expressas, aut ipsa verba quibus res exprimuntur. Spiritus sanctus se haberet *concomitanter*, non quidem sugerendo, sed assistendo, mentem manumque scriptoris regendo, ne erret. Spiritus sanctus se haberet *consequenter*, si absque revelatione, inspiratione et assistentia speciali, exaratum librum faceret suum approbatione; declarando nihil in eo contineri nisi verum.

PROPOSITIO I.

Absolutè sieri potuit ut liber humanus per adoptionem divinam approbatus, esset verè divinus; quia rebus contentis posset adhiberi fides propter auctoritatem Dei: attamen Ecclesia semper creditit Spiritu sancto inspirante locutos fuisse sanctos Dei homines; unde dici non potest libros sacros non esse divinos, nisi per consequentem approbationem.

PROPOSITIO II.

Scriptores sacri non acceperunt solam, sine inspiratione, assistentiam *concomitantem*; eorum enim libri non magis tunc fuissent divini quâm Ecclesiæ decreta. Atqui tamen specialiori modo libri sacri sunt divini. Ergo, etc.

PROPOSITIO III.

Scriptores sacri revelatione indiguerunt, quoad ea quæ ipsis erant incognita, v. g. mysteria, Dei mandata, quasdam historias, ut creationis mundi, etc. Non enim aliter potuissent ea cum omni certitudine scriptis mandare.

PROPOSITIO IV.

Non sufficiebat scriptoribus sacris inspiratio generalis, vaga et indeterminata. Multi enim sunt auctores pii qui ita excitantur ad scribendum, et tamen opus eorum non est divinum et infallibile.

PROPOSITIO V.

Auctores sacri verè in omnibus rebus et sententiis conscribendis specialiter fuerunt inspirati.

Probatur 1°. ex Scriptura, in qua Christus et Apostoli sæpe laudant libros veteris Testamenti, tanquam inspiratos, et ad eos revocant, v. g. *Luc* XXIV. 27. *Joan.* v. 39. *Matth.* XXII. 43. *Luc.* 1. 78. *Act.* III. 18. *Hebr.* 1. 1. *Petr.* 1. 10. 2 *Petr.* 1. 20. — 2 *Timoth.* III. 15, omnis Scriptura divinitus inspirata dicitur, sive doceat, sive arguat, sive corripiat, sive erudiat in justitia: ergo in omnibus suis partibus.

Probatur 2°. ex SS. Patribus. Ex innumeris, S. Irenæus, *lib.* II. c. 47: Omnis Scriptura à Deo nobis data est. — S. Greg. Nyss. *orat.* 6: Quæcunque sacra Scriptura dicit sunt Spiritus sancti voces et effata. — S. Athan. *orat. de Incarn.* cap. 33: Omnis Scriptura vetus et nova, divinitus inspirata est.

Probatur 3°. Concilium Trid. *Sess.* IV, anathematizat eos qui omnes libros sacros enumeratos *cum omnibus suis partibus* pro sacris et canonicis non suscepserint.

PROPOSITIO VI.

Probabilius est omnia verba materialiter sumpta, et omnem verborum ordinationem non fuisse specialiter à Spiritu sancto suggesta, et à scriptoribus sacris serviliter excepta; sed ea auctorem ingenio fuisse permissa.

Probatur 1°. *Lib.* 2 *Machab.* c. II, circa finem; c. XV, in fine; et *Luc.* 1, verborum delectus scriptori, non inspirationi, clare tribuitur.

Probatur 2°. ex multis SS. Patribus. S. Aug. *lib.* II *de cons. Evang.* c. 21: « Spiritus sanctus Evangelistarum mentem gubernans, alium sic, alium verò sic, narrationem suam ordinare permisit. »

Probatur 3°. ratione. 1° Inutilis est hæc suggestio quoad verba; quia, ut ait S. Augustinus, veritas non est apicibus litterarum alligata. 2° Sic facilius percipitur ratio diversitatis styli, v. g. rustici Amos, et diserti Isaiae. Facilius etiam intelliguntur oppositiones et contradictiones apparentes. 3° Versiones sunt verè verbum Dei, et tamen earum verba non sunt inspirata.

Obj. Multa ostendunt scriptores sacros specialiter non fuisse inspiratos. 1° Facta historica viderant, aut legerant, aut audierant. 2° Morales sententiae, exhortationes, cantica, humanæ mentis facultatem non excedunt. 3° Sunt sæpe præcepta humana et levia, v. g. *Act. XV. 20.* *1 Cor. VII. 10.* *2 Timot. IV. 15.* 4° Fatentur historici sacri se diligenter laborasse ad assequendum, ediscendumque id quod litteris consignarunt; qui labor non congruit cum inspiratione. 5° Referunt SS. Doctores, v. g. S. Marcum, instantibus Romanis, suum scripsisse Evangelium. 6° Auctores sacri citant loca ex veteri Testamento quæ vel in illo non sunt, vel non eodem modo. 7° Liberi fuerunt scriptores sacri: atqui si specialiter fuisse inspirati non fuisse magis liberi quam Balaam, *Num. XXIV. 15.* et Caiphas, *Joan. XVIII. 14.*

Resp. Hæc ad summum probare necessariam non fuisse revelationem quoad omnia, et inspirata non fuisse singula quoad syllabas. — *Ad primum et secundum*; dico sacros scriptores opus habuisse inspiratione ut scirent quid ex illis esset scribendum et Ecclesiæ tradendum. — *Ad tertium*; dico præcepta hæc visa fuisse congrua Spiritui sancto et Apostolis, et inutilia non esse quæ scriptoris integritatem et candorem manifestant. — *Ad quartum*; dico inquisitionem non obesse inspirationi, et utramque posse conciliari. — *Ad quintum*; dico scriptores sacros fuisse excitatos exterius ab hominibus, et interius à Deo. — *Ad sextum*; 1° dici posse menda hæc irrepsisse in exemplaria transcripta, amanuensium incuria; 2° Christum et Apostolos non semper quoad verba, sed quoad sensum et substantiam, Prophetas citavisse. — *Ad septimum*; dico scriptores sacros fuisse quidem Spiritus sancti instrumenta, sed activa et libera, non verò passiva et necessitata, saltem in omnibus.

Inst. 1° Solus Christus ubique et semper afflatus et inspiratus fuit à Deo: ergo id concedi non debet scriptoribus sacris. 2° Unum sæpe nomen pro altero positum est, v. g. *Matth. XXVII.*, Jeremias pro Zacharia. 3° Convicia et contumeliae proferuntur, v. g. *Act. XXIII. 3.*, S. Paulus summum Pontificem appellat, *parietem dealbatum*; id autem impulsui Spiritus sancti tribui non potest. 4° Revelatio non fuit pro-omnibus et singulis rebus necessaria, ergo nec inspiratio; ut enim Scriptura sit divina, satis est quod auctores de divinis agant cum veritate, certitudine et pietate: atqui sine inspiratione ista fieri possunt; nam scriptores sacri audierant, viderant, diligentiam adhibuerant. 5° Quidquid est in Scriptura est objectum fidei: atqui quidquid est

objectum fidei est revelatum: ergo omnia sunt revelata.

Resp. ad primum; proprium fuisse Christi solius, esse toto vitæ decursu et proprio jure inspiratum, quia in ipso inhabitabat plenitudo divinitatis; at scriptores sacros per intervalla ex beneplacito Dei fuisse inspirato. — *Ad secundum*; dico 1° cum S. Aug. si id ab ipso auctore actum est, ex secretiore providentiæ divinæ consilio factum fuisse; 2° codices fuisse mendosos, aut interpres errasse. — *Ad tertium*; dico 1° S. Paulum potuisse ex æquitatis zelo et amore, Pontificis injustitiam redarguere. 2° Si Spiritu sancto incitatus non fuit Paulus, ut malediceret, certè ut maledixisse scriberetur à Deo suggestum est. — *Ad quartum*; dico inspirationem fuisse necessariam, ut quæ divinitus scribenda essent, monerentur auctores. *Ad prob.* dico hæc sufficere potuisse, ut quæ scribebantur essent certa et nota certitudine et notitiæ humanæ; non verò ut essent certa et nota certitudine et notitiæ divinæ; at ea non posse dici divina nisi objective, quia esset verbum de Deo; non verò ratione principii, ita ut sint verè verbum Dei. — *Ad quintum; distingo min.* Quidquid est objectum fidei, illud dicendum est revelatum revelatione strictè sumptâ, seu rei ignotæ divinæ manifestatione; vel revelatione latè sumptâ, sive inspiratione et excitatione, *concedo*: revelatione strictè sumptâ eo ipso tempore quo scribebatur, *nego*. Scilicet quæ ad mysteria pertinent fuerunt quidem revelata strictè, sed sufficiebat inspiratio, ut ea quæ jam revelata erant, scriberentur.

Obj. 1° *Matth. v. 18*, iota unum non præteribit. 2° Do-cent SS. Patres, v. g. SS. Chrys. Aug. et Bern. in syllabis, apicibusque litterarum grandes occultari thesauros. 3° *Judæi*, quibus credita sunt eloquia Dei, testantur didicisse per traditionem syllabus ipsas fuisse à Deo dictatas. 4° Non possunt dictari sententiæ, quin verba dictentur.

Resp. ad primum; agi non de inspiratione, sed de observatione legis. — *Ad secundum*; SS. Patres loqui de sensu quatenus ille nonnisi profundâ verborum meditatione acquiritur, sed non loqui de verbis materialibus. — *Ad tertium*; dico recentiorum *Judaorum* superstitionem in inquirendis syllabis nihil faciendam esse. — *Ad quartum*; dico per inspirationem dictari verba confusè quidem et indeterminatè; non verò clarè et determinatè, per aliorum verborum exclusionem.

QUÆSTIO IV.

De Canone Scripturæ sacræ.

QUÆRITUR quot numero sint libri divini in Catalogo repositi?

Notandum 1º suum Canonem habuisse Judæos, suum Catholicos, et suum Hæreticos. 2º *Agiographos* dici libros, à sanctis hominibus et de rebus sacris conscriptos. *Apocryphos* seu *absconditos* dici illos quorum ignoratur auctoritas et divinitas. 4º *Protocanonicos* dici libros, de quorum auctoritate nunquam inter orthodoxos dubitatum est. *Deuterocanonicos* verò de quibus ante Ecclesiæ judicium ab aliquibus Catholicis fuit dubitatum.

PROPOSITIO I.

In ultimo Judæorum canone ab Esdra confecto, viginti duo libri recensebantur. Scilicet plures jungebantur, qui à Christianis separantur, v. g. Ruth jungebant libro *Judicum*: unum Samuelis dicebant quem primum et secundum *Regum* dicimus; unum *Regum* quem tertium et quartum dicimus; minores duodecim *Prophetas*, unico volumine comprehendebant. Id patet ex Josepho, (lib. 1 *contr. Apion.*) Origene, S. Hilario, S. Hieronymo. Hos libros dividebant in *Legem*, *Prophetas*, et *Agiographa*.

PROPOSITIO II.

Extra Canonem Judaicum erant *Sapientia*, *Ecclesiasticus*, *Judith*, *Tobias* et *Machabæi*, quaedam partes *Danielis*, et secundum quosdam, *Esther* et *Baruch*. Multis videtur libros solos, quorum hebraicum erat idioma, in Canone fuisse repositos, quamvis alios venerarentur.

PROPOSITIO III.

In Catholicorum Canone includuntur 72 libri, nempe 45 ex veteri, et 27 ex novo Testamento.

Probatur 1º ex Concilio Trid. Sess. IV, quod omnibus enumeratis, anathematizat omnes qui eos integros cum omnibus suis partibus, pro sacris et canonicis non suscepserint.

Probatur 2º. Quia à primis Ecclesiæ seculis leguntur sic enumerati, v. g. à Concilio Carthaginiensi III, anno 367; ab Innoc. I, (Epist. ad Exup.) anno 404; à S. Aug. (lib. II de Doct. christ. cap. 8.) à Concilio Romano sub Gelasio, anno 494, etc. et sic perpetuâ traditione

Ecclesiæ ab Apostolis ad nos usque.

**Memoriæ juvandæ gratiâ , libri omnes sacri quibus-
dam exprimuntur versibus.**

Genesis. Exo. Levi. Numerorum. Deuteronomi.
Post Josue. Judex. Ruth. Regum. Paralip. Esdras.
Tobias. Judith. Esther. Job. Psalmographusque.
Proverb. Ecclesiast. Cantic. Sapit. Ecclesiastic.
Isai. Jeremi. Baruch. Ezech. Danielque.
Ose. Joel. Amos. Abdi. Jonas. Michæ. Nah. Habac.
Sophon. Aggæus. Zachar. Malachi. Machabæi.
Matthæus. Marcus. Lucas. Joannes et Acta.
Paulus. Jacobus. Petrus. Joan. Judas et Apoc.
Rom. Cori. Gal. Eph. Phi. Col. Thessa. Timo. Ti. Phil. Heb.
Jacobi una : duæ Pet. Jo. tres ; unaque Judæ.

PROPOSITIO IV.

Canon Hæreticorum nullus est fixus. In hac enim quæstione , sicut in aliis , discordant inter se novatores. Manichæi et Marcionitæ rejiciebant veteris Testamenti libros. Ex veteribus Hæreticis varii varios Evangeliorum libros rejecerunt. Calviniani rejiciunt eos libros qui extra Canonem Judaicum erant. Lutherani insuper respuunt Epist. ad Hebr. Epist. S. Jacobi , S. Judæ , secundam Petri , secundam et tertiam S. Joan. et Apoc. At novatores nullum habent infallibile principium , quo librorum sacrorum Canon innitatur.

Quæres 1°. Utrum aliquis ex sacris Scripturæ sacræ libris , injuriâ temporum omnino perierit ?

Resp. Laudari librum Bellorum Domini , *Num. XXI. 14* ; librum Justorum , *Josue X. 12* ; librum Verborum Regum Israël et Juda ; plura millia Parabolæ Salomonis , librum Enoch , etc. At non constat illos omnes libros fuisse verè divinos et inspiratos. De illis dicendum cum S. Aug. : Ad religionis auctoritatem non pertinebant , sed tantum ad cognitionis ubertatem.

Quæres 2°. Utrum tempore captivitatis Babylonicæ libri sacri ita perierint , ut ab Esdra , inspirante Deo , fuerint omnino reparati ?

Resp. Opinionem de hac amissione incerto niti fundamento , nempe *lib. IV Esdræ. cap. XIV* : at liber iste est apocryphus. Præterea probabile est libros sacros ab incendio urbis à Jeremias fuisse liberatos. Aliunde plurima erant illorum exemplaria à sacerdotibus et aliis privatim asservata. Deinde Daniel *IX* , dicitur leguisse libros sacros. Tandem Josephus . (*lib. XI Antiq. cap. 1.*) ait Cyro ostensum fuisse Isaiæ vaticinium. Is fuit Esdræ labor : codices repurgavit , libros omnes in unum collegit , et ut probabile est , Scripturarum Canonem clausit.

Quæres 3°. Quinam fuerint libri Deuterocanonici ?

Resp. Ex veteri Testamento eos fuisse quos Judæi in

suo Canone non admittebant, et quos Apostoli per revelationem divinos esse didicerunt, nempe libros Esther, Tobiam, Judith, Baruch et Epist. Jeremiæ, Ecclesiasticum, Sapientiam, Danielis partem, et Machabæos. — Ex novo Testamento Epist. ad Hebræos, S. Jacobi, S. Judæ, secundam S. Petri, secundam et tertiam S. Joannis, et Apocalypsim; imò quasdam Evangelii partes, v. g. historiam sudoris sanguinis et mulieris adulteræ.

Quæres 4°. Quinam sint libri Apocryphi?

Resp. Ex veteri Testamento esse apocryphum librum Enoch; Psalmum CLI, tertium et quartum Esdræ; tertium et quartum Machabæorum; Orationem Manassæ, etc. Ex novo Testamento apocryphum esse librum *Pastoris Hermetis*; Epist. S. Barnabæ: Ep. Jesu ad Abgarum; multosque libros sub nomine Apostolorum à Gelasio reprobatos; pariter Epist. Pauli ad Senecam, etc. Quamvis quidam ex illis libris fortè sint genuini fœtus, et laudentur à quibusdam SS. Patribus, tamen ab Ecclesia non fuerunt in Canonem relati.

Quæres 5°. In quot capita dividantur libri sacri?

Resp. Numerari capita in veteri Testamento 1074, et in novo 260, unde resultant 1334; hæc divisio auctorem habet Cardinalem Hugonem à S. Charo, circa medium XIII seculi.

QUÆSTIO V.

De Editione Scripturæ sacræ.

Dicendum 1° de Textu originario; 2° de Versionibus.

CAPUT PRIMUM

De Textu originario Scripturæ.

NON agitur de *autographis* auctorum *manuscriptis*; sed de *transcriptis*; eodem quo *autographa* idiomate exaratis; et quæritur 1° quo idiomate delineati sunt libri sacri; 2° an textus hodiernus sit purus et integer. Notandum à creatione mundi usque ad confusione Babelicam unicam fuisse linguam, et terram unius labii fuisse; postea vero innumeræ pullulasse. Probabile est autem hebraicam semper in familia Patriarcharum Israëliticæ gentis perseverasse, cum aliqua immutatione, propter commercium cum gentibus, v. g. Ægyptiis.

PROPOSITIO I.

Libri ante captivitatem Babyloniam hebraicā linguā conscripti sunt; fuit enim usque ad hoc tempus verna-

cula. Tempore captivitatis usi sunt Judæi lingua chaldaicâ : unde libri tempore captivitatis et post eam scripti, exceptis Sapientiae et duobus Machabæorum libris, qui græcum redolent, chaldaicâ, vel syriacâ linguâ exarati sunt. Syriaca coaluit ex hebræo idiomate et chaldaico, propter societatem Judæorum cum Chaldaeis habitam. Chaldaicis etiam characteribus, labentibus annis, exarati sunt. Pentateuchus à Samaritanis conservatus fuit cum hebraicis characteribus. Anno Christi circiter 500 addita sunt *puncta Massoretica*, vocalium vices supplementa. Hoc factum creditur à Rabbinis Tiberiadensibus ; de his nihil apud S. Hieronymum. Antea libri sacri uno tenore conscripti erant ; et facile intelligebantur. Libri novi Testamenti græcè exarati sunt, excepto Evangelio Matthæi hebraicè scripto. Nonnulli senserunt Marcum latinè scripsisse, et Epistolam ad Hebreos syriacè editam fuisse ; aliter opinantur critici melioris notæ.

PROPOSITIO II.

Textus originarius veteris Testamenti adhuc purus est et integer. Namque si corruptus fuisse, vel ante, vel post Christum natum. Non primum, ex quo sequeretur Judæos Palæstinæ, qui *hebraizantes* adhuc erant Christi tempore, non jam habuisse Scripturas authenticas ; atqui tamen ad illas Scripturas quas habebant Judæi provocabat Christus, cùm diceret : *Scrutamini Scripturas, illæ sunt quæ testimonium perhibent de me.* (Joan. v.) Ad easdem provocant Apostoli, cùm Judæos alloquuntur : (V. Actus Apostolorum.) Ergo, etc. 2° Scripturæ hebraicæ corruptæ non fuerunt post Christum. Si enim, etc. vel à Judæis vel à Christianis. Certè non à Christianis, ut evidens est. Atqui non à Judæis, tum quod ad id repugnat summae Judæorum religioni erga suas Scripturas, tum quod in illa hypothesi adulterassent ea præsertim loca quæ demonstrant Jesum Christum esse Messiam ; tum quod corrumpere non potuissent exemplaria permulta quæ Christiani possidebant. Præterea, quicunque in hebraica lingua versati fuerunt SS. Patres, ut Origenes, Hieronymus et alii, Scripturas hebraicas suâ ætate existentes appellant *Hebraicam veritatem*, et ex eis correxerunt versiones. Porrò ab illorum ætate, impossibile admodum fuit corrumpi hebraicum textum, ob innumera quæ semper exstiterunt illius exemplaria ; ergo adhuc est purus et integer. Consulantur dicta superius. Quæst. II. Prop. II. pag. 13 et 14.

PROPOSITIO III.

Textus Græcus originarius novi Test. adhuc purus est

et integer. *Prob.* 1° eisdem ferè argumentis, cùm nec tempus, nec locus, nec auctores ejus quæ contigisse diceretur corruptionis assignari possint. 1° Quòd supponi non possit Christianos omnes, et Græcos præsertim qui novum Testamentum græcè tantum legebant, adeò negligentes fuisse, ut textum græcum corrupti passi fuerint, sicque à multis seculis caruerint verbo Dei authentico.

Reverà textus originarii multis asperguntur mendis; sed id commune etiam est Vulgatæ versioni, quæ à Conc. Trid. declarata fuit *authentica*. Menda illa textum *substantialiter* non corruptum; multa facile corriguntur, exemplarium aut ipsarum versionum collatione; uno verbo, quæ sive in textibus originariis, sive in versionibus deprehenduntur *variantes*, illorum aut istarum authenticitatem non magis lœdunt quām *variantes* innumeræ quas colegerunt editores Ciceronis, Taciti, Terentii, etc. officiunt illorum operum authenticitati.

Quæres 1°. Quid, et quotplex sit *Paraphrasis Scripturæ*?

Resp. Paraphrasim nihil aliud esse quām textum ipsum aliquā verborum adjectione explicatum. Quinque numerant *Judæi*, quas *Targum* vocant, nempe *Onkelos*, *Jonathæ*, *Rabbi Joseph*, *Jerosolymitanum*, et *Babylonicum*. Quamvis multis scateant nævis, sunt magis apud *Judæos* ponderis.

Quæres 2°. Quid sit *Massora*? quid *Cabbala*?

Resp. *Massorum* seu *Traditionem* esse *Rabbinorum* doctrinam criticam circa lectionem litterarum vocalium et accentuum. *Cabbala* verò seu *Receptio* est ænigmatica interpretatio arcanorum *Scripturæ*, quæ sit per computationem litterarum et numerorum.

Quæres 3°. Quid sit *Talmud*?

Resp. Est quoddam veluti corpus iuris civilis et canonici *Judæorum*, quo sigillatim continentur consuetudines, jura, leges, et responsa *Rabbinorum*. Constat *Mishnâ* quæ est purus juris textus, et *Gemmarâ* quæ explicationes continet. *Talmud* multis fabulis, nugis et blasphemis scatet.

CAPUT SECUNDUM.

De Versionibus Scripturæ.

VERSIO est translatio textus sacri è primigenio idiomate in alterum. Præcipuas tantum attingemus.

ARTICULUS PRIMUS.

De Versionibus Græcis.

PRIMAM versionem græcam quidam dicunt factam

ante Alexandri Magni tempora, ex qua philosophi gentiles hauserant, quæ de divinis scripserunt. Longè probabilius est nullam prævisse celeberrimæ versioni quæ dicitur *Septuaginta* interpretum. Hæc autem. si fides adhibenda sit Aristæ et Josepho, sic fuit exarata. Anno ante Christum circiter 250, Ptolemæus, Ægypti Rex, bibliothecam locupletissimam Alexandriæ instituit, et suadente Demetrio Phalereo, misit legatos ad Eleazarum sumnum Judæorum Pontificem, qui petierunt et impetraverunt divinæ legis exemplarum cum 72 interpretibus linguae hebraicæ et græcæ peritissimis. Hi autem in insulam Pharum missi, (fortè bini in cellulis inclusi) libros sacros ex hebræo in græcum verterunt.

Hanc historiam meram esse fabulam demonstraverunt plurimi critici, inter quos eminet doctissimus Hodius, Professor linguae græcae in Oxoniensi Academia, nempe in suo opere *De Bibliorum Textibus originariis*. Et nunc inconcussum manet versionem LXX exaratam non fuisse publicis Ptolemæi Philadelphi auspiciis, sed esse fœtum variorum auctorum, qui variis temporibus, modò hunc, modò illum librum verterunt, prout privatus suadebat affectus, vel rem gratam et utilem facere volebant Judæis *græcizantibus*, qui Scripturas hebraicas intelligere non valebant. Inde evanescit à quibusdam affixa illis interpretibus inspiratio.

Non obstat diversa plurimorum Patrum sententia qui historiam Aristæ admiserunt, absque ullo examine, quam qui sibi traditam à Judæis veram existimaverunt: istud enim factum ad meram criticam pertinet, in qua, ut et in rebus quæ ad physicam spectant, discedere licet à Patrum testimonio.

Versio LXX, quicunque fuerint illius auctores, maximam semper habuit auctoritatem, ut patet. 1° ex eo quod Apostoli sæpius ex illa citant veteres Scripturas; 2° quod illa quasi *obstetricante*, ut loquitur S. Augustinus, Gentiles ad Christi fidem nati fuerint, cum hebraicas Scripturas legere non valerent; 3° quod, nisi versio ista authentica fuisset, Christi Ecclesia caruisset verbo Dei authentico: namque hæc sola fuit in usum in Orientali, tum in Occidentali Ecclesia, vel in versionibus ex ipsa derivatis. Primam suam authenticitatem non amisit temporum lapsu, quamvis plurimis aspergatur mendis: id iisdem probatur argumentis quibus *Propositio III* superioris articuli.

Plures alias versiones confecerunt alii. 1° Aquila Ponticus primò Gentilis, deinde Christianus, tandem Judæus. 2° Symmachus, hæreticus Ebionita, et postea Judæus. 3° Theodotion, hæreticus Marcionita, deinde Judæus. 4° In urbe Jericho inventa est versio quæ Jeri-

chuntina dicitur. 5º In urbe Nicopoli reperta appellatur Nicopolitana. Ex his versionibus, cum ea quæ dicitur *Sexta*, Origenes sua composuit *Tetrapla*, *Hexapla*, et *Octapla*, id est, scripta quatuor, sex, vel octo columnis distincta. Perit, eheu! opus illud. 6º *Lucianus martyr* et *Hesychius* monachus editiones ex præcedentibus emendatas confecerunt.

Nostris temporibus prodierunt Polyglotta, id est, collectiones variarum Scripturæ editionum. 1º *Complutensis*, favore Card. Ximenii edita, an. 1515. 2º *Antuerpiensis*, favore *Philippi II*, *Hispaniarum Regis*, anno 1572. 3º *Parisiensis*, à D. *Le Jay* maximis expensis edita, anno 1645. 4º *Anglica*, *Londini* à *Waltone* edita, anno 1658. Hæc aliis omnibus præcellit.

ARTICULUS SECUNDUS.

De Versionibus Latinis.

PRIMIS Ecclesiæ seculis permultæ fuerunt latinæ versiones tum veteris, tum novi Testamenti; sed inter cæteras una erat auctoritate præstantior, quæ dicta fuit *Vetus*, *Itala*, aut *Vulgata*, eo quòd esset communior. Cùm plurima in illam irrepsissent menda, S. Hieronymus primò quasdam illius partes correxit; sed postea herculeo prorsus labore novam veteris Testamenti versionem ex hebræo molitus est, et novum Testamentum, jubente *Damaso* Pontifice, græcæ fidei reddidit. Ipse sanctus doctor suorum studiorum et laborum ordinem refert in præfationibus quas affixit variis Scripturæ libris, et quæ in editionibus Vulgatae ad frontem reponuntur; dignæ sanè quæ pluries et cum maxima attentione legantur, tanquam brevia quædam in Scripturas prolegomena.

Vulgata hodierna coalescit ex veteri, et Hieronymiana versione; in usu est à 1200 ferè annis. Hanc *emendatissimè imprimendam* decrevit Concilium Tridentinum. Huic labori incubuere *Sixtus V* et *Clemens VIII*. Biblia Vulgata hodierna leguntur juxta ultimam hanc correctionem.

Aliæ, diversis ætatibus, prodierunt latinæ versiones, quas inter notiores sunt versiones confectæ à *Sancto-Pagnino*, à *Cardinali Cajetano* in multis audaciore, à *Sebastiano Munstero Lutherano*, à *Leone Juda Zuinigliano*, à *Scbastiano Castilione Calvinista*, à *Junio et Tremillio Calvinianis*. etc.

Cùm ea esset novas versiones latinas edendi prurigo, necessarium erat *Catholicos* docere quam sequi deberent; hinc Patres Tridentini, post *sixum Scripturarum canonem*, statuerunt et declaraverunt, *Sess. IV*, « ut ex

» omnibus latinis editionibus quæ circumferuntur, haec
 » ipsa vetus et vulgata editio, quæ longo tot seculorum
 » usu probata est, in publicis lectionibus, disputatio-
 » nibus, prædicationibus et expositionibus pro authen-
 » tica habeatur, et ut nemo illam rejicere quovis præ-
 » textu audeat vel præsumat. »

PROPOSITIO II.

Patres Tridentini jure ac merito Vulgatam declaraverunt authenticam.

Authenticum dicitur instrumentum quod in judicio dignum est fide, sive sit autographum, sive transcriptum aut translatum ex autographo; atqui Vulgata merito declarata fuit hoc sensu *authentica*, id est in controversiis de fide et moribus fidem faciens, tanquam Dei verbum, et in cæteris illud repræsentans sufficienter, ut vero sensu dici possit ipsum Dei verbum olim sacris scriptis revelatum.

Prob. 1º ex longo illius usu in Ecclesia à duodecim seculis; alioquin Ecclesia Christi tam longo temporis tractu caruisset authentico Dei verbo, et armis dubiis hæreticos debellasset Concilia, summi Pontifices, SS. Patres, et omnium ætatum Theologi, qui omnes, ad illos revincendos, usi sunt Vulgata. 2º Ex ipsis visceribus Vulgatae, quam catholici facile vindicant adversus hæreticorum criminationes. 3º Ex confesso doctissimorum Protestantium: Vulgatam enim laudant *Lud. de Dieu*, *Theodorus de Beza*, *Drusius*, *Millius*, et alii quos appellat *Calmetus* in sua de Vulgata dissertatione.

PROPOSITIO III.

Patres Tridentini in suo decreto nullam instituunt Vulgatae comparationem cum textibus originariis et versione LXX.

Prob. 1º ex ipsis decreti verbis, quæ de fontibus altum silent. 2º ex Theologis qui Concilio adfuerunt, Salmerone, Vega et aliis, ex Pallavicino in sua Concilii Tridentini Historia, ex Bellarmino qui id ultra omne dubium ponit in dissertatione de Vulgata, plena eruditionis, quæ legitur in editionibus Bibliorum vulgo dictorum *Bible de Vence*.

Suam ergo auctoritatem et authenticitatem retinent fontes, non quidem decreto consecratam, ut Vulgatae authenticitatem, sed probatam critices argumentis quæ in superiori articulo adducta fuere. Ex fontibus ergo emendari potest Vulgata, ubi probabiliorem ferunt lectionem. Nec obstat pars decreti quæ fert, *Nemo Vulgatam rejicere quovis prætextu audeat vel præsumat*: sensus

enim est neminem posse Vulgatæ compagem rejicere, quasi *in toto* dici non debeat ipsum Dei verbum; non verò omnes illius dissonantias à fontibus habendas esse tanquam veras lectiones. Et quidem non obstante decreto Concilii, Sixtus V, et post illum Clemens VIII, innumera correxerunt loca; et ipse Bellarminus agnoscit permulta adhuc corrigi potuisse. Consulatur ejus dissertatione.

ARTICULUS TERTIUS.

De vernaculis Scripturæ Versionibus.

Vernaculae, seu linguae vulgari et maternæ v. g. gallicæ, exaratas versiones non perstringemus: innumeræ enim sunt. Quæritur utrum versiones illæ expediant? et an ab omnibus legi debeant, aut possint?

PROPOSITIO I.

Versiones vernaculæ à Pastoribus catholicis approbatæ, expediunt et utiles sunt.

Id patet ex præxi Ecclesiæ. Ab initio græcè pro Græcis, latinè pro Latinis conversi sunt libri sacri. Deinde pro Persis, Æthiopibus, Arabibus, Ægyptiis, etc. Verbum Dei, in quovis idiomate, illuminat, inflammat, excitat, fidem confirmat; peccatores minatur, terret, conteritque; justos consolatur, lætificat, corroborat. At sedulò cavendum est à versionibus novatorum; fidem enim et mores corrumpunt. Anno 1667, prodiit translatio Montensis sub hoc titulo: *Le Nouveau Testament traduit en français, suivant la Vulgate, avec les différences du grec.* Hac usus est Quesnellus, scribendo *Réflexions morales*, solemni Constitutione *Unigenitus* damnatas. Porrò versio Montensis damnata fuit à Clemente IX, Innocentio XI et Clemente XI, tanquam exhibens sacrum textum damnabiliter vitiatum et à Vulgata multipliciter discrepans et aberrans, v. g. Joan. I. 1: *Le Verbe était avec Dieu.* — *Luc II. 14*, vertit: *Paix aux hommes chéris de Dieu.* — *Joan. VI. 45*, vocem *didicit*, vertit: *a été enseigné.* — *Joan. XVII. 12*: *Nisi solus filius perditionis*, vertit: *Mais celui-là seulement qui était enfant de perdition.* — *Rom. XIV. 23*: *Tout ce qui ne se fait point selon la foi est péché.* — *1 Cor. XV. 10*: *La grâce de Dieu qui est avec moi.* — *1 Thess. II. 13*, additur, *efficacement.* — *2 Thess. II. 11*: *Dieu envoya un esprit d'erreur si efficace*, etc. Huic versioni et aliis anonymis anteponenda maxime versio P. Amelote. (V. Ric. Simon. in *Hist. Vers. N. Test.*)

PROPOSITIO II.

Non est necesse, nec expedit ut in publicis Officiis linguae vernaculae celebrentur mysteria.

Probatur 1°. Ecclesia quæ est columna et firmamentum veritatis, nullà unquam linguâ, nisi græcâ vel latinâ, Officia divina celebravit, quamvis hæ linguæ non semper fuerint vernaculæ, ut constat ex SS. Doctoribus et variis Liturgiis. 2° Cùm vernaculæ linguæ sint mutationi obnoxiae, et variæ sint in variis provinciis, nulla esset concinnitas et concordia. 3° Id declarat Tridentinum, *Sess. XXII.*, *c. 8*, etc. Hinc merito damnata Quesnelli propositio 86.

PROPOSITIO III.

Privata Scripturæ vernacula lectio ipsis etiam laicis conveniens et utilis esse potest.

Probatur 1° ex praxi tum Judæorum, (*2 Tim. III. 15.* — *1 Mach. XII. 9.* — *Act. VII et XVII.*) tum Christianorum; Epistolæ enim S. Pauli pleræque non ad solos pastores, sed etiam ad fideles diriguntur. 2° Antiqui Patres laicos ad hanc lectionem sape hortantur, v. g. *Origenes*, *Homil. IX in Levit.* — *S. Chrysost. Homil. 11 in Matth. et Serm. III de Lazaro.* — *S. Hieron.* passim sacras foeminas ad eam lectionem invitat. — *S. Aug. lib. de vera Relig.* — *S. Greg. Mag.* etc.

PROPOSITIO IV.

Privata Scripturæ lectio non est singulis fidelibus necessaria.

Probatur 1° quia nulla exstat lex de legendis Scripturis. Sinè illa lectione potest efformari fides; possunt adisci saluti necessaria; dies Deo dicati possunt sanctificari. Ergo, etc. 2° Ex SS. Patribus, v. g. *S. Aug.* sic habet: (*Lib. 1 de Doct. Christ.*) Homo non indiget Scripturis, nisi ad alios instruendos. 3° Observant historici fuisse diu populos christianos sine Scripturarum versione, v. g. *Anglos*, *Germanos*, etc. Errat ergo Quesnellus propositionibus 79, 80, 82. Scriptura est quidem panis Christianorum, sed manu Pastorum frangitur.

PROPOSITIO V.

Privata Scripturæ lectio omnibus indiscriminatim non congruit, et præsertim quoad omnes et singulas Scripturarum partes.

Probatur 1° quia multis hæc lectio potest in perniciem vergere (*2 Petri III. 16.*); imperiti et infirmi literæ occidenti nimis adhærere possunt: hinc ortæ sunt plures hæreses. 2° Id patet ex constanti SS. Patrum sententia, qui, præsertim mulieribus, hanc interdicunt incautam lectionem, v. g. *S. Hieron. Epist. ad Pauli-*

num, et in *Dial. contr. Lucif.* — *Orig. Homil. XXVII. in Matth.* — *S. Basil. Ep. ad Chilon.* 3° Solemne fuit novatoribus lectione Scripturarum vernacula mulierculas sibi allicere. (2 *Tim. III. 6.*) 4° Apud Judæos ipsos, ut observant *Orig. S. Hieron.* et *S. Greg. Naz. Orat. 26.* non nisi anno ætatis trigesimo concessum erat legere quasdam Scripturæ partes, v. g. gesta Patriarcharum, Prophetiam Ezechieli, et Canticum Canticorum. Erravit ergo *Quesnellus prop. 80, 81, 82.* Quando SS. Doctores, v. g. *S. Chrys.* hortantur omnes ad lectionem Scripturæ, hoc faciunt, præsuppositis dispositionibus congruis animi et cordis, et præsertim obedientiæ Pastoribus, sicut ipsi hortantur ad frequentem Eucharistiæ usum.

PROPOSITIO VI.

Possunt Ecclesiæ pastores vernaculam Scripturæ lectionem interdicere si aliquod ex ea immineat fidelibus periculum.

Probatur 1° quia Pastores positi sunt à Spiritu sancto ad regendam Ecclesiam, et fideles illis obedire tenentur. 2° Quia novatores malæ doctrinæ venenum in versionibus disseminare solent. 3° Se gerit Ecclesia ut medicus qui ægris panem interdicit, et ut sollicita mater quæ infantulis panem ipsa secat et frangit ne seipso lœdant. 4. Hac auctoritate usi sunt Patres Concilii Tolosani anno 1229; Innocent. III, in *Epist. ad Metenses*; Patres Concilii Mediol. III, præside *S. Carolo*; Patres Concilii Narbonensis, anno 1609; et Cameracensis, anno 1586. Omitto Concilia Hispanica, etc. Erravit ergo *Quesnellus*, prop. 84 et 85.

QUÆSTIO VI.

De sensibus Scripturæ sacræ.

SENSUS libri est id quod sentire debuit auctor, dum scribebat: sensus autem sacræ Scripturæ est id quod per Scripturam exprimitur, ex intentione Dei qui nobis eam tradidit.

Sensus Scripturæ duplex, *litteralis* et *spiritualis*. *Litteralis* est ille quem verba ipsa immediate significant, v. g. *Joan. X. 30*: *Ego et Pater unum sumus*. Verba porrò sumi possunt propriè et physicè, ut *Joan. 1. 6*: *Fuit homo cui nomen erat Joannes*, et appellatur sensus *litteralis* proprius: vel verba sumuntur metaphoricè et tropicè, cùm unius proprietates alteri tribuuntur, et appellatur sensus *litteralis* *metaphoricus*, vel *figuralis*, v. g. *Matth. XVI. 6*. *Joan. 1. 29*. *Apoc. V. 5*. *Joan. XV. 5*.

Sensus spiritualis seu mysticus est ille quem res vocibus expressæ significant. Sic quæ *Genes.* XXII, de Isaac immolando litteraliter narrantur. de Christo spiritualiter intelliguntur. *Colos.* II. 12; Baptismus Christi sepulturam cum illo designat.

Sensus spiritualis subdividitur in *allegoricum*, *anagogicum*, et *moralē* seu *tropologicum*. *Allegoricus* est, dum verba Scripturæ præter sensum litteralem, significant aliquid pertinens ad fidem et ad Ecclesiam militantem: sic *Jonæ* in ventre ceti per triduum mora, triduanæ Christi sepulturæ signum fuit: *Matth.* XII. 4. *Anagogicus* est dum verba, præter sensum litteralem, significant aliquid pertinens ad vitam æternam. Sic *Psal.* XCIV: *Si introibunt in requiem meam*; litteraliter hæc verba significant ingressum in terram Promissionis; *anagogicè* verò de ingressu regni cœlestis intelliguntur. *Moralis* seu *tropologicus* est quando, præter sensum litteralem, aliquid significatur pertinens ad morum informationem. Sic parabola de talentis significat quo studio gratiæ Dei cooperandum sit. Et quod dicitur *Deut.* XXV. 4, exponitur *1 Cor.* IX. 11. Illos sensus hoc distichum exprimit.

*Littera gesta docet, quid credas allegoria,
Moralis quid agas, quò tendas anagogia.*

Sensus *accommodatitius* non tam est Scripturæ sensus quām hominis qui verba sacra ad suum intentum applicat, v. g. quod *Sap.* X. 12, dicitur de Jacob, exponitur de SS. Martyribus. Quod *Eccli.* XLIV. 17, dicitur de Noë, de SS. Pontificibus *accommodatitiè* exponitur. *Concilium Tridentinum*, *Sess. IV*, severè prohibet ne unquam adhibeatur sensus ille ad falsa, profana aut scurrilia. Accuratè cavendum, ne pro litterali tradatur *accommo-
datitius*, et ne per illum fidei dogmata probentur. Hoc tamen pulcherrimè et convenienter utuntur SS. Patres et concionatores.

Quæres 1°. An plures sensus in iisdem vocibus reperiuntur?

Resp. affirmativè. Sic vox *Jerusalem* est litteraliter *Judaæ civitas*; *allegoricè*, Ecclesia militans; *anagogicè*, patria cœlestis; *tropologicè* anima fidelis. *Joan.* XI. 51, continentur in eodem *Caiphæ* effato sensus *Spiritus sancti* et sensus *Caiphæ*, etc.

Quæres 2°. Utrum sensus spiritualis sit etiam aliquando litteralis?

Resp. affirmativè. Quando verba immediatè significant aliquid ad mores pertinens, tunc sensus litteralis est *tropologicus*. Cum significant aliquid ad Ecclesiam triumphantem pertinens, tunc litteralis est *anagogicus*, etc.

Quæres 3°. An plures sensus litterales eidem textui convenient?

Resp, affirmativè; ut innumeris patet exemplis. *Osee*, XI. 1, significantur egressus Israëlitarum ex Ægypto, et redditus pueri Jesu. *Exodi* locus XII. 46, de Agno Paschali et de Christo intelligitur. *Psal.* II. 7, et *Isaiæ* LIII. 8, significatur tum æterna, tum temporalis Christi generatio. Inde tamen ne inferas Scripturam esse fallacem et ambiguam; ambiguitas enim non oritur ex multiplicitate sensuum, sed ex eorum incertitudine: porrò quando multiplex in Scriptura occurrit sensus, non est incertus, nec contradictorius.

Quæres 4°. Quis sensus sit alteri anteponendus?

Resp. Sensem litteralem esse basim et fundamentum aliorum; sensum verò mysticum non esse decretorium, nisi in Scriptura vel Traditione declaretur, v. g. *1 Cor.* IX. 9, spiritualis primarius est; ita etiam *Matth.* VI. 22.

Quæres 5°. Quandonam litteraliter intelligi debeant verba sacra?

Resp. Hanc tradi regulam à SS. Patribus, v. g. à *S. Aug.* lib. III *de Doct. Christ.* c. 5: *lib. VIII de Gen.* c. 1, etc. Quando verba Scripturæ litteraliter intellecta nihil contra fidem, bonos mores et rectam rationem significant, tunc sensu proprio et non figurato accipienda sunt; metaphorice verò sumenda sunt quando aliquid significarent contra fidem, bonos mores aut rationem, v. g. *Matth.* XIX. 12. *Matth.* V. 29, etc.

Quæres 6°. An sensus Scripturæ sit per se clarus?

Resp. Scripturam sacram esse claram eo sensu quod sæpissime utatur verbis claris et apertis sinè amphibologia; at non esse ubique claram eo sensu quod sinè interprete omnia possint percipi et infallibiliter intelligi.

Probatur posterior pars. 1° *Act. VIII. 31*: *Quomodo possum intelligere, si non aliquis ostenderit mihi.* 2 *Petr. III. 16*: *Quædam sunt difficultia intellectu.* 2° Id unanimi voce asserunt SS. Patres: alii expressè dicunt Scripturas esse profundas, obscuras, difficiles; ita *S. Clemens Alex.* *lib. II Stromatum*, et *S. Aug. lib. II de Doctrina Christ.* c. 6. Alii docent Scripturas esse librum signatum, et agrum in quo absconditus est thesaurus sapientiae; ita *Orig. Hom. XII in Exod.* et *S. Chrys. Hom. XL in Joan.* Alii scribunt eas sinè magistro et doctore non posse intelligi; ita *S. Basilius* et *S. Greg. Naz.* Alii asserunt eas esse abyssum quæstionum, et mare in quo sensuum sit profunditas; ita *S. Chrys. Hom. XIX in Acta*; et *Ambr. Epist. XLIV.* Audiamus *S. Hieron. Epist. ad Paul.* c. 4. « *Isaiam*, » *Jeremiam*, *Ezechielem* et *Danielem* quis potest intelligere vel exponere? *Jacobus*, *Petrus*, *Joannes*, *Judas*, » *Epistolas* ediderunt breves in verbis, longas in sen-

» tentiis, ut rarus sit qui non in earum cæcutiat lectione. » 3º Experientia : obscuritas enim reperitur, tum ex parte rerum contentarum, ut prophetiarum et mysteriorum; tum ex parte modi quo res traduntur: sunt enim sæpe tropi, metaphoræ, hebraismi et græcismi, apparentes contradictiones; quis v. g. facilè intelligit *Psal. LXVII. 14. et 2 Cor. V. 21: Eum qui non noverat peccatum, pro nobis peccatum fecit, etc.* Hinc tot Patrum et Theologorum commentarii. Tum ex parte ingenii nostri tardi et levis, ac sæpe præjudiciis obrepti: hinc tot ac tam diversæ opiniones de eodem textu Scripturæ, qui multis videtur clarus, v. g. *Joan. X. 30: Ego et Pater unum sumus; et Matth. XXVI. 26: Hoc est corpus meum.* Quæro, cùm Socinus, Lutherus, Calvinus, etc. tam portentosè dissentiant circa textus qui clarissimi videntur, quid dicendum de aliis? Hanc obscuritatem permisit Deus ut fides exerceatur, et Ecclesiæ auctoritatis necessitas innotescat; ut ad eam recurrent omnes ad verum Scripturæ sensum agnoscendum, et sic debita servetur subordinatio.

Obj. 1º *Deuter. XXX: Mandatum quod præcipio tibi non supra te est: ergo sensus est omnibus obvius.* 2º *Psalm. XVIII et CXVIII, verbum Dei vocatur lux, lucerna, præceptum lucidum.* 3º *2 Petr. I. 19, lucerna lucens in caliginoso loco.* 4º *2 Cor. IV. 5, opertum est Evangelium infidelibus, non verò fidelibus.* 5º *Plures SS. Patres facilem esse Scripturæ intelligentiam declarant.* 6º *Injuriam facit Scripturæ qui dicit eam esse obscuram.* Ergo, etc.

Resp. ad primum; agi de observatione præceptorum Decalogi, non verò de sensu et intelligentia totius Scripturæ. — Ad secundum; dico verbum Dei illuminare, dum rectè intelligitur, et impedimenta tolluntur quæ lucis diffusioni officiunt, et quæ simplices fideles tollere non possunt. — Ad tertium; dico esse lucernam claram ratione quorumdam, non verò ratione omnium quæ continet. — Ad quartum; dico agi de Evangelii manifestatione, quæ fideles lumine fidei perfundit, et incredulos tenebris involutos excæcat; non agi verò de claro Scripturæ sensu. — Ad quintum; dico sanctos Patres innuere tantum Scripturam in præceptis morum esse planam, et post adventum Christi clariora esse vaticinia adimpta, non autem asserere Scripturam esse in omnibus claram; contrarium enim docent, et suis Commentariis comprobant. — Ad sextum; dico obscuritatem oriri non ex Scriptura ipsa, sed ex profunditate mysteriorum, et ex ingenii nostri tenuitate, et quia Deus voluit nos ab Ecclesiæ testimonio veritates divinas accipere, ac proinde injuria non sit Scripturæ sacrae.

Inst. cum Calvino. 1° Sunt in Scriptura conspicui divinitatis radii quibus statim splendescit. 2° Obscura testimonia ex clarioribus illustranda sunt. 3° Rudes debent se doctioribus adjungere. 4° Non deest gratia Dei, quā Scriptura sit clara. 5° Scriptores ut intelligerentur, scripserunt. Ergo, etc.

Resp. ad primum. Quare Lutherus rejicit Epistolam ad Hebreos et Apocalypsim? quomodo splendidos non agnovit in eis characteres? — *Ad secundum*; dico 1° rudes non esse hujus collationis textuum capaces: 2° non sit omnibus clara per collationem; nam Socinianus conferendo hæc verba, *Ego et Pater unum sumus*, cum istis, *Pater major me est*, concludit Filium esse Patri inferiorem. — *Ad tertium*; dico à nullo infallibiliter accipi posse clarum Scripturæ sensum nisi ab Ecclesia; *Si enim cæcus cæcum ducat*, etc. — *Ad quartum*; quis ex Luthero aut Calvino habet divinam hanc gratiam, cùm illi tam diversa sentiant de eodem textu? — *Ad quintum*; *distinguo*: scripserunt ut intelligerentur à pastoribus, *concedo*: ab omnibus, *subdistinguo*: quoad aliqua, *concedo*: quoad omnia, *nego*.

Quæres 7°. Quibus mediis possint genuini Scripturæ sensus detegi?

Resp. Præter auctoritatem Ecclesiæ, quæ medium est præcipuum, media assignari generalia et specialia. 1° Animus bene præparatus fide, humilitate, vitæ integritate, oratione. 2° Lectio assidua, et profunda textū sacri meditatio. 3° SS. Doctorum et Theologorum notas et paraphrases diligenter legere. Innumeræ sunt: celebrem dedit collectionem anno 1643 P. de la Haye, Minorita. Celebres sunt etiam Commentarii Tirini, Bonfrerii, Menochii, Cornelii à Lapide, Calmeti, etc.; utilissimum atque nunc parabilius Weitenauer Lexicon Biblicum. 4° Attendere ad antecedentia, consequentia, totiusque sermonis nexum. Quando locum aliquem Scripturæ intelligere volumus, inquit S. Cyrillus in *Thesauro*, tria diligenter consideranda sunt: tempus quo scriptum est quod dicitur; persona quæ dixit, vel propter quam, vel de qua dicitur; res propter quam, vel de qua dicitur. 5° Solvere *antilogias*, seu apparentes contradictiones; quod ut fiat, plures traduntur regulæ, v. g. conferendo inter se loca quæ videntur opposita, diversus sœpe detegitur sensus ob diversitatem temporum, locorum, personarum. Sic, *Gen. I. 28*, adest *matrimonii benedictio* pro humano genere, et *I. Cor. VII. 27*, adest *virginitatis consilium* ad privatos directum. Sciendum est etiam non esse contradictionem inter scriptores, si quædam fusiūs ab uno, quæ breviūs ab alio referuntur; si quis unam circumstantiam exponat, quæ ab alio omittitur: si ab

uno anticipentur, quæ dehinc ab alio narrantur: attendum etiam quando scriptor loquitur ironicè, ex propria sententia, nomine Dei, aut nomine peccatorum. 6° Notandi sunt diligenter tropi et figuratae locutiones. Modus autem inveniendæ locutionis, inquit S. Aug. lib. III de Doct. Christ. c. 10, propria an figurata sit, iste omnium modus est, ut quidquid in sermone divino, neque ad morum honestatem, neque ad fidei veritatem referri potest, figuratum esse cognoscas, v. g. Matth. v. 29, *Si oculus tuus*. etc. non litteraliter accipendum est. 7° Debet Scripturæ perscrutator apprimè penetrare idiotismos, id est, loquendi modos linguis hebraicæ et græcæ peculiares; quod fit præsertim attendendo ad Hebræorum et Græcorum grammaticam, quæ in multis à latina differt. Ex innumeris exemplis quædam seligamus. 1° Positivum aliquando valet pro comparativo, ut *Psal. CXVII. 8.* 2° Comparativi deest saepe particula, ut *Psal. LXVII. 51*, *qui probati sunt argento*, id est, quasi argentum. 3° Superlativum exprimitur aliquando addendo *valde*, aliquando addendo nomen Dei, ut montes Dei, cedri Dei, id est, altissimi, etc. 4° Fœmininum absolutum aliquando ponitur pro neutro, ut *Psal. XXVI. 4.* 5° Verba neutra aliquando activè explicanda sunt, ut *Psal. LI*: *emigrabit te*, hoc est, migrare te faciet. Activa explicanda aliquando per effectum; *Rom. VIII*: *Spiritus postulat*, id est, postulare facit; 2 *Cor. II*: *triumphat*, id est, triumphare facit. 6° Imperativum vim habet aliquando hypothesis seu conditionis, ut *Psal. IV*: *Irascimini*, id est, si irascimini. etc. 7° Subjunctivi loco ponitur aliquando participium, v. g. in convertendo, in desiendo, id est, cùm converteret, desiceret. 8° Sæpe supplendum est aliquid, v. g. *Psal. IV*: *Usquequo gravi corde*? supple, eritis: et *Psal. LXVII. 14*: *Si dormiatis*, etc. id est, eritis sicut pennæ, etc. v. 51. *Increpa feras arundinis*, sive hostes, qui sunt congregati tanquam tauri lascivientes. 9° Reperitur sæpe trajectio dictionum aut sententiarum, v. g. *Exodi. XXII*: *Qui immolat diis, occidetur, præterquam Deo soli*. 10° Particula *si* sæpe sumitur pro *non*, ut 3 *Reg. XVII. 1.* *Psal. XCIV. 11*: *Si introibunt in requiem meam*. 11° *in* sumitur pro *de*, ut *Psal. LXX. 7*: *in te*, id est, de te. 12° *apud* ponitur aliquando pro *à*, sic *Psal. XXXVI. 25*: *apud Dominum*, id est, à Domino. 13° *per* aliquando ponitur pro *propter*: nos servos per Jesum, id est, propter Jesum, 2 *Cor. IV. 5.* 14° *quia* sumitur aliquando pro *cùm*, *Psal. CXXXVIII. 4.* 15° *ad* dicitur pro *de*, *Hebr. IV. 15*: *ad quem*, i. e. est, de quo.

8° Attendi debet ad plurimos dictionum et sententiarum sensus ex recepta apud Hebræos loquendi ratione repetendos, v. g. cornu significat robur; os gladii, aciem;

onus, afflictionem; anima, vitam; calix, sortem; canis, pulex, rem vilissimam; manus, latera; portae, judicia forensia vel hostium potentiam; infernus, sepulcrum; aeternum saepe significat longam durationem; benedictio, munus; robur panis, ipsum panem; commune, aliquid immundum; funis et funiculus, portionem haereditatis; vasa belli, irae, etc. significant instrumenta belli, etc. civitates quae ab alia pendent filiae ejus dicuntur. Insuper effectus saepe sumitur pro causa, ut ebrietas pro vino; abstractum pro concreto, ut circumcisio pro circumcisio; pars pro toto, ut caro pro homine, species pro genere, *Isai. LIII. 12*; sensus unus pro altero, ut *Exodi XX.* videre voces; signum pro re significata, *Psal. XXII.* virga et baculus pro amore et benevolentia; nomen Dei pro Deo ipso, regio vivorum pro loco felicitatis, oculus Dei pro ejus favore, vultus autem pro ira, vanitas pro idolis, fornicatio pro idololatria, zelare pro aemulari. Filii saepe significant discipulos, ut filii Prophetarum et filii sponsi; filii olei, id est sacerdotes; filia maris significat insulam: apponi ad patres est mori; levare manum est jurare; prophetare est laudare Deum. Actio sumitur aliquando pro potestate, ut *Matth. XII. 31*: actio sumitur etiam pro debito, *Hebr. V. 4*; nec quisquam sumit, id est, debet sumere. Deo ea tribuuntur quae solum permittit, ut excaecatio et induratio; benedicere sumitur aliquando pro maledicere, ut *Job. II. 9*; confiteri pro laudare. Forte significat libertatem: ut *Jerem. XXXVI. 3*, et *Ezech. II. 5*. Ab utero idem est ac a principio; nosse significant aliquando approbare; ludere significant aliquando luctari, *Gen. XXI. 9*; aliquando impudica exercere, ut *Exod. XXXII. 6*. Numerus rotundus ponitur saepe pro altero, v. g. 70 pro 72: promissiones comminatriciae aliquando conditionem supponunt, ut apud Jonam: Ninive subvertetur, supplendum, nisi paenitentiam egerit; saepe nomen vel verbum geminatur ad emphasisim, ut Deus deorum, canticum canticorum, secula seculorum, plorans ploravi, desiderio desideravi, sanctus sanctorum, etc. Substantivum geminatum aliquando ostendit multitudinem, ut homo et homo, generatio et generatio; aliquando significant diversitatem, ut in corde et corde, pondus et pondus, etc.

Quæres 8° Ad quem pertineat infallibiliter genuinum Scripturæ sensum tradere ac definire.

Resp. Ecclesiam docentem, sive dispersam, sive congregatam, solam habere supremam auctoritatem definiendi et tradendi genuinum Scripturæ sensum.

Probatur 1° ex Scriptura, ex qua patet datam esse a Christo Apostolis, et Episcopis eorum successoribus, potestatem docendi infallibiliter omnia quae ad animæ

salutem pertinent : *Matth. XVI. 18* : *Portæ inferi non prævalebunt adversus Ecclesiam.* — *XVIII. 17* : *Si quis Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut ethnicus.* — *XXVIII. 19* : *Docete omnes gentes..... Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem seculi.* — *Act. XX. 28* : *Attendite vobis, etc.* — *Ephes. IV. 11* : *Ispe dedit quosdam, etc.* — *1 Tim. III. 15* : *Ecclesia est columna et firmamentum veritatis.* *2 Tim. I. 14.* *1 Thess. II. 4*, et alibi passim.

Probatur 2º ex SS. Patribus. S. Irenæus, *lib. IV. c. 34.* « Ibi discere oportet veritatem apud quos est ea quæ ab Apostolis est Ecclesiæ successio. Illi Scripturas sinè periculo nobis exponunt. » Origenes, *Tract. XXIX in Matth.* « Non aliter debemus de Scripturis credere, nisi quemadmodum, per successiones, Ecclesiæ nobis tradiderunt. » Tertull. *lib. de Præscrip. c. 19.* « Ad Scripturas non provocandum est; in his aut nulla, aut incerta victoria. Debet illud prius proponi : Cujus sint Scripturæ (*id est, quænam vera sit Ecclesia,*) illic erit veritas Scripturarum et expositionum. » S. Aug. *lib. contra Epist. Fundam. c. 5.* « Evangelio non crederem, nisi me Ecclesiæ catholicæ commoveret auctoritas. »

Probatur 3º ex Ecclesiarum omnium praxi. 1º In Ecclesia catholica omnes, omni tempore, judicio Pastorum Ecclesiæ congregatorum vel dispersorum, circa Scripturæ sensum acquieverunt, et nemo aggregabatur Ecclesiæ, nisi profiteretur se omnia Ecclesiæ catholicæ dogmata credere, prout à patribus erant definita. Porrò, ut ait S. Aug. *Epist. CXIX*, « Ecclesia, quæ sunt contra fidem et mores, nec facit, nec approbat, nec tacet. » 2º Omnes præpositi Ecclesiarum novatorum, voluerunt omnes inferiores præpositorum judicio stare. Ipsimet Protestantes id fateri coacti sunt : v. g. Calviniani : *Disciplinæ Eccles. c. 5. art. 31*, lex omnibus imponitur ut synodo se subjiciant; si verò reluctantur, ab Ecclesia ejiciantur : et in Synodo Dordracena, anno 1618, idem confirmatum est, ut Arminianos inter et Gomaristas dissidio finis imponeretur.

Probatur 4º ratione. Debet necessariò admitti, præter legem ipsam, aliqua regula viva, quæ sit medium breve, facile ac tutum ad discernendas omnes veritates certa fide tenendas; seu judex accessu facilis, universalis, perpetuus, infallibilis, supremus, qui omnes circa fidem exortas possit dirimere controversias. Atqui sola Ecclesia est ejusmodi medium et judex. Nam vel est ipsa Ecclesia, vel sola Scriptura sacra, vel traditio, vel spiritus privatus, inspiratio secreta, gustus internus; vel ratio ipsa seu via discussionis et examinis. Atqui nullum, præter Ecclesiam, dici potest.

1º Sola Scriptura sacra non est, etc. 1º Quia est in-

strumentum mutum, nec unquam inter contendentes judicabit, sicut lex principis non judicat. 2° Scriptura sacra non continet omnes veritates certā fide tenendas, v. g. baptismum infantibus validē et licitē conferri; hæreticos validē baptismi sacramentum ministrare. 3° Non est omnibus proportionata; unusquisque enim fidelis, morali adhibitā diligentia, non potest genuinum Scripturæ sensum agnoscere: plurima enim requirentur quorum capaces non sunt rudes et mulierculæ. 4° Scriptura sacra non est in omnibus clara, ut ostendimus.

2° Sola traditio non sufficit, tum quia habet potius rationem legis quam judicis, tum quia de illius sensu saepe oritur controversia, quæ proinde ab alio debet definiri.

3° Spiritus privatus non est judex sensus Scripturæ, 1° quia Scriptura et SS. Patres non revocant Christianos ad ejusmodi spiritum, sed ad Ecclesiæ auctoritatem. 2° Spiritus ille nec est regula certa; angelus enim Satanae transfigurat se in angelum lucis: nec regula publica; quâ enim ratione Calvinus ostendet Luthero per spiritum privatum, contineri sensum absentia realis in his Christi verbis, *Hoc est corpus meum?* 3° Adhaerere huic soli spiritui privato semen est præsumptionis, inobedientiæ, pertinaciæ, fanaticismi; ad omnes errores, ad omnia schismata et ad omne delictum viam aperit; quisque enim erit judex in propria causa, et pro nutu somniabit spiritum privatum sibi aliquid revelare.

4° Nec ratio ipsa, etc. 1° Quia non potest infirma ratio, quæ toties in rebus naturalibus cœcutit, de fidei mysteriis judicare et Dei profunda scrutari. 2° Non est medium facile et proportionatum omnibus; nam maxima pars hominum, aut occupatione aut ingenii tarditate impedita, non potest omnia Scripturæ dogmata discutere. 3° Medium istud inducit in indocilitatem et rebellionem, in præsumptionem et arrogantiam, tandem in infidelitatem. Concludo cum S. Petro (2 Ep. III.) prophetiam seu Scripturæ expositionem *propriâ interpretatione non fieri*, ac proinde ab aliqua externa auctoritate petendam esse.

Obj. 1° In multis Scripturæ locis jubemur in dubiis ad legem recurrere, et Scripturas scrutari. *Isaiæ VIII. 20;* *ad legem magis et ad testimonium, — Joan. V. 59;* *Scrutamini Scripturas, etc. — Act. XVII. 11,* dicitur de Beroeensibus: quotidie scrutantes Scripturas, si hæc ita se haberent. — *1. Thess. V. 21:* *Omnia probate; quod bonum est tenete.*

Resp. Hæc omnia probare tantum Scripturam esse regulam fidei, non verò interpretem sensū et judicem controversiarum. — *Ad primum;* dico ibi asseri non consulendos esse ariolos, sed legem à Prophetis et Docto-

ribus expositam. — *Ad secundum*; Sermo Christi non dirigitur ad Christianos, sed ad Judæos quibus missio-
nem suam probabat ex testimonio Joannis Baptistæ, ex
testimonio Patris sui, ex testimonio miraculorum, et ex
testimonio Scripturarum quæ Christi divinitatem demon-
strant. — *Ad tertium*; Berœenses nondum erant Chris-
tiani, propterea scrutabantur ut magis ac magis confir-
marentur in fide à Paulo annuntiata. — *Ad quartum*;
dico agi de revelationibus adhuc dubiis et de pseudo-
prophetis, auctoritate Ecclesiæ probandis.

Obj. 2°. Sive ex veteri, sive ex novo Testamento clarè evincitur fideles in nova lege immediatè à Deo docendos. 1° Namque Isaïæ LIV legitur: *Ponam universos filios tuos doctos à Domino.* Et Jeremiæ XXXI: *Non docebit ultra vir proximum suum.* 2° In Evangelio Christus sic Apostolos monet: *Spiritus veritatis docebit vos omnem veritatem*, Joan. XVI; et Joannes fideles ita alloquitur primæ suæ Epistolæ cap. II: *Necesse non habetis ut aliquis vos doceat; sed unctio (Dei) docebit vos de omnibus.*

Resp. ad primum, ex vet. Test. Hæc et similia, quæ adduci possent testimonia ex Prophetis, id unum probant, nempe novam legem veteri longè præstantiorem fore; quippe quæ promulganda erat non ab homine, sed ab ipso Deo humanam naturam assumpturo; qui sermonibus suis adjungeret spiritum gratiæ, ad discipulos suos dociles reddendos. Id disertè exponit Apostolus in Ep. ad Hebr. c. III, cùm Moysen exhibit tanquam *famulum in domo Dei*, Christum autem tanquam *filium*.

Resp. ad secundum, ex novo Test. 1° Verba hæc, *Spiritus sanctus*, etc. dirigi ad solos Apostolos, quos Christus doctrinæ suæ præcones et interpres constituere volebat. 2° Alia testimonia eodem sensu accipienda esse, quo suprà allata Prophetarum; illaque nullatenus excludere ministerium Apostolorum, et illorum successorum, de quibus Christus ipse dicit: *Qui vos audit, me audit; qui vos spernit, me spernit.* (Lucæ X.) *Euntes docete.... ecce ego vobiscum sum*, etc. (Matth. XXVIII.)

Obj. 3°. Dicitur 1 Cor. II. 15: *Spiritualis omnia judicat, et ipse à nemine judicatur.* Ergo sine Ecclesiæ testimonio sensum Scripturæ novit fidelis. — 2 Cor. I. 25: *Non dominumur fidei vestræ.* — Rom. XII. 1: *Rationabile obsequium vestrum;* atqui rationabile non esset, si Scripturæ sensus sinè examine è Pastorum definitionibus esset ex-
cipiendus.

Resp. ad primum; sensum non esse, fideles à Pasto-
ribus non judicari, sed ipsos in fide magistros non de-
bere judicari à neophytis et in religione novitiolis, quo-
rum alii dicebant: *Ego sum Pauli; ego verò Cephae.* — *Ad*

secundum. Sensus est S. Paulum non abuti suâ auctoritate, nec exercere ministerium cum præsumptione, quando excommunicavit incestuosum Corinthum; sed sensus non est S. Paulum permisisse ut non crederent fideles doctrinam ab eo traditam; volebat enim ut captivarent intellectum, et obedirent verbis ejus; ita ut, *si angelus aliter evangelizaret*, anathema ei esset dicendum. — *Ad tertium.* Ex ipso textu patet agi de cultu interno rationis, corporis integritati adjungendo à Christianis, per oppositionem ad cultum carnalem Judæorum et Ethnicorum; non agi verò de obedientia *discursiva* fidelium, circa ea quæ à Pastoribus definiuntur. Aliunde verò non potest quis melius uti ratione suâ, quam illam subjiciendo omnium majori auctoritati visibili quæ sit in mundo.

Obj. 4°. Multi SS. Patres asserunt Scripturam sacram sufficere: in ea inveniri omnia quæ ad fidem et mores pertinent: Scripturam esse fidei nostræ regulam. S. Aug. *lib. de Unit. Eccles.* totus est ut probet Ecclesiam non posse cognosci nisi per Scripturas.

Resp. distinguendo: sufficere in aliquibus, *concedo*; in omnibus, *subdistinguo*; in ratione legis, *concedo*; in ratione interpretis et judicis, *nego*. Quamvis leges principum et testamenta privatorum sufficient ad manifestandas illorum voluntates, requiruntur tamen judices ut legum interpretes: ita cùm Scriptura sacra sit lex et regula *morta*, requiritur regula exponens et judex *vivus*. Nihil aliud volunt SS. Patres qui ubique ad Ecclesiæ auctoritatem revocant. S. Augustinus non excludit auctoritatem Ecclesiæ, sine qua se Evangelio non creditur asserit, sed Donatistas, qui admittebant Scripturam sacram, debellare vult ex eo fonte potius quam ex aliis.

Obj. 5°. Si Ecclesiæ foret sensum Scripturæ exponere, Ecclesia esset superior Scripturæ, judicaret Scripturam; prius audienda esset Ecclesia quam Scriptura; veritas verbi divini penderet ab humano testimonio: atqui id dici non potest.

Resp. Negando Ecclesiam esse Scripturæ superiorem; judicat quidem de ea, sed judicio *testimoniali*, non verò *superiori*. Prius audienda est prioritate temporis, non estimationis. Veritas Verbi divini pendet ab Ecclesia, ut certò cognoscatur, non verò ut in se stet et vigeat.

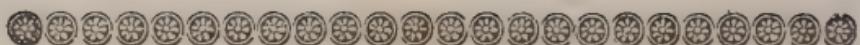
Inst. Fit à nobis circulus vitiosus; probamus auctoritatem verbi divini ex auctoritate Ecclesiæ; deinde probamus auctoritatem Ecclesiæ ex auctoritate verbi divini.

Resp. Negando propos. Ut enim sit circulus vitiosus, necesse est ut duæ propositiones æquè ignotæ sese mutuò probent contra eosdem adversarios, et in eodem genere demonstrationis. Atqui auctoritas Verbi divini et auctoritas Ecclesiæ non sunt, etc. 1° Non sunt æquè

ignoratæ ; prius enim per motiva credibilitatis suadetur Ecclesiæ Christianæ auctoritas ; deinde ab Ecclesia proponitur verbum divinum , quod manifestè confirmat Ecclesiæ auctoritatem. 2° Adversus Infideles ostenditur Scriptura ex Ecclesia jam cognita ; et adversus Hæreticos Ecclesia ostenditur , argumento ad hominem , ex Scriptura quam admittunt. 3° Scripturæ auctoritas probatur quasi à posteriori per Ecclesiæ auctoritatem , et Ecclesiæ auctoritas probatur quasi à priori per Scripturæ auctoritatem. Nihil mirum duo sic sese probare ; existentia Dei probatur per existentiam corporum , et existentia corporum per existentiam Dei ; auctoritas legis regiæ per magistratum , et auctoritas magistratū per legem regiam ; scientia periti medici ex curatione morborum , et curatio morborum ex scientia periti medici.

Inst. Apud nos decreta Ecclesiæ sunt ejusdem dignitatis , auctoritatis et ponderis , ac oracula Scripturæ sacrae. Atqui id dici non debet.

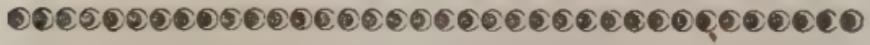
Resp. Negando majorem. Disparitas est : 1° quia Scriptura sacra est ipsum Dei verbum et prima fidei regula ; Ecclesia autem est tantum judex exponens verbi divini sensum : sed sicut magistratus exponens legem Principis non est ejusdem dignitatis ac ipse Princeps ; ita , etc. 2° Auctoribus sacris inerat *revelatio* aut saltem *inspiratio* , Pastoribus verò Ecclesiæ est tantum *assistantia* ne errant. 3° Tota Scriptura est verbum Dei , ad fidem pertinens ; solæ verò Ecclesiæ definitiones ad fidem pertinent.



INTRODUCTIO

AD

SACRAM SCRIPTURAM.



PARS SECUNDA.

DE SINGULIS SCRIPTURÆ SACRÆ LIBRIS.

LIBRI Scripturæ alii dicuntur *legales*, quia præsertim leges referunt; alii *historici*, quia continent præsertim sacras historias; alii *sapientiales*, quia præsertim regulas morum; alii *prophetici*, quia præsertim vaticinia continent. Percurremus breviter libros veteris, deinde novi Testamenti; et dicemus paucis de singulorum argumento, auctore et canonicitate.

DE PENTATEUCHO.

Pentateuchus est volumen conflatum ex quinque libris, à Moyse auctorum superstitione antiquiore exaratum.

Genesis describit ortum mundi, sex diebus à Deo confecti. Nempe primâ die Deus creavit, id est, ex nihilo produxit cœlum et terram, sive omnem materiam, sed non cum ea ordinatione, quæ accessit sequentibus diebus. Eadem die lucem, quæcunque tandem illa fuerit, condidit; ut diem à tenebris quæ præcesserant divideret. — Secundâ die fecit Deus firmamentum, id est, in eo spatio quod est à terra ad superiores partes, aëra formavit, et aquam in vapores tenuissimos disposuit: et sic aquas superiores ab inferioribus divisit. — Tertiâ die, ex aquis congregatis fecit maria; et sic terra visa est arida. Eadem die produxit Deus super terram omnem herbam, flores, legumina, arbores cum seminibus congruentibus, in quorum fecunditate et varietate mirabilis est naturæ auctor. — Quartâ die fecit Deus astra, stellas, et solem, qui est, respectu nostri, luminare majus, et lunam, quæ est luminare minus. — Quintâ die produxit Deus pisces maris et aves cœli, in quorum diversitate et multitudine mirabilis Omnipotens. — Sextâ die Creator fecit animalia terræ, in quibus elucet maximè ejus sapientia. Tandem eadem die Adamum et Evam, hominum omnium parentes, fecit Deus ad imaginem et similitudinem suam. — Moyses, qui sola externa Dei

opera suscepereat narranda, ut hominis admirationem, gratitudinem, adorationem et obsequium excitaret, non refert creationem Angelorum, id est substantiarum purè spiritualium quas ab initio produxit Deus, ut possent statim supremi Numinis laudare potentiam et sapientiam. (Job. XXXVIII. 4, 7.) Sæpissime tamen Angelos commemorat Moyses, v. g. Gen. XVI. 7. XIX. 1. Narrat postea naturæ humanæ lapsum, Cain fratricidium, generis humani propagationem, diluvium, linguarum confusionem, Patriarcharum gesta usque ad Josephi obitum, qui contigit anno mundi circiter 2370, ante Christum 1634.

Exodi liber continet duram Israëliticæ gentis servitutem in Ægypto, miram ejus per manum Moysis liberationem, Pharaonis indurati pœnam, decem plagas, hoc disticho expressas :

Sanguis, rana, culex, muscæ, pecus, ulcera, grando,
Bruchus, caligo, mors pignora prima necando.

Continet etiam mirabilia in deserto facta, divinæ legis promulgationem, et omnia quæ gesta sunt usque ad erectum tabernaculum.

Leviticus Levitarum et Sacerdotum munia describit, ritus et varietates sacrificiorum, sacerdotii apparatus, festorum celebrationem, morborum discrimen, ciborumque delectum enumerat.

Numerorum liber, totius populi Israëlitici, per singulas Tribus, exhibit numerum, 72 in deserto mansiones, Mariae caeterorumque murmurationem, Core et sociorum seditionem, serpentis ænei erectionem, Balaam agendi rationem, terræ trans Jordanem occupationem.

Deuteronomium, id est, *legis repetitio*, breviter res præteritas narrat, beneficia Dei recolit, fœdus renovat, et Moysis mortem refert, anno mundi 2553, ante Christum 1451.

Jam ostendimus Moysen esse Pentateuchi auctorem.

Certè si quis liber sit canonicus et divinus, is esse debet Pentateuchus, qui est aliorum basis et fundamentum.

Quæres 1°. Utrum Adamus primus fuerit omnium hominum parens?

Resp. affirmativè; fictitium enim est sistema Præadamicarum, qui dicunt Adamum fuisse tantum primum *Judecorum* parentem, non verò *Gentilium*. Patet enim ex Scriptura sacra, *Genes.* I, II, V, et *1 Cor.* XV. 45, eumdem esse simpliciter primum hominem à Deo creatum ad imaginem Dei, de limo terræ formatum, in paradyso voluptatis positum. Præterea ex Apostolo (*Rom.* V, et *1 Cor.* XV.) omnes homines per Adamum facti sunt morti

et peccato originis obnoxii : atqui si alii fuissent homines ante Adamum , illi non contraxissent peccatum originis , et mortis necessitatem ; Deus enim , ex *Sap. II. 25* , fecit hominem *inextirminabilem*.

Nec dicant 1° sine Præadamiti*z* intelligi non posse à quibus Cain mortem timebat in*terendam* , et quomodo ædificavit civitatem Henoch , *Gen. IV. 2°* Chaldaeos , Ægyptios , Sinenses multa secula ante Adamum numerare.

Resp. ad primum. Omnes filios et filias Adæ et Patriarcharum in Scriptura non commemorari , sed eos tantum qui ad Abrahæ , populique ex ipso oriundi , genealogiam pertinebant : jam verò à creato Adamo usque ad annum ejus vitæ 130 , quo occisus fuit Abel , innumeri procreati fuerant ejus posteri ex filiis et filiabus quas ipse hoc temporis intervallo generat ; à quibus proinde vindictam metuere poterat Cain : potuit etiam aliorum hominum ope uti ad ædificandam civitatem Henoch. De multiplicatione generis humani hoc 130 annorum intervallo consuli poterit *Historia universalis* ab Anglis confecta , tom. 1.

Resp. ad secundum. Prætensas illas Chaldaeorum , Ægyptiorum , Sinensium et aliorum antiquitates repudiari ab omnibus sanis criticis , tanquam meras fabulas , ut postea dicetur.

Quæres 2°. Utrum sex creationis dies fuerint dies solares nostris similes , et 24 horarum : utrum verò fuerint sex periodi annorum aut seculorum ?

Resp. Hæc quæstio gravissima est , quæ longiori disquisitione indigeret , et de qua sileremus , nisi minus congruum fortè videretur de re tam momentosa ne unum quidem verbum dicere.

Nostrâ præsertim ætate , plurimi rerum naturalium investigatores , ex eis etiam qui firmius adhærent narrationi Mosaicæ , tanquam à Deo revelatae , sentiunt intima terræ phænomena exigere ut ad explicandum primam ejus organizationem , per dies sex creationis intelligentur sex periodi annorum aut seculorum , et illos periodes ad centena et centena secula , atque etiam ad millia protrahunt , singuli ad libitum , pro sui systematis opportunitate. Nunc ad solutionem quæstionis ,

Dico 1°. Si nude inspiciatur Moysis narratio de creatione , capite 1 Geneseos , non videtur sex dies creationis posse accipi pro sex periodis annorum aut seculorum. Hæc duo in antecessum ponimus : 1° Moysen in sua narratione locutum fuisse historicè , et stylo simplici quem facile intelligere possent rudes Hebrei in quorum gratiam , Deo inspirante , scribebat. 2° Illum , si revera designare voluisset periodos annorum aut seculorum ,

tam facile potuisse in terminis *periodos* quam *dies* appellare. His positis, dico, inspecto solo cap. primi Geneseos textu, certum videri Moysen indicasse dies solares nostris similes, non autem annorum aut seculorum periodos; scilicet, 1° sex dies appellat quorum singuli constant ex luce et tenebris (v. 5.), quique habent unum *vespere*, et unum *mane*: atqui non intelligitur quid in periodis annorum sint *lux* et *tenebrae*, *mane* et *vespere*, quae certè apprimè convenientiunt diei solari nostris simili. 2° Moyses tres ex diebus creationis recenset post formatum solem, quem (v. 14.) dicit positum in firmamento ut *divideret diem ac noctem, dies et annos*, solares prosectò; ergo non alios intelligere potuerunt rudes Hebræi, quoad illos tres posteriores, ac proinde quoad priores, cùm sex dies appellantur tanquam similes. 3° Moyses ubicunque in Pentateucho *historicè* appellat quosdam dies, semper intelligit solares, sicut et anni quicunque ab eo appellati sunt solares; ergo eodem sensu dies appellavit in cap. I Geneseos, et eos ibi accipere debuerunt Hebræi. 4° *Exodi* XX. 9 et 10, Moyses sex creationis dies comparat cum sex diebus hebdomadis, et diem quo Dominus quievit cum die septimo sabbati: ergo illi ut et isti fuerunt dies 24 horarum, in mente Moysis, et certissimè in mente rudium Hebræorum, qui alios, præter solares 24 horaruni, nec noverant, nec noscere poterant. 5° Non videtur quomodo periodi annorum aut etiam seculorum in se prorsus indeterminatae, distingui possenti in Moysis narratione: non certè ex diversitate operationum Dei; si enim Moyses diebus quibusdam unicam tantum assignet Dei operationem, scilicet primo et secundo, duplex in tertio videtur, nempe exsiccatio terræ, aquis in unum congregatis, et illi data fœcunditas ut herbas omnes et fructus ferat; ita et in sexto creatur primò omnes bestiæ terræ, et postea, aliâ operatione prorsus distinctâ, ex v. 26, creatur Homo. Nulla est ergo certa ratio distinguendi primam, secundam, tertiam, etc. *periodum* in historia creationis, in qua tamen distinguuntur primus, secundus, tertius *dies*: ergo verba Moysis *nudè* inspecta excludere videntur alium sensum à sensu dierum solarium 24 horarum.

Sed, inquiunt, admissis diebus 24 tantum horarum in creatione, jam exponi non potest terræ *organizatio*, et cum illa pugnat narratio Moysis.

Resp. Si reverè *evidens* esset terram non potuisse *organizari* intervallo sex dierum 24 horarum, aliter exponi deberet Moysis narratio; sed probabile est quæstionem de prima *organizatione* terræ, esse ex illarum numero quas solvere nunquam dabitur humanæ menti; juxta illud, *Job.* XXXVIII. 4: *Ubi eras quando ponebam funda-*

menta terræ? et *Ecclesiastis*, III. 11: *Mundum tradidit disputationi eorum, ut non inveniat homo opus quod operatus est Deus ab initio usque ad finem.* Ergo non videtur ob varia systemata excludi debere sensum obvium et naturalem verborum Moysis.

Dico 2°. Quamvis Moysis narratio exigere videatur ut dierum nomine accipiantur dies nostris similes, contraria sententia nullā notā inuri debet, et propugnari potest illæsā fide, cūm de hoc nullum fuerit Ecclesiæ judicium. Et quidem longè diversā expositione S. Augustinus sex creationis dies contrahit in unicum temporis momentum quo dicit omnia *simul* creata fuisse; et addit Moysen intervalla sex dierum appellavisse, ut Dei operationes humanæ menti intellectu faciliores redderet. *Lib. IV de Gènes. ad litteram, cap. 33.*

Quæres 3°, de Chronologia quæ legitur in capitibus V et XI Geneseos,

1° Utrum Moyses aliquam texuerit chronologiam?

2° Quænam de illa sint discrepantiæ inter varios textus Scripturæ sacræ?

3° Cuinam sit adhærendum?

4° Utrum ex illis discrepantiis vacillet auctoritas textuum?

5° Tandem, an chronologia Mosaica probabiliter impugnetur, sive profanis quibusdam monumentis, sive ipsis terræ phænomenis, ut quidam nostræ aetate contendunt?

Resp. ad primum; nullo modo negari posse Moysen aliquam texuisse chronologiam, quod evidenter ad Moysis scopum pertineat, à primis Patriarchis usque ad Abramum ducere genealogicum stemma, cum quo conjungitur chronologia; tum quod, si capita V et XI Geneseos non sint genuini fœtus Moysis, jam et aliorum nutabit auctoritas.

Resp. ad secundum. Valde notabilis est discrepantia de chronologia sive ante, sive postdiluviana, in variis Scripturæ sacræ textibus. Ab orbe creato usque ad diluvium, codex Hebraicus, cum quo convenit Vulgata, numerat annos 1656, Samaritanus tantum 1307, et Græcus 2242; à diluvio autem usque ad annum 70 vitæ Thare patris Abraham, Hebraicus codex cum Vulgata numerat annos 292 — Samaritanus 942 — Græcus 1042, aut 1172 ubi includitur Cainan.

Resp. ad tertium. Ex tribus allatis textibus nullus est qui fidem sibi exclusivè adhibendam imperet; hinc cuique interpreti licitum est huic aut illi textui adhaerere, prout hic vel ille commodus ipsi videtur ad solvendas objectiones. Qui ergo brevius existimant intervallum annorum 292, à diluvio usque ad annum 70 Thare, quām ut explicari possint origo et splendor imperiorum quæ

illius ætate existebant, et cum hac Chronologia conciliari possit profana in factis quæ ista probabiliter asserit; hi seligere possunt vel Samaritanum vel Græcum computum, in quo orbis antiquior fit *septem* aut *octo* seculis quam in Hebraico.

Resp. ad quartum. Ex supradictis in Chronologia discrepantiis non vacillat authenticitas variorum Scripturæ textuum. Evidem Chronologia est in se res momentosa, eo sensu quod certum sit Moysen aliquam texuisse, ac proinde illam pertinere ad substantiam ejus operis, sed in hac operis parte idem contingere potuit, et revera contigit, quod in aliis partibus Scripturæ sacræ; nempe ut temporum lapsu irreperent menda, quæ, cum *substantia* non sint, operis authenticitatem non laedunt. Et quidem nemo non videt quam facilis esse potuerit amanuensium lapsus in describendis continuatis numeris; ubi autem semel irrepserit error, cum præsertim Scripturæ codices toties transcriberentur, vix possibile fuit illum emendari collatione exemplariorum; tuncque singuli qui certò cognoscebant ibi mendosum esse textum, deficientibus aliis mediis, ex privata sua opinione illum emendare voluerunt; et inde ortum habuit, ut probabile est, tanta codicum discrepantia, quæ tamen, ut patet, non magis nocet Scripturæ authenticitati, quam alia quælibet varians lectio.

Respondco ad quintum. Chronologiam Mosaicam nulla probabili ratione impugnari, sive ex profanæ historiæ monumentis, sive ex ipsis terræ phænomenis. — 1° Non ex profanæ historiæ monumentis, quæ potius illam confirmant, ut probavit D. Goguet in eximio opere *De l'origine des lois, des arts, des sciences, et de leurs progrès*. Nam quod spectat ad prætensas quorumdam populorum antiquitates, illas prorsus fabulosas esse demonstraverunt peritiores critici; et quidquid in illis aliquà probabilitate nititur, conciliari potest *juxta plurimos*, cum chronologia breviore textus Hebræi; *juxta omnes*, cum chronologia aut Samaritani, aut Græci codicis. — 2° Chronologiae Mosaicæ non repugnant detecta terræ phænomena, ut post D. Buffon multi contendunt. Qui momentosam hanc quæstionem perpendere voluerit, consulat D. de Luc Genevensis, Lectoris augustissimæ Reginae Angliæ, eximium opus cui titulus, *Lettres sur l'Histoire de la terre et de l'homme*, etc. Ibi strenuus iste revelationis Mosaicæ defensor, ex certissimis et longâ annorum serie continua-
tis observationibus, hæc duo probanda assumit et demonstrat: 1° *Universo orbi, ex quo conditus fuit, stupendum aliquam contigisse catastrophen*; 2° *epocham illius catastrophes, quæ renovatus fuit orbis, non posse protendi ultra epocham quam Moyses assignat diluvio Noëtico.*

Huic quæstioni de Chronologia postdiluviana, aliquid subjecere liceat de periodo annorum 430, qui numerantur, *pro peregrinatione Hebræorum in Ægypto*, Exod. XII. 40. In annorum istorum numero consentiunt Hebraicus, Samaritanus, Græcus, et Vulgatus codex, sed de initio istorum 430 annorum dissentiunt à se invicem interpretes. Longè plures opinantur illos annos fluere incepisse à prima peregrinatione Abraham in Ægypto, quæ referunt *Genes. XII*, et contigit 215 annis ante descensum Jacob in Ægyptum cum sua familia, *in animabus septuaginta*, *Genes. XLVI*, 27. Sed non desunt, inter peritiiores Chronologos, qui ab hoc tantum descensu numerant annos 430 peregrinationis Israël in Ægypto; et huic sententiæ adhæret eruditissimus P. Turneminius, illamque multis validissimis argumentis confirmat, in suis dissertationibus de Chronologia quas addidit ad calcem editionis Commentarii Menochii in Scripturas. Notare sufficiat 1° hanc interpretationem quæ non protrahit ad *Abrahamum usque peregrinationem an. 430 Hebræorum in Ægypto*, nedum textui adersetur, illi ad litteram magis consonare. 2° Illa admissa longè facilius solvi ea quæ leguntur de stupenda admodum multiplicatione Hebræorum in Ægypto, quæ vix concipitur intra annos tantum 215; ut et de rege *qui ignorabat Joseph*, Exod. 1. Inde etiam annis adhuc 215 protenditur orbis postdiluviani antiquitas, adversus incredulorum objectiones.

Quæres 4°. Utrum lingua Hebraica sit omnium prima.

Resp. Probabile est illam esse omnium primam, quam maxima cum religione conservarunt Patriarchæ et ad posteros transmiserunt. Integra fuit usque ad captivitatem Babyloniam; tunc Chaldaicis quibusdam idiotismis tincta videtur. Vulgaris tamen esse non desit post captivitatem; sed labentibus annis variæ in eam irrepserunt corruptæ, quibus deflexit in Syrochaldaicam, quæ Judæi Christi ætate loquebantur.

Quæres 5°. Utrum eadem semper fuerint litteræ alphabeticæ Hebraicæ scriptionis?

Resp. Litteras alphabeticas easdem semper non fuisse, etc. Piores in usu illæ fuerunt quæ nunc Samariticæ appellantur, eo quod illas Samaritani retinuerint in scribendo Pentateucho, inde *Samaritano* appellato (1). Hebræi iis litteris usi sunt in vulgari etiam scriptione, vel post captivitatem Babyloniam, ut evincitur nu-

(1) Pentateuchus Samaritanus idem est ac Hebraicus, sed à versis litteris alphabeticis scriptus. Cum autem in iis omnibus quæ ad substantiam pertinent apprime consentiunt cum Hebraico; inde istius auctoritas mirum in modum confirmatur; maxime cum nemo ignorat quot et quante fuerint Samaritanos inter et Judæos inimicitiæ. (Joan. IV. 9.)

mismatibus et monetā tunc signatis Samaritico charactere : sed cūm in captivitate novissent Chaldaicum longè simpliciorem , illum privati nonnunquam adhibuerunt in sua scriptione ; sensim , labentibus annis , vulgaris evasit , et Samariticus obsolevit. Sic sentiunt nunc omnes periti critici. De Samaritanis infra dicemus.

Quæres 6°. Unde Israëlite vocati sunt *Hebræi* ?

Resp. Illos sic appellatos fuisse à voce *hebr* quæ significat *trans* Euphratem , postquam Abraham è Mesopotamia exiens , flumen pertransiit , et in regionem Chanaan penetravit.

Quæres 7°. Unde appellati sunt *Israëlitæ* ?

Resp. A patre suo *Jacob* , qui cum angelo Dei vices gerente dimicavit ; unde dictus est *Israël* , id est , fortis contra Dominum.

Quæres 8°. A quibus populis incolebatur terra quam Israëlitæ , duce Josue , occupaverunt ?

Resp. A posteris Chanaan ; præcipui erant Amorrhæi , Jebusæi , Philisthini , Hevæi , Hethæi , Pheresæi , Gergesæi.

Quæres 9°. Quinam erant *Madianitæ* , *Ammonitæ* , *Moabitæ* , *Ismaëlitæ* , *Amalecitæ* , *Tyrii* , et *Sidonii* ?

Resp. *Madianitas* fuisse posteros *Abrahæ* ex *Cethura* ; in Arabia non procul à mari Rubro habitabant. — *Ammonitas* et *Moabitæ* fuisse posteros *Lot* , ex incestu cum filiabus procreatos. — *Ismaëlitæ* fuisse posteros *Ismaël* filii *Abrahæ* ex *Agar* ancilla. — *Idumæos* fuisse posteros *Esaü* seu *Edom* , id est *Rufi* , filii *Isaac* et fratri *Jacob* ; illi habitaverunt in montibus *Seir*. — *Amalecitas* fuisse posteros *Eliphas* filii *Esaü* ; *Arabiam Petracam* incoluerunt. — *Tyrios* et *Sidonios* fuisse posteros Chanaan , qui habitabant in *Phœnicia* prope maris *Mediterranei* littora. *Tyrus* fuit urbs ditissima , et potentissima ; coloniam misit , quæ *Carthaginem* ædificavit. Maximis eum laboribus expugnata fuit *Tyrus* à magno *Nabuchodonosore* et ab *Alexandro magnῳ*.

Quæres 10°. Quinam fuerunt fines Terræ Promissionis ?

Resp. *Fines* fuisse montes *Arabiæ* ex oriente , mare *Mediterraneum* ex occidente , montes *Libani* ex septentrione , *desertum Pharan* et *Idumæam* ex meridie. — *Jordanis* fluvius interfluit à montibus *Libani* per lacum *Genesareth* , seu mare *Galileæ* et *Tiberiadis* , ad mare *Mortuum* seu lacum *Asphaltitem*. Revocanda est in memoriam hæc terræ dispositio , cūm in *Scriptura sacra* sit sermo de oriente , occidente , etc.

Quæres 11°. Quot erant tribus *Israël* ?

Resp. *Duodecim* , designatæ juxta nomina duodecim filiorum *Jacob* , nempe *Ruben* , *Simeon* , *Levi* , *Juda* ,

Gad, Issachar, Zabulon, Dan, Aser, Nephthali, Joseph, Benjamin. Hos autem genuit Jacob ex quatuor uxoribus, Lia et Rachel sororibus, Bala et Zelpha ancillis; ex Lia genuit etiam filiam, nomine Dinam. — Tribus Levi nullam habuit separatam in Terra Promissa partem. — Tribus Joseph duas habuit partes, unam pro Ephraim, alteram pro Manasse. — Tribus Ruben, Gad, et dimidia Manasse ultra Jordanem suam habuerunt possessionem; aliae citra. — A Romanis divisa fuit haec terra in Palæstinam et Phœniciam. Tempore Christi dividebatur in Judæam, Samariam, Galilæam quæ erat alia superior, alia inferior, et Idumæam. — Erat insuper Decapolis seu provincia decem urbium, prope lacum Genesareth.

Quæres 12°. Quinam erant Sacerdotes? quinam Levitæ?

Resp. Très fuisse filios Levi, Gerson, Caath, et Mernari. Ex Caath familia orti sunt Moyses et Aaron; porrò soli Aaron filii fuerunt sacerdotes, reliqui verò omnes ex Levi oriundi, erant simplices Levitæ, qui post quamdam consecrationem, Sacerdotibus ministabant in ordine ad Tabernaculum vel Templum. Ex filiis autem Aaron, solus natu major erat Sacerdos summus. — Sacerdotum duplex fuit familia, nempe Eleazar et Ithamar. Tempore Salomonis erant 24 classes Levitarum. Soli Sacerdotes propriè offerebant sacrificia, v. g. holocausti, et totam cremabant victimam; sacrificia expiationis pro peccato; sacrificia pacifica seu eucharistica. In his sacrificiis immolabant præsertim tauros et vaccas, arietes et oves, hircos et capras, turtures et columbas. Offerebant etiam panem, vinum, oleum, thura, thymiamata, etc.

Quæres 13°. Quid erat Arca Noë? quid Arca fœderis? quid Tabernaculum? quid Templum? quid Jerusalem?

Resp. ad primum; Arcam Noë fuisse navim, per centum annos conditam, ex lignis levigatis, bitumine illitis; longam 300 cubitis, latam 50, et altam 30: in ea solus Noë, cum familia et inclusis animalibus, à diluvio salvus evasit.

Resp. ad secundum; Arcam fœderis fuisse capsam de lignis setim, auro mundissimo intus et foris deauratam, cuius longitudo habebat duos et semis cubitos, latitudo cubitum et dimidium, altitudo cubitum et semisem. Intra eam erant tabulæ Legis, desuper erat operculum aureum, quod appellatum est *Propitiatorium*, supra quod erant duo Cherubim alis expansis.

Resp. ad tertium; Tabernaculum fuisse tentorium ex multis tabulis ligueis conflatum, 30 cubitis longum, la-

tum et altum 10, multis pellibus et velis opertum. Intra illud erat 1^o spatium appellatum Sanctuarium, in quo erat candelabrum aureum, altare thymiamatum, et mensa panum propositionis. — 2^o Sanctum Sanctorum, ubi erat Arca foederis cum Tabulis Legis, virga Aarons, urna continens manna. — Extra illud erat Vestibulum 100 cubitis longum, 50 latum, velis plurimis quæ 59 columnis innitebantur circumdata. Ibi erant Altare sacrificiorum et Lavacrum.

Resp. ad quartum; Templum fuisse magnificentissimum aedificium à Salomone conditum, omnibus à Davido paratis, ad Deum solemniter colendum; at illud brevi non potest descriptione depingi.

Resp. ad quintum; Jerusalem fuisse urbem antiquissimam et munitissimam, diu à Jebusæis post Melchisedech occupatam, à Davide amplificatam, supra montem Sion et montem Moria. Civitas ista multiplicem sortita est fortunam.

Quæres 14. Quid erant dies festi Judæorum, Sabbata, Jubilæus, Neomeniæ?

Resp. ad primum; Festa fuisse dies celebrandis Dei beneficiis consecratos; præcipua erant, 1^o Pascha; tunc Agnus immolabatur. 2^o Pentecostes; tunc offerabantur primitiae. 3^o Festum Tabernaculorum; tunc in tentoriis habitabant Judæi. 4^o Festum expiationis; tunc jejunabant. 5^o Festum Tubarum in capite anni civilis, et sic dictum eo quod tubarum sono annuntiaretur.

Resp. ad secundum; Sabbatum aliquando sumitur pro hebdomada; (Luc. XVIII. 12.) frequentius significat septimum diem, seu diem quietis, in qua soli divino cultui vacare licebat; durabat ab uno solis occasu ad alterum solis occasum. Erat etiam annus Sabbaticus; id est septimus, quo non colebatur terra.

Resp. ad tertium; Jubilæum fuisse annum quinquagesimum quo nec serebant, nec metebant Israëlitæ: unusquisque in possessionem suam ab alienatam revertebatur; servis libertas concedebatur.

Resp. ad quartum; Neomenia erat festum primi diei mensis, seu primæ apparitionis Luna. Apud Hebreos primus mensis anni ecclesiastici appellabatur *Nisan* qui respondet Martio; secundus *Jar*, Aprili respondet; tertius *Sivan*, Maio; quartus *Tamuz*, Junio; quintus *Ab*, Julio; sextus *Elul*, Augusto; septimus *Tisri*, Septembri; octavus *Mareshuan*, Octobri; nonus *Casleu*, Novembri; decimus *Tebeth*, Decembri; undecimus, *Shevath*, Januario; duodecimus, *Adar*, Februario respondet. Mensis intercalaris, qui tertio quolibet anno recurrit, appellatur *secundus Adar*.

Quæres 15°. Quid erat Sanhedrin ? quid Synagoga ? qui Nazaræi ?

Resp. ad primum ; Sanhedrin erat senatus ad lites dirimendas institutus : plures erant senatus, sed maximus constabat ex 71 judicibus senioribus, cum præsidibus.

Resp. ad secundum ; Synagoga erat velut templum quod Judæi conveniebant, ad orationi et documentis vacandum (1). In solo Templo Jerosolymitano sacrificia offerre licebat, sed in Synagogis, alii à sacrificio religionis cultus poterant exerceri. — Fuit quidem Templum à Sanaballat in monte Garizim ædificatum, annuente Alexandro magno, ante Christum circiter anno 330, sed reprobatum est. Fuit et aliud Templum simile Jerosolymitano, anno mundi circiter 3854, ante Christum 146, ædificatum ab Onia IV in Ægypto, in præfectura Heliopoleos, annuentibus Ptolomæo Philometore et Cleopatra : Templum illud Judæi Palestinae habuerunt ut schismaticum.

Resp. ad tertium ; Nazaræos fuisse Judæos, quibusdam abstinentiis consecratos ; abstinebant à vino, et tonsa habebant capita : tales fuerunt Rechabitæ. (Jerem. XXXV.)

Quæres 16° Qui fuerint Samaritani ?

Resp. Samaritica gens, post abductionem decem Tribuum in Babylonem sub Salmanasare, fuit quædam colluvies conflata ex paucis Israëlitis in Palæstina relictis, et diversis populis de Babylone, Cutha, Avah, etc. (4 Reg. XVII. 24.) quos Rex Babylonis misit Samariam ut vicinas regiones incolerent. Hi erant idololatæ, qui, cùm suis superstitionibus Dei iras provocavissent, à leonibus devastati fuere : tam apertæ Dei vindictæ perterriti, ab Assyriorum Rege petierunt, ut ad se mitteretur unus è captivis sacerdotibus, qui eos doceret legitima Dei terræ. Sacerdos ad eos missus illis tradidit Pentateuchum quo Dei terræ legem nosse possent ; hunc autem librum solum tradidit, eo quod ipse, utpote Israëlita schismaticus, solos Moysis libros ut sacros admitteret. Maximæ semper fuerunt contentiones inter Samaritanos et Judæos ; hinc Samaritana mulier ad Christum : *Judæi non coutuntur Samaritanis*, etc. (Joan. IV. 9.)

Quæres 17°. Quænam erant idola de quibus habetur sermo in Scripturis ?

Resp. Præcipua fuisse, Vitulum *Apis* tempore Aaron et Jeroboam. — *Adad*, seu simulacrum solis. — *Adramelech*, 4 Reg. XVII. — *Astaroth* vel *Astarte*, il est, Lunam vel ovem. — *Bel* et *Baal*. — *Beelphægor*, *Beelzebub*. — *Chamos*. — *Dagon*, *Moloch*, *Mercurium*, *Priapum*, *Ado-*

(1) *Synagogæ Magnæ* nomiue vulgò intelligitur cœtus Sacerdotum, Scribarum et Legis peritorum, qui varias quæstiones de lege Mosaica propositas expendebant et solvebant.

nidem, etc. — *Teraphim* erant parva quædam deorum simulacra.

Quæres 18°. Quid erat *Ephod* ? quæ *Phylacteria* ? quid *Urim et Thummim* ?

Resp. ad primum. *Ephod* erat indumentum lineum sine manicis.

Resp. ad secundum ; *Phylacteria* fuisse membranas in quibus descripta erant quædam legis verba : affigebantur fronti et brachiis.

Resp. ad tertium. *Urim et Thummim* idem significant quod *Doctrina et Veritas* : scilicet, *Exod. XXVIII. 30*, legitur Deum jussisse Moysi ut « in Rationali judicii poneret » *Doctrinam et Veritatem*, hebraicè *Urim et Thummim*, « quæ erunt in pectore Aaronis, quando ingredietur coram Domino. » Utrum *Urim et Thummim* distincta fuerint vel non à *Rationali*, intricata est quæstio, de qua consuli possunt varii interpretes, et præsertim *Spencerus* in opere *de Legibus Hebræorum*. Certissimum videtur Deum nonnunquam oracula emisisse per *Urim et Thummim*; sed prorsus ignorantur quonam modo emitterentur.

Quæres 19°. Quid erat *talentum* ? quid *siclus seu stater* ? quid *didrachma* ? quid *drachma* ? quid *milliare* ? quid *stadium* ? quid *cubitus* ?

Resp. ad primum ; *Talentum* continuuisse tria millia *siclorum*.

Ad secundum ; *Siculum* argenteum valuisse circiter 32 *asses* nostros. Videtur 30 argenteos quibus *Judas vendidit Christum*, fuisse 30 *siclos*.

Ad tertium ; *Didrachmam* fuisse dimidium *sicli*

Ad quartum ; *Drachmam* idem fuisse ac *denarium*, et valuisse quartam partem *sicli*, id est circiter *octo asses* nostros.

Ad quintum ; *Milliare* esse spatium mille passuum.

Ad sextum ; *Stadium* esse spatium 125 passuum.

Ad septimum ; *Cubitum* esse extensionem pedis circiter cum dimidio.

De Libris Josue, Judicum, et Ruth.

Liber Josue narrat quomodo Terra Promissa, duce *Josue*, inita, subacta, possessaque est, præviis miraculis insignibus, Jordane diviso, stante sole, et corruente *Jericho*.

Liber Judicum exponit quis fuerit *Hebræorum reipublicæ* status à morte *Josue* ad mortem *Samsonis*, sub *Judicibus*, id est, ducibus sine dominio et tributo regentibus, et à captivitate populum suum liberantibus. Alii à *Deo*, alii à populo eligebantur. Celebriores

fuerunt Gedeon, Debbora Prophetissa cum Barac, Jephte qui (si mortem realiter inferendam primò occurrenti promisit) imprudenter vovit, et crudelius executus est; Samson, qui pluries peccavit, sed pœnitens et fortis occubit. Addendo Heli et Samuel quindecim numerantur Judices.

Liber Ruth narrat quomodo Ruth Moabitis secuta socrum suam Noëmi in patria revertentem, propinquitatis jure, et consilio socrūs, nupserit Booz viro prædiviti, ex quo genuit Obed, David avum.

Libri Josue auctorem esse ipsum Josue videtur certum ex *cap. XXIV, v. 26*, et ex traditione. *Judicum* et *Ruth* auctor incertus est: plures opinantur fuisse Samuelem. Semper agniti fuere ut canonici.

De Libris Regum. Paralipomenon, et Esdræ.

Primus liber Regum describit historiam Heli, miserumque filiorum ejus interitum; Samuelis ortum, juventutem, gesta et administrationem; Saülis electionem, acta et reprobationem; unctionem Davidis, et quas à Saüle passus est persecutio[n]es.

Secundus complectitur regnum Davidis à morte Saülis, plures de Philisthaeis, Moabitis, Syris, Ammonitis, Idumæis, victorias describit, triplex ejus peccatum, adulterium, homicidium, et populi recensio[n]em, miramque ejus pœnitentiæ.

Tertius describit mortem Davidis, Salomonis (eo nondum mortuo) inaugurationem, istius opes et sapientiam; Templi, palatii regalis, urbiumque constructionem; florentissimum sub Rege piissimo regni statum; mox istius Regis, ex piissimo impiissimi, luxuriam et idololatriam; decem Tribuum schisma narrat, additque historiam quatuor priorum Regum Juda, et octo Israël; Achab præsertim scelera et mortem refert.

Quartus continet res gestas aliorum Regum Israël usque ad Oseam Regum ultimum; quo regnante expugnata est à Salmanasare Samaria, et decem Tribus in Assyriam abductæ: simulque pertexit historiam Regum Juda à Joram usque ad Sedeciam Regem vincatum, unâ cum populo Babylonem deportatum à Nabuchodonosore. Inserit multa de Elia et Eliseo ejus discipulo.

Paralipomenon sive *Prætermissorum* libri, vel diarium breve, summatim recensent ab initio Judaicæ gentis historiam usque ad tempora Cyri.

Sub *Esdræ* nomine duo proponuntur libri sacri. — *Primus* describit quomodo Judæi (facta à Cyro Persarum Rege abeundi licentiâ) Zorobabele duce regressi,

Templum instaurarunt, et quomodo Esdras Sacerdos doctissimus legem exposuit et observari curavit. — Secundus recenset quomodo Nehemias, seu Athersata Artaxerxis pincerna, ab eo revertendi in patriam, et urbem Jerusalem instaurandi facultatem consecutus, tredecim annis post Esdram ascendit in Iudeam, urbis muros exstruxit, et legis praxi invigilavit.

Duo primi Regum libri probabiliter Samueli, Nathani et Gad prophetis tribuuntur. Duo alii, cujus sint auctoris, decernere non ita facile; fortè Esdræ. — Paralipomenon libri vulgo tribuuntur Esdræ, saltem tanquam collectori. — Librorum Esdræ *primus* ab ipso exaratus fuit; *secundus* certè à Nehemia.

Constans traditio de eorum canonicitate dubium omne tollit.

De Libris Tobiae, Judith, Esther et Job.

Liber Tobiae utriusque Tobiae, patris nempe et filii, gesta continet; pietatem, afflictionem et consolacionem patris, beneficia ab Angelo recepta, et filii prosperitatem narrat. Moribus informandis valde utilis est.

Liber Judith narrat historiam illustris fœminæ, quæ populum Israëliticum ab invadente Holopherne, amputato ejus capite, liberavit.

Liber Esther exponit quomodo Assuero Artaxerxi Persarum Regi nupta Esther, celebris Mardochæi nepos, liberavit populum, quem Aman aulicorum princeps ad necem tradi postulaverat; occiso, jussu Regis, ipso Aman.

Liber Job describit hujus pii viri fortunam prosperam et adversam, miramque ejus in utraque constantiam et pietatem; refert varia illius amicorum colloquia; narrat denique quomodo illi reddita sunt duplia eorum quæ amiserat.

Libri Tobiae auctor creditur uterque Tobias. Auctorem libri Esther multi credunt Mardochæum. Libri Judith auctor planè incertus est.

Quæres 1°. An constet librum Tobiae esse divinum?

Resp. Constare, 1° ex traditione, ex Conciliis Hippo-ponensi anno 393, Carthaginiensi 497, Romano sub Gelasio; ex decreto Eugenii IV, etc. 2° Quia SS. Patres ex hoc libro tanquam divino testimonia depromperunt, v. g. S. Cypr. lib. de Eleem. S. Basil. hom. de Avarit. S. Ambr. lib. de Tobia. S. Aug. lib. II de Doct. christ.

Objiciunt. 1° Angelo affinguntur mendacia: scilicet cap. v et vii, Raphaël se dixit ex filiis Israël, è tribu Nephthali, Azariam Ananiam magni filium, qui manserat apud Gabelum, etc. — 2° S. Hieron. præf. in Salomo-

nis libros, dicit Ecclesiam non recipere libros Tobiæ, Judith, et Machabæorum inter canonicas Scripturas. Ergo, etc.

Respond. ad primum. Angeli verba à mendacio facile vindicantur. Nimirum Raphaël non erat respectu utriusque Tobiæ in ordine *naturali*, sed in ordine *supernaturali*, quem Deus, certis de causis, aliquo tempore illis absconditum volebat: itaque in suis cum utroque Tobia sermonibus, iisdem non tenebatur sermonis legibus, quibus tenentur homines, secum in invicem colloquendo; et potuit in suis responsis figurato aut mystico sermone uti qui verus foret, quamvis ab utroque Tobia sensus iste non apprehenderetur. Jam vero hic est sensus responsionum Angeli: se dixit *ex filiis Israël, ex tribu Nephthali, qui manserat apud Gabelum*, etc. quia à Deo deputatus fuerat tanquam *Angelus custos* et tribus Nephthali et Gabeli. Se dixit *Azariam Ananiae magni filium*, vel quod exteriori corporis habitu omnimodam similitudinem gereret cum Azaria, vel quod indicaret se esse *Dei auxilium*, et *Dei misericordiam*, quæ duo significantur etymologiæ duorum nominum *Azariae* et *Ananiae*. Hunc figuratum aut mysticum sermonem adhibens Angelus, quamvis non intelligeretur ab utroque Tobia, non magis mentitus est *verbis* quam mentitus est *actione*, ubi videbatur *manducare et bibere*, et tamen non manducabat, cap. XII. 16.

Resp. ad secundum. S. Hieron. loquitur eo sensu quod apud omnes Ecclesias indubitata non erat canonicitas librorum Tobiæ, Judith et Machabæorum: sed addit *Ecclesiam legere illos libros*; quæ certè eos non legisset, si aliquid in illis reperiretur adversus bonos mores, ut mendacium quod Angelo attribueretur. Ipsi Judæi eos legebant tanquam utiles ad ædificationem morum.

Quæres 2°. An constet librum Judith esse canonicum?

Resp. Constare ex traditione et Ecclesiæ definitione. S. Hier. præfat. in hunc librum, testatur illum à Concilio Nicaeno generali primo, inter sacras Scripturas fuisse computatum. Constat pariter librum hunc veram continere historiam, et describere celebre factum ad cuius memoriam festivitas à Judæis instituta olim agebatur. Josephus quidem ejus non meminit, fortè quia in canone Judæorum non continebatur. Hæc historia contigisse videtur ante captivitatem Babylonicam, tempore Manassis pœnitentis, vel fortè Josiæ adhuc juvenis. Sic enim facilius omnia exponentur.

Equidem Achior, *Judith v*, videtur asserere Judæos

nuper ex dispersione rediisse. At non loquitur de captivitate Babylonica, sed de Judæis tempore Manassis dispersis et postea reversis, vel loquitur de quibusdam Israëlitis de Assyriaca captivitate redeuntibus.

Quæres 3°. Utrum liber Esther sit sacer, etiam quoad septem posteriora capita quæ in Hebræo desiderantur.

Respondeo affirmativè; namque 1° Josephus nonnulla citat ex hoc libro, tanquam sacro. 2° Concilia Laodicense et Carthaginense, necnon Patres, Origenes nempe, Hilarius, Eusebius, Augustinus et alii, hunc librum annumerant canonicas, et eo utebantur juxta lectionem Græci aut Vulgati codicis, in quo hæc septem capita reperiuntur. 3° Conc. Trid. sess. IV, decernit « pro sacris et canonicas suscipiendos esse *libros integros, cum omnibus suis partibus*, prout in Ecclesia Catholica legi consueverunt, et in veteri Vulgata habentur. »

Nec dicant 1° posteriora capita non cohærere cum prioribus: *cap. II*, dicuntur Eunuchorum insidiaæ factæ anno septimo Assueri, et *cap. XI*, anno secundo Assueri. 2° *cap. VI*, dicitur Mardochæum nihil mercedis accepisse, et *cap. XII*, dicitur accepisse munera. — 3° Dici non potest quis fuerit ille Assuerus Estheris maritus.

Resp. ad primum; posse conciliari, revocando *cap. XI* et *XII* ad initium; *cap. XIII, XIV, XV*, ad medium, et *cap. X* ad finem, et dicendo anno septimo contigisse insidias. — Ad secundum; dico Mardochæum accepisse minuta munera, quæ pro nihilo computantur. — Ad tertium; non constare quidem, at probabilius videri maritum Esther esse Artaxerxem magnum, Astyagis primi fratrem qui à Nabuchodonosore subduxit 127 Provincias, et regnavit in Perside.

Quæres 4°. An constet historiam Job esse veram?

Resp. Constare, 1° quia Scriptura exemplum Job sæpe proponit, *Ezech. XIV. 14. Tob. II. 12; Jacobi v. 11.* 2° Quia Job ut virum sanctum commendant SS. Patres, Ecclesia Græca et Latina. Josephus de Job nihil scripsit, quia Job non erat Israëlite. Non constat quo tempore vixerit; alii dicunt tempore Moysis, alii tempore Regum Juda.

De Psalmis et quinque Libris Sapientialibus.

Liber Psalmorum est collectio hymnorum quos Levitæ cantabant coram Domino. Ne unum quidem est ex omnibus profanarum litterarum monumentis, quod cum hac sacra collectione aliquantulum conferri possit quoad majestatem argumenti, sublimitatem poëseos,

figurarum audaciam, vim et robur quibus omnes animi et pectoris sensus tantâ varietate exprimuntur (1). Psalmi alii historici, alii propheticci, alii morales, omnes fere eucharistici et deprecatorii, permulti his omnibus characteribus insigniuntur. Numero sunt 150 canonici. Probabile est illos ab Esdra collectos fuisse eo ordine quo nunc leguntur. Liber ille merito dicitur compendium et summa totius veteris Testamenti, et novi delineatio.

Quæres 1°. Quis sit Psalmorum auctor. 2° An illorum tituli sint canonici. 3° Utrum in eodem Psalmo Propheta de figura transiliat ad veritatem, et iterum ad figuram revertatur?

Resp. ad primum; non unum fuisse omnium Psalmorum auctorem. Plerosque scripsit David, cæteros scripsere Moyses, Samuel, Salomon, Isaias et alii Prophetæ, plurimi etiam nonnisi tempore Babylonice captivitatis, aut eâ solutâ, compositi fuere, v. g. Psalmus CXXXVI, *Super flumina Babylonis*: Ps. CXXV, *In convertendo*; et fortè omnes quindecim qui appellantur *Graduales*, à numero 119 ad 133; qui quidem spirant eos gaudii et memoris animi sensus quibus afficiuntur captivi libertate donati; *Graduales* vel *Canticæ Graduum* dicti fuere, eo quod canerentur à Judæis è Babylone Jerosolymam ascendentibus.

Resp. ad secundum; Titulos Psalmorum esse canonicos post D. Augustinum sensit Bossuetus, sed negant alii; 1° quod de illis non consentiant variis Scripturarum codices; 2° quod verum Psalmi argumentum non semper exhibeant. In multis titulis leguntur hæc verba *in finem*, quæ exponere est admodum difficile. Planus erit sensus, si vocabulum hebraicum latinè vertantur, ut verti potest, *Præcentori* seu *præfecto* musices, ad quem carmen dirigebat Propheta, ut illi convenientes numeros accommodaret.

Resp. ad tertium; Psaltem sacro afflatu abreptum, non raro in eodem Psalmo ex figura prosilire ad veritatem unicè contemplandam, citoque reverti ad figuram de qua unicè dicat. His vagationibus delectatur poësis, illasque S. Hieronymus asserit alienas non esse à spiritu propheticō. Inde magis ac magis demonstratur mira utriusque fœderis harmonia, quæ nullibi, in Scripturis veteris Testamenti, et apertiū et frequentiū elucet quam in Psalmorum libro.

Quinque sunt Libri Sapientiales: *Primus* dicitur Pro-

(1) Consuli poterit egregia *Dissertatio de Psalmis*, et *Præfationes* in libros Sapientiales Jac. B. Bossuet, episcopi Meldensis; neenon eximium opus D. Lowth, *de Sacra Poësi Hebræorum*. Nemo disserens de hoc arguento scripsit.

verbiorum et Parabolarum, quia vulgaribus effatis, et comparationibus sapientia plenis refertus est.

Secundus dicitur *Ecclesiastes*, id est, Concionator, quia totus de rerum mundanarum vanitate concionatur.

Tertius est *Canticum Canticorum*, seu *Canticum præstantissimum*: non exprimit, ut dicunt Anabaptistæ, profanos Salomonis amores, sed sacrum Christi cum Ecclesia et anima sancta conjugium. Quæ ab incredulis adversus illud *Canticum obscenè* objiciuntur, dissentè suo modo solvit laudandus iterum *D. Lowth* in *prædicto opere de Sacra Poësi Hebræorum*. (1)

Quartus, liber *Sapientiæ* dictus, ejus laudes canit, originem, fructus, commoda et pretium exponit, et quibus viis obtineri possit et verbo et exemplo docet. Per multas Salomonis sententias refert, quamvis à Salomone scriptus non fuerit.

Quintus dicitur *Ecclesiasticus*: idem argumentum tractat.

Auctor *Proverbiorum* creditur Salomon, ut patet ex initio libri, et cap. xxv. 1. Ibi Salomon dicitur *Agur*, id est, congregans verba sapientiæ; *Filius vomentis*, id est, Davidis, *Psalmos eructantis*; *Lamuel*, id est, Deus cum eo. Nonnulli opinantur *Ecclesiastæ* librum esse fetum pœnitentia Salomonis. At peccatum ejus est certum, et incerta pœnitentia. Auctor est *Cantici Canticorum*. — Ignoratur quis exaraverit librum *Sapientiæ*, qui lingua græca primo scriptus fuit. — Auctor libri *Ecclesiastici* est Jesus, filius Sirach, qui 200 circiter annis ante Christum florebat.

Quæres utrum constet libros *Sapientiæ* et *Ecclesiastici* esse divinos?

Resp. Constare, 1° quia ex ipsis, velut ex *sacra Scriptura*, Concilia et Patres antiqui testimonia depro-
munt, etiam ad fidei dogmata confirmanda, v. g. Concil. Sardicense, in *Epist. synodica*; Concil. Tole-
tanum in *profess. fidei*; S. Cypr. lib. de Mortal. S. Basil. lib. v. contra Eunom. S. Aug. lib. de *Præd. SS.* cap. 14; et lib. II de *Doct. Christ.* cap. 8; et lib. XVIII de *Civ. Dei*. 2° Leguntur in canone Concilii Carthaginensis, Ge-
lasii, Innocentii I, Concili Florentini et Tridentini. Ergo, etc. (2).

(1) Vide etiam *commentarium Jac. Ben. Bossuet in Canticum Canticorum*, quem magnis laudibus prosequitur *D. Lowth*.

(2) De Deutero-canonicorum librorum inspiratione eximum opus confecit *P. Barre*, Genovefanus. Omnia quæ rem possunt consicere argumenta profert, et maximè nititur usu constanti præcipuarum Ecclesiarum, quæ hos libros legerunt in illa divinorum Officiorum parte in qua solæ Scripturæ Canonicæ legebantur. (*Vindiciae Deutero-can. lib. vet. Test.*)

De Prophetis Majoribus.

Prophetæ *Majores* appellantur qui prolixa volumina condiderunt ; et quatuor sunt , *Isaias* , *Jeremias* , *Ezechiel* , et *Daniel* : *Minores* illi dicuntur quorum sermones sunt breves ; eos deinceps appellabimus.

Prophetæ generatim continent exhortationes ad bonum , minas , consolationes ; sed præcipuè vaticinia , v. g. circa calamitates , legis antiquæ abrogationem , et Christi adventum. Per spatium 400 circiter annorum vaticinati sunt Prophetæ : scilicet à regno Oziæ usque ad Templi reaificationem. Antiquissimus fuit *Osee* , et ultimus *Malachias*.

Isaias , de sanguine regio ortus , sermone disertus est ; tam egregiè *Messiæ* mysteria describit , ut Evangelista videatur magis quām Propheta ; scripsit ante captivitatem Babyloniam , tempore Oziæ , Achaz et Ezechiae.

Jeremias , in utero matris Propheta consecratus , per 45 annos prophetavit. Captā à Chaldæis Jerosolymā , mansit in *Judea* , et postea in *Ægyptum* abductus est. Scripsit Prophetiam , *Threnos* seu *Lamentationes* , *Orationem* et *Epistolam*. *Jeremiæ* adjungitur amanuensis ejus *Baruch* , cujus liber est certè canonicus , et ita semper ab Ecclesia agnitus.

Ezechiel , ex nobili Sacerdotum stirpe , prophetare cœpit Babylone , anno quinto captivitatis ; appellatur à *S. Hieronymo* , *Scripturarum oceanus* et *mysteriorum Dei labyrinthus* , quia symbolis et ænigmatibus involvitur.

Daniel , è regio *Judea* sanguine princeps , adhuc puer cum reliquis in *Babyloniam* deportatus fuit ; in aula *Nabuchodonosor* educatus sub nomine *Baltassar* , regis somnia aperit et interpretatur. De monarchiis Chaldaeorum Persarum , Græcorum et Romanorum , sed præsertim de Christo vaticinatus est , cujus ortum et mortem *ut victimæ* , post septuaginta hebdomades futura prænuntiat. *Gratiæ* et auctoritate donatus fuit à *Nabuchododosor* , *Evilmerodac* , *Baltassar* , *Dario Medo* , et *Cyro*. *Aulicorum* invidiâ , quia *Bel* et *Draconem* destruxerat , in lacum leonum missus , incolumis , *Deo* protegente , bis evasit ; tandem à *Cyro* captivitatis solutionem obtinet.

Quæres utrūm historia *Susannæ* , *Beli* et *Draconis* , et *Canticum trium Puerorum* , quæ in solo Græco reperiuntur , sint certissimè canonicæ illius libri partes ?

Resp. affirmativè : 1° quia SS. Patres sententias existi partibus laudarunt ut sacras , v. g. *S. Hier. lib. contra Rufin.* *S. Aug. serm. de Susanna*. — 2° quia Concil.

Trid. sess. IV, omnes partes Vulgatae pro canonicis habet.

Obj. 1º Hæ partes à S. Hieronymo fuerunt prætermisæ. 2º Ab eodem *fabulæ* appellantur. 3º Daniel, cap. XIII, v. 45, dicitur *juvenis*, qui tamen tunc erat octogenarius. Ergo, etc.

Resp. ad primum. S. Hieronymus has partes omisit in sua versione, non quòd illas rejiceret, sed quòd in Hebræo desiderabantur, et à nonnullis Ecclesiis non admittebantur tanquam certò canonicae. — Ad secundum. Nomine *fabularum* sape veras historias designari, sed lectu vel auditu jucundas, aut etiam valde momentosas: sic *fabulabantur* discipuli Emmaüs, Lucæ IV. 15. — Ad tertium. Nulla remanebit difficultas, si caput XIII Danielis ad suum locum reponatur, nempe initio Prophetiae, ut illud reponendum sentiunt et probant critici.

De Prophetis Minoribus, et Machabæis.

Osee, qui alios tempore antecedit, prophetavit in diebus Oziæ et Ezechiae. Synagogæ reprobationem et Gentium vocationem prædictit.

Joël, eodem tempore quo *Osee*, vaticinatus est imminentem Dei vindictam et captivitatem; ad pœnitentiam hortatur.

Amos, tempore Oziæ, ovium pastor, cladem decem Tribuum, futuramque sub Christo regnante felicitatem prædictit.

Abdias eodem tempore prædictit futurum ut *Idumæos*, qui Israëlitas affligebant, Israëlitæ ipsi vicissim subjiciant.

Jonas, primus ex Prophetis ad gentes missus, et fortè primus omnium simpliciter, nam tempore *Jeroboam II* ad pœnitentiam vocabat; sed non missus est Ninivem, nisi tempore Ezechiae.

Michæas, non ille qui tempore Achab et Josaphat vivebat, sed tempore Ezechiae, idolatriam arguit, captivitatem et regressum vaticinatur.

Nahum contra Ninivem, quòd superbè egerit in populum Dei, vaticinium profert.

Habacuc populi sui vastationem inferendam minatur. **Tempore Manassis** vivebat.

Sophonias Judæorum clades minatur, et novæ legis felicitatem promittit.

Aggæus, solutâ captivitate, *Judæos*, ut *Templum exstruant*, hortatur.

Zacharias, eodem tempore, civitatis sanctæ urget ædificationem.

Malachias, Prophetarum ultimus, reædificato Tem-

culo, vaticinatur de Messia, illiusque Præcursor. Vivebat anno mundi circiter 3550, ante Christum 450.

Librorum veteris Testamenti canonem claudunt illi duo qui *Machabæorum* nomine inscribuntur. Primus Mathathiæ et filiorum ejus egregia facinora refert et gloriosam mortem. Secundus altius repetens, Reipublicæ Judaicæ statum sub imperio Græcorum exponit; Heliodori sacrilegium et pœnam, illustre matris et septem filiorum ejus martyrium, pseudo-pontificum scelerata et fraudes, Judæ Machabæi adversus Judæorum hostes præclarè gesta describit.

Quæres 1°. Unde nomen *Machabæorum*?

Resp. Apud quosdam nomen istud Judæ datum, illius zelum pietatem ac fortitudinem exprimere. Apud alios deductum fuit ex quatuor litteris *M. C. B. I.* quas jusserset Judas scribi in vexillis: quæ litteræ initiales hebraicæ significabant, *Quis similis tuî in fortibus, Domine?* Posteri Mathathiæ dicti sunt etiam Assamonæi, id est, primarii ex viris.

Quæres 2°. Quinam sint horum librorum auctores?

Resp. Non constare: multi primum tribuunt Joanni Hircano, viro juxta Josephum sanctissimo, et secundum Judæ Essæo auctori epistolæ quæ libro secundo præfigitur: fuit juxta Josephum futurorum præscius.

Quæres 3°. Quare libri illi Protestantibus invisi sunt?

Resp. Eo quod orationes pro mortuis fundendas esse, poscendaque suffragia sanctorum apertissimè testantur.

Quæres 4°. Utrum de illorum librorum canonicitate constet?

Resp. Constare. 1° quia in antiquis et recentioribus Ecclesiæ canonibus continentur, et maximè in Decreto Eugenii IV, et Concilii Trid. 2° Quia antiqui Patres è Machabæorum libris, tanquam è sacris Scripturis, testimonia laudarunt v. g. S. Hieron. in cap. XXIII *Isaiæ*. S. Aug. lib. XVIII de Civ. cap. 36, sic habet: « Machabæorum libros, non Judæi, sed Ecclesia pro canonicis habet. » Hinc Patres qui eos divinis non accensent, loquuntur in mente Judæorum; vel significant eos non fuisse tunc solemniter ab Ecclesia receptos.

Objiciunt. Multa historiæ profanæ et sacræ contraria reperiuntur in illis libris. 1° Alexandrum regnasse primum in Græcia. 2° Adhuc viventem pueris suis divisisse regnum. 3° Romanos uni homini quotannis magistratum commisisse. 4° Judæos in Persidem ductos. 5° Jeremiam arcam fœderis in spelunca abscondisse quando vastabatur Jerusalem, et tamen tunc erat in carcere. 6° Secum pugnant in chronologia hi duo libri. 7° Sibi contradicunt in referenda morte Antiochi; lib. I, cap. VI, dicitur in Babylonia præ languore mortuus;

et lib. II, cap. I, v. 15, refertur illum cecidisse in Templo Naneæ, membratim divisum; et c. IX, describitur è curru cadens, miserabili obitu vitæ functus. 8° Tem-
plum repurgatur, lib. I, cap. IV, ante mortem Antio-
chi, triennio postquam contaminatum fuerat, cap. I;
at biennio tantum, et mortuo jam Antiocho, hæc re-
purgatio facta dicitur lib. II, cap. x. Ergo hi duo libri
inter se conciliari non possunt. 9° Dicitur lib. II, cap.
1, v. 10, Judam scripsisse ad Judæos dispersos, anno
Græcorum 188; jamdiu tamen obierat Judas. 10° Ap-
probantur oblata sacrificia pro Judæis qui mortui sunt
postquam sustulerant, contra legem, de donariis ido-
lorum. 11° Laudatur mors sibi ab Eleazaro et Razia illa-
tata. 12° Auctor, lib. II, cap. II, v. 27, ait se assump-
sisse negotium plenum vigiliarum, et cap. ult. v. 59.
veniam petit si minus dignè historiam scripserit. Atqui
isti loquendi modi indicant non inspiratum fuisse auc-
torem.

Resp. ad primum; significari Alexandrum prius in
Græcia regnasse, quām in Babylonia, aut eum re-
gnasse primum omnium in tota Græcia. — *Ad secundum*;
dico Alexandrum dedisse Perdicæ potestatem divi-
dendi provincias ducibus, sicut divisæ fuerunt. — *Ad
tertium*; dico ex Consulibus Romanis unum in urbe,
alterum in exercitu plerumque imperasse; aut quando
simul aderant, alternis diebus imperasse; ita ut uni
soli eādem die fasces præferrentur. — *Ad quartum*;
fateor revera in Persidem subjectam Nabuchodonosor
quosdam è Judæis ductos fuisse. — *Ad quintum*; dico
occupatā à Nabuzardan Jerosolymā, bene ab eo excep-
tum fuisse Jeremiam, et potuisse Sacerdotum minis-
terio arcam obtinere, dum combureretur Templum. —
Ad sextum; dico utriusque libri auctores diversos, di-
versam numerandi rationem secutos fuisse, nullatenus
repugnantem. Aēram Græcorum, ab initio regni Se-
leuci, uno anno post Alexandri mortem, verno tem-
pore inceptam, sequitur libri primi auctor. Eamdem
aēram ab autumno subsecente ductam sequitur libri
secundi auctor. — *Ad septimum*; dico Antiochum, qui
anno Græcorum 183 in templo Naneæ occisus est in
Perside, fuisse Antiochum Evergetem, vel secundūm
quosdam fuisse Sidetem; eum verò qui anno Græco-
rum 149 in Babylonia obiit, fuisse Epiphanem seu Illus-
trem. — *Ad octavum*; dico repurgationem Templi verè
factam esse ante mortem Antiochi, cuius acta, con-
tinuatā serie, referre voluit auctor. Facta autem est
repurgatio post biennium, id est, in ipso fine triennii
quo profanatio durasse dicitur. — *Ad nonum*; dico non
eundem esse Judam. — *Ad decimum*; dico Judam sup-

posuisse illos milites non peccasse nisi venialiter , aut pœnitentiam egisse. — *Ad undecimum* ; dicendum est Eleazarum et Raziam mortem sibi intulisse Spiritus sancti impulsu , aut facta hæc narrari , non approbari. — *Ad duodecimum* ; dico vigiliae et labores non obesse inspirationi , quia Spiritus permisit sacris auctoribus , historicis præsertim , stylum et scribendi modum : veniam igitur petit non de erroribus , sed de stylo minùs eleganti.

De sacro Christi Evangelio.

Evangelium , sive faustus gratusque nuntius , est historia Christi Domini , à quatuor Evangelistis , Spiritu sancto specialiter afflante , conscripta.

S. Matthæus , omnium primus , antequam dispergerentur Apostoli , scripsit Evangelium , rogantibus Judæis Christianis : relatâ Christi genealogiâ , ostendit in eo completa esse quæcunque de Messia vaticinati erant Prophetae.

S. Marcus , *S. Petri* interpres , ad preces Christianorum Romæ degentium , ibidem , antequam Alexandriam pergeret , Evangelium scripsit quod à *S. Petro* approbatum fuit ; prioris Evangelii est epitome ; quandoque tamen nonnulla omissa supplet.

S. Lucas , *S. Pauli* comes individuus ; pictor et medicus , ut creditur , pro Græcis scripsit Evangelium ex iis quæ ab Apostolis acceperat , ut pseudo-Apostolorum temeritatem confutaret. **Hoc Evangelium S. Paulus suum appellat.**

S. Iouannes , dilectus Christi discipulus , ab Asiæ Episcopis rogatus , omnium novissimus Ephesi scripsit Evangelium , aduersus nascentes Ebionis Cerinthique errores , eo præcipuè sine ut Christi divinitatem adstrueret : creditur scripsisse anno æræ vulgaris 96.

Quæres 1°. Quare Evangelistæ Matthæus et Lucas Christi genealogiam texuerint , non per Mariam matrem , sed per Josephum , qui revera non fuit Jesu pater ?

Resp. Id factum , quia apud Judæos nulla materni generis ratio habebatur , et aliunde satis erat notum tunc temporis , ex eadem familia Mariam et Joseph fuisse : quamobrem enumerando Joseph avos , notum manebat Judæis et Christianis Jesum ex David et Abrahamo fuisse prognatum ; quod sufficiebat ad prophetiarum eventum demonstrandum.

Quæres 2°. Quâ ratione conciliari possint Christi genealogiæ , apud *Matth.* I. 16. et *Luc.* III. 24. Alter enim ait Josephum fuisse filium Jacobi , et à Davide per Salomonem ortum ducere ; alter verò dicit Jose-

plum fuisse ab Eli, et à Davide per Nathan descendisse.

Resp. Gravissimam esse hanc difficultatem. 1° Juxta quosdam, à S. Mattheo *naturales* Josephi parentes assignantur, et à Luca *legales*; nempe, inquit, Eli defunto sine liberis, Jacob ejus viduam, ut propinquior consanguineus, juxta legem, *Deut. XXV*, duxit; et ex ea Josephum suscepit, qui idcirco patrem *naturalem* Jacobum habuit, Eli verò patrem *legalem*. 2° Juxta alios à S. Mattheo Josephi genealogia per Salomonem describitur, progenies verò Mariæ ex Davide, per Nathan à S. Luca deducitur. Unde concluditur Mariam ex Eli seu Eliacim vel Joachim, qui ex Nathan descendebat, progenitam esse, et ex Anna sorore Jacobi, patris Josephi, qui Mariam sibi propinquam, uxorem duxit: unde Joseph dicitur filius Eli, quia ejus filiæ nupserat.

Nec dicant vim fieri his verbis qui fuit Eli, quæ de vera generatione intelliguntur respectu aliorum, v. g. *qui fuit Melchi*. — *Resp.* intelligenda esse hæc verba ex circumstantiis; nam hæc verba, *Adam qui fuit Dei*, non significant generationem.

Quæres 3°. Quare à S. Mattheo omittantur in genealogia, Ochozias filius Joram, Joas filius Ochoziæ, et Amasias filius Joas et pater Oziæ vel Azariæ?

Resp. 1° cum S. Hier. Id factum quia Evangelistæ propositum erat ponere tres decatessares, id est, tres genealogiæ classes ex quatuordecim conflatas. 2° Quia tres illi erant de sanguine Athaliæ filiæ Achab et Jezabel, quibus Elias nomine Dei dixerat, 3 Reg. **XXL** 21, *demetam posteriora tua*; id est, filios usque ad quartam generationem maledicam.

Quæres 4°. Quare in genealogia dicuntur quatuordecim, et non enumerantur nisi tredecim?

Resp. Hoc factum incuria amanuensium, qui propter similitudinem nominis omiserunt Joachim filium Josiæ et patrem Jechoniæ, qui dictus est etiam Joachim.

Quæres 5°. Quibus annis Christus natus, baptizatus et mortuus est?

Notandum est inumeras esse diversas inter se tum SS. Patrum, tum interpretum et chronologorum sententias, circa verum et proprium annum sive nativitatis, sive mortis Christi, et circa ejus ætatem. Nihil ea de re definivit Ecclesia. Fatentur quidem omnes, v. g. annum primum hujus seculi fuisse 1801 æræ christiane vulgaris; sed disputatur quis sit præcisè ab ipso Christi ortu annus? Multi opinantur Dionysium Exiguum, sexto seculo, annos ab Incarnatione supputando, errasse et cæteros in errorem induxisse;

eumque æram christianam ab anno quarto , aut quinto , aut sexto post Christi nativitatem incepisse.

Certum est 2º Christum Dominum natum esse in diebus Herodis regis , et eo tempore quo jussa ab imperatore Augusto orbis descriptio facta est in Judea , præside Syriæ Cyrino. Certum est 2º Christum à Joanne post annum Tiberii 15 fuisse baptizatum , cùm Jesus esset annorum quasi triginta , et cœpit populo prædicare , *Lucæ III.* Certum 3º videtur Christum cruci affixum fuisse triennio et tribus mensibus post suscep- tum à Joanne baptismum.

Resp. 1º. Dici posse cum multis Christum fuisse natum anno mundi circiter 4000 , Romæ conditæ circiter 750 , Augusti à morte Cæsaris 40 , Herodis 37 , ante æram vulgarem christianam 4. Longiores et obstru- siores sunt hujus assertionis probationes , quām ut hīc possint proponi et evolvi.

Resp. 2º Dici posse Christum baptizatum fuisse anno mundi 4033 , æræ vulgaris 29 , vitæ suæ 33. Revera , *Luc III* , dicitur Jesum fuisse , quando baptizatus est , annorum quasi triginta. At responderi potest particu- lam quasi aliquot annorum additionem pati posse. Sæpe Scriptura sacra uititur numero rotundo , omissis quibusdam , quæ vel deficiunt , vel excedunt.

Resp. 3º Dici posse Christum pro salute mundi cruci affixum fuisse anno ætatis 37 inchoato , æræ vulgaris 33 , consulibus duobus Geminis Rabellio et Fusio.

Quæres 6º. Quot Paschata celebravit Christus tem- pore ministerii publici ?

Resp. Videri quatuor designari ; prima *Joan. II. 13* ; secunda *Joan. V. 1* ; tertia *Joan. VI. 4* ; quarta *Joan. XIII. 1*.

Quæres 7º. Quare quidam in Scriptura sacra appellantur *fratres Christi* ?

Resp. Consuetum fuisse Judæis propinquos appellare *fratres* ; igitur sive ex parte Mariæ Virginis , sive ex parte Josephi propinqui erant Christi illi qui dicuntur ejus *fratres* ; v. g. Jacobus minor , Judas Thaddæus , Simon et Joseph filii Mariæ Cleophæ vel Alphæi.

Quæres 8º. Quomodo conciliari possit *Marcus* , xv. 25 , asserens Christum crucifixum esse horā tertiā , cum *S. Joanne* , xix. 14 , assignante horam sextam ?

Resp. 1º. Juxta quosdam apud *S. Marcum* amanuen- sium errore , scriptum esse , hora tertia , pro sexta. 2º Dici posse Judæos numerasse horas ab ortu solis ad occasum. Inter has horas quædam erant insigniores prima , tertia , sexta , nona : præterea hora sumebatur pro spatio ab una hora insigni ad alteram , ut à tertia ad sextam. Unde Christus cruci affixus dicitur horā ter-

tiâ, id est, in spatio à tertia ad sextam juxta Judæos, sive circa meridiem juxta Christianos; non aliter sentit S. Joannes, cùm dicit horam sextam, scilicet circa sextam incipientem, id est, circa meridiem. Unde Christus cruci afflatus est circa sextam incipientem, id est meridiem. Tenebræ factæ sunt in spatio à sexta ad nonam juxta Judæos, et Christus circa nonam mortuus est.

Quæres 9°. Quomodo intelligi debeant hæc verba Matth. XII. 40: Filius hominis erit in corde terræ tribus diebus et tribus noctibus?

Resp. Hic intelligendum esse diem naturalem, qui die et nocte, seu luce et tenebris constat. Præterea tres illi dies naturales sumendi sunt synecdochicè, totum ponendo pro parte; quia fuit in sepulcro parte diei sextæ, toto sabbato cum sua nocte præcedente, denique nocte Dominicâ et initio diei Dominicæ.

Quæres 10° Quomodo intelligi debeat quod dicitur, Christum resurrexisse unâ sabbati?

Resp. Id significare eum resurrexisse primâ die post sabbatum, id est, juxta nos, die Dominicâ. Sabbathum enim aliquando pro tota hebdomade.

Quæres 11°. Quomodo conciliari possint Evangelistæ circa adventum mulierum ad sepulcrum? Alii dicunt illas venisse vespere, alii mane, alii valde diluculo, alii orto jam sole.

Resp. Sic intelligi posse: mulieres emerunt aromata statim cùm transisset sabbatum, (*Marc. XVI. 1.*) id est, post occasum solis. Transactâ autem nocte venerunt ad monumentum summo mane diei Dominicæ; et orto jam sole ad sepulcrum pervenerunt, et non invenerunt corpus Domini.

Quæres 12°. Utrum unica sit persona, Maria soror Lazari, Maria Magdalene, et Peccatrix?

Resp. Nihil esse de ea questione certum. Dici tamen potest tres fuisse Marias; de iis enim fit sermo, ita ut quæ dicuntur de una non videantur alteri congruere. 1° Maria Belhaniæ, soror Lazari et Marthæ, designatur *Luc. x. 39*; *Joan. XI. 1*: unxit pedes Jesu post resurrectionem Lazari; *Joan. XII. 3*. Hæc autem nunquam fuit à septem dæmonibus possessa, nec venerat de Galilæa; morti et resurrectioni Christi non adfuit, sed in domo Simonis Leprosi in Bethania effudit unguentum super caput Jesu. 2° Maria Magdalena designatur, *Luc VIII. 2*. *Marc. XVI. 1*. *Matth. XXVII. 55, 61*: de ea septem dæmonia exierant, et de Galilæa venerat; nunquam appellatur soror Lazari; Christum viventem non legitur unxisse, sed tantum post mortem. 3° Peccatrix appellatur *Luc. VII. 37*: unxit pedes Jesu in domo Simonis Pharisei, de civitate Naim.

Quæres 13°. Quare Christus sæpe Judæis loquebatur in parabolis, quarum intelligentiam solis dabat Apostolis?

Resp. Christum sic locutum 1°. quia familiaris erat hæc loquendi ratio apud Orientales, ut tenaciùs imprimenterentur prolatæ sententiæ: 2° ut ostenderet à Pastoribus Ecclesiae quærendam esse veritatem eorum quæ obscura erant: 3° in pœnam excæcationis et indurationis voluntariae Judæorum, respectu eorum quæ clara erant et aperta.

Quæres 14°. An approbentur à Spiritu sancto omnia quæ dicuntur in parabolis?

Resp. Non approbari nisi in iis quæ applicantur ad bonos mores, v. g. non approbantur saltationes, Matth. XI. 17. Luc. 25: usura, Matth. XXV. 27: villicus iniquitatis, Luc. XVI. 8: iudex iniquus, Luc XVIII. 2: fur, Matth. XXIV. 43, 44: ebrietas, Psal. LXXVII. 71: murmurations, Matth. II: impudicitia, Matth. XXI. 31.

Quæres 15°. Quænam sunt nomina duodecim Apostolorum?

Resp. Hæc esse: Simon filius Joannis, dictus Cephas seu Petrus, Apostolorum princeps; Andreas frater Petri; Jacobus et Joannes filii Zebedæi, dicti Boanerges, id est, Tonantes; Philippus, Bartholomæus, Matthæus Publicanus, dictus Levi; Thomas dictus Didymus; Jacobus Alphæi; frater ejus Judas, dictus Thaddæus; Simon Cananæus, dictus Zelotes; Judas Iscariotes proditor.

Quæres 16°. Quinam erant 72 Discipuli?

Resp. Fuisse 72 viros Christo addictos, quos mittebat binos, tanquam præcursores, ut populos ad reverentiam erga Christum disposerent: putant multi eos postea fuisse ad dignitatem episcopalem proiectos.

Quæres 17°. Qui fuerunt septem primi Diaconi?

Resp. Hos fuisse: Stephanus, Philippus, Prochorus, Nicanor, Timon, Parmenas, Nicolaüs. Hi ab Apostolis electi sunt ut mensis, maximè sacræ, ministrarent.

Quæres 18°. Qui erant Magi qui ad cunas Christi venerunt.

Resp. Fuerunt astronomi, sapientes et primarii Provinciarum Arabiæ et Æthiopiac: videntes stellam, id est, corpus lucidum quasi cometam, ex inspiratione venerunt ad Jesum, quem invenerunt vel in stabulo vel in domo commodiori, sive ante, sive post Purificationem Mariæ.

Quæres 19°. Qui erant Publicani?

Resp. Fuisse viros qui nomine principis tributa et vectigalia exigebant.

De Actibus Apostolorum.

Liber ille à S. Luca exaratus, quod reliquum est historiæ sacræ prosequitur; Ecclesiæ nascentis incunabula exhibet; Apostolorum non quidem omnia gesta narrat, sed ea quæ Spiritus sanctus posteritati tradi voluit: historiam textit annorum circiter triginta.

Quæres 1°. Quænam fuerint apud Judæos diversæ sectæ, circa tempora Christi et Apostolorum?

Resp. Plures fuisse sectas; prima *Sadducæorum* à Sadoc; hi erant præcipui nobiles et divites ex Judæis, non ita pii, qui negabant immortalitatem animæ et corporum resurrectionem: secunda, *Pharisæorum*, id est, Separatorum, qui exteriorem affectabant sanctitatem: interiorū verò cæteris pejores, quibusdam traditionibus et superstitionibus erant addicti: tertia *Esseniorum*, id est, Piorum, qui in communi societate viventes probis præstabant moribus: quarta *Herodianorum*, qui juxta quosdam erant domestici Herodis, juxta alios erat societas quorumdam qui unum ex Herodibus, ut *Messiam* ipsum, colebant.

Scribæ non constituebant aliquam sectam, sed ordinem peritorum virorum qui legis studio et interpretationi vacabant.

Quæres 2°. Qui fuerint Herodes illi de quibus sermo fit in novo Testamento?

Resp. Herodes Magnus filius Antipatri Idumæi et Idumæus, fuit Galilææ præfector, deinde, oeciso à se Antigono Assamonaorum ultimo, annis circiter ante Christum 37, adjuvante Antonio, à Romanis Judæorum regis titulum obtinuit. Hic Jerosolymitanum Templum cœpit reædificare per partes: Antipatrum et deinceps Alexandrum et Aristobulum filios suos neci tradidit; innocentes pueros trucidavit; et cùm per 37 annos regnasset, luctuosa morte occubuit.

Herode Magno mortuo, 1° Archelaüs ejus filius factus ab Augusto Tetrarcha seu Princeps Judææ, à magnatibus accusatus, Romanum profectus, Viennam relegatus obiit. Deinde Tetrarchiā ipsius in Provinciam Romanam redacta, Quirinus missus est propositus, procurator et præses; postea missus est Pilatus, qui decem annis præfuit. 2° Herodes Antipas, alter Herodis filius, Galilæam rexit ut Tetrarcha; ille fratri sui Herodis Philippi uxorem Herodiadem tulit, S. Joannis Baptistæ caput amputavit, et Christo in Passione illusit. Lugdunum relegatus, in Hispanias fugit, ibique periit. 3° Herodes Philippus, alias Herodis Magni filius, Iturææ et Trachonitidis Tetrarcha, in uxorem duxit Herodiadem, et ex hoc matrimonio procreata est saltatrix Salome. 4° Phi-

lippus alter, et Herodis Magni filius, cui nupsit Salome saltatrix, sine liberis mortuus est. 5º Aristobuius, Herodis Magni filius, liberos habuit, 1º Herodem Agrippam seu seniorem; 2º Herodem Chalcidis regem; 3º Herodiam, quae patruis suis nupsit, primum Philippo, deinde Antipæ. Agrippa primus seu senior, à Tiberio conjectus in vincula, à Caligula exaltatus, à Claudio confirmatus est in regno Judææ: hic S. Jacobum occidit gladio, S. Petrum vinxit in carcere, et percussus ab Angelo Cæsareo interiit. Ejus filius fuit Agrippa junior, qui Paulum causam orantem audiit; filias quoque habuit Berenicem, et Drusillam quæ Felici Judææ procuratori nupsit. Herodis magni prosapia, licet numerosa, erga Deum pietate vacua, infra centum annos omnino extincta est.

De XIV Beati Pauli Epistolis.

In ordine harum Epistolarum habita est ratio, non temporis, sed dignitatis eorum ad quos scriptæ sunt. Epistola ad *Romanos* Corinthi scripta, cùo præcipuè tendit, ut comprimat controversiam *de meritis* ortam inter fideles qui ex Gentibus, et eos qui ex Judæis conversi fuerant ad fidem. — In Epistolis ad *Corinthios* sedare potissimum conatur dissidium inter fideles ortum ex nimio erga magistros studio. — Epistola ad *Galatas*, legis Mosaicæ observantiarum inutilitatem præsertim ostendit. — Epistolam ad *Ephesios* scripsit, cùm esset Romæ in vinculis: in illis multa tradit præcepta moralia. — Ibidem scripsit ad *Colossenses*, ut ostenderet, contra quosdam, ad Christum mediatorem esse recurrentum. — Epistolam primam ad *Thessalonicenses*, tempore, ut creditur, omnibus priorem, scripsit Corinthi; laudat eorum fidem et constantiam in temptationibus, et eos ad perseverantiam hortatur. Secundam ad eosdem scripsit, ut contra seductores eos præmuniret. — Scripsit ad *Timotheum*, primam è *Philippis*, secundam Romæ in vinculis: unam dedit ibidem ad *Titum*: in his tribus Pastorum virtutes et officia enumerat Apostolus. — Scripsit etiam ad *Philemonem*, ut *Onesimum* servum benigne excepiret. In Epistola ad *Hebræos* agit præcipuè S. Paulus de Christi Domini potestate, dignitate, et sacerdotio longè præstantiori Levitico. Veteris novique Testamenti discrimen profundissimè explicat. Quamvis haec Epistola Pauli nomen præfixum non habeat, (quia per modum tractatùs scripta est) ejus tamen est fetus, ut indicat S. Petrus, 2 Ep. cap. III. v. 15. Præterea Concilia et Patres (excepto Tertulliano et paucis) inter Paulinas eam collocant. Clauditur etiam signo Epistolarum S. Pauli, quod habetur 2 Thess. III. 18. Si sit styli elegantioris, id oritur

ex sublimitate materiæ. Canonicam esse hanc Epistolam patet, quia recensetur in omnibus Ecclesiæ Canonibus: à SS. Patribus laudatur tanquam divina, v. g. ab Ambrosio, *Epist. XII*; Hieron. *lib. 1 contra Jovin.* Aug. *lib. de Fide, cap. 1*, etc.

Nec objiciant Lutherani, 1° ex Eusebio, Hist. lib. III. cap. 3, hanc epistolam ab Ecclesia Romana, pro certa non fuisse receptam. *2° Dici, cap. IX*, in Arca Testamenti fuisse urnam plenam manna et virgam Aaron, cùm 3 Reg. **VIII**, legatur non fuisse nisi legis tabulas.

Resp. ad primum; quosdam dubitasse utrum ea esset Pauli, sed non dubitasse utrum esset sacra, ut patet ex Innocentio, Gelasio et Hieronymo. — *Ad secundum*; dici potest *1°* decursu temporis positas fuisse, intra Arcam, urnam et virgam: *2° in Arca*, posse significare *juxta Arcam*.

Apocrypha est quæ inscribatur *Epistola ad Laodicenses*. Cùm verò S. Paulus, *ad Coloss. IV. 16*: *Facite ut eam quæ Laodicensium est, vos legatis*; indicat Epistolam quæ ad ipsum à Laodicensibus scripta fuerat. Epistolæ etiam quæ ab Apostolo ad Senecam scriptæ dicuntur, manifestæ suppositionis signa ferunt.

De Epistolis Catholicis, et Apocalypsi.

Septem Epistolæ Catholicæ sic appellantur, quia major earum pars ad universum fidelium cœtum, non ad privatum dirigitur. — Prima est *Jacobi minoris*. Scripta est ut fideles ad patientiam excitaret: bonorum operum utilitatem probat. — Secunda et tertia S. Petri Apostolorum Principis nominè sunt illustres. In regulis morum ac bene vivendi præceptis omnino versantur. — Quarta, quinta et sexta, auctorem habent S. Joannem Evangelistam. In prima de Christi divinitate; in secunda de hæreticis vitandis; in tertia, de peregrinis suscipiendis; ubique de dilectione et charitate agit. — Septima est S. Judæ seu Thaddæi. Multa adversus exortas Simonis Magi et Nicolitarum hæreses tradit.

Illarum Epistolarum canonicitas constat ex Conciliis et SS. Patribus. Levia sunt quæ opponuntur, v. g. referri in Epistola Judæ prophetiam Enoch, et historiam altercationis inter Michaëlem et diabolum de corpore Moysis; quæ ex libris apocryphis desumpta sunt. — Nam *resp. S. Judam* potuisse referre ex inspiratione verissimas res, et constanti Judæorum traditione acceptas; sicut S. Paulus, *Act. XVII*, et *Tit. I*, laudavit quedam ex Arato et Epimenide poëtis ethnicis.

Apocalypsis, sive *Revelatio*, à S. Joanne Apostolo dilecto, in insula Pathmos, in quam jussu Domitiani

deportatus fuerat, stylo sublimiori scripta, tot habet sacramenta quot verba: historica est, moralis, ac prophetica.

Liber Apocalypsis sacer est et divinus, ut patet ex canonibus Conciliorum, et majori parte SS. Patrum, qui eum pro sacro receperunt. Plures aliae præpositæ sunt Apocalypses; sed eas Ecclesia rejicit.

Innumera quæruntur adhuc circa Scripturæ sacræ intelligentiam. At multa ex iis ad alios Theologiæ tractatus pertinent: cætera omittere cogit præscripta brevitas.

APPENDIX PRIMA.

DE PRÆCIPUIS MUNDI ÆTATIBUS.

PLURIMUM juvat ad Scripturæ sacræ intelligentiam callere chronologiam, id est, temporum notitiam. Quod ut fiat, summa temporum seu mundi duratio revocatur ad quædam capita, insignia eventa, puncta quietis, quæ appellantur vulgò Epochæ, vel Ærae, vel Ætates. Præcipuae sunt: ab Orbe condito, à Christo nato, à Roma condita, ab institutione Ludorum Olympicorum. A Scaligero inventa est periodus, quæ Julianæ vocatur et à doctis adhibetur ad conciliandas alias Epochas. Supponitur ejus initium mundi ortum 710 annis antecedere. Quæ sunt faciliora prosequemur, mundi durationem in septem Ætates dividendo.

Prima Mundi Ætas.

Cœpit à mundi creatione et duravit usque ad diluvium, quod contigit anno mundi 1656 juxta textum Hebræum et Vulgatam. Hac ætate vixerunt Adam annis 930..... Seth 912..... Enos 905..... Caïnan 910..... Malaleel 895..... Jared 962..... Enoch 365..... Mathusala 969..... Lamech 777..... Noë 600 ante diluvium, et 350 post diluvium. Noë diu vixerat cum Enos et aliis, qui diu vixerant cum Adam.

Secunda Mundi Ætas.

A diluvio usque ad Abrahami peregrinationem, quæ contigit anno mundi 2083..... Èa ætate vixerunt Sem 600..... Arphaxad 438..... Sale 483..... Heber 464..... Phaleg 239..... Rehu 239..... Sarug 230..... Nachor 148..... Thare 205..... Abraham natus anno mundi 2008, vixit annis 75 in hac ætate, quæ duravit 427 annis.

Èa ætate contigerunt Babelicæ Turris constructio, linguarum confusio, filiorum Noë dispersio, multorum à vero cultu defectio. Post diluvium 150 circiter annis,

posteri Noë per orbem dispersi sunt. Posteri Sem Asiam orientalem occupavere; posteri Japhet Europam et Asiam occidentalem; posteri Cham, jam ab ortu Phaleg erant in terra que dicta est Chanaan; deinceps Ægyptum, Arabiam et Africam occupaverunt.

Tertia Mundi Ætas.

Avocatione Abrahami usque ad exitum filiorum Israël de Ægypto, anno mundi circiter 2513. Ea ætate vixit adhuc Abraham 100 annos. et mortuus est vitae suæ anno 175: diu viderat Sem et Heber. Isaac vixit annos 180. Jacob, à quo duodecim Patriarchæ, ex quibus illustriores sunt Juda, Joseph, Levi, quorum genealogia et historia maximi sunt momenti. Jacob in Ægypto moritur, natus 147, anno mundi 2315. Moyses nascitur anno 2433; post diluvium 777; post mortem Joseph 64 annis. Hæc ætas complectitur annos circiter 430.

Quarta Mundi Ætas.

Ab exitu de Ægypto ad quartum Salomonis annum, quo Templi jacta sunt fundamenta, anno mundi 2993; septem annis Templum absolutum est, anno mundi 3000, ante Christum circiter 1000. Hæc ætas complectitur 480 annos. — Eo tempore populus Dei primò vixit sub ducibus Moyse et Josue annis 48; deinde post anarchiam, vixit sub Judicibus annis circiter 350, tandem sub rege Saûle annis 40: ei successit David, qui 40 annis regnavit.

Quinta Mundi Ætas.

A Salomone ad finem usque captivitatis Babylonicae, quæ contigit anno mundi 3466, ante Christum 536; duravit hæc ætas 476 annis.

1° Ea ætate Salomon regnavit circiter annis 40. Eo mortuo, initio regni filii ejus Roboam, decem Tribus à domo David recesserunt, et electo in regem Jeroboamo, regnum Israëlis constituerunt, quod per 17 Reges administratum, stetit annis 254; et capti à Salmanasare Samariæ, desiit, anno mundi circiter 3283. Alios Israël reges impietate superavit Achab. Oseas regum Israël ultimus in Assyriam deportatus est, tempore Ezechiae regis Juda. — Sola tribus Juda cum tribu Benjamin Roboamo adhæsit, et appellatum est regnum Juda; duravit à distractione decem Tribuum annis 388; et tandem, capti à Nabuchodonosore Jerosolyma, finem accepit anno mundi circiter 3416. Fuerunt reges Juda 20, nempe Roboam, Abia, Asa, Josaphat, Joram, Ochozias sive Joachas aut Azarias, Athalia, Joas, Amasias, Ozias,

Joatham, **Achaz**, **Ezechias**, **Manasses**, **Amon**, **Josias**, **Sellum** sive **Joachaz** aut **Jechonias**, **Joakim** sive **Eliacim**, **Jechonias** sive **Joachin**, **Sedecias** sive **Matthanias**.

2° **Eâ** ætate contigit captivitas Babylonica, à **Jeremias**, *cap. XXXV*, prædicta, quæ duravit septuaginta annis. **Ejus** initium multis videtur repetendum à quarto anno regni **Joakim**, et prima **Magni Nabuchodonosor** excursione, **ejus** patre vivente; aliis nono **Joakim**, et septimo **Magni Nabuchodonosor**, **ejus** patre mortuo: finis verò ab anno **Cyri Magni** primo, quo **Babylonicum** imperium obtinuit. A captivitate distinguenda videtur desolatio **Templi** et **Urbis**; ipsa autem desolatio incepisse videtur, anno **Sedeciae** undecimo, *4 Reg. XXV. 9*; finem verò habuisse anno secundo **Darii Hystaspidis**, *Zach. I. 1*.

3° **Eâ** ætate vixerunt plerique **Prophetæ**.

Sexta Mundi Ætas.

A libertate **Judæis** per **Cyrum** donata, usque ad **Christi Domini** **Nativitatem** anno mundi 4000, complectitur annos circiter 532.

1° **Eâ** ætate **Judæi** à captivitate liberati. et in **Judeam** reversi, reædificaverunt **Templum**; deinde civitatem et muros **Jerusalem**. Sub ducibus, deinde sub **Pontificibus**, denique sub **Regibus**, usque ad adventum **Christi**, steterunt. Verùm toto fere isto tempore, alieno servierunt imperio; nempe **Persis** per 200, et **Græcis** ferè per 200 annos. Plenà libertate potiti sunt duntaxat 80 annis, nempe ab excusso **Græcorum** jugo, usque ad captam à **Pompeio** **Jerosolymam**, anno circiter 3940, à quo tempore **Romanis** servierunt.

2° **Eâ** ætate vixerunt **Zorobabel**, **Esdras**, **Nehemias**; à tempore **Esdræ** usque ad **Machabæos** per secula **duo** cum dimidio, **sacræ** silent **Litteræ**; et à **libris Machabæorum** usque ad **Christum** per 130 circiter annos, adhuc silent **historiæ** **sacræ**; et ex **Josepho** ea quæ desunt mutuari oportet.

3° Cùm **Antiochus Epiphanes** omnem Dei cultum aboleret vellet in **Judæa**, **Mathathias** sacerdos, collecta **Judæorum** manu, ei fortiter obstitit. Morti proximus, anno mundi circiter 3838, ante **Christum** 162, quinque filios suos vehementer hortatus est ut magno animo patrias leges et **sacra** tuerentur. — Primi inter illos erant **Judas Machabæus**, **Jonathas** et **Simon**, qui sigillatim populo præfuerunt: alii duo eorum fratres fuerunt **Joannes** et **Eleazar**. **Simon** cæteris superstes, in summo pontificatu successorem habuit **Joannem**, dictum **Hyrcanum**, cui successit **Aristobulus**, qui diadema et regiam dignitatem assumpsit: huic successit **Alexander Jannæus**; cuius

duo filii, **Hyrcanus** et **Aristobulus**, de regno et pontificatu disputatione. Aristobulus duos habuit filios, **Alexandrum** et **Antigonom**, quos Pompeius Romam abduxit; iis, post varios eventus, occisis, perit **Machabaeorum** sive **Assamonaorum** principatus, et **Herodes** alienigena regnavit.

Septima Mundi Ætas.

A Christi Domini Nativitate ad finem usque mundi duratura est; cui accedit ætas octava in Sanctorum beatitudine, post resurrectionem mortuorum, nunquam finem habitura. *1 Cor. xv. 24.*

Hac ætate Christus vixit, mortuus est et resurrexit; Apostoli in universum orbem profecti, christianam religionem, miraculis, sanctitate vitæ, et sanguinis sui effusione confirmarunt. Anno æræ vulgaris 70, à morte Christi 38, Titus Imperatoris Vespasiani filius obsedit Jerosolymam, Templum et urbem incendit, ac solo æquavit, juxta Christi vaticinium, *Luc. xix.* In hac obsidione homines interiere 1,000,000; qui numerus additus iis quos Florus ab initio praefecturæ suæ diversis locis necavit, summam perficit 1,334,790, omissis aliis innumeris, qui fame, exilio et miseriis perierunt.

Cætera hujus ætatis ad Historiam ecclesiasticam pertinent, cuius *Compendium* infrà consuli potest.

APPENDIX SECUNDA.

DE PRÆCIPUIS MUNDI IMPERIIS,

in ordine ad sacram Scripturam.

IN Scripturæ sacræ scientia ille prorsus erit peregrinus, qui omnino ignorat præcipua quæ in Orbe floruerunt imperia. Idcirco pauca saltem de illis delibare mens est.

Vix saepe conciliantur auctores profani cum sacris, quia sacri non memorant principes, et eorum regni initia, nisi quatenus ordinem ad Judæorum regimen habebant.

De Imperio Assyriorum.

Anno mundi circiter 1800, ante Christum circiter 2200, Nemrod sive Belus pronepos Noë regnavit in terra Sennaar, Chaldea seu Babylonia; Ninus ejus filius occupavit Ninivem magnam et pulchram, ab Assur ædificatam ad Tigrim. Semiramis Nini uxor sumptuosè Babylonem ædificavit ad Euphraten. Huic successit Ninias voluptuosus. Interjectis triginta generationibus

ignotis, regnavit Amraphel, *Genes. XIV.* Quibusdam interjectis, notus est Phul, 4 *Reg. XV*: is esse creditur, qui Jonā prædicante in Ninive, egit pœnitentiam. Sardanapalus seu Sardan-Pul contra quem Arbaces Medorum Præfector, cum Belesi seu Nabonassaro Babylonis Præfector, conjuratione facta. Ninivem expugnavit anno 3250; tunc Sardanapalus se et regiam cum divitiis omnibus incendio consumpit. Sic post 1450 annos periiit primum Assyriorum Imperium. Ex ejus ruina tria alia emerserunt, nempe Assyriorum, Chaldæorum seu Babyloniorum, et Medorum. At notandum Babylonem modò ad unum, modò ad alterum pertinuisse; hinc saepe nascitur obscuritas.

Secundum Assyriorum Imperium 210 circiter annis duravit. Inter reges emicuere: Theglathphasar, seu Ninus junior, 4 *Reg. XVI*; magnam cladem intulit Israël tempore Phacee et Achaz. Salmanasar, 4 *Reg. XVII*, Samariam et regnum Israël subvertit; Oseam, Tobiam et alios in Assyriam transtulit... Sennacherib, vel Sargon, 4 *Reg. XVIII*, cuius exercitus, dum Jerusalem obsideret temporibus Ezechiæ, ab Angelis trucidatus est numero 185,000 hominum.... Asor-Addan, vel Asarhaddon, vel Asenaphar, 1. *Esdr. IV*, Babylonios et Ninivitas subjecit, reliquias Israël transtulit, et Manassen captivum duxit. Saosduchinus, à Babylonii appellatus Nabuchodonosor Assyrius seu Senior, *Judith I*, regem Medorum Arphaxad sive Phraortem in campis Ragaü devicit, Mediam occupavit et Ecbatanam urbem. Misit Holopernem qui in obsidione Bethuliae periiit. Saracus seu Chinilidanus, à quo defecit Nabopolassarus, dux ejus exercitus, qui societate junctus cum Cyaxare Medorum rege, Ninivem expugnat et diruit anno mundi circiter 3380, ante Christum 625. Babylonii et Assyrii imperavit, et imperii socium cooptavit filium suum Nabuchodonosor.

De Imperio Chaldæorum seu Babyloniorum.

Post mortem Sardanapali Babylonem occupavit Nabonassarus seu Belesus, aut Baladan, 4 *Reg. XX.* Huic succedit Merodac-Baladan, qui ad Ezechiam legatos misit. Multis interjectis, Asarhaddon Babylonem occupavit. Deinceps Nabopolassarus, dirupta Ninive, regnavit Babylone; ab aliquibus dicitur Nabuchodonosor. Victus est prope Carcamis à Nechao Ægypti rege. Huic succedit Nabuchodonosor secundus seu Magnus et Babylonius, de quo saepius apud Danielem fit mentio. Hic Joakim regem Juda catenis vinxit, postea Jechoniam, deinde Sedeciam in Babylonem deportavit, Jerusalem et Templum succedit, et regnavit 45 annis. Colle-

gam habuit Baltassar primum, ante patrem mortuum. Successerunt, Evilmerodach, 4 Reg. XXV, Neriglissor, Laborosoarchod, Nitocris famosa, cuius filius Baltassar secundus Labinitus vel Nabonidus postea regnavit, molliter vivens, cum Cyrus, Euphrate in alium cursum deflexo, Babylonem occupat: Baltassar in convivio perit, et cum eo Babylonicum Imperium.

De Imperio Medorum.

Monarchia Medorum cœpit mortuo Sardanapalo, duce Arbace, qui Medis imperavit. Aliquot post annos Media regibus Assyriæ servivit, donec Dejoces Medianum ab Assyriis subduxit. et Ecbatanam cœpit ædificare. Ejus filius Phraortes seu Aphraates, seu Arphaxad, *Judith. I.*, Persidem subjecit, et à Saosduchino victus in prælio Ragaü, successorum habuit Cyaxarem, qui cum Nabopolassaro Ninivem subvertit et Chinilidanum interfecit. Cyaxari succedit Astyages primus, mollis, à quo Nabuchodonosor Magnus subduxit Persidem, etc. Eo tempore frater Astyages, Assuerus magnus: Nabuchodonosore Magno in pecudem verso, Persidem et Susianam occupavit, imò 127 provincias, et dictus est Artaxerxes magnus: Vasti repudiata, Esther duxit uxorem. Successorem habuit Darium Medium, seu Cyaxarem secundum, qui cum Cyro Magno Crœsum Lydiorum regem ditissimum vicit, et Baltassar secundum, Chaldaeorum regem; Babylone occupata regnavit. Ei succedit Astyages secundus, *Daniel XIII.*, cui Babylone succedit Cyrus.

De Imperio Persarum.

Elam filius Sem terram incoluit, quæ dicta est Elymais et Persis; cuius deinceps urbs præcipua fuit Persepolis. Tempore Abraham notus est rex Elamitarum Chodorlahomor, *Genes. XIV.* Anno mundi circiter 3468, ante Christum 530, Cyrus Persarum princeps, filius Cambysis et Mandanæ Astyagis primi filiæ, captâ cum Cyaxare, prout prædictum fuerat à Prophetis, Babylone, Medorum et Babyloniorum imperium collegit, sub nomine Imperii Persarum; modò Babylone, modò Susis, modò Ecbatanis habitabat. Populi Judaici captivitatem solvit. Postquam regnaverat triginta annis, sed tantum tribus Babylone, mortuus est, juxta quosdam, manu Tomyridis Massagetarum reginæ. Babylone Cyro successit Assuerus de sanguine Medorum, 1 *Esdr. IV*; cui successit Artaxerxes, juxta aliquos Longimanus, 1 *Esdr. VII*, et 2 *Esdr. II*. Cyro in Media successit Cambyses impius ejus filius, cui successit Darius Hystaspidis

filius, Mago Smerdi seu Oropaste occiso: Babylone etiam imperavit: Marathone a paucis Græcis victus est. Succedit Xerxes, apud Thermopylas et Plateam victus... Huic succedit Artaxerxes Longimanus; per quadraginta annos regnavit, et Judæis favit. Post ipsum regnarunt Darius Nothus, Artaxerxes Mnemon, Darius Ochus, Darius Codomanus, ad Granicum et ad Issum et tandem Arbëllis victus ab Alexandro Magno; et sic periiit Persarum Imperium post 220 circiter annos.

De Imperio Græcorum.

Posteri Javan, filii Japhet, habitaverunt in terra Elisa, Dodanim et Cethim, quæ deinde Græcia fuit appellata. Multa exstiterunt regna deinceps, nempe Sicyon, Argos, Athenarum, Macedoniæ, Thessaliæ, Beotiaæ seu Thebarum, Corinthi, Epiri. Multa vigerunt bella tum interna, tum externa apud Græcos. Insignia sunt, 1° expeditio Argonautarum, ducibus Pelia, Jasone, Hercule, etc. 2° Bellum Trojanum propter Helenæ raptum: post belli decennium à Græcis diruta et incensa fuit Troja, 286 annis à tempore quo fundata fuerat in Asia Minori à Teucro et Dardano circa tempora Josue. 3° Diu cum Persis dimicaverunt Græci, faustè saepius; at faustissimè sub Alexandro.

Alexander Magnus, Philippi Macedonum regis filius, victo Dario, Imperium Græcorum universale instituit, anno mundi circiter 3675, ante Christum 330: illi ob viam venit summus Judæorum Sacerdos Jaddus, qui ab eo benigne exceptus est. Paucis vixit annis, paucissimis regnavit. Imperium ab eo fundatum duravit usque ad Octavianum Augustum, sed in plures Monarchias divisum, juxta Danielis prophetiam. Duæ tantum ordinem ducunt ad sacram Scripturam, Monarchiæ Asiæ et Ægypti.

De Monarchia Asiæ vel Syriæ.

Primus, post Alexандri Magni mortem, Asiæ vel Syriæ rex fuit Seleucus Nicator seu Nicanor, à quo successores Seleucidæ dicti sunt. Ab ejus regno cœpit æra Græcorum. Succedunt ei Antiochus Soter, Antiochus Theos, Seleucus secundus, Seleucus tertius, Antiochus Magnus. Ab his regibus gratiam et munera acceperunt Judæi. Seleucus IV Philopator, (2 Mach. III.) Heliodorum misit Jerusalem. Antiochus Epiphanes, seu Illustris, mala innumera Judæis intulit, et simulatus pœnitens obiit. (2 Mach. IX.) Antiochus V Eupator Judam Machabæum fecit Judæorum ducem ac principem; (2 Mach. XIII.) ab exercitu occisus. (1 Mach. VII.)

Demetrius Soter Bacchidem et Alcimum in Judæam misit (*1 Mach. IX.*) ; ab Alexandro Antiochi Epiphanis filio occisus. Alexander I Jonathan Judeorum Pontificem constituit. (*1 Mach. X.*) Demetrius II Nicanor dictus. Antiochus filius Balæ intrusus cum Tryphone , ad Jonatham scripsit (*1 Mach. XI.*) : Tryphon verò occidit Jonathan et ejus filios. (*1 Mach. XIII.*) Antiochus VI Sardetes , Simonem et Judæos delusit ; in templo Naneæ occidit Seleucus V , etc.

De Monarchia Ægypti.

Menes seu Mesraim , filius Cham , primus fuit Ægypti princeps. Quibusdam interjectis Uchorus celebrem ædificavit Memphis ad Nilum ; Mœris construxit lacum. (*) Plerique Principes Pharaonis nomine designantur. (*Genes. XII. Exod. I.*) Is qui Israëlitas oppressit à quibusdam creditur famosus Sesostris.

Cecrops Ægyptius regnum Athenarum fundavit. Solomon filiam Pharaonis duxit. Noscitur Sesac , *3 Reg. XI* ; *2 Paral. XII* : Zara , *2 Paral. XIV* , tempore Asa : Sua vel Sabacus , *4 Reg. XVII* : Tharaca , *4 Reg. XIX* : Psammiticus , tempore Manassis : Necho , *4 Reg. XXIII* ; *2 Paral. XXXV* : Psammis , Apries seu Ephree , *Jerem. XLIV. Ezech. XVII* : Amasis , Psammenitus à Cambyses interfectus , rex fuit ultimus.

Alexandri Magni successor in Ægypto fuit Ptolomæus primus Soter , filius Lagi , à quo successores Lagidæ dicti sunt : tredecim fuerunt , nempe Philadelphus , Evergetes , Philopator , Epiphanes , Philometor , Physcon , Laturus , Alexander I , Alexander II , Auletes , Dionysius , Ptolemæus junior , tandem Cleopatra , quæ ab Octavio Cæsare victa est cum Antonio in prælio Actiaco.

De Imperio Romanorum.

Aeneas , ut multi tradidere , post excidium Trojæ , ad Italæ littora appulit , ibique regnavit ; sed id fabulosum nunc habetur. Romulus Romam condidit , anno mundi circiter 3250 , ante Christum 750. Roma per annos 243 à septem regibus administrata fuit : deinde Respublica à consulibus gubernata est , usque ad Cæsaris tempora. Post hæc Imperium stetit per multa secula. Romani post magna bella , Græciam , Asiam , Macedoniam , Ægyptum , etc. victis regibus et ducibus , occupaverunt ; Carthaginem Romæ æmulam , post

(*) Hæ notiones Herodoteæ de rerum Ægyptiacarum primordiis sancemendari debent ex eximio opere cui titulus : *Histoire véritable des temps fabuleux , par Guerin du Rocher.*

bella Punica , victo Annibale , Scipione duce subegerrunt , etc. Tempore Machabaeorum , pluries cum Judæis amicitiam inierunt : at Pompeius , captâ Jerosolymâ , tributum Judæis imposuit , à quo tempore cœpit delicere summa Judæorum potestas. Deinde Crassus Templum Jerosolymitanum deprædatus est. Pompeius , in Pharsalico prælio victus à Cæsare , interiit. Cæsare interfecto , et Antonio victo apud Actium , regnavit Octavianus Augustus , quo imperante , Christus natus est. Augusto successit Tiberius , sub cuius principatu Christus mortuus est. Tiberio successit stultus Caligula , deinde Claudius , qui Judæos Româ discedere jussit. Nero , quo regnante , occisi sunt Romæ SS. Petrus et Paulus. Galba , Otho , Vitellius , Vespasianus , qui Templum in Ægypto , simile Jerosolymitano , conditum ab Onia schismatico anno ante Christum 146 funditus evertit ; Titus qui Templum Jerosolymitanum diruit , etc.

Hnic Opusculo finem imponendo , nonnulla laudare juvat SS. Patrum dicta de assidua Scripturarum lectione.

« Quid est , inquit S. Gregorius Magnus , Scriptura sacra , nisi quædam epistola omnipotentis Dei ad creaturam suam : stude ergo , et quotidie creatoris tui verba meditare..... » Ex S. Ambrosio. « Omnes ædificat Scriptura divina ; in ea invenit unusquisque , quo aut vulnera sua curet , aut merita confirmet. « Ungamus ergo oleo lectionis mentis nostræ lacertos ; sit nobis totâ die et nocte exercitii usus. » S. Hieronymus : « Ama , inquit , scientiam Scripturarum , et carnis vitia non amabis ; nunquam de manu , nunquam ab oculis recedat Scriptura sacra ; tenenti codicem somnus obrepat , et cadentem faciem pagina sancta suscipiat..... Divinas Scripturas sæpius lege , imo de manibus tuis sacra lectio nunquam deponatur ; disce quod doceas , obtine eum , qui secundum doctrinam est , fidelem sermonem , ut possis exhortari in doctrina sana , et eos qui contradicunt arguere ; paratus semper ad satisfactionem , omni possenti te rationem de ea quæ in te est spe : labia enim sacerdotis custodient scientiam , et legem requirent ex ore ejus. » Sed hæc maximè tenenda sunt quæ dicit Apostolus , 1 Tim. IV. 13. *Attende lectioni (Scripturarum.) Hæc meditare , in his esto , ut profectus tuus manifestus sit omnibus..... Instu in illis ; hæc enim faciens , et te ipsum salvum facies , et eos qui te audiunt.*

COMPENDIUM HISTORIÆ ECCLESIASTICÆ.

Sapientiam omnium antiquorum exquiret
sapiens.... Narrationem virorum nomi-
natorum conservabit.

Eccl. xxxix.

EXPERIENTIA compertum est plurimos sacræ Theologie alumnos ingratissimum experiri laborem, in addiscendis tractatibus dogmaticis. ex eo quod tot Conciliorum, summorum Pontificum, sanctorum Doctorum, ac tandem Hæreticorum nomina, nesciant ad quam mundi ætatem vel partem sint revocanda. Hinc tot, apud juvenes Theologos, contra rationem temporum et locorum, errores; hinc ea cum tædio legunt et sine fructu, quæ cum jucunditate et utilitate legerent si prima saltæ Historiæ ecclesiastice rudimenta callerent. Aliunde etiam plerisque curto nimis est numerorum suppellebꝫ, quam ut copiam voluminum, in quibus sparsa reperiuntur Historiæ ecclesiastice monumenta, sibi comparare possint. Quocirca nos illis, atque aliis etiam, quadamtenus profuturos esse arbitrii sumus, si *Introductioni ad sacram Scripturam* adiungeremus libellum hunc, mole levem, emptione brevem, at, ni fallimur, utilitate uberem, forte uberrimum.

Libellus iste aperiet summatim Historiæ ecclesiastice synopsim; percurrendo secula ab Ascensione Christi ad nos usque; et indicando de singulis sex capita, quæ videntur ecclesiastice eruditioni pernecessaria.

I^o Indicabimus tempus, locum, præsidem et causam Conciliorum, præsertim œcumenicorum, Ecclesiæ adversus quam portæ inferi non prævalebunt (*Matth. XVI 18.*); quam, qui non audit habendus est ut ethnicus (*Matth. XVIII 16.*); cui nolle primas dare, summæ impietatis est, vel præcipitis arrogantiæ, ex S. Aug. (*Lib. de util. cred.*). Concilia œcumenica, ab omnibus Catholicis admittenda, sunt undeviginti numero; scilicet, Chalcedonense, Constantiense, quatuor Constantiopolitana, Ephesinum, Florentinum, quinque Læteranensia, duo Lugdunensia, duo Nicæna, Tridentinum, et Viennense.

II^o Enumerabimus summorum Pontificum, qui Ecclesiam gubernarunt, nomina, tempora, et aliquando facta. Horum Pontificum non interrupta successio tenebat in gremio Ecclesiæ S. Augustinum, ut ipse testatur. (*Lib. contra Epist. Fund. cap. 4.*) Legitimorum Pontificum numerus non constat omnino apud eruditos: appellabimus 255, ex quibus 76 coluntur in Ecclesia, nempe 37 Martyres et 39 Confessores. Non omittentur Antipapæ, seu illi qui sedem apostolicam invadere conati sunt.

III^o Doctorum, qui scriptis ecclesiasticis floruerunt, notitiam trademus. « In Ecclesia catholica magnopere curandum est, ut id teneamus quod ubique, quod semper, quod ab omnibus magistris constanter cre ditum est », ait **Vincentius Lirinensis**, in *Communitario*.

IV^o Institutum notabimus piarum societatum quæ Ecclesiam orationibus, exemplis et laboribus illustrarunt; in uno enim Ecclesiæ corpore divisiones gratiarum et operationum sunt, quas idem Spiritus sanctus operatur; et si gloriatur unum membrum, congaudent omnia membra. (*1 Cor. XIII.*)

V^o Principes appellabimus, qui, Apostolo docente, Dei sunt ministri in bonum, et quorum potestati qui resistit, Dei ordinationi resistit.

VI^o Tandem nomina Novatorum, qui hæreses in suarum virus diffundere conati sunt, catholicæque doctrinæ capita quæ subvertere aggressi sunt, non omittemus: attendendum enim est ad lupos rapaces qui in vestimentis ovium, ad rapiendas oves incautas, veniunt. (*Matth. VII. 15.*) Oportet quidem hæreses esse; (*1 Cor. XI. 19.*) At ut pulchrè dicit S. Ambrosius. (*De Salom. cap. 4.*) « Ecclesia, etsi undarum fluctibus aut pro cellis sæpe vexatur, nunquam potest sustinere naufragium; quia in arbore ejus, id est in cruce, Christus erigitur, in puppi Pater residet, gubernator proxim Paracletus servat Spiritus. »

Synopsis Primi Ecclesiæ Seculi.

I. AERÆ vulgaris christianæ anno 50, celebratum est Jerosolymis Apostolicum Concilium. Praefuit Petrus, et definitum est fideles ad observationem legis Mosaicæ non teneri. *Act. XV.*

II. Romani Pontifices fuerunt S. Petrus, ab ipso Christo Jesu constitutus caput visibile Ecclesiæ, quam rexit 37 annis, ab anno 33 æræ vulgaris ad 68 quo martyr occubuit Romæ, ubi sedem fixerat ab annis 24

et quinque mensibus; quos annos nullus ex successo-
bus in sede Romana vidi. — S. Linus ab anno 68 ad
8. — S. Cletus à 78 ad 91. — S. Clemens I, S. Pauli
djutor, (*Philip. IV. 3.*) à 91 ad 100. Duas ille scripsit
d Corinthios epistolas, quarum prima fere integra ad
nos pervenit; alterius unum superest fragmentum.

III. *Scriptores Ecclesiastici* fuerunt S. Barnabas, S. Pauli socius, qui scripsit Epistolam satis prolixam, quæ à plerisque criticis ut genuinum ejus opus habetur. — Hermas, S. Pauli discipulus, scripsit opuscula sub nomine *Pastoris*, quæ magno in pretio habita sunt primis Ecclesiæ seculis. — S. Dionysius, Areopagi Senator, à S. Paulo ad fidem conversus est Athenis, anno circiter 50. Utrum in Gallias venerit, et operum quæ sub ejus nomine vulgata sunt fuerit auctor, ampla fuit disputandi materies. Nunc ut certissimum habetur, S. Dionysium Areopagitam esse omnino dis-
tinguitum à Parisiensi, et neutrum esse auctorem operum ipsi attributorum, sed aliquem quinti seculi auctorem. — Prochorus Diaconus, et Abdias Babylonicus Christi discipulus, dicuntur Apostolorum historias descrip-
sisse; at fabulis similiores sunt, quām veræ nar-
rationi. — Traditio docet S. Petrum, post promulgatum multis in locis Evangelium, præsertim Judæis, post-
quam sedit Antiochiae septem annis et Romæ 25, post devictum Simonem Magum, crucifixum fuisse Romæ; S. Paulum in multis regionibus Evangelium prædicasse, præsertim Gentibus, et Romæ gladio cæsum fuisse. Cæterorum Apostolorum missionis loca et mortis genera non omnino constant. Multi credunt S. Andream in Scythia, Epiro et Achaia Evangelium prædicasse, et crucifixum fuisse. Acta ipsius passionis ab Achaiae Presbyteris scripta, tanquam spuria à quibusdam nunc habentur. S. Jacobum majorem, jussu Herodis, gla-
dio cæsum fuisse constat, ex *Act. Apost. cap. XII.* S. Jacobus minor, Jerosolymis è templo præceps actus, obiit anno 62. S. Joannes Evangelista placidâ morte Ephesi obiit. Romæ, jussu Domitiani, in ferventis olei dolium missus, illæsus exierat. Credunt multi S. Philippum in Phrygia, annuntiato Evangelio, trucidatum fuisse. S. Bartholomæum in majori Armenia et India prædicasse et occisum fuisse. S. Matthæum in Æthiopia et Perside prædicasse, et imperfectum fuisse. S. Thomam Parthis et Medis prædicasse, et in India martyrem obiisse. S. Simonem in Africa, et præsertim in Ægypto sacrum prædicasse Evangelium, et neci traditum. S. Judam in Mesopotamia et Libya prædicasse legem Christi, ad Abgarum Edessenum missum fuisse, et ibi obiisse. S. Matthiam in Æthiopia prædicasse Evan-
gelium et obiisse.

Canones sub nomine Apostolorum numerantur 85 ; sed constat 35 posteriores esse apocryphos , 50 verò priores à viris apostolicis , non tamem ab ipsis Apostolis esse , fatentur critici . — Liturgiæ seu Rituales libri , quibus preces et ritus ad consecrandam et administrandam Eucharistiam continentur , plures vulgantur sub nomine SS. Petri , Matthæi , Marci et Jacobi ; at putant critici eorum non esse opus genuinum . Liturgia S. Jacobi cæteris prestat . — Constitutiones sub nomine Apostolorum , juxta criticos , sunt tertii aut quarti seculi fetus . — Decretales , seu epistolæ Paparum trium priorum seculorum , collectæ ab Isidoro Mercatore octavo seculo , ab omnibus nunc criticis rejiciuntur tanquam suppositiæ , excipiendo tamen eas quæ ab antiquis Patribus , v. g. Athanasio , Hilario , Cypriano , Theodoreto , etc. referuntur . — Apostoli certissimè tradiderunt articulos omnes qui leguntur in Symbolo Apostolorum dicto , sed non constat à quo illud , eà quæ nunc legitur formâ , editum fuerit .

IV. Multitudinis credentium erat cor unum et anima una , et erant perseverantes in doctrina Apostolorum et communicatione fractionis panis sacri , et orationibus . Virginem Deiparam obiisse et paulò post resurrexisse , et in cœlum corpore et animâ assumptam fuisse , pia est Ecclesiæ sententia . Mortem ejus Ephesi aut Jerosolymis , anno ætatis 72 . contigisse putant plures . Multi Patres crediderunt Christianos fuisse Therapeutas , id est , servos Dei , quos Philo Judæos fuisse gloriatur . Hi vite contemplativæ , meditationi et Scripturæ lectioni in solitudine vacabant , modico cibo et simplici ueste utentes .

V. Imperatores . Tiberius , crudelis ; obiit anno 37 . — Caius Caligula , naturæ monstrum , an. 41 . — Claudio , infami Messalinæ nuptus ; Judæos et Christianos Româ expulit , et Agrippinæ veneno periiit an. 54 . — Nero à Burrho et Seneca bene edoctus , sed impudens et immanissimus hominum factus , Romæ ignem admovit , incendii Christianos accusavit , motuque primam persecutionem ; an. 68 . — Galba , Otbo , Vitellius , paucis mensibus , an. 69 . — Vespasianus , fato functus anno 79 , excidium horrendum Jerosolymitanum jussit , et filius ejus ac successor Titus , amabilissimus et benignissimus Princeps , quasi invitus exsecutus est : hic obiit an. 81 . — Domitianus , stultus muscarum venator , sed crudelissimus Christianorum persecutor per 25 annos , an 96 . — Nerva , bonus et clemens , an. 98 .

VI. Novatores . Simon Magus , à quo Simoniani , qui rem spiritualem posse pecuniâ possideri putabant , cor-

porum resurrectionem negabant, etc. — Cerinthus, Simonis discipulus, dicebat cum suis, Christum fuisse purum hominem, eumque non resurrexisse, circumcisionem esse Christianis necessariam, etc. — Ebion, scelestissimus hæresiarcha, idem quod Cerinthus dicebat, in aliasque impurissimos errores lapsus est. — Nicolaitæ, quos S. Petrus. (2 Epist. II. 15.) sectatores Balaam appellat, fornicationem non esse peccatum asserebant; gloriabantur, jure aut injuriâ nomine Nicolai unius è septem Diaconis. — Gnostici, id est Scientes, dicti sunt plures hæretici vaniores, et in mysteriis suæ iniquitatis turpiores. — Josephus, Judæus et sacerdos, præclarum tamen (probabilius est) de Jesu Christo testimonium scripsit, *Antiq. Jud. lib. XVIII. cap. 4.* — Philo, Judæus pariter et sacerdos, multa scripsit de *Scriptura*, sed allegoriis nimis deditus. — Apollonius Tyanensis ethnicus multas dicitur edidisse præstigias, at, si constarent, diabolicæ fuissent.

Synopsis Secundi Ecclesiæ Seculi.

I. CELEBRATUM est Romæ anno 196, Concilium de Paschatis die, et damnatus est Polycrates Ephesinus Episcopus cum Asiaticis, quia Pascha celebrabant semper ipsa decima quartâ die lunæ Martii. Parata erant excommunicationis fulmina à S. Victore I, Concilii præside: at S. Irenæus exoravit Victorem, qui intra minas hæsit. Orti sunt deinceps Quartodecimani vel Paschastæ, similiter errantes, quorum praxis è Concilio Nicæno generali primo proscripta est.

II. *Rom. Pont.* S. Anacletus, à 100 ad 102. — S. Evaristus, à 102 ad 111. — S. Alexander I, à 111 ad 119. — S. Sixtus I, à 119 ad 129. — S. Telesphorus à 129 ad 139. — S. Hyginus, à 139 ad 143. — S. Pius I, à 143 ad 157. — S. Anicetus, à 157 ad 168. — S. Soter, à 168 ad 177. — S. Eleutherius, à 177 ad 193. — S. Victor I, à 193 ad 202.

III. *Scriptores Eccles.* S. Ignatius, Episcopus Antiochenus post Evodium, Romæ martyr obiit anno 106. Epistolas septem scripsit, in quibus Christi divinitatem et in Eucharistia præsentiam realem testatur. — S. Justinus, Philosophus et martyr, duas pro Christianis optimas scripsit *Apologias*. — S. Irenæus, S. Polycarpi discipulus, deinde Lugdunensis post S. Pothinum Episcopus; obiit martyr an. 202; scripsit græcè, præsertim quinque adversus Hæreses libros. — S. Clemens Alexandrinus Presbyter et Doctor, plura scripsit volumina eruditionis et eloquentiæ plena. — Athenago-

ras, Atheniensis Philosophus, apologiam pro nostra religione Imperatoribus obtulit. — Melito Sardensis Asiaticus apologiam pro Christianis Antoniu Imperatori exhibuit. — Hegesippus de Historia Ecclesiastica scripsit. — Tatianus bene et malè scripsit. — Smirnensis Ecclesia, præclaram de martyrio S. Polycarpi sui Episcopi, epistolam misit. — Lugdunensis et Viennensis Ecclesiæ direxerunt ad Asiaticos epistolam de Lugdunensium martyrio.

IV. *Sanguis Martyrum* semen erat Christianorum, ex quibus multi, quibus dignus non erat mundus, in solitudinibus errantes, in montibus et speluncis, vice-runt regna, operati sunt justitiam et adepti sunt re-promissiones.

V. *Imperatores* fuerunt Trajanus in multis optimus: ejus ab inferis revocatio, fabula est. Tertiam in Christianos excitavit persecutionem, quamvis à Plinio accepisset eos nullius piaculi esse reos. Obiit an. 117. — Hadrianus Æliam urbem loco Jerusalem, et Templum in Jovis honorem aedificari voluit. Exercitum 580,000 Judæorum à Barchocheba ductum extinxit: Christianis non favit: obiit 138. — Antoninus Pius erga subditos quos prudenter rexit; sed erga Christianos, quos acerbè cruciavit, impius: an. 161. — Marcus Aurelius Marcomannis et Sarmatis bellum inferebat; exercitus ardenti premebatur siti, cùm, orante Deum legione christiana Fulminante, impetratur pluvia quæ recreat exercitum; non tamen omnino cessavit persecutio: an. 180. — Collegam habuit Lucium Verum, fato functum an. 169. — Commodus libidinosus, fictus Hercules, aliis quām Christianis crudelior: an. 192. — Pertinax ex obsculo milite factus imperator: an. 193. — Didius Julianus, eodem an. — Septimus Severus, alter Sylla, quintam in Christianos movit persecutio-nem: an. 211.

VI. *Novatores* fuerunt Millenarii; docebant sanctos, post resurrectionem generalem, cum Christo per mille annos corporaliter in terris victuros. Eorum auctor fuit Papias, vir tenuis ingenii; non tamen impuras in sanctis admisit voluptates. — Menandri impudenterissimi, à Menandro Simonis discipulo. — Saturniani, à Saturnino Menandi discipulo. — Basilidiani, à Basili de Menandi discipulo et Saturnini socio. — Cerdoniani, à Cerdone mago. — Theodotiani, à Theodoto Byzantino coriario. — Carpocratiani, à Carpocrate impiissimo et impurissimo hæretico. — Marcionitæ, ab impuro Marcione. Plerique ex illis duo admittebant principia; unum boni, alterum mali: Christi divinitatem et Passionem, corporum etiam resurrectionem

negabant, nec legitimè baptizabant. Multa alia dictis et factis tradebant impura et sacrilega, quæ ignorare melius est quām referre; Credo tamen verè pœnitens et reconciliatus obiit. — Encratitæ, id est, Continentes, duce Tatiano, damnabant matrimonium tanquam malum et illicitum; ita etiam Severiani, qui usum vini reprobabant. — Valentiniani, à Valentino, triginta deos seu Æonas aut secula admiserunt, et ex illis prodidisse diabolum asserebant. — Secundiani, à Secundo Valentini discipulo, Christum de cœlo corpus suum detulisse dicebant. — Montanistæ à Montano, qui cum Priscilla et Maximilla multos errores disseminavit, dicens se à Spiritu sancto esse afflatum, imò, juxta quosdam, se esse Spiritum sanctum; rigidiores errabant circa Trinitatem, nec legitimè baptizabant; molliores cum rigidioribus dicebant fœminas sacris iniciari posse ordinibus, peccata quædam esse irremissibilia, etc. Dicti sunt Cataphrygæ, quia in Phrygia plures versabantur; dicti sunt etiam Pepusiani. — Aquila, Symmachus et Theodosio, græcas Scripturarum versiones confecerunt, sed infausto exitu. Attamen aliis longè accurrior est versio Theodotionis, ex qua in Bibliis nostris leguntur ea quæ desunt in Hebræo, et desiderantur in editione LXX Interpretum.

Synopsis Tertii Ecclesiæ Seculi.

I. CELEBRATUM est Romæ, anno 251, à S. Cornelio Concilium contra Novatianos; ibidem anno 257, à S. Stephano, contra S. Cypriani opinionem; ibidem, anno 263, à S. Dionysio, contra errores Sabellii; Antiochiæ, anno 270, contra Paulum Samosatenum.

II. Rom. Pont. S. Zephyrinus, 202 ad 218. — S. Cai- lixtus, à 219 ad 222. — S. Urbanus, à 223 ad 230. — S. Pontianus, à 230 ad 235. — S. Anterus obiit initio an. 236. — S. Fabianus, à 236 ad 250. — Vacavit sancta Sedes duobus fere annis ob persecutionis acerbitudinem; at Clerus Romanus christiani gregis ubique diffusi curram suscepit. — S. Cornelius, à 251 ad 252, cuius electioni canonice ambitiosus restitit Novatianus, à tribus Episcopis ebriis ordinatus Antipapa primus: adjutorem hic habuit Novatum ex Africa schismaticum et impium. — S. Lucius, à 252 ad 253. — S. Stephanus, à 253 ad 257: in oppositum Cypriani errorem non incidit. — S. Sixtus II, cuius Archidiaconus fuit S. Laurentius; à 257 ad 258. — S. Dionysius, à 259 ad 269. — S. Felix I; Missas celebrabat supra martyrum memorias: obiit an. 274. — S. Eutychianus, à 275 ad 283. — S. Caius,

à 283 ad 296. — S. Marcellinus, à 296 ad 304, cuius in idololatriam lapsus, et vadimonium in Concilio Sinuesano, fabula videtur à Donatistis inventa.

III. *Scriptores Eccles.* Caius Presbyter Romanus plura scripsit, quorum fragmenta supersunt apud Eusebium et Photium. — Minutius Felix Afer, causidicus, scripsit elegantem dialogum, in quo Gentilium cultum, deorumque prosapiam ingeniose suggillat. — S. Hippolytus Portuensis, S. Irenæi discipulus, cuius tantum fragmenta supersunt. — Tertullianus Carthaginensis, ad fidem conversus, Presbyter factus, multa scripsit, sale et acumine plena, præsertim *Apologeticum* adversus Gentes, et librum de *Præscriptionibus* adversus Hæreticos; quædam tamen reprehensione digna edidit: senex factus, fictâ Montanistarum pietate deceptus, eorum sectam amplexus, obiit anno 220. — Origenes Alexandrinus, Leonidæ martyris filius, S. Clementis discipulus, et in scholæ præfectura successor, presbyter ordinatus, doctrinâ, amore castitatis, fidei in tormentis confessione clarissimus; innumera scripsit volumina, quorum quædam adhuc supersunt, præsertim libri contra Celsum; multos ob errores ipsi attributos, dum viveret, damnatus est à Demetrio Episcopo Alexandrino, et post mortem ab Anastasio summo Pontifice: obiit anno 252. — S. Cyprianus, Carthaginensis Episcopus, assiduè Tertulliani evollevat opera; et ipse pluribus Ecclesiam ditavit operibus. Celebre habuit dissidium cum S. Stephano Romano Pontifice, qui antiquam traditionem, de non rebaptizandis iis qui ab Hæreticis fuerant baptizati servatâ essentiali formâ, retineri jubebat: sanctus verò Cyprianus cum Firmiliano Cæsariensi in Cappadocia Episcopo, et aliquibus Africae Conciliis, aliter opinabatur. Utrum S. Cyprianus errorem suum, de re quam ad disciplinam pertinere arbitrabatur, deposuerit, prorsus incertum. Si quid in hoc dissidio illi exciderit ex humana fragilitate, id totum abundantiam charitatis purgavit, ex S. Augustino, consummato martyrio, anno 258, quo tempore nihil adhuc definierat Ecclesia de Rebaptizantibus. — S. Dionysius Alexandrinus, Origenis discipulus, Presbyter factus scholam catechisticam tenuit; Episcopus ordinatus, apud S. Dionysium Papam accusatus est quòd diceret Filium Dei creaturam: at ab eo errore se purgavit, et fidei suæ professionem misit ad Antiochenam Synodum contra Paulum Samosatenum, quem ne salutatione quidem dignatus est, celebratam. — Julius Africanus Chronologus fuit insignis. — S. Gregorius Neocesariensis in Ponto Episcopus, dictus Thaumaturgus, zelo fidei succensus, scripsit epistolam et fidei Expositionem: obiit anno 265.

IV. S. Paulus Ægyptius, seculo valedicens, purissimam in solitudine vitam agens, signifer fuit eremitarum, quorum innumera multitudo vim cœlis intulit.

V. *Imperatores.* Caracalla, obiit anno 217. — Macrinus, an 218. — Heliogabalus, mortalium fœdissimus, an. 222. — Alexander Severus, cujus mater Mamæa creditur christiana, unde in eam religionem fuit propensus; an. 235. — Julius Maximinus, antea bubulcus, christianæ religioni infensus maximè fuit: an. 238. — Gordianus, an. 244. — Philippus, occulte Christum coluit: an. 249. — Decius Christianos omnino extinguere tentavit: an. 251. — Gallus, an. 253. — Valerianus, Christianorum persecutor, à Sapore Persarum Rege, etiam Christianorum acerbissimo persecutore, victus et ludibrium factus: an. 263. — Gallienus Christianis paulisper favit: an. 268. — Claudius II, an. 270. — Aurelianus Zenobiam vicit; magnus certè imperator, si inhumanus non fuisset erga Christianos: obiit 275. — Tacitus olim rusticus, an. 276. — Probus, an. 282. — Carus, an. 283. — Carinus, an. 284. — Diocletianus cum Maximiano Hercule; Galerius et Constantius Chlorus Cæsaris titulo gaudebant: tunc immanissima fuit persecutio, præsertim à Galerio commota. Innumera, ad Christianos cruciandos, inventa sunt tormenta. Innumeri fucrunt gloriosi martyres.

VI. *Novatores* Sabelliani, à Sabellio, negabant Trinitatem personarum in Deo, dicebantque unam esse duntaxat personam trinominem pro diversis functionibus; dicti sunt etiam Patripatiani quia Patrem passum esse dicebant. — Paulianistæ, à Paulo Samosateno Episcopo Antiocheno, Filii Dei divinitatem oppugnabant. Collatum ab ipsis baptismum rejecit Concilium Nicænum. Praxeas et Hermogenes, quos confutat Tertullianus, errabant circa Verbi æternitatem et mundi productionem. — Novatiani, à Novatiano Pseudopontifice Romano, Ecclesiam habere potestatem gravissima dimittendi peccata negabant. — Cathari, id est, Puri et mundi, Novatianorum erroribus addebant se esse sine peccato, et parvulos baptismo non indigere. — Manichæi, à Mane Persa olim servo, duos deos, unum bonum et boni auctorem, alterum malum et mali causam, agnoscebant. Testamentum vetus omnino rejiciebant. Transitum animarum de corpore ad corpus; Christum habuisse corpus phantasticum non verum, etc. asserebant. — Rebaptizantes ab Agrippino Carthaginensi Episcopo et à S. Cypriano hauserant, validum non posse ab Hæreticis conferri baptismus, unde ab illis baptizatos rebaptizabant. — Felicissimus schismaticus, cum suis, S. Cypriano ante

et post ordinationem restitit : damnatus est ab Episcopis Africanis et à S. Cornelio summo Pontifice.

Observandum est , juxta plerosque criticos recentiores , post S. Gregorium Turonensem , circa medium hujus seculi missos fuisse à Romano Pontifice , Dionysium , Parisios ; Paulum , Narbonam ; Martiлем , Lemovicum ; Saturninum , Tolosam ; Gatianum , Turonem ; Stremonium , Arveniam , etc. Certum tamen est ante hoc tempus viguisse religionem christianam in Galliis , v. g. Lugduni , Viennæ , Arelate , etc.

Synopsis Quarti Ecclesiæ Seculi.

I. CONCILII primum oecumenicum , nempe Nicænum primum , anno 325 celebratum est , S. Silvestro Romano Pontifice , Imperatore Constantino Magno præsente. Adfuerunt 318 Episcopi , ei præfuit Papa per Legatos , Osium Cordubensem Episcopum , Vitum et Vincentium Romanos Presbyteros. In eo damnati sunt Ariani , Quartodecimani et Meletiani ; Verbi divini consubstantialitas cum Patre solemniter fuit definita.

Anno 381 , celebratum est secundum Concilium oecumenicum , nempe primum Constantinopolitanum , sub S. Damaso Papa , Theodosio Magno Imperatore. Ibi damnati sunt Macedoniani , confirmata fides Nicæna , et symbolo Nicæno quadam addita : 150 tantum adfuerunt Episcopi ; at eis adjungi possunt Episcopi Conciliorum Romæ habitorum annis 378 et 382 , quæ cum Constantinopolitano sunt perfectæ consensionis.

Anno 314 , Concilio Arelatensi , contra Donatistas , per legatos Silvester præfuit. — Anno 347 , per legatos præfuit Julius Concilio Sardicensi , in quo innocentia S. Athanasii declarata est. Canones viginti circa disciplinam ecclesiasticam conditi , jus appellandi ad Romanum Pontificem confirmatum est. — Multa alia Concilia particularia habita sunt circa disciplinam , v. g. quinque Carthaginensia , Concilium Eliberitanum in Hispania anno circiter 310 , at erroribus hoc inimmune non esse contendunt multi. Habita sunt etiam multa ab Arianis conciliabula , v. g. Antiochenum anno 341 , Sirmiense anno 351 , Seleuciense anno 359.

Celebre est Concilium Ariminense in Italia celebratum anno 359 sub Libero Papa ; adfuerunt 400 Episcopi , firmissimè initio se gesserunt , et juxta multos , quandiu fuit legitimum Concilium ; deinceps per legatos vel per seipsos Episcopi subscriperunt formulæ ab Ursatio et Valente oblatæ , in qua reticebatur vox consubstantialis ; et sic , fraudibus Arianorum et minis

Constantii Imperatoris, lapsi sunt Patres. Ab omnibus huc usque Novatoribus ad eundem finem contra Catholicos propositus est hic lapsus: at incassum; nam 1° cum animo catholico semper egerunt Ariminenses: 2° formula cui subscriperunt non erat, in proprio verborum sensu. hæretica, sed solâ Arianorum malitiâ ad pravum sensum fuit detorta: 3° Episcopi Ariminenses vix erant decima pars Episcoporum Catholicorum; porrò cæteri cum Liberio summo Pontifice Ariminensibus restiterunt: 4° brevissimus fuit lapsus; statim fraude detectâ, Nicænam fidem generosè defenderunt.

II. Rom. Pont. Per tres annos et sex menses vacavit sancta Sedes: deinde, temperatâ persecutione, electus est S. Marcellus, qui præfuit à 308 ad 310. — S. Eusebius, aliquot menses, 310. — S. Melchiades, à 311 ad 314. — S. Silvester, à 314 ad 335. — S. Marcus, septeni menses, an. 336. — S. Julius, à 337 ad 352. S. Athanasium, qui ad sedem apostolicam appellaverat, innocentem judicavit. — S. Liberius, à 352 ad 366. Ejus lapsus in Arianam hæresim, ut ab exilio revocaretur, objiciunt omnes fere Novatores; verum Catholicî eum ab hæresi vindicant, et ostendunt formulam Sirmiensem, si modò ei subscriperit, (de quo multi dubitant) non esse Arianam. Interea ab Arianis ordinatus est Felix II, qui redeunte Liberio expulsus, multa ab ipsis Arianis passus, martyris occubuit anno 365. — S. Damasus Hispanus, à 366 ad 384; huic restitut Ursinus Antipapa à seditiosis electus, à Valentiniiano Imperatore expulsus. — S. Siricius, à 384 ad 398. — S. Anastasius I, à 398 ad 401.

III. Scrip. Eccles. Arnobius Africanus Philosophus, ex Ethnico Christianus, scripsit contra Ethnicos, anno 304. — S. Athanasius, intrepidus fidei defensor contra Arianos, Concilio Nicæno interfuit: postea Alexandrinus Episcopus, multa passus, obiit 373, post confirmatam pluribus operibus Ecclesiæ doctrinam. — S. Ambrosius, Mediolanensis in Italia Episcopus, multis pro fide catholica adversus Arianos præcipue et eximie perfunctus laboribus, obiit 397. — S. Basilius Magnus, Cæsareæ in Cappadocia Episcopus, S. Gregorii Nazianzeni amicitia conjunctissimus, graves toto vitæ suæ cursu lites exercuit cum Eunomianis, Arianis, etc. Plurima scripsit, quæ suminam pietatem, scientiam et eloquentiam ostendunt; obiit 379. — S. Cyrillus, Jerosolymitanus Episcopus, inter cætera opera scripsit Catecheses ad erudiendos catechumenos et recens baptizatos; præsentiam Christi realem in Eucharistia manifestè declarat; obiit 385. — Eusebius Cæ-

sariensis, S. Pamphili martyris amicus, multa scripsit, præsertim Historiam Ecclesiasticam, cuius dicitur parens: Arianis favit; obiit 340. — Eusebius Emissenus in Syria Episcopus, scripsit breves homilias; obiit 360. — Didymus Alexandrinus, ab infantia cæcus, in omni tamen genere excelluit. — S. Ephrem, Edessenæ Ecclesiæ in Syria Diaconus, ordinationi episcopali se subtraxit; hæreticos mirâ vi refutavit; obiit 379. — S. Epiphanius, Salaminae in Cypro insula Episcopus, multa scripsit, sed præsertim adversus Hæreses 80; dat adversus eas pharmacum et fidei catholicæ regulam. — S. Gregorius Nazianzenus, patris Episcopi coadjutor, Sasimorum, deinde Constantinopolitanorum Antistes, adfuit secundo Concilio generali; episcopatu, pacis causâ, se abdicavit; omni scientiarum genere præcellens, in theologia sumpus, obiit 390. — S. Gregorius Nyssenus in Cappadocia Episcopus, S. Basilii, frater, annis octo pro Nicæna fide exul, Concilio secundo generali intersuit; multa scripsit luculenta; obiit 394. — S. Hilarius, Pictaviensis Episcopus, Arianæ factionis adversarius constans, eam vivâ voce, etiam exul, scriptis, frequentibusque synodis debellavit, et eam à Galliis eliminavit. A S. Hieronymo vocatur eloquentiæ Rhodanus: obiit 368. — Lactantius, Arnobii discipulus, *Cicero Christianus* appellatus, Gentilium superstitiones refellit; obiit 324. — S. Lucianus, Presbyter Antiochensis et martyr, in carcere strictissimè vinetus, super pectus suum Eucharistiam consecravit; Scripturæ sacræ editionem adornaverat. — S. Eusebius, Vercellensis Episcopus, scripsit epistolas robore apostolico ac pietate plenas; obiit 370. — Osius, Cordubensis in Hispania Episcopus, pater Episcoporum et Conciliorum vocatus, annos centum natus, plurimis ærumnis obrutus, lapsus est; at instante morte, Arianorum hæresim anathematizavit. — S. Optatus, Milevitanus in Numidia Episcopus, doctè et acutè contra Donatistas scripsit; obiit 370. — S. Pacianus, Barcinonensis in Hispania Episcopus, scripsit opuscula et epistolas, quæ jure collaudantur; obiit 390. — S. Phœbadius, Aginnensis in Gallia Episcopus, in Concilio Ariminensi pro fide Nicæna egregiè decertavit; scripsit etiam contra Arianos; obiit 598. — S. Philastrius, Brixensis Episcopus, scripsit librum de Hæresibus; catholicæ veritati addictissimus, obiit 398. — Rusinus Aquileiensis Presbyter, Origenis apologeta, plura scripsit, et opera multorum græca latine transtulit.

IV. S. Antonius Ægyptius, Cœnobitarum pater, majores divitias æstimans thesauro Ægyptiorum improprium Christi, innumeros in solitudine acquisivit

sanctos Christo et Ecclesiæ : miro fuit, ex S. Athanasio ejus vitæ scriptore, contra Arianos cæterosque Ecclesiæ hostes, zelo; obiit 356. — S. Pachomius miles, charitate Christianorum conversus; et ipse charitate succensus, innumeros rexit Monachos in solitudine Thebaidis; obiit 346. — S. Hilarius fuit etiam insignis Cœnobitarum Abbas. — S. Martinus Turonensis, admirabili sanctitate conspicuus monasticum et episcopalem statum decoravit; obiit 399 circiter. — Qui in solitudine meditationi et austeritati vacabant, *Ascetæ* dicti sunt; qui seorsim habitabant, *Anachoretae* vel *Eremitæ* et *Solitarii* appellati sunt; *Cœnobitæ* aut *Monachi* dicti sunt qui simul vivebant, vel in eadem domo et monasterio, vel in *Laura*, id est, in cellulis parum à se distantibus. — S. Basilius instituit monachos quibus dedit regulas annos 361; illi in Oriente et Occidente propagati sunt.

V. *Principes*. Diocletianus et Maximianus imperium abdicarunt, an. 305. Galerius crudelissimus persecutor, visceribus à vermibus consumptis, interiit an. 311. Maxentius Christianorum hostis, in Tiberim periit an. 312. Cæsares verò Maximinus, Severus, et postea Licius, qui innumeros interfecerunt martyres, cruentâ nece occubuere. Constantinus Cæsarem è medio tollere voluerat Galerius; at fugit in Britanniam ad patrem Constantium, qui Christianis favit. Mox à morte patris, an. 306, Constantinus imperator salutatus, omnes alios debellat signo crucis; christianæ religionis alumnus, fecit vexillum cruce insignitum, quod *Labarum* appellatum est. *Magni* nomen sibi comparavit: Byzantium magnificentissimè extructum Constantinopolim appellavit. Eusebii Nicomediensis artibus deceptus, S. Athanasio non favit. Juxta quosdam, Romæ à S. Silvestro anno 324, juxta alios Nicomediæ sub finem vitæ baptizatus est: obiit anno 337. Helena ejus mater sanctam Domini crucem invenit Jerosolymis anno 326. — Mortuis Constantino juniore et Constante fratribus, et Magnentio tyranno devicto, solus imperavit Constantius, haeresi Arianæ addictissimus; obiit 361. — Julianus Apostata Christianos dirè cruciavit; at contra Saporem Persarum regem pergens, occidit 363. — Paucis mensibus imperavit amabilissimus Jovianus. — Valentinianus, Princeps optimus, Valentem fratrem pessimum collegam designavit, et obiit 375. — Dum in Occidente imperabant piissimi Gratianus et Valentinianus junior, cuius Justina mater atrox fuit Ariana, imperii socium cooptarunt Theodosium Magnum, qui Maximum et Eugenium tyrannos debellavit: de religione optimè meritus, obiit 395.

VI. Novatores. Ariani, ab Ario Alexandrino Presbytero, qui animam nefandâ hæresi infectam, cum visceribus exhalavit, anno 336, Verbum divinum non esse Patri consubstantiale asserebant, et Christum esse omni sensu Patre minorem. — Semi-Ariani, quorum duces fuerunt Basilius Ancyranus et Macedonius, qui dicebant quidem Filium esse Patri similem, at non consubstantiale. — Anomæi, id est, *Dissimiles*, seu Eunomiani ab Eunomio, qui dicebant Filium Patri æterno dissimilem, et se Deum perfectè comprehendere. — Aëriani ab Aërio Presbytero, qui æqualitatem Presbyterorum cum Episcopis, inutilitatem precum pro defunctis, etc. docebant. — Apollinaristæ, ab Apollinari Laodiceno Episcopo, qui dicebant Verbum divinum fuisse Christo, loco animæ. — Anthropomorphitæ et Audiani ab Audeo, qui dicebant Deum formâ humanâ esse præditum, nostrisque similia habere membra. — Collyridiani beatam Virginem ut deam collentes, collyridem seu placentam illi sacrificantes offerabant. — Donatistæ à Donato à Casis nigris in Numidia Episcopo, schisma fecerunt anno 306, occasione ordinationis Cæciliiani Carthaginensis Episcopi, quam dixerunt irritam, quia ordinatus fuerat à sacrorum codicu[m] traditoribus; unde Majorinum in ejus locum intrudere conati sunt. Dicebant Ecclesiam Catholicon rum periisse ob crimina Cæciliiani, peccatores non esse membra Ecclesiæ, sacramenta ab hæreticis et malis ministris collata esse iteranda, etc. Damnati sunt in Concilio, de consensu Episcoporum ab Imperatore convocato, quod S. Augustinus appellat *plenarium*, habitum post mortem S. Cypriani, et ante ortum ipsius Augustini. Fuit ne Nicænum, aut Arelatense anni 314, non liquet. — Joviniani, à Joviniano, nuptias cælibatui æquabant, jejunium aliasque corporis maccerationes nihil prodesse, sanctos omnes æquali gloriâ donatos esse, affirmabant. — Luciferiani, à Lucifero Calaritano in Sardinia Episcopo, qui indignè ferens Episcopos Arimini lapsos, licet pœnitentes, suis sedibus restitui, schisma fecit anno 362; errores schismati addiderunt Luciferiani. — Macedoniani, à Macedonio Episcopo Constantinopolitano, Spiritum sanctum esse meram creaturam blasphemantes asserebant. — Meletiani schismatici, à Meletio Lycopolis in Ægypto, qui à Petro Alexandrino Episcopo depositus propter idololatriam, à judicis sui communione se subduxit, anno 304. — Photiniani, à Photino Sirmensi Episcopo, de grege Arianorum erant. --- Priscillianistæ, à Priscilliano Abulensi in Hispania Episcopo, erant Manichæi et Sabelliani, licet quantum poterant occulti; dicebant:

Jura, perjura, secretum prodere noli. In Concilio Cæsaraugustano damnati sunt, et deinceps Priscillianus, de consilio Idacii et Ithacii Episcoporum, gladio est addictus: unde schisma aliquod ortum est tempore S. Martini.

Synopsis Quinti Ecclesiæ Seculi.

I. CONCILII tertium œcumenicum celebratum est Ephesi, anno 431, sub S. Celestino I Papa, et Theodosio juniore Imperatore. Nomine Papæ præfuit S. Cyrillus Alexandrinus cum Arcadio et Projecto. Adfuerunt 200 Episcopi, et definitum est contra impium Nestorium Episcopum Constantinopolitanum, unicam esse in Christo personam, et B. Mariam esse verè Deiparam: proscripta etiam fuit Pelagiana hæresis.

Anno 451, Concilium quartum œcumenicum celebratum est Chalcedone prope Constantinopolim, imperantibus Marciano et Pulcheriā, S. Leone I summo Pontifice, cujus nomine præfuerunt Paschasius et Lucentius. Aderant plus quam 500 Episcopi. Damnati sunt Eutychiani, unicam in Christo admittentes natu-ram; approbata est S. Leonis epistola; depositus est Dioscorus Alexandrinus Episcopus, qui anno 449 Latrocinium Ephesinum tenuerat, ubi S. Flavianum Episcopum Constantinopolitanum depositus, et postea illi, multis quibus eum vulneraverat plagis, mortem attulit.

De disciplina ecclesiastica multa habita sunt Concilia, v. g. Toletana, Carthaginensia, Turonense I, anno 461, editi tredecim canones: Andegavense I, anno 453, canones duodecim. — Circa tempora Concilii Chalcedonensis usurpari cœpit nomen Patriarchæ; nimurum, *jure divino*, summus Pontifex præest omnibus Episcopis, primatu non tantum honoris sed et jurisdictionis: deinde dicti sunt Patriarchæ illi Episcopi, qui in magna orbis parte jurisdictionem exercebant. Tres statim fuerunt ejusmodi Episcopi, Romanus, Alexandrinus et Antiochenus. Deinceps honor patriarchatus accessit Jerosolymitano; tandem Episcopus Constantinopolitanus obtinuit patriarchatum, imò secundum occupavit locum. Patriarchis suberant Exarchi ecclesiastici, Exarchis Primates, Primatibus Metropolitani seu Archiepiscopi, Archiepiscopis Episcopi; hi autem præsidebant in urbis. Sæpe in pagis erant Chorepiscopi, quorum alii charactere episcopali erant insigniti, plerique eo carebant: Parochi, sub Episcoporum auctoritate, curam animarum habebant. Cæteri Clerici non admitten-

bantur in Clerum, nisi ad aliquod ordinis munus in certa Ecclesia obeundum. Bonorum temporalium Ecclesiæ dispensatio erat penes Episcopos, non tanquam dominos, sed dispensatores, et in quatuor partes distribuebantur bona: prima pars pro Episcopo; secunda pro Clericis; tertia pro Templorum reparatione; quarta pro pauperum sustentatione.

II. *Rom. Pont.* S. Innocentius I, à 401 ad 417; Pelagianos damnavit. — S. Zosimus iterum Pelagianos damnavit, à cuius judicio 18 Episcopi provocaverunt ad futurum Concilium œcumenicum; verum in Ephesino damnatio confirmata est. — Bonifacius I, à 418 ad 422: huic restitit Eulalius Archidiaconus, Antipapa. — S. Celestinus I, à 422 ad 433. — S. Sixtus III, à 432 ad 440. S. Leo Magnus, inter Doctores celeberrimus, à 440 ad 461: quosdam ē canonibus Concilii Chalcedonensis noluit approbare, eos nempe quibus multæ prærogativæ attributæ fuerant Constantinopolitanæ sedi. — S. Hilarius à 461 ad 468. — S. Simplicius à 468 ad 483. — S. Felix III, S. Gregorii Magni atavus, à 483 ad 492. — S. Gelasius I, à 492 ad 496: libros canonicos ab apocryphis discrevit. — S. Anastasius II, à 496 ad 498. — S. Symmachus à 498 ad 514: ei restitit Antipapa Laurentius, qui cædibus Romam implevit; bona Ecclesiæ, titulo beneficii, ad vitam concedi permisit Symmachus Clericis de Ecclesia bene meritis, vel monasteriis. Hæc videtur beneficiorum ecclesiasticorum origo, paulò post confirmata in Concilio Aurelianensi anni 538, in quo prædia Ecclesiæ conceduntur Clericis, ad vitam non amovibilia.

III. *Scriptores Eccles.* S. Augustinus, Hippoensis in Africa Episcopus, vir summi ingenii, catholicae fidei zelator indefessus, omnes sui temporis hæreticos scriptis eximiis debellavit, sed presertim Manichæos, Arianos, Donatistas, Pelagianos et Semipelagianos; obiit 430. — Cassianus Ægypti Monasteria peragravit; deinceps à S. Chrysostomo Diaconus ordinatus, ab Innocentio I Presbyter factus, Massiliam venit anno 410, duo ibi Monasteria fundavit; multa opera tum ascetica, tum polemica scripsit, præsertim Collationes Patrum Eremi, quarum una saltem Semipelagianismi fuligine tincta est. — S. Cyrillus Alexandrinus Episcopus, avunculo suo Theophilo, qui S. Chrysostomum insectatus fuerat, successit: Hæreticos, præsertim Novatianos et Nestorianos, indefesso studio et mirabili successu impugnavit. Ejus opera magno semper in pretio habuere Catholicæ: obiit 444. — S. Eucherius, Monachus Lirinensis, et postea Lugdunensis Episcopus, sermones eloquentissimos, et eximum de mundi contemptu opus-

eulum adornavit. — **S. Germanus** Antissiodorensis Episcopus cum **S. Lupo** Trecensi Episcopo missus à Clero Gallicano ad refellendos et convertendos in Anglia Pelagianos, obiit 449. — **S. Gaudentius**, Brixensis Episcopus, multos sermones seu tractatus de variis argumentis edidit: obiit 420. — **Gennadius**, Massiliensis Presbyter, composuit librum de Scriptoribus et de Dogmatibus ecclesiasticis; Semipelagianismi accusatur. — **S. Hieronymus** Stridouensis in Dalmatia Presbyter, morum exemplar, orbisque magister, in vario scientiae genere excelluit, sed potissimum in Scripturæ sacrae intelligentia: varios feliciter confutavit Hæreticos, imprimis Vigilantium, Helvidium, Jovinianum, Luciferianos, Pelagianos, Origenistas: obiit 420. — **Faustus** Lirinensis Monachus, et Episcopus Regiensis in Provincia, Synodorum Arelatensis et Lugdunensis impulsu, scripsit libros de gratia et libero arbitrio; Lucidum Praedestinatianum ab errore revocavit. Quidam eum è grege Semipelagianorum fuisse credunt. — **S. Hilarius** Arelatensis Episcopus, sub **S. Honorato** fuerat Lirinensis Monachus; quædam dedit opera: obiit 454. — **S. Hilarius** laicus, **S. Augustini** discipulus, ad eum scripsit de Massiliensibus. — **S. Joannes Chrysostomus**, seu *os aureum*, Episcopus Constantinopolitanus, in quo exquisita fuit rerum divinarum peritia, dicendi et scribendi summa facilitas; Judæos, Gentiles, Arianos, etc. doctè admodum confutavit: obiit in exilio 407. — **S. Isidorus** Pelusiota Presbyter, cuius supersunt nonnullæ epistole sacrâ eruditione refertæ, obiit 440. — **S. Maximus**, Taurinensis Episcopus, elegantes dedit homilias: obiit 476. — **S. Paulinus** Burdigalensis, Episcopus Nolanus, à multis Doctoribus celebratus est: obiit 431. — **S. Petrus Chrysologus**, eloquentissimus Ravennæ in Italia Episcopus, multos scripsit luculentos sermones: obiit 450. — **S. Prosper** ex Aquitania laicus, doctrinæ **S. Augustini** addictissimus, multa contra Semipelagianos, tum strictæ, tum solutæ oratione edidit: obiit 460. — **Prudentius Hispanus** poeta, plurimorum, imprimis martyrum, certamina et victorias describit: obiit 410. — **S. Remigius**, Rhemensis Episcopus, Clodovæum ad fidem conversum edocuit: obiit 535. — **Salvianus**, Massiliensis Presbyter, eximia de Providentia et adversis avaritiam dedit opuscula: obiit 496. — **Severus Sulpitius** Presbyter, **S. Martini** discipulus, cuius vitam scripsit, Historiam sacram composuit: obiit 420. — **Sidonius Apollinaris**, Lugduni natus, in seculo clarissimus, postea Arvernorum Episcopus, multa metro et solutæ oratione præclara conscripsit opuscula. — **Sozomenus** causidicus Historiam ecclesiasticam elu-

cubravit, non omnino castigatam. — Theodoretus, natione Syrus, Episcopus Cyri, scripsit Historiam ecclesiasticam, multosque in sacram Scripturam commentarios; Nestorio impensè favit; scripsit acerbius contra S. Cyrillum Alexandrinum; dixit tandem anathema Nestorio in Concilio Chalcedonensi: obiit 458. — Socrates Historiam Ecclesiæ scripsit, à tempore Constantini ad 439; nimis favebat Novatianis. — Vincentius Lirinensis Monachus, Presbyter, anno 434 egregium scripsit opusculum, cui titulus *Commonitorium adversus Hæreses*: obiit 470.

IV. S. Augustinus et plerique hujus seculi Episcopi cum Clericis vivebant in seminariis, eosque ad rite obeunda sacra ministeria, spiritus ecclesiastici fervore, disponebant. — S. Patricius, Hibernorum Apostolus, obiit 460. — Florebant etiam Monasteria, pietate et eruditione Monachorum. — S. Nilus vir divinus, S. Chrysostomi discipulus, in deserto Sinai solitariam vitam degens, egregia ediderat volumina. — Mirabilis Simeon Stylites, in columna 40 cubitis alta austeritatis prodigium, obiit 459. — Vigebat in Galliis regularis ordo, præsertim in Monasterio Lirinensi.

V. *Principes.* Duo Filii Theodosii Magni, ambo molles, Arcadius in Oriente, regente Rusino, et Honorius in Oriente, regente Stilicone. Utriusque regentis ambitio Barbaros omnis generis in sinum Imperii excivit. In Oriente, mortuo Arcadio, anno 408, succedit Theodosius junior, quo mortuo, 450, ejus soror Pulcheria castissima Marciano nupsit, quo mortuo 457, succedit Leo Thrax. Postea Zeno Isauricus impius: obiit 490. — In Occidente Honorii jussu interfec-tus est Stilicon. Constans et Julianus tyranni occiduntur. Mortuo Honorio, 423, imperat, cum sorore Placidia, Valentinianus III, qui occiso Aëtio, ipse occiditur à Maximo qui occupat imperium. Maximo interfecto, Gensericus Roman diripit; omnia proruunt, Avitus, Gallus, Majorianus, Severus, Anthimus, Olybrius, Glycerius, Julius Nepos, paucis annis imperium tenent. Momilus, qui et Augustulus, anno 476 depositus est ab Odoacre Herulorum rege, qui anno 493 occisus est à Theodorico, Ostrogothorum rege.

Gothi è Suecia prope mare Balticum orti, fidem christianam suscepérunt, sed, Valentis Imperatoris arte, Ariano veneno infectam. In duas divisi sunt gentes; qui ex orientali parte dicti sunt Ostrogothi; ex occidentali, dicti sunt Visigothi. — Anno 410, Romam capit et devastat Alaricus I, Visigothorum Rex, quo mortuo Ataulphus ejus frater Romam denuo populatur:

ejus successores occupant partes Galliæ, donec à Clodovæo expellantur; et partes Hispaniæ, donec, anno 713, à Mauris et Saracenis expellantur post trecentos annos occupationis. Ostrogothi in Italia dominationem stabiliunt per sexaginta annos: nam anno 493, Theodoricus, victo Odoacre, ibi regnat; eo mortuo 526, Athalaricus succedit; deinde Vitiges à Belisario victus 538; succedit Totila à Narsete victus 552. — Vandali ex Germania orti, populatis Galliis, anno 408, penetrant in Hispanias, et in Bætica, seu Andalusia, sedem figunt anno 427. Comes Bonifacius, proditiois ab Aëtio accusatus, evocat in Africam Gensericum, Vandorum regem, furibundum Catholicorum hostem, cui succedit Hunericus impietatis æmulus, deinde Trasimundus, Hildericus, Gilimer; iste anno 534, à Belisario, quem Justinianus miserat, victus est, extinctumque Vandalorum regnum post annos 103 in Africa.

Alani, barbari crudeles ex Scythia seu Tartaria orti, anno 409, partim in Galliis, partim in Hispaniis prope novam Carthaginem subsistunt. — Suevi è Germania orti, in Hispanias penetrant anno 409, et ibi in Gallæcia et Lusitania substiterunt — Hunni seu Aavares, ex Sarmatia seu Moscovia orti, in Germaniam, Italiam et Galliam penetrant; ubi ab Aëtio, qui eos excitaverat anno 432, adjuvante Morovæo, victi sunt anno 451. Cum rege suo Attila, qui Italiam vastaverat, in Pannoniam seu Hungariam redierunt, ibique steterunt usque ad Caroli Calvi tempora. — Heruli, ex Scythia orti, in Italiam se contulerunt, anno 476, duce Odoacre qui Augustulum spoliavit; et ipse anno 493 regno vitâque privatus est, à Theodorico Ostrogothorum rege. Heruli sub Justiniano fidem amplexi sunt. — Longobardi, à longa barba, antea Viniti dicti, è Scandinavia orti, à Narsete vocati, anno 568, in Italiam, cum rege suo Alboino, adveniunt; ibi Galliam Cisalpinam seu Liguriam obtinent, et regnant usque ad Carolum Magnum. — Burgundiones è Germania orti, anno 423, in Gallias penetrant, et occupant à Rheno ad ora Massiliensia.

Nobilis et inclytæ Francorum gentis rex Clodovæus, victis hostibus, et præsertim Alarico II, Visigothorum rege, à Rheno ad Pyrenes usque regnabat: à Clotilde et à S. Remigio edoctus, anno 496 baptizatur, et unctionitur cum sacra ampulla, ut ferunt, è cœlo allata. Multas Clericis et Ecclesiis concessit immunitates: obiit 511.

VI. Novatores. Eutychiani, ab Eutychete Archimandrita, id est multorum Monasteriorum præposito, asserebant unicam esse in Christo naturam; scilicet ex

duabus unam coaluisse. — Nestoriani, à Nestorio Episcopo Constantinopolitano, duas in Christo personas admittebant, et B. Virginem Mariam negabant esse Deiparam. Nestorio diu favit Joannes Antiochenus. — Pelagiani et Celestiani, à Pelagio et Celestio Monachis, divinæ gratiæ interioris necessitatem ad singulos actus meritorios, et peccati originalis existentiam negabant. In multis Conciliis damnati sunt. — Semipelagiani, sive Massilienses, qui erant Presbyteri in urbe Massiliæ commorantes, in eo præsertim errabant, quid gratiæ interioris necessitatem ad initium fidei, seu salutis, negarent. Eos refellit S. Augustinus, libris *de Prædestinatione SS. et de dono Perseverantia*. — Prædestinatiani, qui dicebant alios ita prædestinatos esse ad vitam, ut perire non possent; alios ad mortem æternam ita conditos esse, ut salvari nequeant; unde bona opera nihil prodesse damnandis et mala non nocere electis; Christum pro salute omnium non esse mortuum; extinctum esse liberum arbitrium, etc. Hæc hæresis ejurata fuit à Lucido Presbytero, et damnata à Conciliis Arelatensi et Lugdunensi circa 475. — Eutychiani et Semi-Eutychiani diu Concilio Chalcedonensi pertinaciter restiterunt. Postquam Dioscorus, Alexandrinus Patriarcha, ab hoc Concilio depositus est, à Catholicis electus fuit Proterius; deinde Joannes Thalaia; sed ab Eutychianis intrusus est Timotheus Eleurus; deinde 478 Petrus Moggus, impietate famosus: hic fuit protectus à Zenone Imperatore, qui anno 482 dedit *Henoticon*, id est, *Edictum conciliatorium*, in quo favet Eutychianis, et Concilio Chalcedonensi aduersatur. Interea Petrus Fullo, qui apnd Acæmetas fullonis artem exercuerat, Constantinopolim venit. Ibi Zenonis potentia fatus, sedem Antiochenam invadit anno 471; depositus et restitutus fuit saepius. — Acacius Gennadio Patriarchæ Constantinopolitano subrogatus est anno 471, homo versipellis, ira in Thalaiam succensus, Eutychianæ favet hæresi: auctor fuit Zenoni condendi *Henotici*, et Moggum restituendi; unde Papa Felix III Acacium, Petrum Moggum, et Petrum Fullonem ab episcopatu depositi et anathemate percussit: inde natum schisma Acacii, quod duravit à 484 ad 519; ejus enim successores Fravitas vir dolosus, Euphemius vir probus, et Macedonius vir integerrimæ fidei, noluerunt Acacii nomen eradere è sacris dypticis, seu è serie Catholicorum Episcoporum quorum nomina in sacris mysteriis recitabantur; at anno 519, consentiente Joanne Constantinopolitano, et Justino Imperatore, nomen Acacii è dypticis deletum est, et pax restituta. — Plures fuerunt Eutychianorum rami. Acephali erant

Eutychiani, qui sine capite, aut avulsi à capite dicti sunt, quando divulsi sunt à Petro Moggo, eo quod admittendo *Henoticon*, non damnabat Concilium Chalcedonense. Dicti sunt etiam Severiani, quia Severus Monachus flagitiosus et pseudopatriarcha Antiochenus, anno 513, eorum dux fuit. — **Agnōētæ**, seu ignorantes, fuerunt Eutychiani occulti, qui Christo ignorantiam, v. g. diei judicii, affingebant. — **Theopaschitæ**, ducibus Petro Knaphæo Monacho Eutychiano et Petro Fullone, Christum assumpisse corpus subtile et impassibile asserabant et ipsam divinitatem passam fuisse. Dolosè decantabant **Trisagion** istud; *Sanctus Deus, sanctus fortis, sanctus immortalis, qui crucifixus es pro nobis.* — **Vigilantiani**, à Vigilantio Presbytero, docebant illicitam esse Sanctorum venerationem, vetitumque sanctissimorum Reliquiarum cultum; à S. Hieronymo acriter impugnati sunt.

Synopsis Sexti Ecclesiæ Seculi.

I. CONCILIUM quintum oecumenicum, Constantinopolitanum secundum, anno 553, sub Vigilio Papa et Justiniano Imperatore, celebratur. Soli interfuerunt Orientales Episcopi 165, praeside Eutychio Constantinopolitano. Incepit fuit anno 546, sub Menna, et Originismus damnatus fuerat. Primò Vigilius et Occidentales ei reluctati sunt; at postea ab omnibus approbatum fuit Concilium V, et damnata sunt tria Capitula, sive 1º libri et ipsa persona Theodori Mopsuesteni, 2. opera Theodorei contra S. Cyrillum, et 3º Epistola Ibæ ad Marim. Eodem modo haec facta dogmatica definitivit, pro jure suo, Ecclesia, ac si de dogmate ipso definiendo actum fuisse.

Anno 529, habitum est Concilium Arausicanum (*d'Orange*), cui adfuerunt tantum tredecim Episcopi, praeside S. Cæsario Arelatensi. Maximæ est in Ecclesia auctoritatis. De gratia et libero arbitrio condidit canones XXV. — Multa etiam circa disciplinam celebrata sunt Concilia particularia, quæ enumerare longius esset.

II. Rom. Pont. S. Hormisdas à 514 ad 523. — S. Joannes I, à 523 ad 526. — S. Felix IV, à 526 ad 530. — Bonifacius II, à 530 ad 531: ei restituit Dioscorus Antip. pa. — Joannes II, à 532 ad 535. — Agapetus I, mensibus decem. — S. Silverius, à 536 ad 538. Silverio in exilium missò ob defensionem Concilii Chalcedonensis, Vigilius, Theodoræ Imperatrici numeratâ pecuniâ, contra omnes aequitatis regulas electus est, anno 537. Extincto tamen

fame S. Silverio in insula Palmaria, canonicè electus successit Vigilius, qui postea fidem catholicam strenuè propugnavit, mutatus in alterum virum: obiit 555. — Pelagius I, à 555 ad 560. — Joannes III, à 560 ad 573. — Benedictus I, à 573 ad 578. — Pelagius II, à 578 ad 590. — S. Gregorius I, cognomento Magnus, à 590 ad 604. Unus est è Doctoribus Ecclesiæ, quam sanctitate, miraculis, prudentiâ et eximiis scriptis illustravit. Anglos, qui australem insulæ Britanniæ partem occupabant, ad fidem convertit, misso illuc Augustino aliisque Monachis, anno 596.

III. *Script. Eccles.* Anastasius Sinaita Monachus, doctè contra Acephalos scripsit circa annum 563. — S. Avitus, Viennensis Archiepiscopus, vitæ sanctitate et doctrinâ celeberrimus, à quo Burgundiones catholicam fidem acceperunt; præfuit Epaonensi Concilio, 517, et obiit 525. — Boëtius, Romanus Consul, scripsit adversus Eutychem et Nestorium, et quinque libros de *Consolatione Philosophiae*; obiit 526. — S. Cæsarius, Arelatensis Archiepiscopus, antea Lirinensis Abbas, fuit pietate et doctrinâ illustrissimus; obiit 542. — Cassiodorus, Consul Romanus anno 514, postea monasterium regens, multa scripsit. — Dionysius, Exiguus staturâ, sed doctrinâ et sanctitate magnus, Abbas Romanus, primus omnium annos ab incarnatione Christi supputavit, dedit collectionem *Canonum Ecclesiasticorum et Decretorum Pontificiorum* à Siricio ad Anastasium II: scribebat anno 526. — Evagrius Syrus, dictus Scholasticus, Historiam Ecclesiasticam descriptsit sex libris contentam, ab anno 431 ad 594. — S. Fulgentius Africanus, Ruspensis Episcopus, scripsit adversus Arianos et Semipelagianos: in Sardiniam insulam exul missus à Trasimundo Rege Vandalorum, revocatus ab Hilderico, obiit 533. — S. Gregorius Turonensis, in Arvernia natus, et institutus Turonensis Episcopus, texuit Historiam Francorum libris X; scripsit etiam de miraculis SS. Martyrum et Confessorum; obiit 595. — S. Joannes, dictus Climacus, in monasterio Montis Sinai, scripsit librum *de Scala*; obiit 605. — Julianus Pomerius, in Mauritania natus, Arelatensis Presbyter, scripsit libros tres *de vita contemplativa*. — Vigilius, Tapsensis in Africa Episcopus, scripsit contra Nestorium et Eutychem, et à quibusdam creditur auctor Symboli sub nomine S. Athanasii.

IV. S. Benedictus Italus in eremum Sublacensem, deinde in Montem Cassinum secessit; scripsit regulam Monachorum, quorum caput et veluti Patriarcha in Occidente merito dicitur; obiit Abbas anno 543: ex ejus familia prodierunt innumeri tum Sancti, tum Doc-

tores, tum Pontifices. — Clerici juniores in seminariis instituebantur, et ueste distinctâ utebantur; tonsurâ etiam aut coronâ à laicis distinguebantur. — Monachi omnes et Moniales Episcoporum jurisdictioni subdeban-
tur. — Primis temporibus, Episcoporum electiones sie-
bant à comprovincialibus Episcopis, Clero et Populo; non tamen eodem jure, nec eodem modo: *præcipuas* *partes* in his habebant Episcopi; confirmatio electi tunc siebat à Metropolitano. Ex quo Principes facti sunt Christiani, maximam in ejusmodi electionibus auctoritatem habuerunt.

V. *Principes*. In Oriente Anastasius, Zenonis *Heno-
tici* defensor. Catholicos oppugnare non destitit. Bul-
gari et Persæ Imperii limitem pervasere. Obiit 518. —
Justinus senior, religione pietateque præstans; an.
527. — Justinianus vir doctissimus, sed virtutibus ex
vitiis variatus, belli ducem sagacissimum habuit Beli-
sarium. Imperavit à 527 ad 565; plurima scripsit ad rem
ecclesiasticam spectantia. Sævit adversus Nestorianos
et Eutychianos. In eam impegit hæresim, quæ Christi
carnem, etiam ante resurrectionem, pati aut corrumpi
potuisse negabat. Scripsit de rebus civilibus, 1^o *Institu-
tiones* libris quatuor editas, quæ sunt juris civilis rudi-
menta; 2^o *Digesta* seu *Pandectas*, id est, innumeræ leges
digestas; 3^o *Codicem* aliarum legum; 4^o *Authenticas*, seu
multas *novellas* constitutiones promulgatas. — Justiniano
successit Justinus junior, legum et justitiae amans: obiit
578. — Tiberius, lenitate et pietate commendabilis, 582.
— Mauritius pius, sed foedâ avaritiæ labe deformatus,
occisus à Phoca, 602. — In Occidente, victo Odoacre,
Italiæ Theodoricus rex Ostrogothorum obtinuit; obiit
527. — Athalaricus, 534. — Vitiges, 536. — Tunc Beli-
sarius à Justiniano missus capit Romam, quam deinde
expugnavit Totila, victus postea à Narsete qui Longo-
bardos in Italiæ excivit. — In Galliis, mortuo Clodo-
væo, quatuor ejus filii regnum Francorum inter se par-
titi sunt, et bella multa moverunt.

VI. *Novatores*. Quidam ex Acaemetis Monachis, id est,
insomnibus, quia semper tertia pars eorum Dei laudes
canebat, disputationis aestu contra Monachos Scythas
abrepti, asseruerunt unum de Trinitate non esse passum,
et damnati sunt à Papa Joanne III, anno 560. — Defen-
sores trium Capitulorum Facundus Hermianensis in
Africa Episcopus, et Ferrandus Carthaginensis Dia-
conus, multa pertinaciter scripserunt contra definitio-
nem quinti Concilii generalis. Obierunt circa 550. —
Jacobitæ, à Jacobo Syro Eutychiano, qui auctor fuit
sectæ Armenorum, verè omnium hæreseon sentinæ,
anno 535; male de Trinitate et de Christo sentiebant. —

Joannes Jejunator Constantinopolitanus Patriarcha, quamvis eximiæ abstinentiæ vir, labem sanctitati aspersit, per usurpatum *Patriarchæ œcumени* nomen, anno 590. — Origenistæ ab Origene, sive ipse scripserit errores, sive in ejus libros fuerint inserti, dicebant animas ante suam cum corporibus unionem subsistere, et corporibus tanquam carcere includi, in pœnam præcedentium peccatorum; non semper duratura reproborum supplicia, etc. damnati sunt in quinto Concilio. Jam Origenismus propagatus erat apud Monachos Nitrienses, tempore S. Epiphani; apud Rusinum et Joannem Jerosolymitanum, tempore S. Hieronymi; apud Longos fratres et varios Monachos; jam etiam ab Anastasio Papa fuerat damnatus. — Scythæ Monachi, anno 518, graves tumultus excitaverunt, occasione hujus propositionis, *Unus de Trinitate crucifixus est*, quam ab omnibus profitendam esse contendebant, intelligentes divinitatem esse passam; dux erat Joannes Maxentius. Monachi isti ab Hormisda summo Pontifice damnati sunt. — Tritheiæ auctore Joanne Philopono, ex Eutychianorum castris, tres in Deo naturas partiales et unam communem admittebant.

Synopsis Septimi Ecclesiæ Seculi.

I. CONCILII sextum œcumenicum, et tertium Constantinopolitanum, celebratum est anno 680, Agathone summo Pontifice, qui per Legatos præfuit, et Constantino Pogonato imperante. Adfuerunt Episcopi 289; Monothelitarum errores damnaverunt. — Anno 679, celebratum fuerat Romæ Concilium, quod unum spectari potest cum generali.

Anno 692, habitum est Constantinopoli **Concilium Trullanum** (1), seu *Quini-sextum*, quasi appendix ad V et VI Synodos, *de disciplina*; sed non fuit approbatum, maximè ob canones de continentia Clericorum, in quibus carpebat disciplinam Occidentalis Ecclesiæ.

II. Rom. Pont. Sabinianus, à 604 ad 606. — Bonifacius III, decem mensibus. — S. Bonifacius IV, à 608 ad 615. — S. Deusdedit, à 615 ad 618. — Bonifacius V, à 618 ad 625. — Honorius I, à 625 ad 638: scripsit ad Sergium Constantinopolitanum epistolas quæ ab omni purgantur hæresi. Damnatus est Honorius à sexto Concilio œcumenico, sed ut hæresecos Monothelitarum, quam extinguere debebat, fautor et protector, non

(1) Sic appellatum quia in *Trullo*, palatii imperialis parte, habitu est.

verò ut reipsa hæreticus. — Severianus mensibus duobus. — Joannes IV, à 640 ad 649. *Ethesim Heraclii Imperatoris*, seu *Expositionem Monothelismo faventem* damnavit in *Concilio Romano*. — Theodorus I, à 649 ad 655. — Eugenius I, à 655 ad 657. — Vitalianus, à 657 ad 672. — S. Adeodatus à 672 ad 676. — Domnus I, à 676 ad 678. — S. Agatho, à 678 ad 682. — S. Leo II, anno uno. — S. Benedictus II, mensibus decem, 685. — Joannes V, anno uno. — Conon, anno uno. — S. Sergius I, à 687 ad 701; ei restitit Paschalis Antipapa.

III. *Script. Eccles.* S. Andreas Cretensis Episcopus, antea Monachus Jerosolymitanus, strenuè adversus Monothelitas pugnavit; obiit 720. — Beda Venerabilis, summam doctrinae et pietatis famam reliquit; obiit 735. — S. Ildephonsus, Toletanus Episcopus, Beatæ Deiparæ laudes, præcipuèque virginitatem celebravit; obiit 667. — Joannes Moschus, auctor *Prati spiritualis* fertur. — S. Eligius Lemovix aurifaber, postea Noviomensis Episcopus, conciones et homilias ad populum habuit, quarum aliquæ supersunt; obiit circa 660. — S. Isidorus Hispanus, Hispalensis Episcopus, Ecclesiæ decus; obiit 636. — S. Maximus Abbas et Martyr, celeberrimam habuit disputationem cum Pyrrho Monothelita expatriarcha Constantinopolitano; post manus et linguæ abcessiōnem in exilio obiit 662. — S. Sophronius Jerosolymitanus Episcopus, acerrimus Monothelitarum impugnator; obiit 638. — Venantius Fortunatus, Italus, Episcopus Pictaviensis, ob eximiam rhetoricæ ac poetices scientiam celebris; obiit 699.

IV. Nihil speciale occurrit de societatibus dicendum.

V. *Principes.* In Oriente, Phocas, occisus an. 610. — Heraclius, quoregnante Chosroës, Persarum Rex, irruit in Imperium, et multos solem adorare nolentes occidit. Anno 614, capta fuit à Persis Jerosolyma, et sancta Crux in Persidem transportata. At anno 628, eam à Siroë obtinet, transfertque solemniter Heraclius, qui Monothelitis favit, veditque Imperium Syriæ, Palestinæ et Ægypti imminutum; obiit 641. — Constans, qui fuit Monothelita, in Catholicos sœviit; necatus est 668. — Constantinus Pogonatus, seu Barbatus, Ecclesiæ favebat: obiit 685. — Justinianus II, 695. — Leontius, 698. — In Occidente dominabantur Ravennæ Exarchæ, seu Præfecti Græci, per annos 185. — Franci in Galliis, catholicæ fidei addic-tissimi. — Longobardi in Italia per 206 annos. — Gothi in Hispania, sed Ariano veneno imbuti.

VI. *Novatores.* Monothelitæ unicam tantum in Christo voluntatem agnoscentes auctorem habuerunt Athanasium Jacobitarum Patriarcham, et præcipuos duces Sergium Constantinopolitanum, Cyrum Alexandrinum,

Macarium Antiochenum Patriarchas, Pyrrhum et Paulum Sergii successores, et Theodorum Pharanitanum. — Mahumetani, à Mahumete seu Muhammede, qui existiālem condidit sectam ex omnium societatum colluvie, novumque fabricatus est monstrum quod descripsit in Alcorano, in CXXIV azoaras seu capita diviso. Doctrinam suam artibus, voluptatum illecebris, et armorum vi promulgavit. Anno 622, ex Arabia fugit cum prædonibus Arabibus, qui dicti sunt Saraceni, et paulatim vastissimas regiones occupavere.

Synopsis Octavi Ecclesiæ Seculi.

I. CONCILIUM VII oecumenicum, Nicænum **II**, celebratum est anno 787; Adriano I Papā præside per Legatos, imperantibus Constantino et Irene matre ejus. Interfuerunt 360 Episcopi Orientales, qui definierunt usum sacrarum Imaginum retinendum, earumque cultum piū esse ac licitum. Impugnata fuit Synodus VII generalis à Concilio Francofordiensi, celebrato anno 794: cui præfuerunt Legati Adriani I Papæ, et cui interfuerunt plus quam 100 Episcopi Occidentales. At 1° nondum ubique constabat VII Concilii oecumenicitas; 2° Patres Francofordienses decepti sunt mero errore facti; ex parum fideli actorum illius Concilii in linguam latinam versione, existimarent cultum latriæ, soli Deo debitum, sacris Imaginibus fuisse concessum à Concilio Nicæno. In Concilio Francofordiensi damnati sunt etiam Felix et Elipandus.

II. Rom. Pont. Joannes **VI**, à 701 ad 705. — Joannes **VII**, à 705 ad 707. — Sisinnius, diebus viginti. — **Constantinus**, à 708 ad 715. — **Gregorius II**, à 715 ad 731. — **S. Gregorius III**, à 731 ad 741. — **S. Zacharias**, 741 ad 752. — **Stephanus II**, diebus quatuor. — **Stephanus III**, à 752 ad 757. **Hic Pipinum Regem Galliæ inauguravit in basilica S. Dionysii prope Parisios.** — **Paulus I**, Stephani III frater, à 757 ad 767. Ei restitit Theophylactus Antipapa. — **Stephanus IV**, à 768 ad 772. — **Adrianus I**, meritiſſimus Pontifex, à 772 ad 795. — **Leo III**, à 795 ad 816. Missas aliquando novem eodem die celebrasse refertur.

III. Scriptores Eccles. Alcuinus Anglus, Diaconus Eboracensis (*Yorek*), à Carolo Magno vocatus, in Galliam venit, et floruit usque ad 804, quo Turonibus obiit. — Auctor librorum *Carolinorum*, jussu Caroli Magni scriptorum, ignoratur. — **S. Germanus**, Patriarcha Constantinopolitanus, ab impio Leone Isaurico Iconoclasta è sede sua pulsus, obiit 730 circiter. — **S. Joannes Damascenus** pro cultu sanctorum Imaginum strenuè decertavit contra

Imperatores Leonem Isauricum, Constantimum Copronymum et alios Iconoclastas; multa seripsit contra Nestorianos et Eutychianos; obiit circa 780.

IV. Concedi cœperunt Monasteriis quædam privilegia, quibus ab Episcoporum jurisdictione solverentur. Disciplinae ecclesiasticæ et monasticæ restaurandæ invigilabant Episcopi et Principes.

V. Principes. In Oriente, Justiniano II crudeli, occiso 711, successit Philippicus, pulsus 713; deinde Anastasius, Catholicarum partium fautor, dejectus 716. — Theodosius III cessit 717. — Leo Isauricus, qui Saracenos repulit, at sacris Imaginibus bellum indixit: obiit 741. — Constantinus, Copronymus à *stercore* dictus, servidus Iconoclasta; obiit 755. — Leo cognomento Chazarus; 780. — Constantinus et Irenes pristinam, cum Imaginum cultu, revocant pietatem: à 780 ad 802. — In Occidente, Carolo Martello Francorum Principi, à quo unâ die Saracenorum 375,000 cæsa sunt, succedit Pipinus Brevis, qui, Childerico, ob inertiam exauctorato, Francorum Regis titulum accepit. Stephanum III incredibili exceptit honore, multarumque urbium à Longobardis eruptarum dominium tradidit. — Ei succedit Carolus Magnus, armis invictus, doctrinarum studiis excultus, de religione bene meritus. Desiderium, ultimum Longobardorum Regem, depositus; sanctam Sedem beneficiis cumulavit: anno 820, à Leone III, et à Romanis, Romanorum Imperator salutatur.

VI. Novatores. Felix Urgellitanus Episcopus, cum Elipando Toletano Episcopo, propugnavit Christum, ut hominem, esse filium Dei adoptivum; hic error Nestorianismum renovabat. Pluries damnatus et relapsus. Lugdunum relegatus, obiit. — Iconoclastæ sive Icomachi, id est, sacrarum Imaginum fractores et hostes infensi, auctore Leone Isaurico Imperatore, qui, Judæi alicujus consilio, ferale contra Imagines edictum dedit anno 730.

Synopsis Noni Ecclesiæ Seculi.

I. CONCILII VIII œcumenicum, Constantinopolitanum IV, ultimum in Oriente celebratum, anno 869, sub Adriano II præside per Legatos, imperante in Oriente Basilio: adfuerunt 102 Episcopi. S. Ignatius, à Photio è sede Constantinopolitana injustè expulsus, restitutus est. Photius verò, qui patriarchatum Constantinopolitanum invaserat, depositus et excommunicatus fuit.

Plurima habita sunt comitia Imperii occidentalis, in quibus, de consensu Episcoporum edita sunt Capitularia

Regum circa disciplinam ecclesiasticam. Plurima etiam de causa Gothescalci habita sunt Concilia particularia, quæ enumerare non sinit nobis imposita brevitas.

II. *Rom. Pont.* Stephanus V, septem menses 816. — Paschalis I (Papa 100), à 817 ad 824. Eugenius II, à 824 ad 827; ei restitit Zinzenus Antipapa. — Valentinus, diebus quadraginta. — Gregorius IV, à 827 ad 844. — Sergius II, à 844 ad 847. — S. Leo IV, à 847 ad 855. **Hic** circiter affingitur fabula *de Joanna Papissa*, quæ ab omnibus eruditis, Protestantibus etiam, rejicitur. — Benedictus III, à 855 ad 858; ei restitit Anastasius Antipapa. — S. Nicolaus I, à 858 ad 867. — Adrianus II, à 867 ad 872. — Joannes VIII, à 872 ad 882. — Martinus II, vel Marinus, à 882 ad 884. — Adrianus III, anno uno. — Stephanus VI, à 885 ad 891. — Formosus, à 891 ad 896: hujus Papæ cadaver è sepulcro extractum, pontificibus exutum vestibus, ac digitis mutilatum, in Tiberim projecit Stephanus VII, ejus successor; quia ex Portuensi ad Romanam sedem transierat. At, Deo vindice, ipse sede pulsus, in carcere strangulatus est anno 897. — Romanus, quinque mensibus. — Theodorus II, diebus viginti. — Joannes IX, à 898 ad 900; ei restitit Antipapa Sergius.

III. *Script. Eccles.* S. Ado, Abbas Prumensis in Diœcesi Trevirensi, et Episcopus Viennensis, scripsit præsertim Martyrologium, et Chronicon ab orbe condito ad 875 Christi annum: obiit circa 880. — Amalarius Fortunatus, Trevirensis Episcopus, de sacro Baptismate edidit librum anno 818. — Amalarius, Lugdunensis Chorepiscopus, scripsit de præscientia et prædestinatione. — Anastasius Bibliothecarius, Abbas, multa colligit acta contra Monothelitas; alia etiam scripsit; obiit circa annum 880. — Florus, Diaconus Lugdunensis, cum præclara eruditione scripsit nomine Ecclesiae Lugdunensis, de prædestinatione, et contra Scotum Eri- genam: obiit 860. — Hincmarus, Rhemensis Episcopus, in pluribus Conciliis contra Gothescalcum primas partes habuit, et multa scripsit. Incurrit in odium Nicolai I, occasione Rothadi Suessionensis Episcopi depositi. Alias habuit contentiones respectu Ebbonis, et Hincmarii Laudunensis. Obiit 882. — Jonas, Aurelianensis Episcopus, scripsit eximium Apologeticum contra Claudiu[m] Taurinensem Episcopum Iconoclastam: obiit 843. — Paschasius Radbertus Gallus, Corbeiensis Abbas, copiosè scripsit de veritate corporis et sanguinis Domini in Eucharistia, secundum antiquam et constantem Ecclesiæ fidem: obiit 865. — Rabanus Maurus, Abbas Fuldensis, et Episcopus Moguntinus, piissimus et doctissimus, præsentem Gothescalcum confutavit, et in

variis opusculis ejus errores oppugnavit : obiit 856. — Ratramnus aut Bertramus, Corbeiensis Monachus, postea Abbas Orbacensis, scripsit librum de corpore et sanguine Domini adversus Paschasiū Radbertum ; sed in eo non negat præsentiam realem corporis Christi in Eucharistia : errore facti, cum quibusdam, personæ Gothescalci favit, non erroribus : obiit 870. — S. Remigius Lugdunensis Episcopus, Amoloni successor, præfuit Conciliis in causa Gothescalci : quidam credunt jure aut immerito, eum scripsisse contra capitula Carisiaca, quibus confirmatur damnatio Gothescalci : obiit 873. — Theodulphus Italus. Abbas Floriacensis, et Episcopus Aurelianensis, Carolo Magno, ob pietatem et eruditio-
nem, familiaris. Conjurationis adversus Ludovicum pium injustè accusatus, in Monasterium Andegavense detrusus fuit : obiit 820. — Usuardus, Benedictinus Mo-
nachus, scripsit Martyrologium in Ecclesia Romana probatum : obiit circa 880.

IV. Omnes Galliarum Monachi addicti erant regulæ S. Benedicti ; operibus manuum et scientiarum studio in-
cumbebant, multorum à stricta observantia ad mol-
liorem deficientium reformationem curarunt Principes, agentes S. Benedicto Anianensi, anno 805. — Sæpe Principes Abbatias Clericis commendarunt, ut eas ad-
ministrarent ; hinc dicti sunt *Abbates Commendatarii*, quibus assignata est pars proventuum Beneficii. — Ca-
nonici, regulæ et vitæ communi subditi fuerunt ; at se-
culo decimo ab ea desicere cœperunt. Archiepiscopi Rhemensis, Bituricensis et Senonensis aliquem in ali-
quos alios Episcopos primatum tunc acquisierunt.

V. *Principes.* In Oriente Nicephorus, Manichæus et incantator, in prælio occisus, an. 814. — Michaël Curopalates, optimus Princeps, dejectus 813. — Leo Ar-
meaus in sacras Imagines et in Catholicos omni atro-
citate sæviit ; necatus est an. 820. — Michaël Balbus, catholicum nomen omne proscriptis : obiit 829. — Theo-
philus, paternæ impietatis æmulus, 842. — Michaël III, cum Theodora matre religiosa fœmina, cuius
studiis Bulgari ad Christum conversi sunt : necatus est 867. — Basilius Macedo Catholicam fidem coluit : obiit 886. — Leo Philosophus et Sapiens Photium è sede de-
turbavit : 911. — In Occidente, Carolo Magno Franco-
rum Regi, et Imperatori piissimo et fortissimo, de-
functo 814, successit Ludovicus Pius, cuius filii in pa-
trem rebellant : obiit 840. — Lotharius I, Ludovici filius, 855. — Ludovicus II, Lotharii patris successor, obiit 875. — Carolus Calvus, Ludovici Pii filius, jam Fran-
ciæ Rex à 840, Imperium potitur 875, et veneno perit 877. Eodem tempore. Lotharius alter, Lotharingiæ

rex , à summo Pontifice excommunicatur propter Valdradam pellicem cui nupserat , repudiata uxore : miserè interiit 869. — Carolus Crassus , dejectus 837. — Eo seculo ferc integro , Normanni , ex Dania orti , innumeris prædationibus , cladibus , impietatibus et sacrilegiis per Galliarum Provincias famosi fuere. Tandem circa annum 912 , regnante Carolo Simplice , Rollone primo eorum Duce facto Christiano , Neustriam pacificè possederunt.

VI. Novatores. Gothescalcus , Benedictinus Monachus , gyrovagus , Prædestinatianam hæresim sopitam excitavit ; damnatus in pluribus Conciliis , in errore pertinax , se discipulum S. Augustini jactitans , obiit 867. — Photius , vir ingenio , subtilitate , scientiâ , sagacitate pollens , et strenuus fraudium architectus , ambitiosus sedis Constantinopolitanæ invasor , incepit luctuosissimum schisma Græcorum ; multa in Ecclesiæ Romanæ disciplina et fide calumniosè arguebat : exauctoratus est ; Ignatio tamen mortuo , sedem iterum occupavit , et pseudo-synodum cum 318 Episcopis habuit , quam œcumenicam esse volebat : multa scripsit , obiit circa 890. — Scotus Erigena varios docuit errores circa prædestinationem et Eucharistiam ; ex ejus libro Berengarius multa deprompsit.

Synopsis Decimi Ecclesiæ Seculi.

I. QUAMVIS hoc seculum quibusdam obnubilatum fuerit tenebris , certissimè tamen nihil in fide et doctrina Ecclesiæ mutatum est , quidquid ea de re Protestantes effutiant. Ab anno 909 ad 927 , celebrata sunt quatuor Concilia Trosleiana in Diœcesi Suessionensi , quæ in antiqua fide perseverarunt.

II. Rom. Pont. Benedictus IV , à 900 ad 903. — Leo V , mensibus duobus. — Christophorus invasor , Leonem carceri tradiderat , et ipse carceri traditus post sex menses , 904. — Hic notandum sedem Apostolicam suisse dedecoratam à pluribus malæ famæ et intrusis auctoritate duarum impudicarum mulierum , Theodoræ et Maroziae : at id nihil sanè nocet sanctissimæ dignitati semper colendæ : invigilante Deo , impii Pontifices nihil definierunt. — Sergius III , à 904 ad 911. — Anastasius III , à 911 ad 913. — Lando , mensibus sex. — Joannes X , à 914 ad 928. — Leo VI , mensibus octo. — Stephanus VIII , à 929 ad 931. — Joannes XI , ætatis 20 electus , à 931 ad 936. — Leo VII , à 936 ad 939. — Stephanus IX , à 939 ad 942. — Martinus III , à 942 ad 946. — S. Aga-

petus II, à 946 ad 956. — Joannes XII, antea *Octavianus*, omnium primus in sua consecratione nomen mutavit, aetatis 18 electus, à 956 ad 964. — Leo VIII, laicus electus, contra canones ordinatus, postea depositus. — Benedictus V, anno uno. — Joannes XIII, à 965 ad 972. — Benedictus VI, à 972 ad 974. — Dominus II, mensibus tribus. — Benedictus VII, à 974 ad 989; ei restitit Bonifacius VII. — Joannes XIV, anno uno. — Joannes XV, non consecratus. — Joannes XVI, à 985 ad 996. — Gregorius V, Othonis Imperatoris consanguineus, antea *Bruno*, à 996 ad 999. Electores Imperii septem instituisse creditur. Ei restitit Joannes XVII Antipapa. — Silvester II, Gallus, antea *Gerbertus*, humili genere natus, Roberti regis Francorum praceptor, Episcopus Rhemensis, Ravennatensis, et Romanus, à 999 ad 1003.

III. *Script. Eccles.* Plures quidem fuerunt, at non insignis famae, nec plura de rebus ecclesiasticis scripta reliquerunt.

IV. *Cluniacensis Ordo*, juxta regulam S. Benedicti, cepit initium in Burgundia à Bernone viro illustri, anno 910, ad restaurandum Monachorum fervorem, qui tepecebat. Bernoni successerunt Odo Abbas celeberrimus et musicus, Ademarus, Maiolus, Odilo, etc.

V. *Principes*. In Oriente, Alexander libidinosus; obiit 911. — Constantinus Porphyrogenitus, cum Zoë matre, 959. — Romanus, 963. — Nicephorus, 969. — Joannes Tzimisces, erga B. Virginem Mariam religiosissimus, obiit 975. — Basilius II, 1025; cum Constantino VIII fratre: 1028. — In Occidente, dum Caroli Magni nepotes de Imperio et Francorum regno certabant, regni et Imperii proceres provincias, jure perpetuo sibi mansuras, occupant. Carolo Crasso extincto, eligitur Arnulphus Saxo anno 888. — Conradus, fato functus 918. — Henricus Auceps, 936. — Tres Othones, à 936 ad 1002. — In Gallia mortuo Ludovico V, anno 987, Hugo Capetus regium insigne cepit, et regni consortem inungi fecit filium Robertum, qui propter nuptias incestuosas excommunicatus est: pénitens et sanctissimus obiit 1031.

Synopsis Undecimi Ecclesiae Seculi.

ANNO 1095, Urbanus II Claromonti in Arvernia celebravit synodum, in qua Christianos ad sacram expeditionem in Palæstinam hortatus est, jussitque ut Officium B. M. V. à Clericis persolveretur, Petri Eremitæ Galli, qui è Jerosolymis urgendæ rei causa venerat, oratione commotus. Eo veluti classico belli, Occidens variis locis ac temporibus collectos exercitus ad eam

militiam fudit. Godesfridus Bullionius, anno 1096 profectus, post infinitos labores, anno 1099, Jerosolymam expugnavit, et Rex primus electus est, expulitque Saracenos. — Convocata sunt contra Berengarium decem Concilia, quatuor Romæ sub Leone IX, Nicolao II, et Gregorio VII; alia Vercellis, Florentiæ, Parisiis, Turonis, Rothomagi et Pictavii.

II. *Rom. Pont.* Joannes XVII, mensibus quinque. — Joannes XVIII, à 1003 ad 1009. — Sergius IV, à 1009 ad 1012. — Benedictus VIII, à 1012 ad 1024; ei restitit Gregorius Antipapa. — Joannes XIX, frater Benedicti VIII, à 1024 ad 1033. — Benedictus IX, à 1033 ad 1044; ei restitit Antipapa Silvester III. — Gregorius VI, malæ famæ, sicut Benedictus IX: 1045. — Clemens II, anno uno. — Damasus II, diebus 23. — S. Leo IX, antea Tullensis Episcopus, vir doctissimus, à 1048 ad 1054. — Victor II, à 1055 ad 1057. — Stephanus X, anno uno. — Nicolaus II, à 1058 ad 1061. — Alexander II, à 1061 ad 1073; ei restitit Antipapa Honorius II, nomine Cadaloüs. — S. Gregorius VII, à 1073 ad 1085; ei restitit Antipapa Clemens III, Guitbertus. — Victor III, anno uno. — Urbanus II, *Eudo, Gallus, Rhemensis*, à 1088 ad 1099. — Paschalis II, Cluniacensis, à 1099 ad 1118; ei restiterunt Antipapæ Albertus, Theodoricus et Magi-nulphus.

III. *Script. Eccles.* S. Anselmus Benedictinus, Episcopus Cantuariensis in Anglia, multa et eximia scripsit; obiit 1108. — OEcumenius Græcus, novi Testamenti dilucidas et concisas dedit explicationes. — S. Fulbertus, Carnotensis Episcopus, liberalibus artibus valde ex cultus, devotione erga B. Virginem insignis; obiit 1029. — Lanfrancus Italus, Abbas Cadomensis, et Cantuariensis Episcopus, acerrimè disputavit contra Berengarium, eumque ita convicit, ut librum suum in ignem projecerit; obiit 1089. — S. Petrus Damiani, Episcopus Ostiensis et Cardinalis, præclaram virtutis et doctrinæ, et zeli pro Cleri reformatione famam consecutus, obiit 1089. — Laudantur Chronica Gemblacensis in diœcesi Namurcensi.

IV. Ordo Camaldulensem Eremitarum simul et Cœnobitarum, sub regula S. Benedicti à S. Romualdo institutus, in vertice Montis Appennini; obiit S. Romualdus 1027. — Ordo Grandimontensis in agro Lemovicensi, anno 1076, institutus à S. Stephano Mureti. — Sacrum Carthusianorum ordinem instituit S. Bruno, doctrinæ et sanctitatis laude insignis, anno 1086, adjuvante S. Hugone Episcopo Gratianopolitano. — Cisterciensis Ordo ortum habuit in Burgundia, anno 1078, à Roberto Molismensi Abate. Quatuor primas habuit filias seu Con-

gregationes, *Firmitatem, Pontiniacam, Claravallensem*, et *Morimundum*; vim cœlo simul intulerunt. — *Canonici* corum regularium ordo à S. Augustino adumbratus, identidem formatus, hoc seculo restitutus est, et deinceps in plures divisus Congregationes. — *Episcopi* et *Presbyteri* non ordinabantur nisi post trigesimum annum. *Resignationes* in favorem adhuc erant incognitæ. *Ignorabatur* pluralitas *Beneficiorum*; residendi lege omnes adstringebantur. — *Episcopo* *Lugdunensi* confirmata est à *Gregorio VII*, primatū jurisdictione in provincias *Turonensem*, *Senonensem*, *Lugdunensem*, imò et *Rothomagensem*.

V. Principes. In Orienti, *Romanus III*, dictus *Argyrus*; obiit 1034. — *Michaël Paphlago*, 1041. — *Michaël Callaphatus*, 1042. — *Zoë* et *Theodora*. — *Constantinus Monomachus*, quo imperante *Normanni Apuliam* obtinunt, et *Turcae Persidem* occupant; obiit 1054. — *Michaël Stratoticus*; cessit 1057. — *Isaac Comnenus*, 1059. — *Constantinus X*, *Ducas*; obiit 1067. — Ei successerunt *Michaël VI*, *Parapinatius*, *Andronicus*, et *Constantinus XI* filii ejus; deinde *Romanus IV*, cognomento *Diogenes*, à 1067 ad 1071. — *Nicephorus* usque ad 1081. — *Alexius Comnenus*, qui fraudulenter, perfidiosè et iniquè se gessit erga *Francos* in *Palæstinam* properantes anno 1096. — In Occidente, *Conradus*, 1039. — *Henricus III*, 1056. — *Henricus IV*, qui à 1056 imperavit per 47 annos, magno christiana rei damno; perpetuo quippe dissidio à *Romanio Pontifice* divulsus est, eo quod Episcopis et Abbatibus, sæpe pretio dato, investituram tribuere præsumebat. Ipsi obstitit fortiter præcipue *Gregorius VII*, antea *Hildebrandus*. — In Gallia *Henricus I*, defunctus 1060; *Philippus I*, 1108. — *Guillelmus*, vulgo *le Conquérant*, in *Angliam* transiit 1066.

VI. Novatores. *Berengarius Turonensis*, *Archidiaconus Andegavensis*, impiè docuit, anno 1048, corpus Christi non esse realiter præsens in *Eucharistia*. Decem Concilia adversus illum *Hæresiarcham*, ad vomitum sæpius revertentem post ejuratam hæresim, congregata sunt ab anno 1050 ad 1075. Tandem *Catholicus* et pœnitens obiisse creditur 1088. — *Novi Manichæi Aurelianis* exorti, ignibus devoti sunt initio hujus seculi. — *Depolorandum* schisma *Græcorum*, à *Photio* inceptum anno 860, erupit apertè, cùm, imperante Constantino Monomacho, *Michaël Cærularius*, Patriarcha *Constantinopolitanus*, Romanam Ecclesiam calumniosis oppugnavit scriptis, anno 1053. Tentata fuit sæpe eorum unio, et aliquando obtenta, sed brevi postea iterum scissa: schismati hæreses addiderunt, negando Spir-

tum sanctum procedere à Filio, et Romanum Pontificem esse caput totius Ecclesiæ catholicae.

Synopsis Duodecimi Ecclesiæ Seculi.

I. CONCILII IX oecumenicum, Lateranense primum, hoc est Romæ in Basilica Lateranensi celebratum, anno 1123, præsente et præside Callixto II; imperante Henrico V, regnante in Galliis Ludovico Grasso: adfuerunt 300 Episcopi et 600 Abbates. Convocatum est pro tollenda sacerdotii et imperii discordia, ob usurpatum à Principibus laicis jus Beneficiorum Investituras concedendi, et pro ineundo bello sacro, vel in Palæstina, vel in Hispania contra Saracenos. Investitura est jus quod Imperatores et Reges, electis ad abbatiam vel episcopatum, ad possidenda bona ecclesiastica, dare contendebant solemnni ritu, v. g. traditione annuli et baculi pastoralis. — Anno 1119, Callixtus II, in Concilio Rhemensi, in quo erant plusquam 215 Episcopi, jam Investituras damnaverat: at solemniter in Lateranensi reprobatae sunt.

Concilium X oecumenicum, Lateranense II, celebratum est anno 1139, præsente et præside Innocentio II, Papa; imperante Conrado III, regnante Ludovico VII: adfuerunt mille circiter Episcopi. In eo damnatum fuit schisma Petri Leonis, proscripti errores Petrobrusianorum et Arnaldistarum, restituta Ecclesiæ disciplina.

Concilium XI oecumenicum, Lateranense III, anno 1179, imperante Friderico I, regnante Ludovico VII, præside Alexandro III: adfuerunt 302 Episcopi. Convocatum fuit ad damnandos errores Valdensium et Albigensium, ad reformatos mores, simoniæ, usuræ, aliisque vitiis depravatos; et ut media ad schisma deinceps vitandum quererentur. Canone V, Episcopus adstringitur ad sustentationem Presbyteri vel Diaconi quem absque titulo ordinaverit, donec ei in aliqua Ecclesia beneficium contulerit, nisi sufficiens patrimonium habeat Clericus. Hoc patrimonialium titulorum initium.

II. Rom. Pont. Gelasius II, anno uno 1118; ei restitit Burdinus Antipapa. — **Callixtus II**, Gallus, Burgundus, Gui, Viennensis Archiepiscopus, à 1119 ad 1124. — **Honorius II**, à 1124 ad 1130. — **Innocentius II**, à 1130 ad 1143; ei restiterunt Antipapæ Anacletus antea Petrus Leonensis, Monachus Cluniacensis, et Victor. — **Celestinus II**, mensibus quinque. — **Lucius II**, mensibus undecim. — **Eugenius III**, S. Bernardi discipulus, à 1145 ad 1153. — **Anastasius III**, anno uno. — **Adrianus**

IV., Anglus, à 1154 ad 1159. — Alexander III, à 1159 ad 1181; ei restitit Antipapa Victor II, sive Octavianus, auctoritate Friderici electus. — Lucius III, à 1181 ad 1185. — Urbanus III, à 1185 ad 1187. — Gregorius VIII, mensibus duobus. — Clemens III, à 1187 ad 1191. — Celestinus III, à 1191 ad 1198. — Innocentius III, electus anno ætatis trigesimo septimo, à 1198 ad 1216.

III. Script. Eccles. Bernardus, Burgundus, Claravalensis Abbas, sicut seculi sui singularis decus, Paparum, Episcoporum, Regum, Principum, doctrinæ, sanctitate, miraculis, quasi magister et oraculum; Hæreticorum Abelardi, Petri Brusi et Henrici, quasi flagellum. Post fundata 460 Monasteria, obiit *Doctor Mellifluus*, anno 1153. — Burchardus Benedictinus, Abbas Lobiensis, et Vormatiensis Episcopus, magnum Canonum volumen edidit. — Georgius Cedrenus, Monachus, compendium historiarum scripsit. — Honoriusrus, Augustodunensis Presbyter, scripsit seriem Paparum, et Hærescon catalogum; obiit circa 1155. — Hugo Victorinus, Canonicus regularis, multa scripsit; obiit 1140. — Odo Cameracensis opuscula reliquit; obiit circa 1158. — Otho Frisingensis Episcopus, Conradi Imperatoris frater, Abbas Morimundensis, scripsit Chronicorum libros; obiit circa 1158. — Petrus Lombardus, Episcopus Parisiensis, edidit librum continentem *Sententias SS. Patrum*, cuius plusquam 240 fuerunt commentatores; obiit 1164. — Petrus, Cantor Ecclesie Parisiensis, multa scripsit; obiit circa 1190. — Petrus Venerabilis, Abbas Cluniacensis; obiit circa 1156. — Petrus Blesensis, Bathoniensis Archidiaconus, piè et doctè scripsit; obiit circa 1200. — Mauritius de Soliaco ad Ligerim, Episcopus Parisiensis, Cathedram Ecclesiam Deiparae Virgini sacram, à fundamentis erexit; obiit 1196. — Richardus Victorinus, Canonicus regularis, eruditione et doctrinæ conspicuus, scripsit præcipue de aseeticis; obiit 1177. — Rupertus, Abbas Tuitiensis prope Coloniam, multa scripsit; obiit 1135. — Theophylactus Græcus, Bulgariæ Metropolitanus, commentaria dedit in Epistolas S. Pauli. — Theodorus Balsamon, Græcus, commentaria insignia in Canones edidit. — Yvo, Carnotensis Episcopus, plura egregiè scripsit; dedit Canonum collectionem; obiit 1115.

Gratianus Italus Benedictinus, per multos annos desudavit in colligendis variis, tum Conciliorum generalium et particularium decretis, tum sumanorum Pontificium oraculis, tum sanctorum Patrum dictis; quæ omnia in unum redacta inscripsit: *Concordia discordantium Canonum*, anno 1151. Opus hoc appellatur *Decretum Gratiani*, seu *Jus canonicum novum*. Prima Pars

agit *de personis ecclesiasticis*, et continet 101 distinctiones. Secunda, *de actionibus*, et complectitur 36 causas judiciorum ecclesiasticorum. Tertia agit *de rebus sacris*, et inscribitur *de Consecratione*: distinctiones quinque continet. *Decreto* adjunguntur in Jure canonico, 1^o libri v *Decretalium Gregorii IX* jussu collectarum; 2^o liber vi *Decretalium a Bonifacio VIII* promulgatus; 3^o Clementinæ, seu Clementis V *Constitutiones à Joanne XXII* promulgatae. Sunt etiam *Extravagantes*, sive *Constitutiones plurimorum Pontificum*, quæ *vagantur extra Corpus Juris canonici*: at notandum *Jus illud canonicum in Galliis*, quoad omnia, non observari.

IV. *Ordo Fontis Eberaldi*, *Fontevrauld*, anno 1100, institutus est à Roberto de Arbricello, qui, zelo salutis animarum insignis, iniquas passus est calumnias; obiit 1117. Voluit Ordinis sui viros obsequi totius Ordinis Abbatissæ, ad imitandum dilectum *Discipulum*, qui Beatae Virgini obsequium præstít. — *Ordo Carmelitarum* initium aut restitucionem accepit in Monte Carmelo, anno 1105, à Bertoldo; anno 1209, regulam accepit ab Alberto Jerosolymitano Patriarcha. Metu Saracenorum in Europam migravit circa 1250; utriusque Testamenti virtutes ambit colere. — *Ordo Præmonstratensis* cœpit anno 1120, à S. Norberto, Magdeburgensi Episcopo, ad perfectè mundo et sibi renuntiandum. — *Templarii*, sic dicti qui habitabant juxta *Templum Jerosolymitanum*, anno 1118 instituti sunt in militiae religiosæ professione, ut peregrinos ad sacra loca pergentes, tutos facerent à prædoniis, sicariis et Saracenis. — *Hospitalarii Equites religiosi* ortum habuerunt à Gerardo viro nobili et pio, ut pauperibus et infirmis in sancta Civitate ministrarent; deinde ad Terræ Sanctæ defensionem appositi sunt. Jerosolymâ captâ à Saladino, Ptolemaidem se contulerunt, deinceps Rhodium, tandem Melitam: nunc nūc *Equites Melitenses* dicuntur.

V. *Principes*. In Oriente, Alexio patri defuncto 1118, successit Joannes Comnenus, erga Beatam Virginem piissimus; obiit 1143. — Manuel, 1180. — Alexius II, 1183. — Andronicus, 1185. — Isaac Angelus, dejectus 1193. — Ei successit frater ejus Alexius: obiit 1203. — Reges Jerusalem fuerunt ab anno 1099, Godefridus de Bullione: obiit 1100. — Balduinus I.... Balduinus II.... Fulco Comes Andegavensis et Melizendis.... Balduinus III.... Amaurius I.... Balduinus IV.... Balduinus V.... Guido de Lusignano et Sibilla.... Anno 1187 Jerosolyma capta fuit à Saladino.... Amaurius II.... Joannes de Brienna usque ad 1226. — In Occidente, Henricus V, qui violentum in sedem Romanam patris animum fortè superavit; Burdinum Antipapam creavit: obiit 1125.

— Lotharius Saxo pius : 1137. — Conradus III, qui hortante S. Bernardo, Jerosolymam proiectus est cum Ludovico VII, Franciæ Rege, anno 1147 ; at Græcorum fraude vexati, nullo operæ pretio facto, ambo redierunt : obiit 1152. — Fredericus I, Aenobarbus, Barberousse, pertinaci in Romanos Pontifices odio famosus ; adversus Saracenos pugnaturus, petit Palæstinam, et Tarsi extinguitur 1190. — Henricus VI, 1191. — In Gallia, Ludovicus VI, Crassus dictus ; obiit 1137. — Ludovicus VII, 1180. — Ejus filius Philippus II. Philippus II Augustus, cum Richardo Anglorum Rege, pervenit in Terram Sanctam ; verò, orta discordia, ambo redeunt.

VI. Noratores. Abælardus Nannetensis theogiam Parisiis docuit. Castitas ejus, et fides triste naufragium passæ sunt : castitas quidem, dum Heloissam virginem, Fulberti Canonici Pariensiensis neptem, quam in discipulam acceperat, defloravit : fides autem, dum de Trinitate et de Christo perversè sensit. A S. Bernardo convictus, in Concilio Senonensi anno 1140 damnatus est ; obiit 1142, feliciter pœnitens et Monachus Cluniacensis. — Arnaldistæ, ab Arnaldo Brixensi, Abælardi discipulo, de Eucharistia et Baptismo parvulorum pravè loquebantur. — Bogomili, id est, Implorantes, Bulgari, erant veri Manichæi, duce Basilio medico ; rebaptizabant, damnabant matrimonium, imagines, etc. Dicti sunt etiam Pauliciani. — Gilbertus Porretanus, Pictaviensis Episcopus, in Conciliis Rhemensi et Parisiensi damnatus est, præside Eugenio III, anno 1148. Dicebat divinitatem non esse Deum, etc. Urgente S. Bernardo suos revocavit errores. — Henriciani à quodam Henrico Tolosano, dicebant Missæ sacrificium nihil esse, preces pro defunctis nihil prodesse, baptisma parvulis esse inutile, etc. — Joachimus Abbas, quoad quasdam circa Trinitatem opiaiones, à Concilio Lateranensi IV damnatus est. — Petrobrusiani à Petro de Brusio Occitano, idem cum Henricianis docebant. — Valdenses sive Pauperes de Lugduno, à Petro Valdo Delphinate, et Lugdunensi mercatore, dicebant ministros Ecclesiæ non posse sine peccato bona propria possidere, omnem protestatam solo peccato mortali deperdi, nullam orationem, præter *Pater noster*, etc. esse fundendam. Dicti sunt etiam Leonenses, Poplicani, Ribaldi, Insabathathi, etc.

præside, imperante Friderico II, et regnante Philippo Augusto : adfuerunt 412 Episcopi. Pro recuperanda Terra Sancta concessæ sunt Indulgentiæ uberes ; damnati sunt errores Albigensium et Abbatis Joachimi. In eo editus est celeberrimus canon *Omnis utriusque sexus, etc.* de confessione proprio Sacerdoti facienda ; scilicet cuilibet Sacerdoti ad confessiones approbato : et hoc hodie non revocatur in dubium.

Concilium XIII œcumenicum, Lugdunense primum, imperante Friderico II, regnante S. Ludovico, præsente Balduino Imperatore Constantinopolitano, præside Innocentio IV, anno 1245 : adfuerunt 140 Episcopi. Celebratum fuit contra Fridericum II, Imperatorem, quem Innocentius deponere tentavit. Convocatum etiam fuit pro decernenda expeditione sacra, et reformatis Cleri et populi pravis moribus. Rubri pilei insigne Cardinalibus ibi datum creditur.

Concilium XIV œcumenicum, Lugdunense II, anno 1274, imperante Rodolpho, regnante Philippo Audaci, præside Gregorio X : aderant 500 Episcopi et innumeri inferiores Praelati. Celebratum fuit ad unionem Græcorum cum Ecclesia Catholica procurandam, ad correctionem morum, ad celeriorem Paparum electionem promovendam.

II. Rom. Pont. Honorius III, à 1216 ad 1227. — Gregorius IX, a 1227 ad 1241. — Celestinus IV, diebus 17. — Innocentius IV, à 1243 ad 1254. — Alexander IV, à 1254 ad 1261. — Urbanus IV, Gallus, à 1261 ad 1264. Anniversarium *Corporis Christi* saerum instituit diem ; Carolum Andegavensem Comitem, S. Ludovici germanum, Siciliae Regem instituit. — Clemens IV, Gallus, Episcopus Aniciensis, postea Narbonensis, à 1265 ad 1268. — Gregorius X, Canonicus et Comes Lugdunensis, à 1271 ad 1276. — Innocentius V, Dominicanus, mensibus quinque. — Adrianus V, non consecratus. — Joannes XXI, mensibus octo. — Nicolaus III, à 1277 ad 1280. — Martinus IV, Gallus, à 1281 ad 1285. — Honorius IV, à 1285 ad 1287. — Nicolaus IV, Franciscanus, à 1287 ad 1292. — S. Celestinus V, Solitarius, humili loco natus, post menses quinque abdicavit. — Bonifacius VIII, Cajetanus, Canonicus Lugdunensis, à 1294 ad 1303 : inter eum et Philippum Pulchrum maximæ exarserunt dissensiones.

III. Script. Eccles. Albertus Magnus, Dominicanus. Episcopus Ratisbonensis ; obiit 1282. Ejus opera 21 tomis in-folio typis edita sunt. — Alexander Halensis, Anglus, Franciscanus, cuius adhuc superest Summa theologia ; obiit 1245. — S. Antonius Patavinus, Franciscanus, scriptis, sermonibus et miraculis multos ad

fidem et bonos mores convertit ; obiit 1231. — **S. Bonaventura**, Italus, Minorita, Doctor Parisiensis, Episcopus Albanensis et Cardinalis ; interfuit Concilio Lugdunensi II, ibique obiit 1274. Morum suavitate fuit Deo hominibusque amabilis. Multa opera scripsit menti illustrandæ et cordi ad pietatem accendendo idonea. — **Hugo à S. Charo**, Dominicanus, Cardinalis, excogitavit *Concordantias Bibliorum* magnæ utilitatis ; obiit 1262. — **Henricus Gandavensis**, Doctor Parisiensis, scripsit *Quodlibeta theologica* ; obiit 1293. — **Petrus Vallis Cernæi**, Cisterciensis, scripsit *Albigensium historiam*. — **Petrus de Tarentesia**, Dominicanus, Archiepiscopus Lugdunensis, Cardinalis et Papa Innocentius V, scripsit in *Epistolas Pauli*, et edidit *Compendium theologicum* : obiit 1276. — **S. Raymundus de Peñaforti**, Praedicator, edidit *Summam de casibus conscientiae*, anno 1275. — **Richardus Middleton seu de Mediavilla**, Anglus, *Doctor Solidus*, multa scripsit. — **Robertus de Sorbona**, S. Ludovici familiaris, Collegii Sorbonici fundamenta jecit 1253 ; obiit 1272. — **S. Thomas Aquinas**, Dominicanus, Doctor Parisiensis, *Angelicus dictus*. Nota est ejus eruditio, subtilitas, fœcunditas ingenii, cum sanctitate, castitate et modestia. Vocatus ad Concilium Lugdunense à Gregorio X, obiit 1274. — **Vincentius Beliovacensis**, Praedicator, multa scripsit S. Ludovico regnante. — **Zonaras**, Græcus, aulâ relictâ, Basilianus factus est Monachus, et multos edidit tractatus et annales ; obiit circa 1220.

IV. Ordo Trinitariorum seu Mathurinorum, pro redemptione captivorum institutus, circa 1198, à S. Joanne de Matha, qui obiit 1213, et S. Felice Valesio, qui obiit 1212. — **Ordo de Mercede Captivorum**, à S. Petro Nolasco Occitano, cœpit 1218 ; obiit fundator 1256. — **Ordinem Fratrum Minorum S. Franciscus Assisiensis** fundavit circa 1203 ; obiit 1226 : sat uota est sacra ejus familia. — **S. Dominicus Hispanus**, auctor fuit *Ordinis Fratrum Praedicatorum*, anno 1216 approbati ; multum profecit in resellendis *Malumetanorum* et *Albigensium* erroribus. Numeratarum erga B. Virginem orationum, vulgo *Rosaire*, devotionem amplificavit ; obiit 1221. — **Ordo Eremitarum S. Augustini** ante 1254 existebat ; sed eo anno Alexander IV dispersos congregavit in unum sub una regula. Ex eo ordine fuerant S. Thomas à Villanova, et S. Nicolaus Tolentinus. — **Celestinorum congregatio** sub regula S. Benedicti à Celestino V erecta, antequam Pontifex creatus esset, Pontifex factus eam confirmavit anno 1294.

V. Principes. Anno 1204, fœderati seu *Cruciati* Principes Latini Constantinopolim expugnant, et Impera-

torem constituunt Balduinum Flandrensem, defunctum 1205; deinde Henricum fratrem ejus, 1216; Petrum de Courtenai, 1220; Robertum, 1228; Balduinum II, qui amisit Imperium anno 1261. — Dum Latini Constantinopolim occupant per 58 annos, Theodorus Lascaris Græcus, qui Turcas aliquando debellavit, Niceæ in Bithynia imperabat: obiit 1222. — Ei successit Joannes Ducas, qui egregiè imperavit; obiit 1255. — Michaël Palæologus Constantinopolim recuperat, et legatos mittit ad Concilium Lugdunense II, pro unione utriusque Ecclesiæ: mortuus est an. 1282. — Andronicus II, schismaticus. — In Germania, Henrico VI mortuo (1197) diu Philippus et Otho Saxo de Imperio decertarunt. Successit Fridericus II, fato functus 1250. Is coactus in Palæstinam proficisci, turpi cum Sultano pactione, rem christianam prodidit. Totam Italianam intestinis factionibus replevit: alii enim Romano Pontifici adhærentes dicti sunt *Guelfi*; qui verò Imperatorem sequebantur, *Ghibellini*. — Conradus IV, 1254. — Rodolphus Alsatiæ, multis commendabilis, 1291. — Albertus, Rodolphi filius, et Austriae dux. — In Gallia, regnante Philippo Angusto, Raymundus Tolosanus comes, Albigensium partibus addictus, à Simone de Monteforti victus, hæresim ejuravit. — Ludovicus VIII. — S. Ludovicus IX, Galliarum decus, crucis insigne cœpit, cum valida militum manu trans mare navigavit anno 1248, et iterum 1270, sed infelici exitu; obiit omni laude major 1270. — Philippus Audax. — Philippus Pulcher.

VI. Novatores. Albigenses, ab urbe Albiensi in Occitania, errores Manichæorum renovarunt. Damnati sunt à Lateranensibus III et IV, et eorum innumerabilis exercitus à Simone de Monteforti, cum brevi copiarum manu, fusus est. — Flagellantes, sic dicti à nodosis flagellis quibus nudos seipsos publicè lacerabant. Asserebant, non per baptismum aquæ, sed per baptismum sanguinis solum, remitti peccata. Vagari cœperunt circa annum 1260; damnati sunt à Clemente VI, anno 1340. — Guillelmus à S. Anore, et Joannes de Polliaco, Doctores Parisienses acerbè et dictis et scriptis insectati sunt Regulares, præsertim Mendicantes, occasione privilegiorum quibus à summis Pontificibus donati fuerant.

Synopsis Decimi-quarti Ecclesiæ Seculi.

I. CONCILII XV oecumenicum Viennæ in Gallia celebratum est anno 1311, præside Clemente V, præsen-

tibus Episcopis 300, et Regibus Philippo Pulchro, Rege Franciæ, cum tribus filiis qui successivè regnaverunt, Eduardo II Angliæ, et Jacobo III Arragoniæ Regibus: convocatum ad damnationem Fratricellorum et Beguardorum; ad extinctionem ordinis militaris Templariorum, qui nefandorum quorumcunque criminum accusabantur; ad restitutionem ecclesiastice disciplinæ.

II. Rom. Pont. Benedictus XI, Dominicanus, mensibus octo, 1303. — Clemens V, Gallus, Bertrandus de *Got*, Archiepiscopus Burdigalensis, Lugduni coram Philippo Pulchro coronatus, sedem fixit Avenione, ibique sederunt successores ejus per septuaginta annos: sanctam sedem tenuit à 1303 ad 1314. — Joannes XXII, Gallus, Cadurcensis, ex obscura origine, dedit plures constitutiones ad sedandos tumultus apud Franciscanos exortos circa formam vestium et possidendi modum. Propensus fuit in opinionem de dilatatione visionis Dei pro Beatis, usque ad extremum judicium; at nihil pontificiæ auctoritate decrevit, et opinionem morti proximus revocavit. Ecclesiam rexit à 1316 ad 1334; ei restitit Petrus de Corbiari; Franciscanus, Avenione tandem incarceratus. — Benedictus XII, Cisterciensis, à 1334 ad 1342. — Clemens VI, Gallus, Petrus *Roger*, Doctor Parisiensis, Archiepiscopus Rothomageensis, à 1342 ad 1352. — Innocentius VI, Gallus, Stephanus *Aubert*, Lemovix Episcopus Claromontensis, à 1352 ad 1362. — Urbanus V, Gallus, *Grimoald*, à 1362 ad 1370. — Gregorius XI, Gallus, Rogerius de *Beaufort de Cannillac*, à 1370 ad 1378: ab hoc Pontifice sedes apostolica Romæ fuit restituta. — Urbanus VI, Neapolitanus, à 1378 ad 1389. Sub hoc Pontifice incepit magnum schisma Occidentale, quod annos ferè quadraginta duravit, usque ad 1417. Ei restitit Clemens VII, *Robertus Genevensis* Cardinalis, electus à Gallis: habitus est à multis ut legitimus. — Bonifacius IX, à 1389 ad 1404. Ei restitit Benedictus XIII, Petrus de *Luna*, Cardinalis Arragoniæ, à Concilio Constantiensi depositus; sex Pontificibus obstitit, usque ad obitum anno 1414.

III. Script. Eccles. Durandus Arvernus, Dominicanus, Doctor Parisiensis, Aniciensis et postea Meldensis Episcopus, in multis opinionibus audax; obiit 1333. — *Guillelmus Okam Anglus*, Franciscanus *Nominatium* dux, intemperanter quædam scripsit: obiit circa 1340. — Gregorius Ariminensis, Augustinianus scholasticus subtilissimus; obiit 1358. — Franciscus de *Mayron*, Doctor Parisiensis, multa scripsit; obiit 1325. — Joannes *Duns*, Scotus, Franciscanus, *Doctor Subtilis* dictus; *immaculatae Conceptionis Mariæ* defensor inctylus; multa ingenii sui subtilis monumenta reliquit; obiit

1308. Joannes de Parisiis, Dominicanus, multa de Ecclesiasticis scripsit. — Joannes Taulerus, Dominicanus, vite spiritualis magister eximus; obiit 1361. — Joannes Rusbrochius, Canonicus regularis, de vita mystica et contemplativa scripsit: obiit 1381. — Idiota, seu Raymundus Jordannis, Abbas Cellensis, scripsit summè pium opus; obiit 1381. — Petrus Aureolus, Franciscanus, *Doctor Facundus* appellatus, multa scripsit; obiit 1341. — Petrus Paludanus, Dominicanus, Doctor Parisiensis, doctè scripsit in *Magistrum Sententiarum*; obiit 1341. — Nicolaus de Lyra, Franciscanus, Doctor Parisiensis, præsertim *commentaria* dedit in *Scripturam sacram*; obiit 1340. — Raymundus Lullus, de quo ingens apud criticos *controversia*; alii bene, alii malè de eo sentiunt; obiit 1315. Quidam duos distingunt Lullos; et quidem bene.

IV. Equites S. Jeannis è Terra Sancta expulsi, Rhodiam insulam in *Mediterraneo* mari, duce Villaretio cum multis cruce signatis, obsident anno 1310, expelluntque Saracenos: hanc insulam occupant, pluriesque repellunt *Infideles*: at anno 1322, Solimanus Turca, post sex mensium obsidionem, insulam Rhodiam in servitutem redegit: deinceps in *Melitam* insulam transportati Equites, ibi contra *Barbaros* christianæ rei præsidio esse perrexerunt usque ad finem 18. seculi.

V. Imperatores Græcorum fuerunt ex familia Palæologorum, post Andronicum II, seniorem dictum, dejectum an. 1325, Andronicus III, populis charus: obiit 1341. — Joannes filius ejus, an. 1391; cum eo regnavit Joannes Cantacuzenus usque ad 1355, quo monasticam vitam amplexus est. — Manuel, usque ad 1425. — In Germania serviebat *Guelorum* et *Ghibellinorum* æmulatio, præsertim inter Fridericum Austriacum Imperatorem, et Ludovicum Bavaram, pariter Imperatorem, qui Nicolaum V Antipapam evexit. — Imperarunt deinceps Carolus IV, defunctus 1378; et Vinceslaus, dejectus 1400. — In Gallia, Philippus IV Pulcher obiit 1314. — Ludovicus X, 1316. — Philippus V, 1322. — Carolus IV, 1328. — Philippus VI, Valesius, 1350. — Joannes, 1364. Carolus V, Sapiens dictus, 1380. — Carolus VI, usque ad 1421.

VI. *Novatores*. Beguardi et Beguinæ erant nonnulli utriusque sexus *Haeretici*, docentes homines in hac vita posse ad impeccabilitatis perfectionem ita pervenire, ut orare, jejunare, etc. non teneatur; justos etiam in hac vita posse videre Deum sine lumine gloriae. — *Fratricelli* dicti sunt ignari plebæ, qui adhaerebant tribus fratribus *Apostatis Franciscanis*. Hi gyrovagi et hypocritæ, in mulierularum familiaritatem

sesse insinuantes, paupertatis evangelicæ speciem sibi arrogabant; soli orationi, non labori, vacandum esse dicebant. — Joannes de Montesono, Hispanus, Dominicanus, plures in Academia Parisiensi protulit propositiones erroneas, quæ graves turbas excitavere. — Turlupini, Beguardorum progenies, dicebant omnia omnino debere esse communia: de nullo à natura concessa erubescendum esse: unde nudi incedentes, multa dictu et cogitatu pudenda agebant. — Wiclefitæ, à Joanne Wiclefo, Doctore Anglo et Parocho. Iste ex odio in summum Pontificem, qui præfecturam collegii quam invaserat illi eripuit, in multos lapsus est errores de Ecclesiæ auctoritate et membris, de Pontificum jurisdictione, de Eucharistia, etc. Vivens damnatus est in Concilio Londinensi 1382; ibi errores compulsus est ejurare; impoenitens tamen obiit 1384, saepius etiam damnatus post mortem: tandem à Concilio Costantiniensi XLV ejus articuli *in globo* damni sunt.

Synopsis Decimi-quinti Ecclesiæ Seculi.

I. CONCILII XVI œcumenicum Constantiense, imperante Sigismundo, regnante in Galliis Carolo VI, convocatum à Joanne XXII, celebrari cepit anno 1414; finem habuit anno 1418. Post depositum Joannem XXII, post cessionem factam à Gregorio XII, deposito Benedicto XIII, electus est Martinus V, qui prefuit sessionibus XLII, XLIII, XLIV, XLV. Adsuérunt Episcopi amplias 300; damni sunt in globo XLV articuli Joannis Wiclefi, jam à pluribus annis defuneti, et xxv articuli Joannis Hus, qui traditus potestati seculari vivus exstus est. Idem accidit Hieronymo de Praga, in ejurata hæresim relapso. Quantum ad primas sessiones, Concilium Constantiense reprobatum est à Concilio Florentino, et Lateranensi ultimo; quantum ad ultimas sessiones et ea omnia quæ probavit Martinus V, ab omnibus Catholicis recipitur. Nam Concilia generalia sine Romano Pontifice non habent robur, et cum ipso habent.

Concilium XVII œcumenicam Florentinum, imperante Alberto Austriae, regnante in Galliis Carolo VII, inceptum est Ferrarie, anno 1438, præside Eugenio IV, præsentibus 141 Episcopis, cum Imperatore Græcorum Joanne Palæologo, et Patriarcha Constantinopolitano ac Legatis Alexandrini, Antiocheni et Jerosolymitani Patriarcharum. Florentiam translatum est anno 1439, ibique facta est unio utiusque Ecclesiæ, Græcæ et Latinae, et promulgata definitio fidei, quæ vulgo appellatur *Decretum unionis*, in qua declaratur 4º Spir-

tum sanctum à Patre et Filio, unicâ utriusque spiratione, procedere, voce inque illam, *Filioque*, licetè Symbolo additam fuisse; 2º Christi corpus validè, tam in fermentato quam in azymo consecrari; 3º existere *Purgatorium*, in quo animæ fidelium, in Christi gratia decedentium, temporales poenas luunt, si non plenè purgatae è vita discesserint; easque viventium fidelium suffragiis adjuvari: eorum autem animas, qui nullam post baptismum culpam contraxerunt, vel contractas condignâ poenitentiâ eluerunt, sine mora ad claram Dei visionem admitti; 4º Romanum Pontificem esse verum Christi Vicarium, successorem B. Petri, caput totius Ecclesiæ, Pastorem et Doctorem omnium Christianorum, cui in B. Petro, pascendi, regendi ac gubernandi universalem Ecclesiam, plena potestas à Christo data est. — Anno 1440, digressis Florentiâ Græcis, dedit Eugenius IV Armenis, antea Eutychianis et Monothelitis, Decretum, sive compendiosas instructiones orthodoxas circa Sacraenta et quædam dogmata. Dedit et aliud Decretum pro instructione Jacobitarum.

Concilium Basileense, partim confirmatum et partim reprobatum, et tantum à Gallicanis ut oecumenicum habitum usque ad sessionem **xxiv**, indictum fuit à Martino V, anno 1430, ad comprimendas Bohemorum seditiones et hæreses, atque ad fidelium mores reformatos. Inchoatum est anno 1431. Defuncto Martino successerat Eugenius IV, qui post primam sessionem, cui præfuit Julianus Cardinalis Legatus, Concilium Bononiam transferre meditatus est. Huic translationi obstitit Concilium, et in secunda sessione approbatur et confirmatur decretum Concilii Constantiensis, quo declaratur Synodus generalem potestatem à Christo immediatè habere, cui quilibet cujuscunque status, vel dignitatis, etiam papalis, obedire tenetur in his quæ pertinent ad fidem, extirpationem schismatis, et generalem reformationem Ecclesiæ, in capite et in membris. (*) Deinceps Basileenses Eugenii depositionem meditati sunt. At sessione **xvi**, Eugenius Concilii dissolutionem revocat et Concilium approbat. Nova tamen bella mox eruperunt. Iterum Eugenius dissolutionem Concilii, et Basilienses Papæ depositionem tentant sessione **xxxiv**; et sessione **xxxix**, anno 1439 habitâ, in Eugenii locum eligitur et coronatur Amedæus à Sabaudia, appellatus

(*) Constantiense Concilium non definivit absolutè Concilium esse supra Papam, sed tantum in casu id est tempore schismatis, quando nescitur quis sit verus Papa; nam dubius Papa habetur pro non Papa, et proinde habere super illum potestatem non est habere potestatem in Papam. Vide *Opuscules Théologiques de Mazzarelli*, n. 27 et 29.

Felix V, Antipapa, qui tamen postea Nicolao V obedivit, à quo bene exceptus est, et decanatum sacri Cardinallium Collegii obtinuit. Interea Basileenses, præside Cardinali Arelatensi, quadraginta quinque sessiones usque ad annum 1443 protrahunt; Eugenius verò qui semper fuit justus et legitimus Pontifex, nec justè à Basileensi Concilio depositus, nusquam approbavit ultimas sessiones Concilii, quod, post XXXIV habitam anno 1439, schismaticum declaraverat. Hoc Concilium legitimè coeptum, sed illegitimè terminatum, erravit in depositione Eugenii: tunc non erat verum Concilium, sed conciliabulum.

Anno 1409, habitum fuerat Concilium Pisanum in Etruria, convocatum à Cardinalibus obedientiæ Gregorii XII, et Benedicti XIII. Adfuere viginti Cardinales, quatuor Patriarchæ, plusquam 300 Episcopi per se vel per procuratores, innumeri omnium ordinum proceres, duo de papatu contendentes exauctorantur, et Alexander V eligitur.

Anno 1438, celebratus est Conventus Bituricensis, in quo approbata est à Gallicanis Presulibus et regni proceribus et à Rege Carolo VII *Pragmatica Sanctio*, id est, collectio plurium constitutionum, præsertim ex Concilio Basileensi depromptarum, variis tamen adhibitis modificationibus. Ea Sanctione Episcopi ab Ecclesiarum vacantium Capitulis eligebantur, et tertia pars Beneficiorum *Graduatis* reservabatur. Hanc Sanctionem improbarunt aliqui summi Pontifices, et delevit Leo X in Concilio Lateranensi V.

H. Rom. Pont. Innocentius VII, à 1404 ad 1406. — Gregorius XII, à 1406 ad 1409, quo depositus est cum Benedicto XIII à Concilio Pisano, et suspectus Alexander V, Franciscanus, mensibus 18. — Joannes XXIII, à 1410 ad 1415, quo depositus fuit à Concilio Constantiensi, et ei suspectus Martinus V, à 1417 ad 1451. — Eugenius IV, à 1431 ad 1447: ei restitit Antipapa Felix V. — Nicolaus V, à 1447 à 1455. — Callixtus III, Borgia, Hispanus, à 1455 ad 1458. Instituit ut meridie pulsarentur campanæ, ad fideles excitandos ad orationem Dominicam et salutationem Angelicam recitandas. — Pius II, Aeneas Sylvius Piccolomini, Senensis, à 1458 ad 1464. — Paulus II, à 1464 ad 1471: mitram tribus ornatam coronis sibi paravit. Jubilæi solemnitatem, quam Bonifacius VIII singulis 100 annis celebrandam instituerat, et Clemens VI singulis 50, ipse ad 25 revocavit. — Sixtus IV, Franciscanus, à 1471 ad 1484. Scripsit librum de immaculata B. V. Mariæ Conceptione, et festum ejus per totam Ecclesiam celebrari jussit. — Innocentius VIII, à 1484 ad

1492. — Alexander VI, Rodericus *Borgia*, Hispanus, à 1492 ad 1503, vir pessimè famæ et Gallis infensus.

III. *Script. Ecclæ.* Alphonsus Tostatus, Doctor Salmanticensis, Abulensis Episcopus; dictus *Stupor mundi qui scibile discutit omne*. Opera ejus 17 in-folio constant; scripsit præsertim *Commentaria in utrumque Testamentum*; obiit 1454. — Aeneas Sylvius, qui in summo pontificatu Pius II, multa scripsit; obiit 1464. — Angelus de Clavasio, Franciscanus, scripsit *Summam theologicam*; obiit 1495. — S. Antoninus Dominicanus, Archiepiscopus Florentinus; *Summam theologicam*, *Historiam*, aliaque opera edidit; obiit 1459. — Besario Græcus, Trapezuntinus, Cardinalis, Constantinopolitanus Patriarcha, Ecclesiae Græcæ cum Latina unionem in Concilio Florentino promovit; multa scripsit; obiit 1472. — S. Bernardinus Senensis, Franciscanus, concionator fuit sermone potens et opere; obiit 1444. — Dionysius Rikel, Carthusianus Leodiensis, vir morum sanctitate ac eruditione clarus, innumera scripsit, præsertim in utrinque Testamenti et Magistri Sententiarum libros; obiit 1471. — Gabriel Biel, Canonicus Regularis, Tubingensis in Germania Professor, multis clarus operibus, obiit 1475. — Gaguinus, Trinitarius, multa et diversa scripsit; obiit 1502. — Joannes Gerson, Doctor et Cancellarius Universitatis Parisiensis, vir summae eruditionis in omnibus sacris litteris, et scientiam mira pietate ac modestia illustrans; interfuit Conciliis Pisano et Constantiensi. Ultimæ vitæ sue periodo Lugdunum se contulit, ubi libris piè et eruditè scribendis, ac parvulis catechizandis totus fuit; obiit 1420. — Joannes à Turrecremata Hispanus, Dominicanus, Doctor Parisiensis, Cardinalis, in Concilio Basileensi contra Hussitas fortissimè dimicavit, et in Florentino contra Marcum Ephesinum; multa dedit doctrinæ signa; vitæ sanctitate conspicuus, obiit 1468. — Joannes Capreolus, Dominicanus, circa annum 1430 floruit. — Nicolaus Tadeschi, Panormitanus in Sicilia Abbas et Archiepiscopus, Juris Canonici peritissimus; obiit 1459. — Petrus de Natalibus, quasdam sanctorum historias edidit, quæ lectoris judicium desiderant, ut illæ quas scripsit Simeon Metaphrastes; obiit 1470. — Platina Cremonensis scripsit Romanorum Pontificum *vitas*; obiit 1481. — Pieus Mirandulanus Comes in Italia, à pueritia summis animi corporisque dotibus ad prodigium usque ornatus, vigesimo secundo ætatis anno quæstiones 900 de omnibus scientiis publicè à se propugnandas Romæ proposuit; obiit 1494, ætatis 32. — Petrus de Altiaico, Doctor Parisiensis, Cameracensis Episcopus, et Cardi-

nalis. Multa præclarè scripsit, et obiit 1425. — Thomas Valdensis, Anglus Carmelita, adversus multos sui temporis Hæreticos exactissimè disseruit; obiit 1430. — Thomas à Kempis Germanus, Canonicus Regularis, aureum planè librum *de Imitatione Christi* scripsisse videtur, licet nonnulli aliter sentiant; obiit anno 1471.

IV. S. Franciscus à Paula, Italus, admirabile humili-tatis et abstinentiæ præbuit exemplum Minimis quorum fuit institutor; obiit 1507. — Eo seculo frequenter à Romanis Pontificibus concedebantur mandata, reservatio-nes, indulta et gratiæ exspectativæ ad obtinenda bene-ficia ecclesiastica ubi primum vacarent: unde identidem in Galliis ortæ sunt contentiones.

V. *Principes.* Joannes Palæologus, Græcorum Imperator, à Latinis auxilium adversus Turcas frustra petiit; defunctus est anno 1448. Ejus successore Constantino XII imperante, anno 1453, Constantinopolis in Turcarum venit dominatum. Hi populi, quorum incerta est origo, jam à multis seculis plures Asiæ populati fuerant regio-nes, et Mahumeticæ addicti erant superstitioni; sed anno 1300, Othomanus incredibiliter rem Turcicam auxit. Successores habuit Urcham, Amuratem, Bajaze-tum I ferocissimum, qui à Tamerlane Tartarorum Prin-cipe victus, ludibrium factus est. Amuratis II filius Mu-hamedes, vel Mahumet II, Constantinopolim expugna-vit; Trapezuntinum quoque Imperium occupavit: Rhodum frustra tentavit, et apud Eelgradum, Joannis Huniades virtute, pulsus est. Bajazetes II patri sufficitur, antepositus Zizimo qui ad Christianos fugiens diu in Gallia mansit, et in Italia mortuus est, tempore Caroli VIII. — Anno 1499, Ismaël Sophus, qui non erat ex Othomanorum familia, Persarum rex factus, Mahume-tismum juxta Halis instituta à Persis et Armenis obser-vari voluit, dum Turcæ Omaris interpretationem se-quentur: hinc bellum frequens Persas inter et Turcas. — In Germania Sigismundus Hungariae Rex, anno 1410 designatus Imperator, pietate ac religionis studio cæ-teris præstans, nihil non tentavit, ut pacem Ecclesiæ redderet. Adfuit Concilio Constantiensi. Sigismundo suc-cessit Albertus Austriae, qui adversus Bohemos et Turcas acriter pugnavit. Deinde Fridericus Austriaeus, Germa-niæ pacificator: cui successit ejus filius Maximilianus, qui vixit usque ad annum 1519. — Imperante Friderico Austriae, Joannes Corvinus Huniades Albaniae Princeps, et Scanderbergus Epiri Princeps, egregia fortitudine, adversus Amuratis Turcæ potentiam tuiti sunt partes christianas, et inimensos ejus exercitus, parvâ copia-rum manu, superarunt. — In Gallia Caroli VII fortuna successit lugendo Caroli VI regno; pleraque Angli possi-

debant, at Joannæ d'Arc, quæ Aurelianensis *Puella* dicta est, auxilio, regnum suum recuperavit; adeo ut anno 1453, præter Caletem, nihil in Galii possiderent Angli. Carolo successit anno 1461, Ludovicus XI, vir dubiæ probitatis: obiit 1483. Deinde Carolus VIII; brevi occupavit Neapolitanum regnum, brevi amisit; obiit 1498.

Pulvis tormentarius seculo præcedenti inventus fuerat, ut refertur, à Monacho. — Circa annum 1440, ab equite Moguntino reperta est ars typographica, conservandis monumentis adeo utilis. — Orbis novi insulas invenit Christophorus Columbus, circa annum 1492, regnibus Isabellæ Castellæ et Ferdinando Arragoniæ, quibus Alexander VI Regum Catholicorum dedit titulum. Insulas illas invisit, et alias regiones detexit anno 1497 Americus Vespuclius, et ab eo Americæ nomen habuit quarta pars Orbis.

VI. Novatores. Hussitæ, à Joanne Hus Bohemo, et Hieronymo Pragensi, utroque vivo Constantiæ combusto. Valdensium et Wiesitarum errores renovarunt, et alios addiderunt Protestantes. Hussitæ diu armati in Bohemiam incursarunt; Joannem Ziscam audacem hominem, manu et consilio promptum, ducem constituerunt, qui in monte dicto Thabor, unde Thaboritæ, arcem munitissimam constituit: voluit etiam se mortuum hostibus asserre terrorem, tympano ad bellum ex pelle sua confecto. — Petrus Oxonensis, seu de Osma, Salmanticensis professor, audacis vir ingenii, librum vulgavit anno 1469, in quo inter alios errores, asserebat à Christo institutam non esse confessionem sacramentalem, peccata sola cordis contritione deleri, etc. Damnatae sunt ejus plures propositiones in globo à Sixto IV. — Græci, qui in Concilio Florentino veritatem professi fuerant, mox, Marci Ephesini pertinacis viri astutiis, ad vomitum rediere.

Synopsis Decimi-sexti Ecclesiæ Seculi.

I. CONCILII XVIII oecumenicum, Lateranense V, celebratum est ab anno 1512 ad 1517, imperante Maximiliano, regnante Ludovico XII. Quatuor primis sessionibus præfuit Julius II, Romanus Pontifex, quintæ Raphaël Cardinalis Ostiensis, Julio lethali ægritudine decumbente; cæteris sessionibus septem sequentibus præfuit Leo X recenter electus. Adfuerunt 114 Episcopi eavariis orbis Christiani provinciis, Cardinales 18, Patriarchæ Orientales 2, Alexandrinus videlicet et Antiochenus, aliquique quamplures Prælati, Abbates, Doctores, Principum Oratores, et Ordinum Generales. In

eo reprobata est Pragmatica sanctio, et approbatum Concordatum, sive Conventio Francisci I cum Leone X, inita Bononiæ anno 1515.

Concilium XIX et ultimum œcumenicum, scilicet Tridentinum, indictum fuerat Mantuae, deinde Vicentiae; at subortis obicibus, indictum fuit Tridenti, quæ est urbs Germaniae contermina et Italiae. Ibi incepsum est Concilium anno 1545, sub Paulo III summo Pontifice, Carolo V imperante, Henrico II in Galliis regnante. Translatum Bononiæ anno 1547, continuatum Tridenti sub Julio III, anno 1551, sed ob belli tempestates anno 1552 suspensum; tandem à Pio IV, anno 1560 continuatum, feliciter terminatum est anno 1563, curâ et laboribus S. Caroli Borromæi Pii IV nepotis; imperante Ferdinando, et in Galliis Carolo IX regnante, cujus nomine adfuerant tres legati DD. de Lansac, du Ferrier, de Pibrac. In eo Episcopi Galli, duce Cardinali à Lotharingia, magnam sibi doctrinæ, eloquentiæ et zeli laudem pepererunt. Habitæ sunt sessiones XXV, præsidentibus semper apostolicæ sedis legatis. Editi sunt CXXVII canones. In eo confirmata fides contra Lutheri, Calvinii et plurimi aliorum errores, et ad restituendam Ecclesiæ disciplinam, bellis et hæresibus labefactatam allaboratum est. Hoc Concilium, quod omnium aliorum quasi compendium fuit, summo est apud Catholicos in pretio; sed valde displicuit Hæreticis et eorum amicis, imprimis Fra-Paolo Suavi, seu Sarpi, qui Historiam Concilii, mendaciis refertam, stylo mordaci composuit; hanc ex professo solidè confutavit Cardinalis Pallavicinus: mendaciâ et convicia Fra-Paoli renovavit et auxit Le Courrayer, Canonicus Regularis S. Genovesæ, qui ordinis sui apostata, in Anglia obiit anno 1776.

Paulò post Concilium Tridentinum celebrata sunt in Galliis plurima Concilia provincialia, in quibus summa cum approbatione, quoad fidei decreta, receptum est à Clero Gallico, et quoad pleraque reformationis capita, quæ regni usibus non sunt contraria.

Anno 1511, habitus est Pisanus conventus, in quo quidam Cardinales et Episcopi, duce Cardinali à S. Cruce Cavajalio, Julium II de jurisdictione deturbare conatisunt. Reprobatus fuit paulò post in Concilio Lateranensi sub Julio.

H. Rom. Pont. Pius III, diebus 26. — *Julius II*, à 1503 ad 1513. — *Leo X*, *Medicis*, electus ætatis 33, à 1513 ad 1521; Propositiones Lutheri damnavit in *globo*. — *Adrianus VI*, *Ultrajectensis*, humili loco natus, *Caroli V* Imperatoris antea pædagogus, anno uno gessit pontificatum. In gratiam alumni sui concessit, lege perpetuâ, regibus Hispaniæ, jus præsentandi Episcopos

Hispaniarum. — Clemens VII, *Medicis*, à 1523 ad 1534. Henrici VIII, *Anglocum Regis*, cum Catharina Arragonie matrimonium olim contractum dissolvere noluit; mensibus octo in arce *Ælia* (*château S. Ange*) captivus detentus est à Carolo V fietè dolente. — Paulus III, *Farnese*, à 1554 ad 1559. Concilium Tridentinum indixit. — Julius III, *del Monte*, à 1550 ad 1555. — Marcellus II, diebus 22. — Paulus IV, à 1555 ad 1559. — Pius IV, *Medicis*, à 1559 ad 1565; Concilium Tridentinum terminavit. — S. Pius V, *Ghisléri*, Dominicanus : precibus ejus præsertim parta creditur victoria navalis Lepantica, anno 1571, à Christianis reportata, duce Joanne Austriaco, in Turcas, qui emiserunt 80 naves et 35,000 hominum. Pontificatum tenuit à 1566 ad 1572. — Gregorius XIII, *Buoncompagno*, à 1572 ad 1585. Calendarium reformavit. — Sixtus V, *Peretti*, ex obscura stirpe, Franciscanus, à 1585 ad 1590; plurima ad quietem publicam, ad urbis Romæ ornamentum, ad morum decentiam, ad Scripturæ sacræ puram editionem contulit. — Urbanus VII, *Castagna*, diebus duodecim. — Gregorius XIV, *Sfondrate*, mensibus decem. — Innocentius IX, *Facchinetti*, mensibus duobus. — Clemens VIII, *Aldobrandini*, à 1592 ad 1605. Bibliorum editionem castigatissimam prodire curavit.

III. *Script. Eccles.* Alphonsus à Castro, Franciscanus; edidit præsertim tractatum de Hæresibus; obiit 1558. — Arias Montanus, Hispanus, omnium gentium linguis atque litteris excultus; obiit 1598. — Ambrosius Politi, Catharinus dictus, Dominicanus, Theologus in quibusdam audax; obiit 1552. — Alphonsus Salmeron, Hispanus, Jesuita, Tridentinus Theologus, commentariis in Scripturam præsertim illustris; obiit 1585. — Baronius, Oratorianus Romanus, Cardinalis, nobilis Annalium Ecclesiasticorum scriptor; obiit 1607. — Ludovicus Blosius (*de Blois*), Benedictinus, omnibus litteris imbutus, et omni virtutum genere ornatus, aseeticis libris clarissimus. — *Catechismus Concilii Tridentini*, jussu S. Pii V, à Dominicanis præcipue elaboratus est. — Covarruvias, Doctor Salmanticensis, adfuit Tridentino et multa de Jure Canonicō scripsit, obiit 1577. — Cajetanus, Thomas de Vio, Dominicanus, Cardinalis, multa scripsit acutè, sed non sine quibusdam naevis; obiit 1535. — Colchus, Germanus, ereditis adversus Lutherum, Bullingerum, Osiandrum, Musculum, Bucerum, Calvinum, etc. trophyis nobilis, obiit 1552. — Cujacius, celeberrimus Juris professor, obiit 1590. — Dominicus Soto et Petrus Soto, Dominicani, obtinuerunt in Concilio Tridentino summam pietatis et doctrinæ existimationem, et egregia scrip-

runt. — Driedo, Doctor Lovaniensis, multis operibus Lutheranos errores impugnavit. — Eckius, Suevus, catholice fidei adversus Lutherum, Carlostadium, Oecolampadium, Melanchtonem, Pomeranum, etc. propugnator egregius, obiit 1543. — Erasmus, Canonicus regularis, sed vitae regularis pertesus, plerasque Academias percurrit, in fide ambiguus, opera multa scripsit; obiit 1536. — Emmanuel Sa, Lusitanus Jesuita, scripsit annotationes in Scripturam sacram breves, sed eruditas; obiit 1596. — Espenæus (d'Espençs) Doctor Parisiensis, adfuit colloquio Pissiaco (*de Poissi*); multa scitè scripsit, præsertim contra Calvinianos; obiit 1571. — Graffius, Benedictinus, dedit Decisiones aureas; obiit 1553. — Gropperus, Germanus, Cardinalis, fidei adversus Hermannum Coloniensem Archipræsulem apostamat propugnator acerrimus, multos edidit tractatus; obiit 1558. — Genebrardus Benedictinus, hebraicæ linguae peritissimus, obiit 1597. — Hosius Polonus, Cardinalis, Legatus in Concilio Tridentino, scripsit, inter cetera, confessionem Augustanam; obiit 1579. — Jansenus Gaudavensis, Doctor Lovaniensis, adfuit Tridentino, et de Scriptura sacra potissimum scripsit; obiit 1576. — Laynez, Hispanus Jesuita, ex theologis Tridentinis censipiens. — Lippomanus, insigniter eruditus, inter Tridentinos celebris, obiit 1559. — Major, Doctor Parisiensis, Placita theologica, etc. edidit, obiit 1540. — Merlinus, Doctor Parisiensis, in Scriptura et Patribus versatissimus, obiit 1524. — Maldonatus, Jesuita, scripsit in Evangelia, et Casus conscientiæ; obiit 1553. — Melchior Canus, Hispanus, Dominicanus, Salmanticensis Doctor, inter Tridentinos Theologos insignis, scripsit de Locis theologicis, et obiit 1560. — Molina, Jesuita, edidit inter alia opera, librum *de Concordia Gratiae et liberi Arbitrii*, qui multas turbas excitavit. Re longius discussa in congregationibus *de auxillis*, summi Pontifices, Clemens VIII et Paulus V nihil aliud definierunt, nisi ut partes collitigantes, Dominicani scilicet et Jesuitæ, invicem abstinerent ab accusatione hæreseos. — Navarrus Azpilcueta, Pœnitentiarius Romæ, edidit præsertim tractatus morales; obiit 1586. — Onuphrius Panvinus, Augustinianus, de Historia ecclesiastica bene meritus, obiit 1568. — Præteolus, Doctor Parisiensis, multa scripsit; obiit anno 1555. — Ruardus Tapperus, Doctor Lovaniensis, adfuit Concilio Tridentino, multa dedit opera theologica, et obiit 1559. — Rebussus, in disciplina ecclesiastica peritissimus, obiit 1583. — Sayrus, Benedictinus Anglus, dedit Thesaurum conscientiæ Casuum, anno 1599. — Sixtus Senensis, Dominicanus, linguarum peritissi-

mus, obiit 1569. — Sotomajor Lusitanus, Dominicanus, Scripturæ commentator, obiit 1599. — Surius, Carthusianus, *vitas Sanctorum et Concilia* collegit; obiit 1578. — Toletus, Jesuita Cardinalis, scientiæ et pietatis dotibus ornatus, obiit 1596. — Trithemius, Benedictinus, plura dedit opera; obiit 1516. — Tabiena seu Tagnazo, Dominicanus, scripsit *Summam summarum*; obiit 1524. — Vasquez, Jesuita, multa de theologia scripsit; obiit 1604. — Vega, Hispanus Franciscanus, doctrinæ Tridentinæ testis et commentator, scripsit præsertim de justificatione; obiit circa 1560. — Victoria, Doctor Salmanticensis, scripsit de *Sacramentis, Censuris, etc.*, obiit 1546. — Ximenius Cardinalis, primus *Biblia Polyglotta*, infinitis laboribus atque impensis, perfecit; obiit 1517.

IV. *Ordo Theatinorum seu Clericorum regularium*, incepit à Petro Carafa, Episcopo Theateno, et postea summo Pontifice Paulo IV, et à S. Gaëtano Thienensi, anno 1524; institutus est ut probarent quām bonum sit confidere in Domino. — *Ordo Barnabitarum*, seu Clericorum regularium S. Pauli, cœpit a Zacharia Cremoneensi, anno 1536; institutus ad Dei et proximi dilectionem promovendam. — *Ordo Jesuitarum*, seu *Societas Jesu*, initium habuit anno 1534, à S. Ignatio, qui obiit anno 1556; *Societas instituta*, ut ad profectum animarum in vita et doctrine Christiana, et ad fidei propagationem, per publicas prædicationes, et *Verbi Dei* ministerium, ac *Spiritualia Exercitia* et charitatis opera præcipue intenderet, et ut omnibus omnia facti Jesuitæ, Deo lucentur animas in omnibus Orbis partibus. — *Oratorium Romanum* à S. Philippo Neri anno 1575 institutum, ad fideles verbo et exemplo edocendos. — *Ordo Recollectorum*, seu regulæ strictæ observantiae S. Francisci, cœpit in Hispania anno 1484, in Italia 1525, in Gallia 1592; institutus ad pristinum fervorem renovandum. — *Ordo Capucinorum* à Matthæo Bassæo et Ludovico Fossembrunæo 1525 institutus, ut sit voluntariæ paupertatis, asperæ mortificationis et fervidæ charitatis perpetua prædicatio. — *Ordo Carmelitarum discalceatorum* à S. Theresia et S. Joanne à Cruce reformatorum anno 1562, ut mortificationem Jesu jugiter in corpore suo circumferant religiosi. — *Ordo Fratrum Charitatis* à S. Joanne de Deo, anno 1540, institutus ad charitatem erga pauperes ægrotos jugiter exercendam. — *Ordo Fulensis (Feuillans)*, Cisterciensium reformatio, à Joanne Barriere, anno 1587, ut fervida S. Bernardi vita reviviscat. — *Ordo Pœnitentium*, vulgo *Picpus*, à Vincentio Mussartio anno 1594 institutus, ut sint religiosi perfectæ pœnitentiæ speculum. — S. Fran-

ciscus Xaverius Hispanus, S. Ignatii discipulus, anno 1541, ultimum in Orientem profectus, magnis ibi gestis rebus ac miraculis, Indorum et Japoniæ Apostolus dici meruit. Legatos à Japoniæ Regibus, jam Christianis, missos ad sedem Apostolicam, paterno affectu recepit Gregorius XIII. Ab eo tempore magnos religio catholica fecit in imperio Sinensi progressus.

V. Principes. In Oriente, Turcæ innumera religioni Christianæ intulerunt mala, universas Asiæ et Africæ Provincias occupando. Bajazeto II suspectus est Selimus, qui Ægyptum occupavit, Mammelucis debellatis. Solimanus Selimi filius, Belgradum expugnat anno 1521, sequenti Rhodum; ab Viennæ mœnibus, magnâ acceptâ clade, repulsus, anno 1529, Melitam inaniter obsidet 1565. — Selimus II Cyprum occupat, et Lepanti à Christianis vincitur 1571, et anno sequenti moritur. — In Germania, Carolus V Imperator rebellantes in Germania Principes, qui Lutheranum virus afflaverant, magno victos certamine, ad officium coëgit anno 1546; Imperium abdicavit 1555. — Ferdinandus, Maximilianus II, et Rodolphus II, successivè imperarunt. — In Anglia, Henricus VIII, edito contra Lutherum opere luculento, *Defensoris fidei* titulum meruerat anno 1521; at Annæ de Boulen pellicis captus illecebris, cum Catharina conjuge, consilio Cardinalis Wolsei usus, divor- tium facit, anno 1532; ob id sententia Romani Pontificis notatus, se, cum omni regno suo, ab ejus communione divulsi, illustresque viros affecit suppicio, v. g. Thomam Morum Cancellarium, et Joannem Fischerum Roffensem Episcopum: obiit 1547. — Regnante Eduardo VI, Ducis Sommerseti Regis tutoris favore, hæresis in Anglia caput extulit, Martino Bucero, Petro Martyre, Bernardino Ochino auctoribus; sacrificium Missæ abrogatum est, et omnia sacra mutata sunt; obiit Eduardus 1553. — Maria Regina omnia cum Cardinali Polo ad catholicitatem deducebat; obiit 1558. — Elisabeth declarata supremum Ecclesiæ Anglicanæ in terris caput, Catholicos omni cruciatum genere vexavit, Scotis perduellibus favit, et Mariam Stuartam Scotiæ Reginam, post 20 annorum carcerem, ini- quissimâ sententiâ, anno 1587, capite mulctavit; obiit 1603. — Scotia, Dania, Suecia, et plures Germaniæ partes, heu! à fide catholica defecerunt. — Anno 1566, Batavi ab Ecclesia Romana et ab obsequio Philippi II, Hispaniarum Regis, desciverunt, occasione asperitatis et exactionum Ferdinandi Albæ Ducis. — In Gallia, post Ludovicum XII, populi Patrem, defunctum 1515, Franciscus I, acerrimus fuit fidei catholicæ defensor, bonarumque artium restaurator: obiit 1547. — Henri-

cus **II** Lutheranos occultè grassantes severissimis compescuit edictis, nec paucos igne punivit: interiit 1559. — Sub Francisco **II** et Carolo **IX**, Calvinianorum furor in apertam rebellionem erupit; quamvis victi in præliis Drocensi, Dionysiano, Jarnacensi et Moncunteriensi, perduelles resistebant. Præsente Carolo **IX**, habitus est Conventus Pissiacensis, sive Colloquium, anno 1561, in quo Hæretici cum Catholicis in certamen venerunt; at nihil ad concordiam perfectum est. — Henricus **III** à 1574 ad 1589 regnavit, et molliter se gessit. Sub prætextu religionis, conspiratio, quæ *Liga* dicta est, totam Galliam civilibus procellis agitavit: verum extincta est ab Henrico **IV**, qui anno 1594 catholicam fidem sincerè et feliciter amplexus est; Princeps tot triumphis, simulque clementiâ, prudentiâ et magnanimitate celeberrimus.

VI. Novatores. Lutherani à Lutherô Saxonе, ordinis Augustinianorum apostata, qui anno 1517, ex apostata, hæreticus factus, ex hæretico hæresiarcha, devastavit Ecclesiam et imperium Germanicum: suos discipulos dici voluit *Evangelicos*, id est, *Evangelii*, ut aiebat, per *Catholicos* depravati et à se restituti, sectatores. Hi in plures sectas divisi sunt postea. Ex ea enim impia radice pullularunt rami non minus impii, Anabaptistæ, Sacramentarii, Confessionistæ, qui Confessioni Augustanæ adhærcere se protestantur; et quia error diu constans esse nequit, varii acceptis à Lutherô dogmatibus sua adjecere commenta; unde apud Lutheranos dici possunt tot esse sensus quot capita. — Sacramentarii seu Zuingliani, à Zuinglio Constantiensi Canonico apostata, Oecolampadio, et Carlostadio sacerdote, qui primus è Clero apud Germanos uxorem ducere fuit ausus, asserunt in Eucharistia esse solum corporis Christi signum, etc. — Anabaptistæ à Storkio, qui à Lutherô defecit, docent adultos, in infantia baptizatos, esse rebaptizandos; quia parvulis usu rationis parentibus inutilis est ac proinde denegandus baptismus. — Calviniani à Joanne Calvino Noviodunensi, qui, circa annum 1535, variis hæresibus Galliam et Sabandiam infecit. Nihil fere in sancta religione reliquit incorruptum. Docuit, inter alia, Christi corpus non esse in Eucharistia realiter et substantialiter præsens; mandata Dei esse hominibus impossibilia, etc. — Protestantes dicti sunt Lutherani, qui anno 1529 protestati sunt in Germania, contra decretum quo tollebatur libera cuique religionis optio, et Catholicæ professio præcipiebatur. Nunc omnes **XVI** seculi Novatores nomen illud libenter admittunt. — Michaël Servetus, Hispanus, anno 1553, Genevæ operâ Calvini flammis traditus est; pluralitatem personarum

Trinitatis, et Ecclesiæ auctoritatem negabat. — Enthusiastæ erant fanatici, qui raptus et extases sibi familiares esse gloriabantur, et solam orationem sufficere docebant. — Sociniani à Fausto Socino Italo, Lælii Socini nepote, omnia fere renovarunt portenta hæreseon, Sabellianæ, Arianae, Macedonianæ, Pelagianæ, Calvinianæ, etc. Trinitatis et Incarnationis mysteria et Ecclesiæ Sacra-menta negant: obiit impius Socinus anno 1604. — Libertini, sic dicti ob effrenem, quam prædicabant et sequebantur, tum credendi tum vivendi libertatem, Scripturas ridebant, mysteria ferè omnia rejiciebant; omnia omnibus licita esse volebant: omnia à Deo fieri dicebant, etiam ipsa peccata; aut potius peccatum nihil esse, nisi inane commentum. Nefandæ hujus libertatis amatores sunt multi, nostris temporibus, omnis religionis, aut potius nullius sectatores. — Adiaphoristæ, id est, Indifferentes, dicebant omnia speculativa et practica, quæ à diversis societatibus christianis propo-nuntur, esse ad salutem indifferentia; ita ut illa credere vel non credere, illis uti vel non uti possent sine peccato fideles, singuli pro bono pacis. Augentur quo-die nostris diebus hujus pessimæ doctrinæ sectatores.

Baianicæ à Michaële Baio Lovaniensi Doctore et Pro-fessore, cujus propositiones LXXVI à S. Pio V damnatae sunt, anno 1567; damnationem confirmavit Gregorius XIII, anno 1579, et Lovanium misit Toletum, cujus operâ adductus est Baius ad sincerè et solemniter dam-nandas propositiones, eo sensu quo fuerant damnatae; nimirum *in rigore et in sensu ab auctore intento*. In illis autem asserebatur, 1° statum naturæ puræ esse impossi-bilem, et Deum non potuisse creare Adamum nisi or-natum supernaturalibus donis quibus illum induerat ipsa creationis exigentia. 2° Concupiscentiam et ejus motus indeliberatos esse vera peccata: 3° Libertatem nihil aliud esse, ex Scripturis, quam liberationem à servitute peccati; illam stare posse cum necessitate ante-cedente relativa, et liberum arbitrium in solo volun-tario residere: 4° Nullum esse medium inter charitatem laudabilem et vitiosam cupiditatem; ideoque quidquid non fit ex charitate esse peccatum.

Synopsis Decimi-septimi Ecclesiæ Seculi.

I. ANNO 1607, absolute sunt Congregationes, dictæ de *Auxiliis*, incepæ sub Clemente VIII, occasione disputa-tionum, quæ in Hispania exarserant inter Dominicanos et Jesuitas de gratia, prædestinatione, et Dei scientia. Clemens, advocatis et auditis utriusque partis Theo-

logis pluribus, nihil definit. Pariter Paulus V item in suspenso reliquit, et utriusque parti permisit propriam tueri sententiam, modò censuram et odiosum nomen alteri parti pars altera non assingeret; et hactenus nullum ea de re definitivum latum est decretum.

Anno 1682, Clerus Gallicanus in Comitiis generalibus emisit *Declarationem de Ecclesiastica Potestate*, quam summi Pontifices Innocentius XI, Alexander VIII, Pius VI improbarunt, resciderunt et damnaverunt, nullam et irritam declararunt. (*)

II. *Rom. Pont. Leo XI, Medicis*, diebus 25, an. 1605. — Paulus V, *Borghese*, à 1605 ad 1621. — Gregorius XV, *Ludovisio*, à 1621 ad 1623. — Urbanus VIII, *Barberini*, à 1623 ad 1644. — Innocentius X, *Pamphili*, à 1644 ad 1655. — Alexander VII, *Chigi*, à 1655 ad 1667. — Clemens IX, *Rospigliosi*, à 1667 ad 1670. — Clemens X, *Altieri*, à 1670 ad 1676. — Innocentius XI, *Odescalchi*, à 1676 ad 1689. — Alexander VIII, *Ottoboni*, à 1689 ad 1691. — Innocentius XII, *Pignatelli*, à 1691 ad 1700.

III. *Script. Eccl.* Innumeros in omni genere præstantissimos scriptores tulit hoc seculum, potissimum Ludovici Magni ætate: quosdam tantum ex Ecclesiasticis appellabimus.

Antonius Arnaldus, Doctor Sorbonicus, vir summi ingenii, et maximâ scribendi facilitate donatus, sed famosus nimis in causa Jansenii, etiam postquam quinque propositiones damnatae fuerunt. Dolendum prorsus sic errasse virum qui fidem Ecclesiæ catholicæ de *præsentia reali* tam strenuè vindicavit adversus Claudium, in opere quod inscribitur: *La perpétuité de la foi de l'Eglise Catholique, touchant l'Eucharistie*; obiit 1694. — Abelli, Ruthenensis Episcopus, scripsit multa pia et theologica opera; obiit 1669. — Acherius, Benedictinus Hispanus, Cardinalis, editionem Conciliorum Hispaniæ curavit, et plura opera theologica scripsit: obiit 1699. — P. Alexander, Dominicanus, edidit eruditas dissertationes in veterem Testamentum, Historiam Ecclesiasticam, Theologiam dogmaticam et moralem; obiit 1724. — Arcudius dedit *Concordiam Ecclesiæ Occidentalis et Orientalis in Sacramentorum administratione*; obiit 1621. — Becanus Jesuita, acerrimus Hæreticorum impugnator, obiit 1624. — Bellarminus, Jesuita, Cardinalis, singulari doctrinâ et pietate notissimus, obiit 1621. — Bollandus, Jesuita, fundamenta jecit operis immensi *Acta Sanctorum*, etc. obiit 1665. Opus illud sub

(*) Vide Cardinalis Litta opus eximium, cui titulus: *Lettres sur les IV Articles dits du Clergé de France; nouvelle édition. in-12. Avignon. 1828.*

nomine Bollandistarum continuarunt Jesuitæ, et usque ad quintum volumen mensis Octobris fuit productum. — Bonacina, Referendarius Apostolicus, scripsit opera moralia; obiit 1674. Bona, Cardinalis, ordinis Cisterciensis, scripsit diversos tractatus liturgicos et asceticos: obiit 1674. — Bossuetus, Divionensis, Doctor Parisiensis, et Meldensis Episcopus, eloquentiae flu men, theologiae oceanus, malleus Hæreticorum, Ecclesiæ Gallicanæ oraculum et decus, permulta in vario genere scripsit, omnia accuratè, perspicuè, facundè et nervosè; obiit 1704. — Baillet, eruditione et criticâ celebris, edidit, inter alia, *Vitas Sanctorum* fabulis et incertis expurgatas; obiit 1706. — Boudon, Archidiaco nus Ebroicensis, multa pia et ad vitam spiritualem utilia opera dedit: sanctissimè obiit 1702. — Bourdaliou, Jesuita, *Praeconum verbi divini* facile princeps, obiit 1704. — Cornelius à Lapide, Jesuita, *Commentaria in Scripturam*, 10 vol. in-fol. edidit; obiit 1637. Comitolus, Jesuita, in dogmatica et morali doctus et casti gatus, obiit 1626. — Chopin, Andegavensis, edidit præ aliis tractatum de *Hierarchia ecclesiastica*. — Cabassu tius, Oratorianus, scripsit *Theoriam et proxim Juris canonici*, etc. obiit 1685. — Diana, Theatinus, edidit 150 tractatus morales; obiit 1663. — Delrio Jesuita, Salmanticensis Doctor, multa in *Scripturam* et de *Theologia* scripsit: obiit 1698. — Deschamps, Jesuita, hæ resim Jansenianam confutavit; obiit 1701. — Duvallius, Professor Sorbonicus, *Theologiam*, etc. edidit; obiit 1608. — Ducasse, Officialis Condomensis, scripsit de *Jurisdictione*; obiit 1697. — Dupin, Doctor Sorbonicus, multa edidit; at multa etiam castigationem desiderant; obiit 1719. — Estius, Duacensis Cancellarius, scripsit in *Scripturam* sacram, et *theologiam*; obiit 1613. — Evellonius, Andegavensis Canonicus, scripsit præsertim de *excommunicatione*; obiit 1651. — S. Franciscus Sa lesius, multis operibus quæ tenerrimam pietatem spi rant insignis, obiit 1622. — Flechier, Nemausensis Episcopus, eloquens concionator, obiit 1710. — Fene lonius, Archiepiscopus Cameracensis, clarus morum suavitate, pietate amabili, omnibusque excellentis ingenii dotibus, quæ in operibus suis reluent; obiit 1715. — Frassenius, Franciscanus, multa scripsit in *Scripturam* et alias theologiae partes; obiit 1711. — Fagnanus, insignis Canonista Romanus, scripsit eruditissimè de *Decretalibus*; obiit 1678. — Farinacius, Ju risconsultus, multa scripsit: obiit 1625. — Gavantus, Barnabita, scripsit præsertim de *Rubricis*. — Gerbais, Doctor Sorbonicus, scripsit inter alia, *de Causis majoribus*, et de potestate Regum in apponendis impedi

mentis Matrimonium dirimentibus ; obiit 1699. — Gonnetus, Dominicanus, Clypeum Theologie Thomisticæ edidit ; obiit 1621. — Genetus, Vasionensis Episcopus, auctor est Moralis Gratianopolitanae ; obiit 1702. — Godéau, Venciensis Episcopus, multa et metrice et solutâ oratione scripsit ; obiit 1672. — Habertus, Doctor Sorbonicus, Episcopus Vabrensis, Jansenismum validè aggressus est et confutavit ; obiit 1668. — Hallier, Doctor Parisiensis, *de Hierarchia, de Ordinationibus*, et contra Jansenium doctè scripsit ; obiit 1659. — Henriquez, Jesuita, dedit Summam Theologie moralis ; obiit 1610. — Huetius Abrincensis Episcopus, doctissimus, multa eruditè scripsit, inter quæ eminet ejus *Demonstratio Evangelica* ; obiit 1721. — Holden, Anglus, Doctor Parisiensis, dedit *Divinæ fidei Analysim* : de eodem argumento *Regulam Fdei Catholicæ* scripsit Franciscus Veron, percelebris ejusdem seculi Controversista ; opus utrumque maximo cum fructu legetur, ad secernendos articulos fidei ab iis de quibus disputare possunt inter se Theologi. — Juenim, Oratorianus, scripsit de Sacramentis, et Institutiones theologicas quæ Romæ et in Galliis condemnatae fuerunt ; obiit 1713. — Labbe, Jesuita, insudavit cum Cossartio Collectioni Conciliorum, cui supplementum dedit Baluzius ; obiit 1667. Aliam Collectionem seculo sequenti edidit Harduinus Jesuita. — De Lugo, Jesuita, Cardinalis, plurima de theologia et jure scripsit ; obiit 1643. — Layman, Jesuita, edidit Theologiam moralem ; obiit 1643. — Lessius, Jesuita, scripsit de Jure et Justitia ; obiit 1621. — Lanoius, Doctor Parisiensis eruditissimus, multa scripsit ; sed plurima castigationem desiderant. — Mabillon, Benedictinus, in antiquis monumentis versatissimus, innumera eruditè scripsit ; obiit 1707. — De Marca, celeberrimus Jurisconsultus, Tolosanus primū Archiepiscopus, designatus Archiepiscopus Parisiensis, scripsit *de Concordia Sacerdotii et Imperii* ; obiit 1662. — Morinus, à Perronio ex Calvinismo ad catholicam fidem conversus, Oratorianus factus, sicut profundæ eruditiois theologus ; obiit 1659. — Menochius, Jesuita, breves, sed accuratas dedit in Scripturam sacram interpretationes, quarum editionem auxit P. Turneminius multis dissertationibus ; obiit 1655. — Nicolius, Baccalaureus Parisiensis, scripsit et piè et eruditè. Utinam Jansenismo nunquam favisset ! Nihilominus de Ecclesia Catholica bene meritus est eximiis suis adversus Protestantes operibus : *Les Préjugés légitimes* ; *L'Unité de l'Eglise* ; *Les prétendus Réformés convaincus de schisme* ; *La Perpétuité de la foi sur la présence réelle* ; huic ultimo operi allaboravit cum Arnaldo ; obiit 1695. —

Norisius, **Cardinalis**, Historiam Pelagianorum consecit; obiit 1704. — **Pascalius** hic appellandus propter eximum opusculum, *Pensées sur la Religion*; obiit 1662. — **Papin**, ex Calvinista Catholicus, egregiè scripsit pro catholica fide; obiit 1709. — **Perronius Ebroicensis Episcopus**, **Cardinalis**, Hæretorum malleus, obiit 1618. — **Petavius**, Jesuita, in theologia dogmatica versatissimus, in *Chronologia* profundissimus, obiit 1652. — **Pezron**, ex familia S. Bernardi, Evangelicam Historiam eruditè delineavit; obiit 1706. — **Polus Londinensis** mira arte et methodo digessit *Synopsim Criticorum* in S. Scripturam, opus utilissimum; obiit 1679. — **Raynaud** (Theophilus) Jesuita, eruditio prodigium, edidit 20 vol. in-fol. sed non castigata: obiit 1663. — **Rodriguez**, Jesuita Hispanus, elucubravit *Exercitia christiana Persecutionis*, manibus omnium piorum trita; obiit 1616. — **Suarez**, Jesuita pietate et scientiæ commendandus, tractatus theologicos 24. vol. in-fol. composuit; obiit 1617. — **Salianus**, Jesuita, edidit *Annales veteris Testamenti*; obiit 1640. — **Sainte-Beuve**, Doctor, et Professor Sorbonicus, Casuum conscientiæ solutiones dedit: obiit 1677. — **Serarius**, Jesuita, scripsit commentaria in Scripturam; obiit 1660. — **Simon (Richard) Oratorianus**, multa scripsit eruditè, nonnulla audaciè, unde castigatus est à Bossueto, etc. obiit 1712. — **Sirmundus**, Jesuita, dedit collectionem Conciliorum Galliæ, et multa alia; obiit 1651. — **Spondanus**, Apamiensis Episcopus, dedit compendium *Annalium Baronii*, et illos prosecutus est; obiit 1643. — Sammarthani fratres dederunt *Galliam Christianam*, quam auxit Sammarthanus Benedictinus, et prosecuti sunt sequenti seculo Hodinus et Bricius Benedictini. — **Sacy** (Le Maistre) Presbyter Parisiensis, versiones consecit **sacrarum Scripturarum**, libri de *Imitatione Christi*, et diversorum operum SS. Patrum; obiit 1684. — **Sylvius Duacenæ Universitatis decus**, multis lucubrationibus theologicis præfulgens, 6 vol. in-fol. contenta dedit opera; obiit 1649. — **Tannerus**, Jesuita, scripsit præsertim de *Judice controversiarum*; obiit 1632. — **Thomassinus**, Oratorianus, scripsit potissimum de *Disciplina ecclesiastica*; obiit 1695. — **Tirinus** in Scriptu ram sacram doctè scripsit; obiit 1636. — **Tillemontius**, immensa eruditio scripsit *Mémoires pour servir à l'Histoire Ecclés.* etc. *Histoire des Empereurs*, etc. obiit 1698. — **Tronson**, Superior seminarii S. Sulpitii, dedit *Formam Cleri*; præsertim verò commendatur opere inscripto: *Examens particuliers*, viris Ecclesiasticis utilissimo: obiit 1700. — **Walton**, Anglicanus Cestriensis Episcopus, Scripturæ prolegomena exaravit, et adornavit *Polyglotta Londinæ*

nensia ; obiit 1661. — Walemburgenses fratres , ambo Episcopi , exaraverunt opera polemica adversus Protes- tantes , 2 vol. in-fol. quæ ipsi contraxere in unicum vol. in-12 , pretiosum opus theologie candidatis ; obiit 1669..... 1675. — Multos alios omittere cogit brevis hujus libelli ratio.

IV. *Ord. Reg. etc.* Congregatio Benedictinorum S. Mauri ortum dicit à reformatione facta in Lotharingia à *P. de la Cour* , anno 1600. Lemovicis introducta anno 1613 , et deinceps per totam Galliam , ut sit avitæ pietatis et scientiæ indagatrix et amatrix. — Anno 1604 , revocantur in Galliam Jesuitæ , qui anno 1594 Parisiensi senatusconsulto expulsi fuerant. — Doctrinariorum familia à Cæsare *de Bus* , qui cum sanctimoniiæ fama obiit 1607 , ortum habuit , ad rudes catechizandos et pau- peres evangelizandos. — Oratorii Gallicani auctor est Cardinalis Berullius , qui anno 1611 seculares Presby- teros congregavit , ut , sub jurisdictione Episcoporum , lac aptuī pueris et solidum adultis cibum præberent. Sanctam vitam sanctè finivit ad altare , an. 1629. — Congregatio Canonicorum Regularium S. Genovesæ , reformata est anno 1624 à Carolo Faure , protegente Cardinali de Rupefucaldina. — Congregatio Missionis , sive Lazaristarum , anno 1625 à S. Vincentio à Paulo , qui obiit 1660 , instituta ad mores Clericorum for- mandos et laicorum reformandos. — Familia Presby- terorum S. Nicolai à Cardoneto , ab Adriano Bour- doise , anno 1631 , instituta ad plebem clerumque re- formandum. Sansulpitiana Presbyterorum secularium societas , anno 1642 , Parisiis adunata , ad sacerdotii candidatorum institutioni , sub Episcoporum beneplaci- to , allaborandam , auctorem habuit Joan. Jac. Ole- rium , S. Sulpitii Parochum , quem Bossuetus vocat virum præstantissimum , ac sanctitatis odore florentem. — Eudistarum ecclesiastica societas , ab Eudesio , qui obiit 1680 , cœpit in Normannia anno 1643 , ut Clerici in seminariis ad perfectionem ecclesiasticam , et Chris- tiani in missionibus ad perfectionem christianam ad- ducantur. — Trapensium Ordinis Cisterciensis refor- matio , instituta anno 1662 , ab Armando *le Bouchillier de Rancé* , ut religiosi in arcta via quæ dicit ad vitam , arctissimè sed velocissimè , gradiantur.

V. *Principes. In Germania* , Rodolphus II obiit 1612. — Matthias , 1619. — Ferdinandus II , 1637. — Ferdi- nandus III , 1657. — Leopoldus Ignatius , 1705. — Anno 1620 , Osmannus in Poloniam mittit 300,000 hominum exercitum , qui victus reddit , 80,000 extinctis , Anno 1653 , Vienna obsessa est à Turcarum exercitu numero 200,000 , duce Carà-Mustaphà Mahumetis IV ministro ;

sed profligatus à Sobieski Polonorum Rege, levi cum copiarum manu, ejus exercitus dilapsus est. — In Hispania, Philippo II, defuncto 1598, successit Philippus III, qui anno 1610, ex Hispaniis expulit Mahumetanos Mauros, qui exierunt numero 900,000; ipse obiit 1621. Philippus IV obiit 1665. — Carolus II, 1700. — In Anglia, Jacobus I, Mariæ Stuartæ filius, litterarum amans, regnavit à 1602 ad 1625; sœvit in Catholicos: in pace continuit duas præcipuas Magnæ Britanniæ sectas, quarum una dicitur Anglicana seu Episcopalis, quia Ecclesia Anglicana, à Granmerio pseudo-reformatore reformata, Episcopos retineri voluit; altera est Presbyteranorum seu seniorum Ecclesias regentium, dicta etiam Puritanorum, quia nihil immutatum volunt Calvinianæ reformationi, quam dicunt purgatam ab omnibus Romanæ Ecclesiae superstitionibus. Successit Carolus I, qui Episcopibus præ Puritanis favit impensè: ejus subditorum furor eò usque prorupit, ut, omnem humanitatis sensum excutientes, suo Regi vitam crudeliter eripuerint, anno 1649. Ad horrendum hoc facinus expiandum, jejunium solemne, singulis annis, in Anglia celebratur die 30 Januarii, quæ dicitur iu liturgia, *dies Martyrii Caroli I.* Oliverius Cromwellus, præcipuus hujus sceleris auctor, Protectoris Reipublicæ Anglicanæ nomen usurpavit, et retinuit usque ad 1658, quo obiit. Deinde anno 1660, regnum obtinuit Carolus II, qui obiit 1685: tunc Jacobus II regnavit, et quia catholicæ religioni favebat, à suis subditis expulsus anno 1689, à Ludovico Magno splendide exceptus fuit, et regali palatio, suppælectili, comitatu ac fortunâ cum suis auctus; obiit anno 1701. Interea Gulielmus Arausicanus Princeps, Jacobi gener, Magnæ Britanniæ solium occupat; obiit 1702. — In Gallia, Henrico IV Magno, à nefando sicario occiso 1610, successit Ludovicus XIII, aequitate, pietate et armis illustris: anno 1638 se et Gallias B. Mariae Virginis tutelæ solemniter consecravit. Ludovicus XIV, bello, pace et nomine *Magnus*, religione major. Eo regnante Gallia ad supremum splendoris gradum evecta est, et omnis sua auctoritas asserta Religioni quam ipse Rex corde et animo venerabatur. Regiis impensis curavit Missionarios Christi nomen portare Gentibus usque ad ultimas terras.

VI. Novatores. Arminiani, ab Arminio theologiae professore in Academia Leydensi, Bataviæ proceribus à Gomaro collega denuntiatus est tanquam hæreticus, qui deseruerat rigidos Calvini de gratia et prædestinatione sensus; obiit Arminius 1609. Convocata est, anno 1618, Synodus Dordracena apud Batavos, quæ Arminianos

damnavit, omnibus imposita lege absoluta obtemperandi: attamen nunc apud omnes duriora Calvini systemata obsoleverunt. Arminiani dicti sunt *Remonstrantes*, quia libellum supplicem exhibuerunt Bataviæ proceribus; Gomaristæ verò, qui libellum impugnarunt, dicti sunt *Contra-remonstrantes*. — Plures fuerunt famosi Calvinianorum pseudoministri, præsertim Molinæus, Claudius et Juræus, qui, pro virili parte, etiam mutatis quibusdam opinionibus, Calvinianorum errores propugnare conati sunt. — Baylius, qui fuit Calvinista aut potius omnis religionis irrisor, nefandissimum scripsit *Dictionarium à quo tanquam à peste abstinendum*. — Richeristæ à Richerio Doctore Parisiensi, qui edidit librum *de Ecclesiastica ac Politica Potestate*, in quo omnem auctoritatem in membris, primariò et essentialiter residere contendebat; volebat v. g. jus de fide judicandi et peccatores excommuniicandi essentialiter in tota fidelium societate residere, unde Pastoribus communicatur. Damnatus est in Concilio Senonensi anno 1612. Huic judicio acquievit.

Janseniani dicti sunt à Jansenio, Doctore et Professore Lovaniensi, deinceps Episcopo Iprensi. Indefesso studio elaboravit librum qui inscribitur *Augustinus*, quia judicabat se sanam S. Augustini doctrinam, circa gratiam et liberum arbitrium, ut dicebat, à 500 annis à scholis exulem revocaturum. Extincto Jansenio anno 1638, editus est ejus liber, et statim ab Urbano VIII, Bullâ *In eminenti*, anno 1641 proscriptus fuit. Anno 1649, Cornetus quinque propositiones, ex eo libro excerptas et à candidatis propugnatas, detulit Doctoribus Parisiensibus, qui eas detulerunt Episcopis. Gallicani Præsules scripserunt anno 1650 ad Innocentium X, qui post maturum duorum annorum examen, anno 1653, solemni Constitutione *Cum occasione*, damnavit quinque sequentes propositiones.

I. *Aliqua Dei mandata hominibus justis, volentibus et conantibus, secundum præsentes quas habent vires, sunt impossibilia: deest quoque illis gratia quâ possibilia fiunt. Hæc propositio declaratur temeraria, impia, blasphemæ, anathemate damnata et hæretica.*

II. *Interiori gratiæ in statu naturæ lapsæ nunquam resistitur. Hæc propositio declaratur hæretica.*

III. *Ad merendum et demerendum in statu naturæ lapsæ, non requiritur in homine libertas à necessitate, sed sufficit libertas à coactione. Hæc propositio declaratur hæretica.*

IV. *Semipelagiani admittebant prævenientis gratiæ interioris necessitatem ad singulos actus. etiam ad initium fidei, et in eo erant hæretici, quod vellent eam gratiam esse, cui posset humana voluntas resistere vel obtemperare. Hæc propositio declaratur falsa et hæretica.*

V. Semipelagianum est dicere Christum pro omnibus omnino hominibus mortuum esse, aut sanguinem fudisse. Hæc propositio declaratur falsa, temeraria et scandalosa; et intellecta eo sensu, ut Christus pro salute duntaxat Prædestinatorum mortuus sit, declaratur impia, blasphema, contumeliosa, divinæ pietati derogans, et hæretica.

Constitutionem Innocentii X approbavit universa Ecclesia. Hoc fulmine attoniti fuere Janseniani; collectis tamen animis affirmauerunt eas propositiones damnatas tantum fuisse quoad *jus et dogma*, sive in se absolutè, non verò quoad *factum* sive *in sensu* libri Jansenii. At Alexander VII, anno 1656, celebri Bullâ *Ad sacram.... sedem*, declaravit quinque propositiones fuisse expensas et damnatas *in sensu* ipsius libri Jansenii, et sic ab omnibus esse damnandas: cùm autem Janseniani eas propositiones sic damnare renuerent, atque ut omnis cludendarum Apostolicarum definitionum intercluderetur aditus, Alexander VII, anno 1665, ad postulationem Cleri Gallicani, formulam præscripsit, in Bulla *Regiminis*, ab omnibus subscrivendam, his conceptam terminis: *Ego infrâ scriptus, Constitutioni Apostolice Innocentii X, datâ die 31 mensis Maii 1653, et Constitutioni Alexandri VII, datae 16 Octobris 1656, summorum Pontificum, me subjicio: et quinque Propositiones ex Cornelii Jansenii libro, cui nomen Augustinus, excerptas, et in sensu ab eodem auctore intento, prout illas per dictas Constitutiones Sedes Apostolica damnavit, sincero animo rejicio ac damno, et ita juro. Sic me Deus adjuvet, et hæc sancta Dei Evangelia.*

Tunc Janseniani rigidiores negarunt id subscribi posse, nisi à perjuro; at perjurium hoc non timuere moliores. Multi voluerunt in subscriptione Formularii distingui *jus seu dogma*, à *facto dogmatico*, sive ab attributione propositionum libro Jansenii: *juri seu dogmati definito internum quidem fidei et mentis assensum deberi*; *facto autem dogmatico*, seu attributioni propositionum libro Jansenii, circa quod Ecclesia, inquietabant, non est infallibilis, solum praestari posse silentium religiosum. Id declararunt in suis mandatis quatuor Episcopi, nempe Andegavensis *Arnaldus*, Alectensis *Pavillon*, Bellovacensis *Buzenval*, et Apamensis *Caulet*. In *jus vocati* sunt illi Episcopi ab *Alexandro VII*, et postea à *Clemente IX*, qui ad preces mediatorum quorumdam *Præsulum*, anno 1669, quatuor rebelles ad pacem et communionem admisit; nullatenus tamen approbavit, ut patet ex ejus *Brevibus*, distinctionem *juris à facto dogmatico* in subscriptione clam facta ab Episcopis, quam ignorabat sumnius Pontis. Ab eo tamen tempore Janseniani, more novatorum, aequivocationibus et

restrictionibus mentalibus (quas abhorrere profitentur) usi sunt in subscribendo Formulario; sic involuti non facilè produntur. Hinc asseruerunt Jansenismum esse merum phantasma; sed hæc propositio damnata est à Clero Gallicano in comitiis 1700: abusi sunt etiam Brevi quodam ab Innocentio XII ad Episcopos Belgii misso, quo declaratur sufficere si subscribendo damnentur propositiones in sensu obvio libri Jansenii. Circa annum 1700, asseruerunt non posse denegari absolutionem sacramentalem nolenti damnare propositiones in sensu Jansenii; at hujus conscientie Casus solutio, anno 1705, solemuiter damnata est à Clemente XI, in Bulla *Vineam Domini*, in qua asserit Jansenianos abuti auctoritate Clementis IX, et Innocentii XII: porrò hæc Bulla, sicut omnes aliae contra Baium et Jansenium latæ, summo cum plausu ab universa Ecclesia sunt receptæ.

Hic est Jansenianus propriè dictus et rigidus, qui credit 1° in præsenti statu voluntatem non agere, nisi ex majori *indeliberata* delectatione *relativa* cœlesti vel terrestri, id est gratia vel concupiscentia; 2° Gratiam omnem ita esse semper efficacem, ut semper obtineat effectum ad quem *relativè* ordinatur; unde nec ei resistitur, nec illi *potest resisti*, privando eam effectu quem habere potest *relativè*: 3° Libertatem meriti stare posse cum necessitate simplici, antecedente, *relativa*: 4° Deum sincerè, affectivè, non velle salutem æternam *aliorum quam Prædestinorum*: 5° Christum non obtulisse Patri sanguinis sui pretium, pro salute æterna *aliorum quam Prædestinorum*.

Primus Jansenismi promotor, et fôrtè auctor, fuit Abbas San-Cyranus, *du Verger de Haurane*, qui obiit anno 1643. Secundus fuit Antonius Arnaldus, qui anno 1642 *Apologia pro Jansenio* edidit. Cum pertinax in Jansenianarum propositionum defensione persisteret, ex Doctorum Sorbonicorum numero expunctus est, anno 1656. Tertius fuit Quesnellus, Oratorianus, cuius 101 Propositiones, ex libro *Considerationum moralium extractæ*, à Clemente XI proscriptæ sunt celeberrimæ *Constitutione Unigenitus* ab omni Ecclesia receptæ.

Laxioris et rigidioris discipline Propositiones plurimæ *in globo* damnatae sunt à Clemente VIII, anno 1602, de confessione per litteras.... Ab Alexandro VII, anno 1665, Propositiones 28: anno 1666, Propositiones 45.... Ab Innocentio XI, anno 1679, Propositiones 65: anno 1682, de sigillo confessionis una.... Ab Alexandro VIII, anno 1690, Propositiones 31; et eodem anno due de peccato philosophico.... Anno 1700, à Clero Gallicano in Comitiis damnatae sunt Propositiones 127. Porrò laxiores illæ opiniones natæ videntur ex probabilismo, id est, ex

principio falso, à multis hec seculo propugnato: nimis unumquemque posse in moralibus eam sequi sententiam quæ minus probabilis apparet, relictæ probabiliорi.

Quietistæ sunt falsi quidam mystici, quorum hæc sunt præcipua placita. Anima in superiori perfectionis gradu, et Deo intimè unita, stare debet in perfecto quietismo, nihil petens, nihil desiderans, nec suam salutem; nihil metuens, nec ipsas inferni pœnas. In Deo tota absorpta, illo tota pascitur in quietudinis oratione; atque in hoc statu ei prorsus indifferentia evadunt cogitationes quæcunque, quæcunque desideria, acta etiam vel impuriora, cùm haec tunc pertineant ad partem insimam animæ, non ad supernam totam Deo inebriatam, quæ proinde ex his perturbari non debet. Monstruosum hunc errorum, qui fuit olim plurimarum Sectarum, renovavit XVII seculo Michaël Molinos, Hispanus Presbyter. Propositiones 68, ex ejus operibus extractæ, damnatae fuerunt *in globo* ab Innocentio XI, an. 1687.

Turpis hic et infamis Molinosi Quietismus is non fuit cui favit Domina Guyon, cum Fenelonio, Archiepiscopo Cameracensi. Iste purior certè erat, sed ex eodem falso principio manabat, et gravissimis erroribus viam aperiebat: hinc Innocentius XII, propositiones 23 extractas ex libro *de Placitis Sanctorum* damnavit *in globo* anno 1699; non tamen ut hæreticas. Huic censuræ statim ex animo acquievit auctor, non minus humilitate et obedientiâ, quam ingenio, facundiâ, scientiâ, et pietate illustris; sique finitus fuit error.

Synopsis Decimi-octavi Ecclesiæ Seculi.

I. ANNO 1703, Concilium Episcoporum Albaniæ circa disciplinam. — Anno 1720, Concilium Zamoscii in Polonia, habitum ab Episcopis Graecis S. Sedi unitis, cui præfuit Archiepiscopus Edessenus, nomine summi Pontificis; in eo actum est de variis episcopibus ad eisdem et disciplinam spectantibus. — Anno 1725, celebratum est Romæ Concilium, præside Benedicto XIII summo Pontifice, in quo declaratum est, Constitutioni *Unigenitus* sincero animo ab omnibus parendum esse, tanquam fidei regulæ. — Eodem anno Concilium Avenione habitum est, præside D. Gonteri Archiepiscopo, circa fidem, disciplinam et mores. — Anno 1727, celebratum est Concilium Ebredunense in Delphinatu, præside D. de Tencin, Archiepiscopo Ebredunensi, deinde Lugdunensi, et Cardinale. In eo Concilio D. Soanen, Episcopus Senecensis, ab omni officio tum episcopali tum sacerdotali suspensus est, ob ejus pertinacem notitibus adhæsionem.

II. Rom. Pont. Clemens XI, Albani, à 1700 ad 1721, doctrinâ et pietate commendandus; bis recusato pontificatu illustris; illoque difficillimis temporibus prudenter gesto illustrior. — Innocentius XIII, Conti, à 1721 ad 1724. — Benedictus XIII, Orsini, Dominicanus, sanctitate illustris, à 1724 ad 1730. — Clemens XII, Corsini, à 1730 ad 1740. — Benedictus XIV, Lambertini, à 1740 ad 1758. Doctissimum hunc Pontificem inter Scriptores hujus seculi iterum appellabimus. — Clemens XIII, Rezzonico, à 1758 ad 1769. — Clemens XIV, Ganganielli, Franciscanus, à 1769 ad 1774. Dic 21 Julii an. 1773, Bullam promulgavit quâ extinxit ordinem *Societatis Jesu*, atque illius membra vitæ communi restituit. — Pius VI, Braschi, electus 1774, titulis omnibus spectatissimus, genere, scientiâ, pietate, prudentiâ, mansuetudine, beneficentiâ, liberalitate in egenos omnes: hunc Pontificem Deus voluit, difficilioribus quæ unquam extiterunt temporibus, Ecclesiae suæ præcesse, ut in sacro monte positus, omnibus Christi fidelibus et scientiâ luceret, et charitate arderet. Ab impiis et nefariis qui tunc Gallos opprimebant, Româ pulsus, et in Galliam abreptus anno 1798, Valentia ad Rhodanum vinctus Christi obiit 29 Augusti 1799; pontificatus anno vigessimo-quinto; *Sede magnus, virtute major, morte maximus*. — Illi successit Pius VII.

A pontificatu Clementis XIV, publicari desiit Bulla *In Cœna Domini*, quæ illâ die, singulis annis, Romæ à longo tempore solemniter promulgabatur.

III. Script. Eccl. Innumeris fuere de Religione et Ecclesia bene meriti, eruditis in S. Scripturam lucubrationibus, accuratiorebus operum SS. Patrum editionibus, Tractatibus theologicis de *Dogmate* et *Morali*, collectis Historiæ Ecclesiasticæ monumentis, sacris concionibus, aliis demum operibus, sive asceticis ad pietatem promovendam apud omnes cujuscunque sexus, aetatis, et conditionis Fideles, sive polemicis adversus Hæreticos qui Ecclesiam Catholicam, aut incredulos qui Religionem christianam omnibus artibus impugnarunt. E tot et tantis viris paucos tantum appellare sinit præsens hoc institutum.

Primo ordine, non ex dignitate tantum, sed et ex doctrinæ sacræ affluentia, laudandus summus Pontifex Benedictus XIV, cuius opera 15 vol. in-fol. comprehenduntur. Scripsit de multis: *de Canonizatione Sanctorum*; quod quidem argumentum ita discussit, ut nihil desiderandum supersit: *de Festis in honorem D. N. Jesu Christi et B. Marie Virginis*; *de Sacrificio Missæ*, et aliis: edidit *Institutiones Ecclesiasticas* de innumeris ad disciplinam pertinentibus. Canonici juris non minus

quām theologiae peritus, atque in omnibus omnium Ecclesiarum monumentis versatissimus, scripsit eximium opus, *de Synodo Diaœsana*, libris XIII comprehensum; nullum certè magis abundat gravioribus quæstionibus, et sapientioribus responsis; omnibus Theologis summæ utilitatis est, ab illis nunquam satis evolendum, ut et ejusdem summi Pontificis *Bullarium*, in quo multa solvens, certa dat principia ad plura solvenda.

Argentré (D') Doctor Sorbonicus, Episcopus Tute-lensis, edidit pretiosam *Collectionem Judiciorum* de novis erroribus à duodecimo seculo in Ecclesia proscriptis aut notatis, et alia opera: obiit 1740. — Babin, auctor *Andegavensium Collationum*; opus istud sat celebratur variis ejus editionibus, quæ singulæ ab eruditis viris recognitæ fuerunt: obiit 1734. — Ballerini (Petr. et Hieron. fratres) Itali, Veronenses Presbyteri, plures theologicos tractatus dederunt, nonnullasque SS. Patrum editiones adornarunt; obiere circa 1764. — Baltus, Jesuita, nonnulla scripsit opera pro revelationis defensione: obiit 1743. — Baluzius, in antiquitatibus ecclesiasticis doctissimus, de multis disseruit: obiit 1718. — Berault-Bercastel, Historian Ecclesiæ ab initio ad 1721 edidit: obiit circa 1794. — Bergier, Presbyter Vesuntiensis, Ecclesiæ Parisiensis Canonicus, scientiæ et modestiæ commendabilis, multis operibus debellavit *Rousseau*, et alios ætatis nostræ incredulos: obiit 1790. — Bernardinus à Piconio, Capucinus, cuius *Triplex Expositio in Paulum Clementi XI* fuit acceptissima: opus planè simile dedit in *Evangelia*: obiit 1709. — Berthier, Jesuita, in divinis litteris et aliis versatissimus, cum incredulis constanter manus conseruit, illosque expugnare non destitit in *Diario Trevoltensi* (*de Trevoux*), quod tot annis multa cum omnium honorum laude digessit: ultimus fuit è continuatoribus *Historia Ecclesiæ Gallicanæ* à P. Longueval inceptæ. Suis studiis eruptus, confecit pia atque erudita commentaria in *Psalmos* et *Isaiam*: obiit 1782. — Billuart, Dominicanus, Cursum theologicum, 19 vol. exaravit: obiit 1757. — Brydayne, celeberrimus in Gallia Missionarius; obiit 1767. Concionum ejus autographa, jam in perditis habita, et temporis injuriâ pâne deleta, nuper faustè detecta sunt, atque sedulo typis vulgata ann. 1822 et 1827. — Butler, Presbyter Anglus, Preses Collegii Audomarensis in Gallia, anglicè scripsit *Vitas Sanctorum*; pius, eruditus et sagax criticus, obiit 1782. A critico non minus pio, erudito et sagaci, gallicè translatum fuit opus, et multoties editum. — Bullet, in Academia Vesuntiensi Theologie Professor, clarus multis operibus, et maximè suis *Responsis criticis* adversus incredulorum objectiones; et

sua *Historia de institutione Christianæ Religionis ex solis ethniciis auctoribus* : utrumque opus gallicè editum : ultimi ideam illi , ut probabile est , suggessit opus de simili argumento , priùs editum à *P. de Colonia* , Jesuita. Iste obiit 1741 , et *Bullet* 1775. — *Bissy* , *Cardinalis* , *Episcopus Meldensis* , *Documenta Pastoralia adversus Jansenium et Quesnellum* perspicuè et nervosè scripsit ; obiit 1737. — *Calmetus* , *Benedictinus* , *Abbas Senonensis in Lotharingia* , cuius opera , et maximè *Commentaria in sacram Scripturam omnibus nota* , omniumque *Theologorum manibus trita* , auctorem satis commendant ; obiit 1757. Primo huic et *fundamentali* operi de *Scriptura quasdam dissertationes criticas addidere D. de Vence* , *Doctor Sorbonicus* , *Capituli Nanceiensis Ecclesiæ Primarius* , et *Laur. Steph. Rondet* , *laicus* , indefessus scriptor , in *sacris litteris versatissimus* , sed in multis abreptus *præjudiciis* quæ ex *Janseniana secta* hauserat ; obiit 1785. *DD. de Vence et Rondet* in *Bibliis suis adhibuerunt versionem multâ laude dignam P. de Carrieres* , *Oratoriani* , qui obierat an. 1717. — *Ceillier* , *Benedictinus* , *Auctorum Ecclesiasticorum Historiam gallicè texuit* , 23 vol. obiit 1761. — *Challoner* , *Episcopus Catholicus in Anglia* , multos scripsit libros de rebus ad pietatem et ad *controversiam spectantibus* : obiit 1781. — *Collet* , *Presbyter è Congregatione S. Lazari* , scripsit de *universa fere Theologia dogmatica et morali* , *de officiis Pastorum* , *Regularium* , et *Laicorum* , etc. etc. Maximè scribendi facilitate donatus , utinam illi non tam indulsisset ! sed ejus opera inoffenso pede legi possunt et maximæ sunt utilitati junioribus *Theologis et aliis* ; obiit 1770. — *Concina* , *Dominicanus Italus* , de rebus theologicis eruditè disseruit ; obiit 1756. — *Drouin* , *Dominicanus* , *Doctor Parisiensis* , scripsit de re *Sacramentaria* : obiit 1742. — *Duguet* , *Oratorianus Presbyter* , permulta opera facundè et eruditè edidit , quæ omnia et maximam *sacrarum litterarum scientiam probant* , et teneram pietatem spirant ; ut *absolutissimum opus* habetur illud cui titulus , *Principes de la foi*. Si partibus Arnaldi et Quesnelli adhaesit , semper temperatus visus est in sua dicendi , scribendi et agendi norma , et abhorruit à *convulsionibus* , *dictariis* , *injuriosis libellis* et aliis artibus quibus usi fuere sectarii ad suos errores propagandos ; obiit 1733. — *Fabricey* , *Dominicanus* , in scientia sacra doctissimus , *Romæ* edidit opus , *Des titres primitifs de la Révélation* , obiit 1800. — *Fleury* , *Abbas Loci Dei* , Regi à confessionibus , pius et eximius scriptor , multa edidit pueris et senibus , dominis et famulis , clericis ut et laicis perutilia. *Historiam Ecclesiasticam exaravit* 20 vol.

usque ad annum 1414: obiit 1723; subsequentium temporum historiam, usque ad an. 1595, 16. vol texuit P. Fabre Oratorianus. Generalis totius operis Index à D. Rondet exaratus fuit. — Florez, ex Augustinianorum familia, Hispanus, auctor *Hispaniae sacræ*, obiit 1773. — Gerdil, Barnabita, Cardinalis, multa scripsit sive de Theologia, ac pro Religionis et Ecclesiæ defensione, sive de omni genere scientiarum; dotibus et pietate æquè ac operibus illustris, obiit 1802. — Gibert, Juris et Theologiæ Doctor, Corpus Juris canonici elucidavit; Consultationes canonicas in Sacramenta, Traditionem Ecclesiæ de Sacramento Matrimonii edidit; notas apposuit *Juri Ecclesiastico* D. Van-Espen; obiit 1736. — Giraudeau, Jesuita, scripsit *Praxim Linguae Sacrae*; ablegat puncta vocalia, sed diversâ methodo ac Masclef: exaravit opus eximum, *l'Evangile médité*; obiit 1774. — Gotti, Dominicanus, Cardinalis, de Theologia et Controversiis disseruit: obiit 1742. — Grancolas, Doctor Sorbonicus, de Liturgia eruditè scripsit: obiit 1732. — Guenée; inter opera, quæ dedit ad revelationem contra incredulos vindicandam, notissimum est istud: *Lettres de quelques Juifs à M. de Voltaire*: obiit 1803. — Habertus, Doctor Sorbonicus, dedit Viroduni *Praxim Penitentiae*, et Catalauni Theologiam universam; obiit 1718. — Harduin, Jesuita, litterati Orbis portentum, novam edidit Conciliorum collectionem; in antiquitate excolenda simul et tollenda pervicacissimus, obiit 1729. — Hercourt, Juriconsultus Parisiensis, suo ordine, et distinctis sententiis, clarâ methodo digessit *Leges Ecclesiasticas Galliae*: alia etiam scripsit; obiit 1753. — Houdry, Jesuita, ordinavit Bibliothecam Concionatorum, 22 vol. in 4°; obiit 1729. — Helyot, Ordinis S. Francisci, (*Picpus*) adornavit Historiam variorum Ordinum Regularium, 8 vol in 4°: obiit 1715. — Houbigant, Oratorianus, in linguis Orientalibus versatissimus, novam editionem Bibliorum Hebraicorum absque punctis vocalibus, et versionem consecit, additis Prolegomenis, præfationibus in varios Scripturæ libros, et notis, quæ maximam auctoris et eruditionem et sagacitatem probant; in nonnullis tamen, et maximè in corrigendo ad libitum textu, ubi aliqua ipsi occurrit difficultas, non sicut sat temperatus; obiit 1783. — Kennicott, Anglus, Doctor Oxoniensis, collegit, infinito labore, 2 vol. in-fol. *variantes* lectiones Hebraici textus veteris Testamenti, ex omnibus manuscriptis melioris notæ quos in Europa consulere potuit: obiit 1783. Ineunte hoc seculo Græci textus novi Testamenti *variantes* summâ curâ collegerat Millius Doctor Oxoniensis, illisque affixerat Prolegomena multâ eruditione referta;

obiit 1707. Opus utrumque utilissimum certè iis omnibus qui studio S. Scripturarum incumbere volunt; et ex illis adversus incredulos demonstratur *variantes* Scripturarum, quocunque sint numero, nullatenus illarum authenticitate officere: quippe quod omnes prope sint de locis quæ ad substantiam rerum non pertinent, et si quædam de illis inveniantur, facile ex manuscriptorum collatione et aliis critices regulis ad veram lectionem revocantur. — La Chétardie, S. Sulpitii parisiensis Parochus, dedit *Homiliae in Evangelia, Catechismum Bituricensem, Apocalypsis explicacionem*, et alia pia opera: obiit 1714. — Ladvocat, Doctor et Professor Sorbonicus, in sacris Litteris et aliis etiam versatissimus, Orientalium linguarum maximè peritus, exaravit *Grammaticam Hebraicam*, scripsit de *Conciliis in genere*, et nonnullas edidit dissertationes de variis sacrae Scripturæ locis; obiit 1765. — Lamy, Oratorianus, edidit *Apparatum Biblicum* et alia; obiit 1713. — Languet, Senonensis Archiepiscopus, multa nervosè scripsit in *Jansenianam hæresim*, etc. obiit 1753. — Le Brun, Oratorianus, de *Missæ cæremoniis, omniumque Ecclesiarum Liturgiis*, necnon de *Superstitionibus* disseruit; obiit 1729. — Legrand, Doctor Parisiensis, Presbyter S. Sulpitii, maximam partem habuit in *Determinationibus* sacrae Facultatis adversus J. J. Rousseau et alios incredulos: obiit 1788. — Ligorius, Neapolitanus, Episcopus S. Agathæ Gothorum, innumera opera pia, ascetica et theologica dedit: obiit 1787. — Longueval, è Societate Jesu, scripsit *Historiam Ecclesiæ Gallicane*, usque ad nonum volumen; illo defuncto an. 1735, eamdem persecuti sunt usque ad annum 1559, PP. Fontenai, Brunoy, Berthier, ex eadem Societate. — Macquer, Jurisconsultus Parisiensis, 2 vol. in-8° compendiosè delineavit *Historiam Ecclesiasticam*, juxta methodum illustris Praesidis Henault pro Galliarum Historia; ob. 1770. Idem opus, 3 vol. editum est anno 1768; sed cautè legi debet, cùm in multis erret vel auctor, vel editor. — Malebranche, Oratorianus, multa Theologica, philosophica, et pia opera edidit, inter quæ notius est *De la recherche de la vérité*; obiit 1715. — Mansi, Archiepiscopus Lucensis, editor indefessus operum utilium ad Scripturam, Theologiam, et Historiam Ecclesiasticam spectantium; obiit 1769. — Marsollier, Archidiaconus Ucetiensis, plurimorum Sanctorum vitas et alia scripsit; obiit 1727. — Masclef, Canonicus Ambianensis, litterarum Orientalium peritus, novam adornavit methodum legendi textum Hebraicum absque punctis vocalibus. Grammaticam confecit, ut suum systema firmaret; obiit 1728.

— Massillon, Oratorianus, Episcopus Claromontensis, quo nullus inter verbi divini præcones faecundior, intimâ cordis humani indagatione atque analysi sagacior; obiit 1742. — Mauduit, Oratorianus, eximiam totius novi Testamenti *Analysim* scripsit: obiit 1709. Merre (Le), Jurisconsultus Parisiensis, 12 vol. in-fol. coilegit *Acta Cleri Gallicani*; obiit 1729. Anno 1762 Clerus Gallicanus statuit in unum colligendos esse suos *Processus verbales*, qui innumeris voluminibus sparsi erant, et quorum plures manuscripti tantum aut fuerant, aut inveniebantur. Opus prodiit successivè 10 voluminibus comprehensum, et *Processus verbales* exhibit usque ad annum 1775. Multum pretiosæ sunt due illæ collectiones, quæ tot exhibent monumenta ad illustrem Galliarum Ecclesiæ spectantia. — Montfaucon, Benedictinus, vir infinitæ memoriae et eruditionis, multa scripsit, et potissimum *Antiquitatum* cum supplementis 15 vol. Novam confecit editionem operum SS. Athanasii et Chrysostomi, etc. etc. obiit 1741. — Muratori, Italus, verè prodigium eâ quâ affluebat in omnibus scientiâ, scripsit innumera opera; ex illis plurima sunt de rebus theologicis: obiit 1750. — Orsi, Cardinalis, Historiam Ecclesiasticam scripsit, et multa alia: obiit 1761. — Pontas, Ecclesiæ Parisiensis Pœnitentiarius, confecit *Vocabularium de Casibus conscientiæ*, 3 vol. in-fol. obiit 1728. Anno 1732, 2 vol. edita fuere *responsa de Casibus conscientiæ*, data à DD. de Lamet et Fromageau, Doctoribus Sorbonicis. Ilæc opera de Casibus conscientiæ contracta fuere in 2 vol. in-4° à D. Collet. — Pouget, Oratorianus, orthodoxæ fidei documenta dilucidè et accuratè contraxit in *Catechismo Montispessulano*. Opus illud latinè transtulit P. Desmoulets ex eadem Oratorii Congregatione; addidit in integro omnes textus, tum S. Scripturæ, tum Conciliorum, tum SS. PP. qui in opere tantum citantur; illæ *Institutiones Catholicae*, 2 vol. in-fol. comprehensæ, haberi possunt ut corpus integræ theologiae: obiit P. Pouget an. 1753. Notandum nonnullas Gallicas editiones eximii istius operis erroribus Jansenii et Quesnelli aspersas fuisse. — Pressy (De), Episcopus Boloniensis in Gallia, dedit *Documenta pastoralia* et *Dissertationes theologicas*, ad retundenda incredulorum objecta: obiit 1789. — Quien (Le), Dominicanus, Orientem *Christianum* exaravit 3 vol. in-fol. edidit opera S. Joannis Damasceni, et scripsit adversus Le Courrayer, de nullitate *Ordinationum Anglicanarum*, etc. obiit 1733. — Regnier, Doctor Parisiensis, Presbyter S. Sulpitii, adversus incredulos principia Religionis asseruit, tractatumque de Ecclesia elucubravit: obiit 1790. — Renaudot, Pres-

byter Parisiensis, Historiæ et Orientalium linguarum peritissimus, multa eruditè scripsit de Orientalibus liturgiis, et aliis; obiit 1720. — Ruinart, Benedictinus, *Acta sincera Martyrum* et alia Religionis monumenta collegit: obiit 1709. — Scheffmacher, Jesuita, versatissimus in polemicis adversus Protestantes, scripsit duodecim epistolas quæ maximo sunt in pretio, de articulis à Protestantibus controversis: haec Epistolæ editæ iterum fuerunt 3 vol. à præstantissimo viro D. Terrisse, Doctore Sorbonico et Decano Ecclesiæ Rothomagensis, qui et ipse addidit unam epistolam *de præsentia reali*, dignam quæ duodecim aliis annumeretur; obiit Scheffmacher anno 1733, et venerab. Decanus 1785. — Semelier, Congregationis Doctrinæ Christianæ Presbyter auctor est Collationum Parisiensem de *Matrimonio, Usura*, etc. obiit 1725. — Sevoy, Congregationis Eudistarum Presbyter, de Clericis ritè ad ordines suscipiendis instituendis, et de ecclesiasticæ militiae officiis, nervosè et oratorio stylo scripsit; obiit an. 1765. — Tournely, Doctor et Professor Sorbonicus, admodum celebris, multos tractatus theologicos clarè et optimè scribendi ratione concinnavit; obiit anno 1729. — Turneminius, Jesuita, mirè eruditione et scientiæ clarus. Diarium Trevoltense exaravit multis annis; dedit editionem Menochii, quam adornavit multis maximi pretii dissertationibus; obiit 1739. — Van-Espen, Jurisconsultus, et Doctor Lovaniensis, celeberrimus Canonista, scripsit *Jus Ecclesiasticum universum*; Principiis de jurisdictione ecclesiastica, quæ tam solidis argumentis confirmaverat, si firmius ipse adhæsisset, nunquam ut canonicas approbavisset electionem et consecrationem schismaticam Ultrajectensis Episcopi, et fugisset omnes sectariorum partes; obiit 1728. — Vuitasse, Doctor et professor Sorbonicus, multa de Theologia scripsit eruditione plena: obiit 1716. — Zaccaria, Jesuita, de rebus ad theologiam, controversiam et criticam pertinentibus multa scripsit: obiit 1796.

IV. Quæ præcesserunt ætates, insignes sunt institutione aut reformatione Ordinum et Congregationum quæ fuere decus et ornamentum Ecclesiæ Catholicæ. Dum multi eorum, novarum opinionum pravitate infecti, à pristino fervore remittebant, ven. P. Paulus à Cruce dictus, in Italia, circa 1720, inchoavit Congregationem Clericorum discalceatorum SS. Crucis et Passionis Jesu Christi, quæ deinceps à Benedicto XIV non unâ vice, et à sequentibus Pontificibus approbata fuit. Ejus discipuli in arctissima paupertate asperam vitam degentes, fidei documenta populis in Missionibus prædican. Fundator, virtutibus et donis supernaturalibus clarus,

sancto fine quievit anno 1775, ætatis 82. — Congregatio SS. Redemptoris initium habuit in Neapolitano regno, anno 1732, et à summis Pontificibus mox confirmata est. Hujus auctor Alphonsus de Ligorio, dein S. Agathæ Gothorum Episcopus, à Pio VII inter Beatos nuper adscriptus, eumdem scopum sibi proposuit ac Paulus à Cruce, nimirum rudes in Missionibus instruere, et peccatores ad meliorem frugem reducere. Utriusque instituti monasteria etiam pro fœminis, labentibus annis, fundata sunt.

Verum hoc infausto seculo plaga magna nimis Ecclesiam affixit. In duobus ultimis seculis demirari licuit *pium*, ut vocant Patres Tridentini, (Sess. XXV, de Regular. c. XVI.) Institutum Societatis Jesu, tot et tantis viris celebre, et maximè tot optimis magistris in juventute ad pietatem simul et ingenuas artes informanda. Sed in Galliis anno 1762, in Hispania 1767, Societate extincta, et in Orbe christiano, an. 1773, Brevi Clementis XIV deletâ, heu! nulla jam in plerisque provinciis exstitit bona juventutis educatio. Demirari etiam licuit tot Congregationes, sive virorum qui parvulis et pauperibus *evangelizarent*, aut Clericos ad sacram militem disponerent; sive virginum Deo sacrarum quæ pueris et senibus, infirmis et ægrotis essent auxilio. Haec, et similia præcedentium seculorum prodigia, paucorum annorum intervallo in Galliis, in Italia, in Germania, et Belgio, communi rerum omnium divinarum clade, perierunt.

V. *Principes*. In Germania, Josephus I, à 1705 ad 1711. — Carolus VI, Josephi frater, ultimus Austriacæ stirpis Imperator, 1711 ad 1740. — Carolus VII, Bavarus, à 1740 ad 1745. — Franciscus I, Lotharingius, à 1745 ad 1765. Josephus II, Francisci filius, à 1765 ad 1790. — Leopoldus II, frater Josephi, à 1790 ad 1792. — Franciscus II, Leopoldo patri successit. — In Hispania, mortuo Carolo II, ultimo rege è Caroli V stirpe, successit Philippus V, Borbonius, Ludovici XIV ex filio nepos; obiit 1745. — Ferdinandus VI, filius ejus, usque ad 1759. — Carolus III, hujas frater, usque ad 1788; cui successit Carolus IV, qui an. 1808 abdicavit. — In Anglia, Guillelmo defuncto suffecta est Anna Daniæ Principissa, secunda Jacobi II filia, quæ obiit 1714. — Successit Georgius I, Brunsvicæus, Hannoverius Elector, à 1714 ad 1727. — Georgius II, à 1726 ad 1740. — Georgius III, suorum pater atque etiam alienigenarum, quibus dirâ tempestate jactatis tutum in Britannico imperio portum præbuit: obiit anno 1820. — In Gallia, Ludovico Magno à vivis erepto, an. 1715, successit ejus pronepos, Ludovicus XV, quinquennis

puer. Philippus Dux Aurelianensis regnum administravit quandiu fuit aetate minor: deinde Cardinalis de Fleury, olim Regis praceptor, imperii rebus præfuit. Regnante Ludovico, Gallia agitata est sectarium et magistratum partibus, et corrupta incredulorum operibus et libellis; fato functus est an. 1774. Ei successit nepos ex filio Delphino tot virtutibus ornato Ludovicus XVI, solemniori pompâ coronatus 11 Julii 1775. Tunc incredibili non tantum Gallorum omnium, sed et exterorum applausu exceptus est Princeps, justitiâ, clementiâ et sanctis moribus inclytus, totusque spirans et publicas imperii et privatas subditorum suorum prosperitates. Illius regni prima initia fausta et splendida. Quâm diversa eum manebant fata! Sed his omnibus fortior fuit Rex, nec prosperris elatus, nec fractus adversis. In media procella, cùm horribilior esset, confecto testamento, quod piæ erga Deum et homines, sanctæ et tranquillæ mentis monumentum erit perenne, mirâ Dei providentiâ, Catholicæ Ecclesiæ sacramentis munitus, *ipse consolatus lugentes, spiritu magno vidit ultima*, die 21 Januarii 1793. Post ipsum periere uxor, soror, et tandem filius decennis. Quæ in Galliis secuta sunt quis ignoret?

VI Novatores. Quesnellus, in opere; *Réflexions morales sur le Nouveau Testament*, sub fallaci piarum consideratiouem cortice, omnes Jansenii errores renovavit. Propositiones 101, ex hoc libro excerptæ, damnatae fuerunt à Clemente XI, Bullâ data die 8 Septembris 1713, quæ incipit: *Unigenitus Dei Filius*, et ab universa Ecclesia recepta fuit. Quesnelli et Jansenii associæ nihil non moliti sunt, integro hoc seculo, ut dogmatici istius judicii vim infringerent; artes quascunque adhibuerunt, appellationes, *convulsiones* crudelitate et nonnunquam obscoenitate atque impietate infames, ementita miracula, et maximè constantem adversus summum Pontificem et primos Ecclesiæ Pastores rebellionem. Eheu! pars magna fuerunt in iis quæ subsecutæ sunt Ecclesiæ Catholicæ ruinis.

In Batavia, anno 1723, Janseniani Ultrajectenses, quibus adhaeserunt nonnulli sacerdotes et monachi à Gallia profugi, sibi elegerunt Antistitem, et alios post eum, qui omnes statim à Romanis Pontificibus damnati et excommunicati fuere. Hös nihilominus consecravit Varlet, Episcopus Babylonicus *in part. infid.* à sancta sede licet ipse damnatus et deinceps excommunicatus; sicque consummatum est luctuosum schisma.

In Germania, Justinus Febronius, auctor pseudonymus, vero nomine de Hontheim, Episcopus *in partibus Myriophitensis, Trevirensis Archiepiscopi suffraganeus*, anno 1763 edidit *de statu Ecclesiæ et legitima Po-*

testate Romani Pontificis librum singularem, in quo multa erant contraria catholicæ doctrinæ de primatu honoris et jurisdictionis, jure divino, summi Pontificis, et renovabantur etiam Richerii errores de potestate Pastorum in Ecclesia. Opus istud, à Clemente XIII damnatum 1764, avidè exceptum fuit ab omniibus malevolis in sanctam sedem; sed ipse auctor errores suos revocavit instrumento publico, quod misit anno 1778 ad summum Pontificem Pium VI; obiit anno 1790. Praiverat Febronius immutationibus quas in Austria et in Belgio circa ecclesiasticam disciplinam aggressus est Josephus II Imperator. Statim ac principatum tenuit, Episcoporum jura sustulit, sacræ Theologiæ publicas lectiones ad nutum mutavit, Ordine regulares extinxit, Monialesque è sacris recessibus expulxit, res Ecclesiæ laicorum manibus permisit; denique Germaniæ Antistites, adversus sanctam sedem in conventu Emsensi insurgentibus, foyit et tutatus est.

In Etruria, regnante fratre ejus Leopoldo, omnia pariter miscebantur circa religionis negotia. Scipio de Riccis, Episcopus Pistoriensis, anno 1786, Synodum diocesanam coëgit, ibique in Decretis de rebus ad fidem et disciplinam pertinentibus renovavit multos errores Baii, Jansenii, Quesnelli, Richerii; et alios ad didit quibus subvertebantur et hierarchia et disciplina Ecclesiæ. Propositiones 85 ex illius Synodi Decretis damnavit Pius VI, suâ Constitutione quæ incipit *Auctorem fidei*, datâ 31 Augusti 1794, notis singulis propositionibus affixis.

Iis temporibus multi ejusdem notæ scriptores, novi que Canonum interpres, Leplat Lovanii, Eybel Vindobonæ, Tamburini et Zola Ticini, Pereyra Olyssipone, etc. prava sua dogmata omnibus artibus diffundere conabantur, ut Ecclesiæ auctoritatem labefactarent, et sanctam sedem eos censuris inurentem omnino everterent.

At hostis multò magis formidandus, Religioni minabatur perniciem, et sectis jam enumeratis successit secta audacior et exitiosior. Non aliquot dogmata, sed totam revelationem impugnabat incredulitas, quæ ineunte seculo apud Anglos ortum habuit. In Galliam mox deducta, multos ibi invenit sectatores dociles, à quibus studiosissimè propagari cœpit. Voltaire, Rousseau, Diderot, d'Alembert, Helvetius, Raynal et alii, qui *Philosophi* nomen sibi usurparunt, per quadraginta annos nihil intentatum reliquere, ut veritates omnium seculorum assensu consecratas penitus abolerent. Omnis generis scripta undique sparsere, fidei extinguendæ moribusque depravandis nata, quibus viam panderent

religioni ac monarchiæ evertendæ. Ubi autem viribus potentiores effecti sunt eorum discipuli , magistrorum præcepta usu et praxi exsecuti , regalem dignitatem deliverunt , et religionem è medio sustulerunt.

Anno 1790 in Galliis divulgata fuit à Conventu nationali *Constitutio civilis Cleri Gallicani* , et illam jumento præstito acceptare jussi sunt omnes Episcopi et alii Ecclesiæ Ministri. Quid de illa sentiendum sit clarè et expressè docet summus Pontifex Pius VI , tum Brevi dato die 11 Martii 1791 , tum primis Litteris commonitorii 13 Aprilis ejusdem anni , ubi eam dicit , *ex principiis coalescere ab hæresi profectis , adeoque in pluribus decretis hæreticam esse , et catholico dogmati adversantem ; in aliis verò sacrilegam , schismaticam ; jura primatús et Ecclesiæ evertentem ; disciplinæ , tum veteri , tum novæ contrariam ; non alio denique consilio excogitatam atque vulgatam , nisi ad Catholicam Religionem prorsus abolen-dam : et paulò post summus Pontifex civicum juramen-tum appellat , errorum omnium venenatum fontem et ori-ginem , Catholicæque Gallicanæ Ecclesiæ mœroris præci-puam causam.* Idem quod summus Pontifex senserunt et docuerunt omnes Episcopi sive Galliarum , quatuor exceptis , sive universi Orbis Catholici.

Ex hac civili *Constitutione* nata est schismatica Galliarum Ecclesia. Initia sua debuit perjuriis , et incrementa incestis et sacrilegis nuptiis , rapinis et cædibus , atque atrociori quæ unquam exstiterit in Sacerdotes catholicos et fideles omnis sexus , actatatis et conditionis persecu-tionis. Eversa semel catholicæ Ecclesiæ , *ad quam prorsus abolen-dam excogitata fuerat Constitutional* , Pseudo-phi-losophi , omni jam remoto obice , certo gressu perrexerunt ad persicienda impia sua adversus Dominum et Christum ejus consilia , ex longo meditata. In omnia sacra inaudito usque huc furore debacchati sunt ; pu-blicis decretis destructa fuere omnia ad unum monu-menta , vel leviore tincta christianaæ Religionis signo ; templo aut diruta , aut polluta infandis abominationibus ; sacris hymnis substitutæ sunt turpes et impiæ cantilenæ ; et tremenda Dei ter sancti altaria occupavit *Dea Rationis et Libertatis*. Ipsi Ecclesiæ *Constitutionalis* Ministris , numero permultis , post ejuratam publicè Christi fidem , impium hunc et impurum cultum pro-moventibus , Gallia , in qua tot seculorum tractu floruerat christiana et catholica Religio . tota facta est publi-cum atheismi templum. Proh luctuosi dies , quibus clauditur hoc seculum ! dies , illis annumerandi , de quibus sic loquebatur Christus Dominus : **NISI BRE-VIATI FUISSENT DIES ILLI , NON FIERET SALVA OMNIS CARO.** (Matth. XXIV.)

Synopsis Decimi-nonni Ecclesiæ Seculi, usque ad annum 1836.

I. ANNO 1823, Concilium Episcoporum Hungariæ. De restauranda disciplinâ, coërcendâ impietate, corruptelis temporis accessu serpentibus abigendis actum est. — Anno 1829, Concilium sex Episcoporum Baltimoræ. De fide, de disciplinâ, de Sacramentis, de vitâ Clericorum tractatum est.

II. Rom. Pont. Pius VII (*Barnabas Chiaramonti*,) natus Cesenæ, anno 1740, Benedictinus. Post mortem Pii VI, mira Dei providentia, populos è Septentrione advocauit, quibus arma victricia Sanctæ Sedis hostium coërceret, Venetiis Pontifex est electus 14^a die Martii anno 1800. Romam ingressus est mense Julio sequenti. Navem Petri inter irruentes procellas sapientissimè rexit; pietate, zelo, moderatione, prudentiâ insignis. Pactione habitâ anno 1802 Gallicanam Ecclesiam supremus arbitrator composuit. Rebus adversis par, ingruentium persecutionum pondus animo constanti sustinuit. Exul atque vincitus, variè tentatur, nec frangitur. Tyranno major, virtute suâ stat. Dei omnipotentis brachio extento, plaudenteque Orbe Christiano, restitutus, nec extra regulas, nec extra misericordiam se gessit. Obiit anno 1823. — **Leo XII** (*Annibal Della Genga*,) electus est anno 1823, Septembris die 27^a Jubilæum anni 1825 indixit; clandestinas nefariorum hominum congregations damnavit; Fidelium animos instigavit ut reædificandæ Sancti Pauli ecclesiæ dona mitterent; pestem sceleratorum quæ Romæ vicinia infestabat removit; Urbem ornamenti auxit; scientias artesque liberales promovit; Vaticanam Bibliothecam Musæaque locupletavit; summae ipsi curæ ut juventus sanctè educaretur, studiaque florerent; administrandæ reipublicæ, justitiæ fovendæ, commercio augendo leges condidit utilissimas. Officio Pontificis, Principis, Pastoris universalis constantissimè functus est. Obiit anno 1829. — **Pius VIII** (*Franciscus-Xaverius Castiglione*,) electus est 31.^a die Martii 1829. Litteris encyclicis vanissimam sophistarum hujus seculi scientiam profligavit, Cœtus nefarios insectatus est, Episcopos induxit ut sanctitati Matrimonii observandæ invigilarent, exoriens schisma anathemate perculit. Episcopos Germaniæ Litteris missis hortatus est ut libertatem Ecclesiæ tuerentur. Obiit anno 1830. Vigebunt seculorum memoria ejus pietas vera, charitas ardens, animus modestus, integer, justitiæ et clementiæ mixtus ac bene compositus. Summâ pace, eo regnante, Status Pontifici-

calis potitus est. — Gregorius XVI (*Capellari*,) natus Bellunæ in Statu Venetiensi, Camaldulensis, creatus Cardinalis à Leone XII, electus 12 Februarii anno 1831. Litteras encyclicas dedit die 15^a Augusti anni 1831. Luget benignissimus Pater, quòd quibusdam in regionibus veluti conspiratio adversus Ecclesiasticum cælibatum inita fuerit, quòd *Indifferentismus* quotidie magis apud Catholicos populos increbrescat, sed præcipuè in eo est ut commentitias opiniones ab auctore celeberrimo pro pugnatas quibus ordinis publici vincula dissolverentur, utraque Auctoritas labefactaretur, seditiones in Imperiis, tumultus, rebelliones excitarentur, roborarentur, damnet et reprobet. De debitâ erga Potestates subjectione, de arcendâ à populis exitiosâ *Indifferentismi* contagione, de frenis injiciendis evaganti opinionum sermonumque licentiae, tum demum de damnanda omnimodâ conscientiæ libertate, teturimâque societatum in sacræ et publicæ rei perniciem constitutarum conspiratione pro auctoritate sibi traditâ definiit. Gaudio singulari affectus est Sanctissimus Pater, quòd ubique tam necessariæ alacriter exceptæ fuerint Litteræ : pergratum et jucundum exstitit, ipsum auctorem mali diserte confirmasse se doctrinam ab *Encyclicis* traditam unicè et absolutè sequi. Sed contra fidem solemniter datam, Paternæ indulgentiæ immenor, citò à proposito defecit, et typis tradidit libellum mole quidem exiguum, pravitate tamen ingentem, quo captiosissimis ut plurimùm verborum fictionum involucris oppugnandam evertendamque suscepit doctrinam ab *Encyclicis* traditam, omnia et sacræ et civilis Potestatis elementa convellit, omnigenam opinionum, sermonum conscientiæque libertatem obtrudit, militibus ad eam à tyrannide, ut ait, liberandam fausta omnia ac felicia comprecatur, cœtus ac consociationes furiali æstu advocat, et in tam nefaria consilia compellit. Horruit benignissimus Pater, auctorisque cæcitatem misertus est, ne tantam sanæ doctrinæ illatam perniciem dissimulans, memoratum librum damnavit tanquam continentem propositiones respectivè falsas, calumniosas, temerarias, inducentes in anarchiam, contrarias verbo Dei, impias, scandalosas, erroneas, jam ab Ecclesiâ, præsertim in *Valdensibus*, *Wiclefis*, *Hussitis*, aliisque id generis hæreticis damnatas. Dein Summus Pontifex improbat fallax illud haud ita pridem invectum *Pbilosophiac* systema, quo ex projectâ et effrenatâ novitatum cupiditate, veritas, ubi certo consistit, non quæritur, sanctisque et Apostolicis traditionibus posthabitis, doctrinæ aliæ inanes, futilis incertæque, nec ab Ecclesiâ probatæ adsciscuntur, quibus veritatem ipsam fulciri et sustineri vanissimi homines perperam arbitrantur. Roma locuta

est, causa finita est; utinam finiatur et error! utinam qui peracerbum Patris cordi vulnus inflxit, ipsius audiat vocem, et faustus ac felix illucescat dies quo in se reversum filium paterno sinu complectatur! utinam resipiscant et cæteri. qui eo auctore in errorem induiti sunt; ut apud omnes sit pro publicæ et sacrae rei incolumente consensio doctrinarum, una consiliorum ratio, una actionum studiorumque concordia!

III. *Script. Eccles.* Arvisenet, canonicus et Vicarius generalis diœcesis Trecensis, scripsit opuscula pietatis fovendæ utilia: obiit anno 1831. — Asseline, socius Sorbonicus, et Episcopus Bononiensis, scripsit adversus schismaticos, et sacras conciones composuit: obiit anno 1813. — Assemanni (Simon), Maronita, plura eruditionis monumenta reliquit: obiit anno 1821. — Barruel, è Societate Jesu, eximium edidit opus: *Lettres Helviennes*. Obiit anno 1820. — De Bausset (Ludovicus), Episcopus Alesiensis, Historiam Fenelonii et Bossuetii eleganter texuit. Creatus est Cardinalis anno 1817; obiit anno 1824. — De Bonald (*le vicomte*) maxime in disciplinis metaphysicis versatus. Ad acutissimi ingenii laudes illud præcipuum accedat, quod Philosophiam Religionis pedissequam famulamque statuerit. Celeberrimi scriptoris studia sectantur filii Henricus et Victor de Bonald. Hic nuper edidit insigne opusculum: *Moïse et les Géologues modernes*. — De Boulogne (Antonius), sacris concionibus claruit, schismaticos lepidè nervosèque confutavit. Episcopus Trecensis creatus est anno 1809. Ineunte Concilio quod Napoleo coegerat, orationem habuit quâ iram Imperatoris in se commovit; dimissâ congregazione, Vincennus est inclusus. Post Pactionem de rebus Ecclesiasticis habitam anno 1817, nominatus est Archiepiscopus Viennensis. Sedem destinatam occupare non potuit, sed, ut pallio uteretur Summus ei Pontifex concessit. Mortuus est anno 1825. Sacræ ejus orationes typis mandatae sunt. — De Bovet, olim Sesturicensis Episcopus, postea Archiepiscopus Tolosanus designatus, doctissime de Dynastiis Ægyptiacis scripsit. Sententiam D. Guerin du Rocher acceptam ratamque habet, suarumque firmat annotationum argumentis. Quæ DD. Champollion nimia scientiæ Hieroglyphicæ fiducia decepti senserant de epochis Ægyptiacis, illustrissimus Auctor distingit, infirmat; certamque temporum rationem divinis Scripturis consonam demonstrat. Eximium Opus nuper edidit (exstat Programma, in quo tractatur de Mythistoriarum fontibus): *L'Histoire des derniers Pharaons et des premiers Rois de Perse, selon Hérodote, tirée des Livres Prophétiques et du Livre d'Esther*. Promissis quæ in fronte geruntur librum stare sit pro ratione laudis enuntiatum.

Idcirco, Religioni tuendæ, quod et maximum, dein Historicis antiquis illustrandis, mirum in modum inservit. Sanioris critices, eruditionis altissimæ lucem præ se ferebant, felicius prodeat. A viris quibus est mens gravissima veritatisque cultrix, faustè excipiatur: quorum auctoritate summâ judicium nostrum confirmandum speramus. — Carron, Sacerdos, zelo, charitate, bonis operibus celebris, varia vulgavit opera: *Les Confesseurs de la Foi de l'Eglise Gallicane. La Vie du Père Brydayne, etc.* obiit anno 1821. — Cassito, è Familia Sancti Dominici, Institutiones theologicas edidit: obiit anno 1822. — Devoti, Prælatus Romanus, Institutiones canonicas 4 vol. edidit. Incepit opus cui titulus *Jus Canonicum*, ob infirmam valetudinem, ad exitum perducere non potuit; tria tantum volumina vulgata sunt. Obiit anno 1820. — Duclot, Sacerdos, librum edidit cui titulus: *La sainte Bible vengée des attaques de l'incredulité.* Obiit anno 1821. — Emery, Superior generalis Congregationis Sancti Sulpitii, vir acri ingenio multiplicique eruditione clarus, ut testantur quæ edidit opera: *Pensées de Leibnitz sur la Religion et la Morale; Le Christianisme de François Bacon; Pensées de Descartes sur la Religion; Pensées d'Euler sur la Religion.* Obiit anno 1811. — D. Frayssinous, Episcopus Hermopolitanus, concionibus apologeticis quas Parisiis habuit notissimus. Adhuc vivit. — Georgel, Jesuita, *Mémoires pour servir à l'histoire des événemens de la fin du 18^e siècle.* Obiit anno 1814. — Jarry, Sacerdos, Dissertationes scripsit: obiit anno 1820. — Jacques, Decanus Facultatis Theologiae Lugdunensis; edidit Theologiam dogmaticam, *Tractatum de Scripturâ sacrâ.* Obiit anno 1821. — Jauffret, Episcopus Metensis, insigne vulgavit opus *Du Culte public.* Commentaria historica reliquit: *Mémoires pour servir à l'Histoire de la Religion et de la Philosophie à la fin du 18^e siècle.* Habitâ Synodo anno 1820, Statuta Synodalia vulgavit. Obiit anno 1823. — De la Hogue, socius Sorbonicus, Tractatus theologicos edidit; hocce Compendium Historiæ Ecclesiasticæ typis mandari curavit Londini anno 1811. Obiit anno 1825. — De la Luserne, Episcopus Lingonensis, Cardinalis, varias Dissertationes elucubravit; quæ ob majorem erga plurimos utilitatem maximè commendantur: *Instruction sur l'excellence de la Religion; et Discours sur les causes de l'incredulité.* Obiit anno 1821. — Legris-Duval, orationes sensu pietatis suavissimas scripsit. Obiit anno 1819. — Lienhart olim e Familia Benedictinorum doctum de antiquis Liturgiis et disciplina arcani tractatum elucubravit. — Lingard, Anglus, sacerdos Missionarius, controversiarum laude floret. Anglo-rum gesta nullo partium studio abreptus, sed ad fidem monumentorum historicorum digessit. Cautus quibusdam

in locis legendus. — **Litta**, Cardinalis. De IV Articulis Declarationis Cleri Gallicani Litteras scripsit, quibus eluent animi moderatio, ingeniique sagacitas. Obiit anno 1820. — **De La Palme**, Episcopus Augustæ Prætoriæ, auctor est libri cui titulus : *Les Principes Catholiques justifiés par eux-mêmes*. — **De Maccarthy**, Jesuita, non minus pietate quam eloquentia notus, principem inter concionatores hujus ævi locum tenuit. Obiit anno 1832. — **Mai**, Prælatus Romanus, antiquitatis cum sacræ tum profanæ indefessus investigator plura jam e Vaticanis codicibus eruta misit in lucem sub isto titulo : *Scriptorum veterum nova collectio e Vaticanis codicibus*. — **De Maistre** (*le Comte*), Laicus, omni genere scientiarum excultus, præstantissimum ingenium, variam doctrinam Religioni addixit in opere quod scripsit *Du Pape*. Alteri operi confiando, *les Soirées de Saint-Petersbourg*, immortuus est. — **Marchetti**, censorias Notas doctè, dilucidèque in Historiam Ecclesiasticam **D. Fleury** exaravit. — **Maury**, Cardinalis, famam sibi in juribus Ecclesiæ propugnans comparavit. Utinam principio stetisset finis ! Scripsit de Eloquentia sacrâ. Obiit anno 1817. — **De La Mennais**, Omnes qualis fuerit, qualis sit norunt. Quantum Ecclesiæ filius obediens, scese, ingenio, pietate, famâ erexerat, tantum superbiâ prostratus jacet. Resurgetne ? — **Merault** philosophos impugnavit : *Les Apologistes involontaires ; Conjuration de l'impiété contre l'humanité*. — **Milner**. Episcopus, et Vicarius Apostolicus in Angliâ, Disputationes adversus Anglicanos doctè concinnavit. Obiit anno 1829. — **Muzzarelli**, Sacrae Pœnitentiariae Theologus, argumenta nonnulla theologica, nunquam antea satis diligenter discussa, brevissimis solvit Opusculis, quæ ex maxima parte in sermonem gallicum translatâ sunt. Obiit Parisiis anno 1813. — **Olavidez**, Hispanus, librum edidit qui in sermonem gallicum translatus est : *Triomphe de l'Évangile*; lectores argumentandi narrandique ratione tenet. Obiit anno 1803. — **Picot**, laicus, de Religione bene meritus. De rebus Ecclesiæ seculo decimo octavo historica *Commentaria conscripsit*; opus exquisitæ diligentia atque ad sanæ critices et Theologiaæ normam exactum. Nec minoris pretii, ad Annales præsentis seculi conficiendos, erit Diarium quod, anno 1814, eodem auctore, in publicum emitti cœptum est. Exstat ejusdem alia elucubratio : *Essai sur l'influence de la Religion en France au 17^e siècle*. — **Plowden**, Jesuita, Anglus, de rebus ad fidem Catholicam pertinentibus adversus Protestantes egregiè disceptavit. — **Proyart**, plurima Opuscula confecit ad Religionem, mores et historiam spectantia. Obiit anno 1808. — **Rosaven**, e Societate Jesu, confutavit librum **D. Gerbet** : *Des doctrines philosophiques*

sur la certitude dans leurs rapports avec les fondemens de la Théologie. Systema sophismatibus artificiosè intricatum adeo nitida oratione explicat, exploditque, ut res per tractata veluti Disputationis lumine splendeat. Quid de Fide generatim sumpta, quid de Fide Christianæ sentendum planè, qui legerint, percipient. — Tabaraud, Oratorianus, è secta Jansenistarum, Historiam criticam Philosophorum Anglorum edidit. Non simplici nudaque narratione procedit, sed varia systemata gravissimis rationum momentis confutat. Alia scripsit. Obiit anno 1823. — Testa, Prælatus Romanus, eruditione claruit. Tractatus quem emisit de Zodiaca Ægyptiacis in Gallicum sermonem est translatus. Obiit anno 1832. — Thorel, per triginta annos in perficiendo tractatu de Origine Societatum elaboravit. Gravissimas quæstiones solvit de Auctoritate, de Formatione populorum, etc. quod opus lucidus ordo, ratio probationum simplex, argumenta nitida factis monumentisque firmata commendant. — Van de Velde, Doctor Universitatis Lovaniensis, emiserat Synopsin monumentorum Collationis cui edendæ insudabat Conciliorum Archiepiscopatū Mechliniensis. Cùm morte præventus esset, conquisita digerens D. Ram, chartophylax Mechliniensis, ea propalare cœpit anno 1830: Synodicon Belgicum, sive Acta omnium Ecclesiarum Belgii a Concilio Tridentino. — Du Voisin, Episcopus Nannetensis, Religionis Christianæ veritatem eleganter dilucideque asseruit: *Démonstration Evangélique*.

IV. Societas Jesu, rescissâ Clementis XIV Constitutione, à Pio VII instauratur anno 1814; nec sui degener omnimodè bono Ecclesiæ promovendo instat. — Sacerdotes Congregationis Sancti Sulpitii anno 1811 a Seminariis abscedere coacti, anno 1814 alumni Sanctuarii restituuntur. — Congregatio Sacerdotum *Missionum extranearum* pristino statui redditâ anno 1805, deinde à surente Napoleone dispersa, anno 1816 colligitur. Faxit Deus ut crescat et Operarios inconfusibiles mittat, qui Ecclesiæ imperio novas gentes adjungant, et luctum Matris de tot filiorum ruina gementem tali solatio levent! — Eamdem conditionem sortita est Congregatio Sancti Lazari. — Quidam Sacerdotes Galli messem quidem multam videntes, Operarios verò paucos, in unum coēunt, ut populis evangelizandis vitam impendant, anno 1816. Quot fructus attulerint testes sunt diversæ quas peragrârunt provinciæ. Congregatio tam utilis dispersa est. — Fratres Scholarum Doctrinæ Christianæ numero augentur, rationemque docendi pueros ampliant perficiuntque. — Sorores à Sancto Carolo dictæ, à pio Sacerdote Lugduni anno 1802 institutæ, puellis educandis aliisque charitatis operibus exercendis operam collocant. — Pia Societas

Lugduni sub isto nomine: *Association pour la Propagation de la Foi*; initium habuit, eamque summus Pontifex anno 1803 approbavit. Fundatur, approbante Summo Pontifice, Sororum à Sacratissimo corde nominatarum Societas utilissima. Pari diligentia successuque puellas ac Jesuitæ pueros ad pietatem et disciplinas informant. Pium exercitum, titulo Rosarii viventis in honorem sanctissimæ Virginis, auctore in primis Maria Jaricot Lugduni institutum est. Tam salutare exercitum favore summæ Auctoritatis commendare, indulgentiarumque dispensatione fovere Summus Pontifex in deliciis habuit.

V. Principes. In Germania, Franciscus II. Obiit anno 1835. Cui successit filius Ferdinandus. — In Hispania, Ferdinandus VII. Obiit anno 1833. Legem Salicam conatus est abolere; hinc exortum est bellum immane. — In Anglia, Georgius IV, ab anno 1820 usque ad annum 1834. — Guillelmus IV. Adhuc regnat. — In Gallia, Ludovicus XVIII. Varia passus exsilia in Angliam secessit. Post decem annos cædibus, præliis, facinoribus, calamitatibus insignes, in fastigium emergit vir armorum usu celebratus; eos qui sub libertatis obtentu patriam atrociter vexabant, è tyrannide dejicit, partium diversitates comprimit, hostium impetus frangit. Primum Religionis pristino splendori restituendæ spem concitavit: sed summam rerum, quod erat in votis, adeptus, inimicum Ecclesiæ infensissimum agit. Irrèquietâ furenſe ambitione, diversas Europæ regiones armis invadit. Victoriis elatus nova consilia movet, quæ Deus ei vertit in exitium. Tum Ludovicus regno suo restituitur, et tandem, pace compositâ, fessa requievit Europa. Dum vulneribus patriæ sanandis mitissimus princeps operam daret, beneficiorum immemores viri nefarii satagebant abactam pestem reducere. Hinc recrudescere mala; sed imperium denuo occupare visus est tyrannus, ut graviori casu dejectus graviores pœnas lueret, et longissimo exilio miserrimam vitam finiret in angusta insula, qui in Europæ limitibus aestuebat infelix. Redux Ludovicus subjectorum felicitati augendæ acriori studio incubuit. Utinam Religionis hostes summis viribus repressisset, frenumque injecisset inconditæ licentiæ, libertatisque amori effrenato! Obiit anno 1824. Carolus X. Unctione sacrâ Rhemis inauguratus est anno 1825. Pacis otio fruitur Gallia, decus et opes, Argerio armis occupato, auget. Sed bellis intestinis discinditur. Impietas, freno soluto, triumphos agit. Sollicita doctrinam veneno resertam omnes in partes effundit, insectationibus, minis, Religioni funestissima extorquet, à juventute studiosa magistros avocat qui eam virtute pietateque imbuebant, vulnere lethali Sanctuarium afficit, nequicquam

Ecclesia clades infiictas voce simul augustâ et verecundâ plangit. *Moventur fundamenta terræ*, Solium dirutis fulcimentis nutat, Auctoritas Regia ludibrio tradita jacet; nobilis inter omnes Principes Familia ejicitur, nefandæ plebeculæ opus quam perversi homines incenderant. **Dux Aurelianensis rex** eligitur. Quæque miserrima inde secura sint et vidimus et sustinemus.

VI. Novatores. Sacerdotes, numero pauci, insulis calumniis Summum Pontificem impetentes ob Pactionem cum Napoleone de rebus ad Ecclesiam Gallicanam pertinentibus initam, miserrimè à Sanctæ Sedis communione, pauculum atque obscurum gregem abducentes, sese abstraxerunt. — Filius Belial Sacerdos nomine *Châtel*, vesanâ mente actus, schismaticam ecclesiam condere aggressus est. Ut asseclas sibi conciliet, Confessionem non esse Divinitus præceptam contendit, Sacraenta lingua vulgari administrat, infallibilitate Ecclesiæ seclusâ, rationi privatæ judicia Fidei permittit, impudenti ore sacerdotalem adversus cælibatum deblaterat. Paucos sibi adjunxit *homines corruptos mente, reprobos circa Fidem*. Sed *ultra non proficiat, insipientia enim eorum manifesta erit omnibus.* (2. Tim. 3.) Quæ verba Apostoli non minus aptè cadunt in nefarios viros qui quemdam nomine *Saint-Simon* se ducem sequi profitentur, antiquatam esse Christianam Doctrinam contendunt, quod præsentis ævi Societati non sit opportuna. Omnia in promiscuo esse habenda; cuique pro ingenii modo rationeque operis habita, distribuendum affirmant, Fidem quodam mentis impetu cæco, oriri volunt. Se veritatis non compotes sed inquisitores esse profitentur; nec quid sit Deus inter ipsos constat. Ne diutiùs his commentis immoremur, statuamus difficile esse, an evidentius præ se ferant insaniam vel flagitium, desinire. — Illud verò luctuosius, quod impietas apud Catholicas gentes viâ latissimâ grassetur, societatumque varias secum ruinas trahat; auctoritas autem civilis, jure abdicato, veluti destinato excidio fatoque urgenti, improvida, anceps, exarmata, perterrita incumbat. An verò devenerimus ad hanc etatem de quâ Christus: *Filius hominis veniens, putas, inveniet fidem in terra?* (Luc. XVIII.)

INDEX

COMPENDII HISTORIÆ ECCLESIASTICÆ.

Ad intelligentiam hujus Indicis attendendum est ad valorem litterarum quæ nominibus subjunguntur.

- A. designat Antipapam.
- C. Concilium.
- D. Doctorem sive Scriptorem Ecclesiasticum.
- G. Gentem sive Populum.
- H. Hæreticum seu Novatorem.
- P. Papam.
- R. Regem, Imperatorem aut Principem.
- S. Societatem, sive Ordinem secularem aut regularem, vel ejus fundatorem.

Quæ sequitur nota arithmeticæ designat seculum in quo vixit persona appellata.

A

- Abælardus. H. 12.
- Abdias. D. 1.
- Abelli. D. 17.
- Abgarus. H. 1.
- Acacius. H. 5.
- Acæmetæ. S. 6.
- A Castro. (Alph.) D. 16.
- Acherius. D. 17.
- Accephali. H. 5.
- Adenar. S. 10.
- Adeodatus. P. 7.
- Adiaphorista. H. 16.
- Ado. D. 9.
- Adrianus I. P. 8.
- Adrian. II. P. 9.
- Adrian. III. P. 9.
- Adrian. IV. P. 12.
- Adrian. V. P. 13.
- Adrian. VI. P. 16.
- Ælia urbs. 2.
- Æneas Sylvius. D. 15.
- Aëriani. H. 4.
- Aëtius. 5.
- Agapetus I. P. 6.
- Agapetus II. P. 10.
- Agatho. P. 7.
- Agnoëtæ. H. 5.
- Agrippina. 1.
- Agrippinus. 3.
- Aguirre. D. 17.
- A Kempis. D. 15.
- Alani. G. 5.
- A Lapide. (Cor.) D. 17.
- Alaricus. R. 5.
- Albæ dux. 16.
- Albaniæ. C. 18.

A

- Albertus. Mag. D. 13.
- Aiberlus. S. 12.
- Albertus. R. 15.
- Albigenses. H. 13.
- Alcuinus. D. 8.
- Alexander I. P. 2.
- Alex. II. P. 11.
- Alex. III. P. 12.
- Alex. IV. P. 13.
- Alex. V. P. 15.
- Alex. VI. P. 15.
- Alex. VII. P. 17.
- Alex. VIII. P. 17.
- Alexander Halensis. D. 13.
- Alexander. D. 17.
- Alexander Severus. R. 3.
- Alexander. R. 10.
- Alexius. R. 11. 12.
- Alliacus. D. 15.
- Almainus. D. 16.
- Amaurius. R. 12.
- Amalarius. D. 9.
- Ambrosius. D. 4.
- Amedaeus. A. 15.
- Americus Vesp. 15.
- Aururatus. R. 15.
- Anabaptistæ. H. 16.
- Anachoretæ. S. 4.
- Anacletus. P. 2.
- Anacletus. A. 12.
- Anastasius I. P. 4.
- Anast. II. P. 5.
- Anast. III. P. 10.
- Anast. IV. P. 12.

A

- Anastasius. A. 9.
- Anast. R. 6. 8.
- Anast. Sin. D. 6.
- Anast. Bibl. D. 9.
- Andegavense. C. 5.
- Andreas. D. 7.
- Andronicus. R. 11, 12, 13, 14.
- Anicetus. P. 2.
- Anna. R. 18.
- Anomæi. H. 4.
- Anselmus. D. 11.
- Auterus. P. 3.
- Anthimus. R. 5.
- Antiochenum. C. 3. 4.
- Antiochiæ sedes. 1.
- Antoninus. R. 2.
- Antonius. D. 15.
- Antonius. S. 4.
- Anton. Patav. D. 13.
- Anthropomorphitæ. H. 4.
- Apollinaristæ. H. 4.
- Apollonius Tyanensis. H. 4.
- Apostoli. 1.
- Apostolicum. C. 1.
- Apostolorum constitutions. 1.
- Apostolorum Liturgiæ. 1.
- Apostolorum Symbolum. 1.
- Aquila. H. 2.
- Arausicanum C. 6.
- Arcadius. R. 5.

Archiepiscopi. 5.
Arcudius. D. 17.
Arelatense. C. 4.
Argentré. D. 18.
Argyrus. R. 11.
Ariani. H. 4.
Arias. D. 16.
Ariminense. C. 4.
Armeni. G. 6, 15.
Arminiani. H. 17.
Arnaldistæ. H. 12.
Arnaldus. D. H. 17.

B

Babin. D. 18.
Baianistæ. H. 16.
Baillet. D. 17.
Bajazetes. R. 15.
(Balduinus. R. 12, 13.
Ballerini. D. 18.
(Baltimore Ep. C. 19.
Balsamon. D. 12.
Baltus. D. 18.
Baluzius. D. 17, 18.
Barchocheba. 2.
Barnabas. D. 1.
Barnabitæ. S. 16.
Baronius. D. 16.
Barrière. S. 16.
Barruel. D. 19.
Bartholomæus .Apostolus. 1.
Basilense. C. 15.
Basilidiani. H. 2.
Basilius. D. 4.
Basilius. R. 9, 40.
Basilios Ancyranus. II. 4.
Bassæus. S. 16.
Batavi. G. 16.
Bausset. D. 19.
Bavarus. R. 14.
Baylius. H. 17.
Becanus. D. 17.
Beda. D. 7.
Beguardi. H. 14.
Beguinæ. H. 14.
Belisarius dux. 6.
Bellärminus. D. 17.
Benedictini. S. 17.

C

Cabassutius. D. 17.
Cadaloūs. A. 11.
Cæcilianus. H. 4.
Cærularius. H. 11.
Cæsar de Bus. S. 17.
Cæsarius. D. 6.
Caius. P. 3.
Caius. D. 3.
Cajetanus. D. 16.
Calendarii ref. 16.

Arnobius. D. 4.
Arnulphus. R. 10.
Arviseuet. D. 19.
Ascetæ. S. 4.
Asseline. D. 19.
Asseman. D. 19.
Ataulphus. R. 5.
Athalaricus. R. 6.
Athanasius. D. 4.
(Athanasius. H. 7.
Athenagoras. D. 2.
Attila. R. 5.

B

Benedictus I. P. 6.
Bened. II. P. 7.
Bened. III. P. 9.
Bened. IV. P. 10.
Bened. V. P. 10.
Bened. VI. P. 10.
Bened. VII. P. 10.
Bened. VIII. P. 11.
Bened. IX. P. 11.
Bened. X. A. 14.
Bened. XI. P. 14.
Bened. XII. P. 14.
Bened. XIII. P. 18.
Bened. XIV. P. 18.
Bened. XIII. A. 14, 15.
Benedictus. S. 6.
Bened. Anian. S. 9.
Berault-Bercastel. D. 18.
Berengarius. H. 11.
Bergier. D. 18.
Bernardinus. D. 15.
Bernardus. D. 12.
Berno. 10.
Berthier. D. 18.
Beroldus. S. 12.
Bertramus. D. 9.
Berullius. S. 17.
Bessario. D. 15.
Beza. H. 16.
Biel. D. 15.
Billuart. D. 18.
Bissy. D. 18.
Bituricense. C. 15.
Blesensis. D. 12.
Blosius. D. 16.

C

Caligula. R. 1.
Callixtus I. P. 3.
Callixtus II. P. 12.
Callixt. s III. P. 15.
Calmetus. D. 18.
Calvinistæ. H. 16.
Camaldulensis. S. 11.
Canones Apost. 1.
Canonici. S. 9.
Cantacuzenus. R. 14.

Audiani. H. 4.
Augustiniani. S. 12, 13.
Augustinus. D. 5.
Augustulus. R. 5.
Aurelian. R. 3.
Aurelius. R. 2.
Aureolus. D. 14.
Authenticæ. 6.
Avenionense. G. 18.
Avitus. D. 6.
Avitus. R. 5.
Auxiliis. C. 17.

B

Boëtius. D. 6.
Bogomili. H. 12.
Bollandus. D. 17.
Bona. D. 17.
Bonacina. D. 17.
Bonaventura. D. 13.
Bonifacius I. P. 5.
Bonif. II. P. 6.
Bonif. III. P. 7.
Bonif. IV. P. 7.
Bonif. V. P. 7.
Bonif. VII. A. 10.
Bonif. VIII. P. 13.
Bonif. IX. P. 14.
Bossuet. D. 17.
Boudon. D. 17.
Boulogne. D. 19.
Bourdaloque. D. 17.
Bourdoise. S. 17.
Bricius. D. 17.
Brunoy. D. 18.
Bruno. S. 11.
Brunswicæus. R. 18.
Brydayne. D. 18.
Bucerus. H. 16.
Bulgari. H. 12.
Bullet. D. 18.
Bullingerius. H. 16.
Bullionius. R. 11.
Burchardus. D. 12.
Burgundiones. G. 5.
Burrhus. 1.
Burdinus. A. 12.
Butler. D. 18.

C

Cantor. D. 12.
Canus. D. 16.
Capetus. R. 10.
Capreolus. D. 15.
Captivorum Merc. S. 13.
Capucini. S. 16.
Caracalla. R. 3.
Carafa. S. 16.
Caranza. D. 16.
Carinus. R. 3.

Carisiaca cap. D. 9. Châtel. H. 19. 5. Constantinop. II. 6.
 Carlostadius. H. 16. Childericus. R. 8. 6. Constantinop. III.
 Carmelitæ. S. 12 et 16. Chopin. D. 17. 7.
 Carolini libri. 8. Chorépiscopi. 5. 7. Nicænum. II. 8.
 Carolus Martel. Fr. Chosroës. R. 7. 8. Constantinop. IV. 9.
 R. 8. Christiani.
 Carolus Magnus. R. 8. Christophorus. 10. 9. Lateranense. I. 12.
 Carolus Calvus. R. 9. Chrysologus. D. 5. 10. Lateranense. II. 12.
 Carolus Crassus. R. 9. Chrysostomus. D. 5. 11. Lateranense III.
 Carolus Simplex. R. 9. Cisterciensis. S. 11. 12.
 Carolus IV. R. 14. Claravallensis. S. 11. 12. Lateramense IV.
 Carolus V. R. 14. Claromontanum. C. 11. 13.
 Carolus VI. R. 14. Claudio. R. I. 3. 13. Lugdunense I. 13.
 Carolus VII. R. 15. Claudio. H. 9. 17. 14. Lugdunense II. 13.
 Carolus VIII. R. 15. Clavasius. D. 15. 15. Viennense. 14.
 Carolus IX. R. 16. Clemens I. P. 1. 16. Constatinense 15.
 Carolus X. R. 19. Clem. II. P. 11. 17. Florentinum. 15.
 Carolus IV. Germ. R. 14. Clem. III. P. 12. 18. Lateranense. V. 16.
 Carolus V. R. 16. Clem. IV. P. 13. 19. Tridentinum. 16.
 Carolus VI. R. 18. Clem. V. P. 14. Concina. D. 18.
 Carolus VII. R. 18. Clem. VI. P. 14. Concordatum. 16.
 Carolus II. Hisp. R. Clem. VII. P. 16. Confessionistæ. H. 16.
 Carolus III. R. 18. Clem. VIII. P. 17. Conon. P. 7.
 Carolus IV. R. 18. Clem. IX. P. 17. Conradus. R. 10. 11. 12.
 Carolus I. Angl. R. 17. Clem. X. P. 17. 13.
 Carolus II. 17. Clem. XI. P. 18. Constans. R. 7.
 Carpocratiani. H. 2. Clem. XII. P. 18. Constantiens. C. 15.
 Carrières. D. 18. Clem. XIII. P. 18. Constantinopolitanum
 Carron. D. 19. Clem. XIV. P. 18. I. C. 4.
 Carthaginensia. C. 4. Clem. VII. A. 14. Constantiop. II. C. 6.
 Carthusiani. S. 11. Clemens Alexandri- Constantiop. III. C. 7.
 Carus. R. 3. nus. D. 2. Constantiop. IV. C. 9.
 Cassianus. D. 5. Cletus. P. 1. Constantinus. P. 8.
 Cassiodorus. D. 6. Climacus. D. 6. Constantinus. A. 8.
 Cassito. D. 19. Clodovæus. R. 5. 6. Constantinus. R. 4, 7,
 Castrensis. D. 16. Cluniacensis. S. 10. 8, 10, 11, 15.
 Cataphrygæ. H. 2. Cochlaeus. D. 16. Constantius Chlorus.
 Catechismus Concilii Codex Iegum. 6. R. 3.
 Tr. 15. Cenobitæ. S. 4. Constantius. R. 4.
 Cathari. H. 3. Colchus. D. 16. Constitutionales. H. 18.
 Catharinus. D. 16. Collet. D. 18. Copronymus. R. 8.
 Cedrenus. D. 12. Collyridiani. H. 4. Corbiari. A. 14.
 Ceillier. D. 18. Colonia. D. 18. Cornelius. P. 3.
 Celestini. S. 13. Columbus. 15. Cornelius à Lap. D. 17.
 Celestinus I. P. 5. Comestor. D. 12. Cossart. D. 17.
 Celest. II. P. 12. Comitolus. D. 17. Courtenai. R. 13.
 Celest. III. P. 12. Commendatitii Abb. Covarruvias. D. 16.
 Celest. IV. P. 13. S. 9. Cranmer. H. 17.
 Celest. V. P. 13. Commodus. R. 2. Cromwellius. R. 17.
 Cerdoniani. H. 2. Comnenus. R. 11, 12. Cruciatæ. 13.
 Cerinthiani. H. 1. Concilia œcuménica : Crux sancta. 7.
 Chalcedonense. C. 5. 1. Nicænum. I. 4. Cujacius. D. 16.
 Challoner. D. 18. 2. Constantinop. I. 4. Cyprianus. D. 3.
 Champollion. 19. 3. Ephesinum. 5. Cyrilus Jeros. D. 4.
 Charitatis Fr. S. 16. 4. Chalcedonense. 5. Cyrilus Alex. D. 5.
 Cyrus. H. 7.

D

Damascenus. D. 8. Decius. R. 3. De Ram. D. 19.
 Damasus I. P. 4. Declaratio Cleri Gall. Deschamps. D. 17.
 Damasus II. P. 11. 17. Desiderius. R. 8.
 Damianus. D. 11. Decretales. 1. Desmolets. D. 18.
 De Bonald. D. 19. Delrio. D. 17. Deusdedit. P. 7.
 De Bovet. D. 19. De Mercede. S. 13. De Vence. D. 18.

D

Decius. R. 3. De Ram. D. 19.
 Declaratio Cleri Gall. Deschamps. D. 17.
 17. Desiderius. R. 8.
 Decretales. 1. Desmolets. D. 18.
 Delrio. D. 17. Deusdedit. P. 7.
 De Mercede. S. 13. De Vence. D. 18.

D

Devoti. D. 19.
Diana. D. 17.
Didius Julianus. R. 2.
Didymus. D. 4.
Digesta Justiniani. 6.
Diocletianus. R. 3, 4.
Dionysius. P. 3.
Dionysius. D. 3.
Dionysius Arcopagita. D. 1.
Dionys. Carthus. D. 15.
Dionys. Exiguus. D. 6.
Dioscorus. H. 5.

Dioscorus. A. 6.
Dissimiles. H. 4.
Doctor Subtilis. D. 14.
— Facundus. D. 14.
— Angelicus. D. 13.
— Solidus. D. 13.
— Mellisfluus. D. 12.
Doctrinarii. S. 17.
Dominicani. S. 13.
Dominianus. R. 1.
Domnus I. P. 7.
Domnus II. P. 10.
Donatistæ. H. 4.

Dordracensis Syn. II.
17.
Driedo. D. 16.
Drouin. D. 18.
Ducas. R. 1. 13.
Ducasse. D. 17.
Duguet. D. 18.
Duclot. D. 19.
Duns. D. 14.
Dupin. D. 17.
Durandus. D. 14.
Duvallius. D. 17.
Du Voisin. D. 19.

■

Ebbo. D. 9.
Ebion. H. 1.
Ebredunense. C. 18.
Eckius. D. 16.
Ecthesis Her. P. 7.
Eduardus. R. 16.
Eleutherius. P. 2.
Eliberitanum. C. 4.
Eligius. D. 7.
Elipandus. H. 8.
Elisabeth. R. 16.
Emery. D. 19.
Enratitæ. H. 2.
Enthusiastæ. H. 16.
Epaonense Concil. 8.
Ephesinum. C. 5.
Ephrem. D. 4.

Epiphanius. D. 4.
Episcopalis. H. 17.
Episcopi. 5.
Erasmus. D. 16.
Eremitæ. S. 4.
Erem. S. Aug. S. 13.
Equites S. Joann. S. 14.
Espencæus. D. 16.
Estius. D. 17.
Eucherius. D. 5.
Eudistæ. S. 17.
Eugenius I. P. 7.
Eugenius II. P. 9.
Eugenius III. P. 12.
Eugenius IV. P. 15.
Eulalius. A. 5.
Eunomiani. H. 4.

E

Eusebius. Cæsariens. D. 4.
Eusebius Emissenus. D. 4.
Eusebius Nicomedensis. 4.
Eusebius Vercellensis. D. 4.
Eutychiani. H. 5.
Eutychianus. P. 3.
Evagrius. D. 6.
Evangelici. H. 16.
Evaristus. P. 2.
Evelloinius. D. 17.
Exarchæ. R. 7.
Exarchi. 5.
Eybel. H. 18.

F

Fabianus. P. 3.
Fabre. D. 18.
Fabricy. D. 18.
Facundus. D. 6.
Fagnanus. D. 17.
Farinacius. D. 17.
Faustus. D. 5.
Febronius. H. 18.
Felicissimus. H. 3.
Felix I. P. 3.
Felix III. P. 5.
Felix IV. P. 6.
Felix. A. 15.
Felix. H. 8.
Fenelonius. D. 17.
Ferdinandus. Arrag. R. 15.
Ferdinandus. Germ. R. 16.
Ferdinandus II. R. 17.
Ferdinandus III. R. 17. 15.

Ferdinandus VI. Hisp. R. 18.
Ferdinandus VII. R. 19.
Ferrandus. H. 6.
Fidei propag. S. 19.
Firmitas. S. 11.
Fischerius. 16.
Flagellantes. H. 13.
Flavianus. D. 5.
Flechier. D. 17.
Fleury. D. 18.
Florentinum. C. 15.
Florez. D. 18.
Florus. D. 9.
Fonteberaldi. S. 12.
Formosus. P. 9.
Fortunatus. D. 9.
Fossembrunæus. S. 16.
Franciscani. S. 13.
Franciscus à Paula. S. 16.

Fransciscus Assis. S. 13.
Fransciscus Xaver. D. 16.
Francis. Sales. D. 17.
Franciscus Fr. R. 16.
Franciscus H. R. 16.
Francofordiense. C. 8.
Fra-Paolo Sarpi. H. 16.
Frassenius. D. 17.
Fratricelli. H. 14.
Frayssinous. D. 19.
Fredericus Germ. R. 12.
Fredericus II. R. 13.
Fredericus. R. 15.
Fulbertus. D. 11.
Fulco. R. 13.
Fulgentius. D. 6.
Fuliensis. S. 16.

G

Gaetanus. S. 16.
Gaguinus. D. 15.
Galba. R. 1.
Galerius. R. 3, 4.
Gallienus. R. 3.

Gallus. R. 3.
Gandavensis. D. 13.
Gatianus. 3.
Gaudentius. D. 5.
Gavantus. D. 17.

G

Gelasius I. P. 5.
Gelasius II. P. 12.
Gemblacensia Chr. D. 11.
Genebrardus. D. 16.

Genetus. D. 17.
Gennadius. D. 5.
Gensericus. R. 5.
Gerardus. S. 12.
Gerbais. D. 17.
Gerbet. 19.
Gerdil. D. 18.
Germanus Antiss. D. 5.
Georgel. D. 19.
Georgius. R. 18. 19.
Germanus. D. 8.
Gerson. D. 15.
Ghibellini. S. 13. 14.
Gibert. D. 18.
Gilimer. R. 5.
Giraudieu. D. 18.
Glycerius. R. 5.
Gnostici. H. 1.
Godeau. D. 17.
Godefridus. R. 11.
Gomaristæ. H. 17.

Gonetus. D. 17.
Gordianus. R. 3.
Gothescalcus. H. 9.
Gothi. G. 5. 7.
Gotti. D. 18.
Granatensis. D. 16.
Grancolas. D. 18.
Grandimontensis. S. 11.
Graphius. D. 16.
Gratianus. R. 4.
Gratianus. D. 12.
Gregorius I. Magnus. P. 6.
Greg. II. P. 8.
Greg. III. P. 8.
Greg. IV. P. 9.
Greg. V. P. 10.
Greg. VI. P. 11.
Greg. VII. P. 11.
Greg. VIII. P. 12.
Greg. IX. P. 13.

Gregorius X. P. 13.
Greg. XI. P. 14.
Greg. XII. P. 15.
Greg. XIII. P. 16.
Greg. XIV. P. 16.
Greg. XV. P. 17.
Greg. XVI. P. 19.
Greg. Thaum. D. 2.
Greg. Naz. D. 4.
Greg. Nyss. D. 4.
Greg. Mag. D. 6.
Greg. Turonensis. D. 6.
Greg. Arim. D. 14.
Greg. A. 11.
Gropperus. D. 16.
Guelfi. S. 13. 14.
Guénée. D. 18.
Guillelmus. R. 11. 17. 19.
Guillelmus à S. A. H. 13.
Guitbertus. A. 11.

H

Habertus. D. 17 et 18.
Hadrianus. R. 2.
Halensis. D. 13.
Hallier. D. 17.
Harduinus. D. 17. 18.
Hegesippus. D. 2.
Heliogabalus. R. 3.
Helyot. D. 18.
Helvidius. H. 4.
Henriciani. H. 12.
Henricus Fr. R. 11.
Henricus II. R. 16.
Henricus III. R. 16.
Henricus IV. R. 16.
Henricus auceps. Ger. R. 10.
Henricus III. R. 11.
Henricus IV. R. 11.
Henricus V. R. 12.
Henricus VI. R. 12.
Henricus VIII. Angl. R. 16.
Henricus. H. 12.

I

Iconoclastæ. H. 8.
Idacius. 4.
Idiota. D. 14.
Ignatius. D. 2.
Ignatius. S. 16.
Ildephonsus. D. 7.
Imagines SS. 8.
Implorantes. H. 12.
Indifferentes. H. 16.
Innocentius I. P. 5.
Innoc. II. P. 12.
Innoc. III. P. 12. 13.

Henriquez. D. 17.
Heraclius. R. 7.
Hericourt. D. 18.
Hermannus. H. 16.
Hermas. D. 1.
Hermogenes. H. 3.
Heruli. G. 5.
Hieronymus. D. 5.
Hieron. Prag. H. 15.
Hilario. S. 4.
Hilarius Pict. D. 4.
Hilarius. P. 5.
Hilarius. D. 5.
Hilarius Arel. D. 5.
Hildericus. R. 5.
Hilduinus. D. 9.
Hincmarus. D. 9.
Hippolytus. D. 3.
Hodinus. D. 17.
Holdenus. D. 17.
Honoratus. D. 5.
Honorius I. P. 7.
Honorius II. P. 12.

I

Innocontius IV. P. 13.
Innoc. V. P. 13.
Innoc. VI. P. 14.
Innoc. VII. P. 15.
Innoc. VIII. P. 15.
Innoc. IX. P. 16.
Innoc. X. P. 17.
Innoc. XI. P. 17.
Innoc. XII. P. 17.
Innoc. XIII. P. 18.
Institutiones Justiniani. R. 6.

II

Honorius III. P. 13.
Honorius IV. P. 13.
Honorius. R. 5.
Honorius. D. 12.
Hormisdas. P. 6.
Hosius. D. 16.
Hospitalarii. S. 12.
Houdry. D. 18.
Houbigant. D. 18.
Huetius. D. 17.
Hugo Capetus. R. 10.
Hugo. S. 11.
Hugo à S. Vict. D. 12.
Hugo à S. Charo. D. 13.
Hungariæ Ep. C. 19.
Huniades. R. 15.
Hunnericus. R. 5.
Hunni. G. 5.
Hussitæ. H. 15.
Hyginus. P. 2.

I

Insabbathati. H. 12.
Investiturae. 12.
Irenæus. D. 2.
Irenes. R. 8.
Isabella. R. 15.
Isaac Angelus. R. 12.
Isidorus Mercator. 1.
Isidorus Pelus. D. 5.
Isidorus Hisp. D. 7.
Ismael. R. 15.
Itachius. 4.

J.

Jacobitæ. H. 6. 15.
 Jacobus. R. 17.
 Jacques. D. 19.
 Janseniani. H. 17, 18.
 Jansenius Gand. D. 17.
 Jarry. D. 19.
 Jauffret. D. 19.
 Jejunator. H. 6.
 Jerusalem Reges. R. 12.
 Jesuitæ. S. 16, 18, 19.
 Joachimus. H. 12.
 Joannes I. P. 6.
 Joan. II. P. 6.
 Joan. III. P. 6.
 Joan. IV. P. 7.
 Joan. V. P. 7.
 Joan. VI. P. 8.
 Joan. VII. P. 8.
 Joan. VIII. P. 9.
 Joan. IX. P. 9.
 Joan. X. P. 10.
 Joan. XI. P. 10.
 Joan. XII. P. 10.

K

Kennicott. D. 18.
 Knaphæus. H. 5.
 Labbe. D. 17.
 La Chéardie. D. 18.
 La Hogue. D. 19.
 La Luzerne. D. 19.
 La Mennais. 19.
 La Palme. 19.
 Lactantius. D. 4.
 Ladvocat. D. 18.
 Lamy. D. 18.
 Lando. P. 10.
 Lanfrancus. D. 11.
 Languet. D. 18.
 Lascaris. R. 13.
 Lateranense. I. C. 12.
 Lateran. II. C. 12.
 Lateran. III. C. 12.
 Lateran. IV. C. 13.
 Lateran. V. C. 16.
 Latomus. D. 16.
 Launoius. D. 17.
 Laura Cœnob. 4.
 Laurentius. A. 5.
 Laymanus. D. 17.
 Laynez. D. 16.
 Lazaristæ. S. 17. 19.
 Le Brun. D. 18.
 Le Courrayer. 16.
 Legio Fulminans.
 Legrand. D. 18.
 Legris-Duval. D. 19.
 Leo I. P. 5.

Joannes XIII. P. 10.
 Joan. XIV. P. 10.
 Joan. XV. P. 10.
 Joan. XVI. A. 10.
 Joan. XVII. P. 11.
 Joan. XVIII. P. 11.
 Joan. XIX. P. 11.
 Joan. XX. P. 13.
 Joan. XXI. P. 13.
 Joan. XXII. P. 14.
 Joan. XXIII. P. 15.
 Joan. à Cruce. S. 16.
 Joan. de Brienna. R. 12.
 Joan. de Deo. S. 16.
 Joan. de Parisiis. D. 14.
 Joan. de Poliaco. H. 13.
 Joan. Climacus. D. 6.
 Joan. Damasc. D. 8.
 Joan. Tzimisces. R. 10.
 Jonas. D. 9.

J

Josephus. D. 1.
 Josephus R. 18.
 Jovianus. R. 4.
 Joviniani. H. 4.
 Jubilæus. 15.
 Juénin. D. 17.
 Julianus. R. 4.
 Julianus. 5.
 Julianus Pomerius. D. 6.
 Julius I. P. 4.
 Julius II. P. 16.
 Julius III. P. 16.
 Julius Africanus. D. 3.
 Julius Maximinus. R. 3.
 Julius Nepos. R. 5.
 Juriæus. H. 17.
 Jus Canonicum. D. 12.
 Justinianus. R. 6.
 Justinianus. R. 7.
 Justinus D. 1.
 Justinus. R. 6.

L

Lotharius. R. 9, 12.
 Lucentius. 5.
 Lucianus. D. 4.
 Lucidus. 5.
 Luciferiani. H. 4.
 Lucius I. P. 3.
 Lucius II. P. 12.
 Lucius III. P. 12.
 Lucius Verus. R. 2.
 Ludovicus Fr. R. 9.
 Ludov. II. R. 9.
 Ludov. V. R. 11.
 Ludov. VI. R. 12.
 Ludov. VII. R. 12.
 Ludov. VIII. R. 13.
 Ludov. IX. R. 13.
 Ludov. X. R. 14.
 Ludov. XI. R. 15.
 Ludov. XII. R. 16.
 Ludov. XIII. R. 17.
 Ludov. XIV. R. 17.
 Ludov. XV. R. 18.
 Ludov. XVI. R. 18.
 Ludov. XVIII. R. 19.
 Lugdunense I. C. 13.
 Lugdunense II. C. 13.
 Lugdunensis Ecclesia. 2.
 Lugdunenses. H. 12.
 Lugo. D. 17.
 Lullus. D. 14.
 Lupus. D. 5.
 Lusignan. R. 12.
 Lutherani. H. 16.
 Lyranus. D. 14.

M

Mabillon. D. 17.
 Macarius. H. 7.
 MacCarthy. D. 19.
 Macedoniani. H. 4.
 Macquer. D. 18.
 Maginulphus. A. 11.
 Magnentius. 4.
 Mahumetani. H. 7.
 Mahunetes II. R. 15.
 Mahum. III. R. 17.
 Mahum. IV. R. 17.
 Mahum. V. R. 18.
 Mai. D. 19.
 Maiolus. 10.
 Maistre. D. 19.
 Major. D. 16.
 Majorinus. 4.
 Majorianus. R. 5.
 Maldonatus. D. 16.
 Malebranche. D. 18.
 Manes. H. 3.
 Manichæi. H. 3, 11.
 Mansi. D. 18.
 Manuel. R. 12. 14.
 Marca. D. 17.
 Marchetti. D. 19.
 Marcellinus. P. 3.
 Marcellus I. P. 4.
 Marcellus II. P. 16.
 Marcianus. R. 5.
 Marcionitæ. H. 2.
 Marcus. P. 4.
 Marcus Aurel. R. 2.
 Marcus Ephes. H. 15.
 Maria. R. 16.
 Maria Stuarda. R. 16.
 Marsollier. D. 18.

N

Narses, dux. 6.
 Navarrus. D. 16.
 Nero. R. 1.
 Nerva. R. 1.
 Nestoriani. H. 5.
 Nicænum I. C. 4.
 Nicænum II. C. 8.
 Nicæphorus. R. 9, 10. 11.
 Nicolaitæ. H. 1.

O

Ochin. H. 16.
 Octavianus. A. 12.
 Odilo. S. 10.
 Odo. S. 10.
 Odo. D. 12.
 Odoacer. R. 5.
 Oecolampadius. H. 16.
 Oecumenius. D. 11.
 Okam. D. 14.

M

Martellus. R. 18.
 Martialis. 3.
 Martinus. S. 4.
 Martinus I. P. 7.
 Mart. II. P. 9.
 Mart. III. P. 10.
 Mart. IV. P. 13.
 Mart. V. P. 15.
 Martyrologium. 9.
 Masclef. D. 18.
 Massilienses. H. 5.
 Massillon. D. 18.
 Matha. S. 13.
 Mathurini. S. 13.
 Mauduit. D. 18.
 Mauritius. R. 6.
 Mauritius à Soll. D. 12.
 Maury. D. 19.
 Mayron. D. 14.
 Maxentius. R. 4.
 Maxentius. D. 6.
 Maximianus. R. 3, 4.
 Maximilianus. R. 15. 16.
 Maximinus. R. 3.
 Maximinus Cæs. R. 4.
 Maximus. D. 5.
 Maximus. D. 7.
 Maximus. R. 5.
 Mayron. D. 14.
 Mediavilla. D. 3.
 Melanchthon. H. 16.
 Melchiades. P. 4.
 Meletiani. H. 4.
 Melitenses Ep. S. 12. 14.
 Melito. D. 2.
 Menandriani. H. 2.

N

Nicolaitæ. S. 17.
 Nicolaus I. P. 9.
 Nicol. II. P. 11.
 Nicol. III. P. 13.
 Nicol. IV. P. 15.
 Nicol. V. P. 15.
 Nicolas V. A. 14.
 Nicolas Tudeschi. D. 15.
 Nicolius. D. 17.

O

Olavidez. D. 19.
 Olerius. S. 17.
 Olybrius. R. 5.
 Onuphrius. D. 16.
 Optatus. D. 5.
 Oratoriani. S. 17. 16.
 Origenes. D. 3.
 Origenistæ. H. 6.
 Orsi. D. 18.

M

Mennas. 6.
 Menochius. D. 17.
 Merault. D. 19.
 Merlinus. D. 16.
 Merre (lc). D. 18.
 Metaphrastes. D. 15.
 Metropolitan. 5.
 Michael. R. 9, 11, 13.
 Middleton. D. 13.
 Millenarii. H. 2.
 Millius. D. 18.
 Milner. D. 19.
 Minimi. S. 15.
 Minutius Felix. D. 3.
 Missionis Cœngr. S. 17. 19.
 Moggus. H. 5.
 Molina. D. 16.
 Molinæus. H. 17.
 Molinos. H. 17.
 Momilus. R. 5.
 Monachi. S. 4.
 Monothelitæ. H. 7.
 Montfaucon. D. 18.
 Montanistæ. H. 2.
 Montesonius. H. 14.
 Montfaucon. D. 18.
 Montfortius. R. 13.
 Mopsuestenus. H. 5.
 Morimundum. S. 11.
 Morinus. D. 17.
 Moschus. D. 7.
 Muratori. D. 18.
 Mureti. S. 11.
 Musculus. H. 16.
 Mussart. S. 16.
 Muzzarelli. D. 19.

N

Nilus. S. 5.
 Notasco. S. 13.
 Norbertus. S. 12.
 Noris. D. 17.
 Normanni. G. 9.
 Novatiani. H. 3.
 Novatianus. A. 3.
 Novatiani. H. 3.
 Novatus. 3.
 Novellæ const. 6.

O

Osiander. H. 16.
 Osius. D. 4.
 Osma. H. 15.
 Osmannus. R. 17.
 Ostromogothi. G. 5.
 Otho. R. 10. 13.
 Otho. D. 12.
 Othomanus. R. 14.

P

Pachomius. S. 4.
 Pacianus. D. 4.
 Palæologus. R. 13, 14, 15.
 Pallavicini. D. 16.
 Paludanus. D. 14.
 Pamphilus. 4.
 Pandectæ Justinian. 6.
 Panormitanus. D. 15.
 Papias. H. 2.
 Papin. D. 17.
 Parapinatius. R. 11.
 Pascal. D. 17.
 Paschalis I. P. 9.
 Paschalis II. P.
 Paschalis. A. 7.
 Paschasinus. 5.
 Paschasitæ. H. 2.
 Paschasius Radbertus. D. 9.
 Passionistæ. S. 18.
 Patripatiani. H. 3.
 Patriarchæ. 5.
 Patricius. S. 5.
 Paulianistæ. H. 3.
 Paulicianistæ. H. 12.
 Paulinus. D. 5.
 Paulus I. P. 8.
 Paulus II. P. 15.
 Paulus III. P. 16.
 Paulus IV. P. 16.
 Paulus V. P. 17.
 Paulus à Cruce. S. 18.
 Paulus Ægyptius. 3.
 Paulus Samos. H. 3.
 Pelagiani. H. 5.
 Pelagius I. P. 6.
 Pelagius II. P. 6.
 Pepugiani. H. 2.
 Pereyra. H. 18.
 Perronius. D. 17.
 Pertinax. R. 2.
 Petavius. D. 17.
 Petrobrusiani. H. 12.
 Petrus. P. 1.
 Petrus de Tarent. D. 13.

Q

Quartodecimani. H. 2.
 Quesnelliani. H. 18.
 Quien. (le) D. 18.
 Quictistæ. H. 17.

R

Rabanus. D. 9.
 Radbertus. D. 9.
 Raucé. S. 17.
 Ratramuns. D. 9.
 Raymundus. D. 13.
 Raymundus Jordan-Riccis. H. 18.
 nis. D. 14.

P

Petrus de Valle Cernai. Pius III. P. 16.
 D. 13.
 Petrus Martyr. H. 16. Pius IV. P. 16.
 Petrus Cantor. D. 12. Pius V. P. 16.
 Petrus Alexandrinus. Pius VI. P. 18.
 4.
 Petrus Damiani. D. 11. Pius VII. P. 19.
 Petrus Eremita. 11. Pius VIII. P. 19.
 Petrus Brusius. H. 12. Plinius secundus. 2.
 Petrus de Natal. D. 15. Plowden. D. 19.
 Petrus de Luna. A. 14. Politi. D. 16.
 15.
 Polus. D. 16. 17.
 Petrus Oxom. H. 15. Polycarpus. D. 2.
 Petrus Leon. A. 12. Polycrates. H. 2.
 Petrus Venerab. D. 12. Pomeranus. H. 16.
 Pezron. D. 17.
 Phanatici. H. 16.
 Philastrius. D. 4.
 Philippicus. R. 8.
 Philippus. R. 3.
 Philippus Fr. R. 11.
 Philippus II. R. 12.
 Philippus III. R. 13.
 Philippus IV. R. 13.
 Philippus V. R. 14.
 Philippus VI. R. 14.
 Philippus II. Hisp. R. 16.
 Philo. D. 1.
 Phocas. R. 7.
 Phœbadius. D. 4.
 Photiniani. H. 4.
 Pholius. H. 9.
 Piconio. (à) D. 18.
 Picot. D. 19.
 Picpus. S. 16.
 Picus. D. 15.
 Pipinus. R. 8.
 Pisanum. C. 15, 16.
 Pissiacensis. C. 16.
 Pius I. P. 2.
 Pius II. P. 15.

R

Raynaud. D. 17.
 Rebaptizantes. H. 3.
 Rebuffus. D. 16.
 Recollecti. S. 16.
 Redemptoris. S. 18.
 Regnier. D. 18.
 Remigius. D. 5.
 Remigius. D. 9.
 Remonstrantes. H. 17.
 Renaudot. D. 18.
 Ribaldi. H. 12.

P

Richardus à S. Vict. D. 12.
 Richeristæ. H. 17.
 Rikel. D. 15.
 Robertus. A. 14.
 Robertus de Sorb. D. 13.
 Robertus. R. 10.
 Robertus. S. 11.
 Robertus de Arbri-cello. S. 12.
 Rodolphus. R. 13, 16, 17.

Rodriguez. D. 17.	Romualdus. S. 11.	Rufinus. D. 4.
Rollo. R. 9.	Rondet. 18.	Ruinart. D. 18.
Romanum. C. 7. 11. 18.	Rosarium viv. S. 19.	Rupertus. D. 12.
Romanus. P. 9.	Rothadius. D. 9.	Rusbrochius. D. 14.
Romanus. R. 10. 11.	Rozaven. D. 19.	
S		
Sa. D. 16.	Senonense Conc. 17.	Smirnensis Ecclesia. 2.
Sabelliani. H. 3.	Septimus Severus. R. 2.	Soanen. 18.
Sabinianus. P. 7.	Sergius I. P. 7.	Sobieski. R. 17.
Sacramentali. H. 17.	Sergius II. P. 9.	Sociniani. H. 16.
16.	Sergius III. P. 10.	Socrates. D. 5.
Sacy. D. 17.	Sergius IV. P. 11.	Solimanus. R. 16.
Scholæ D. Chr. S. 19.	Sergius. H. 7. 9.	Solitarii. S. 4.
Saint-Simon. H. 19.	Serrarius. D. 16.	Sophronius. D. 7.
Sainte-Beuve. D. 17.	Servetus. H. 16.	Sorbonius. D. 13.
Saladinus. R. 12.	Severiani. H. 2.	Sorores à S. Gar. S. 19.
Salianus. D. 17.	Severinus. P. 7.	Soter. P. 2.
Salmeron. D. 16.	Severus. R. 4. 5.	Soto. D. 16.
Salvianus. D. 5.	Sevoy. D. 18.	Sotomajor. D. 16.
Sammarthani. D. 17.	Sidonius. D. 5.	Sozomenus. D. 5.
San-Cyranus. H. 17.	Sigismundus. R. 15.	Spondanus. B. 16.
Sansulpitiani. S. 17. 19.	Silverius. P. 6.	Stephanus I. P. 3.
Sapor. R. 3. 4.	Silvester I. P. 4.	Steph. II. P. 8.
Saraceni. G. 5. H. 7.	Silvester II. P. 10.	Steph. III. P. 8.
Sardicense. C. 4.	Silvester III. A. 11.	Steph. IV. P. 8.
Saturniani. H. 2.	Simeon Stylites. S. 5.	Steph. V. P. 9.
Satruinus. 3.	Simon. D. 17. 18.	Steph. VI. P. 9.
Sayrus. D. 16.	Simon Magus. 1.	Steph. VII. P. 9.
Scanderbergus. R. 15.	Simon de Montf. 13.	Steph. VIII. P. 10.
Schleßmacher. D. 18.	Simoniani. H. 1.	Steph. IX. P. 10.
Schisma Gr. 11.	Simplicius. P. 5.	Steph. X. P. 11.
Schisma Occid. 14.	Siricius. P. 4.	Storkius. H. 16.
Scotus Erigena. H. 9.	Sirmiense. C. 4.	Stilicon. 5.
Scotus. D. 14.	Sirmundus. D. 17.	Stremonius. 3.
Scylhæ. H. 6.	Sisinnius. P. 8.	Suarez. D. 17.
Secundiani. H. 2.	Sixtus I. P. 2.	Suevi. G. 5.
Seleuciense. C. 4.	Sixtus II. P. 3.	Sulpitius Sev. D. 5.
Selimus. R. 16.	Sixtus III. P. 5.	Surius. D. 16.
Semelier. D. 18.	Sixtus IV. P. 15.	Sylvius. D. 17.
Semi-Ariani. H. 4.	Sixtus V. P. 16.	Symmachus. P. 5.
Semi-Pelagiani. H. 5.	Sixtus Senensis. D. 16.	Symmachus. H. 2.
T		
Tabaraud. 19.	Theodoricus. A. 11.	Thomas Aquinas. D.
Tabiena. D. 16.	Theodorus. I. P. 6.	13.
Tacitus. R. 3.	Theodorus II. P. 9.	Thomas à Villan. S. 13.
Tamburini. H. 18.	Theodorus Mopsuest.	Thomas Morus. 16.
Tamerlanes. R. 15.	H. 5.	Thomassinus. D. 17.
Tannerus. D. 17.	Theodorus Pharanit.	Thorel. D. 19.
Tapperus. D. 16.	H. 7.	Tiberius. R. 1. 6.
Tatianus. D. 2.	Theodosius I. R. 4.	Tillemontius. D. 17.
Taulerus. D. 14.	Theodosius II. R. 5.	Tirinus. D. 17.
Templarii. S. 12. 14.	Theodosius III. R. 8.	Titus. R. 1.
Terrisse. D. 18.	Theodotiani. H. 2.	Toletanum. C. 5.
Tertullianus. D. 2.	Theodotus. H. 2.	Toletus. D. 16.
Testa. D. 19.	Theodulphus. D. 9.	Tostatus. D. 15.
Thaboritæ. H. 15.	Theopaschitæ. H. 5.	Totila. R. 5. 6.
Theatini. S. 16.	Theophilus. R. 9.	Tournely. D. 18.
Telesphorus. P. 2.	Theophylactus. D. 12.	Trajanus. R. 2.
Theodora. R. 9. 11.	Theophylactus. A. 8.	Trapenses. S. 17.
Theodorectus. D. 5.	Therapeutæ. S. 1.	Trasimundus rex. 6.
Theodoricus. R. 5.	Theresia. S. 16.	Trinitarii. S. 13.

Tridentinum. C. 16.	Trosleianum. C. 10.	Turniemiñius. D. 18.
Tritheiæ. H. 6.	Trullanum. C. 7.	Turonense. C. 5.
Trithemius. D. 16.	Turcæ. G. 15. 16.	Turrecremata. D. 15.
Tronson. D. 17.	Turlupini. H. 14.	Typographia. 15.

U

Ugolinus. **D.** 17.
Ultrajectenses. **H.** 18.
Urbanus I. **P.** 3.
Urbanus II. **P.** 11.
Urbanus III. **P.** 12.

U

Urbanus IV. **P.** 13.
Urb. **V.** **P.** 14.
Urb. **VI.** **P.** 14.
Urb. **VII.** **P.** 16.

U

Urbanus VIII. **P.** 17.
Urchan. **R.** 15.
Ursinus. **A.** 4.
Usuardus. **D.** 9.

V

Valdenses. **H.** 12.
Valdensis. **D.** 15.
Valens. **R.** 5.
Valentia. **D.** 17.
Valentiniani. **H.** 2.
Valentinianus I. **R.** 4.
Valentinianus II. **R.** 4.
Valentinianus III. **R.** 5.
Valentinus. **P.** 9.
Valerjanus. **R.** 3.
Valesius. **S.** 13.
Van de Velde. **D.** 19.
Van-Espen. **D.** 18.
Varlet. **H.** 18.

V

Vasquez. **D.** 16.
Venantius. **D.** 7.
Vega. **D.** 16.
Veron. **D.** 17.
Vespasianus. **R.** 1.
Vicentius. **D.** 4.
Victor I. **P.** 2.
Victor II. **P.** 11.
Victor III. **P.** 11.
Victor. **A.** 12.
Victoria. **D.** 16.
Viennensis ecclesia. 2.
Viennense. **C.** 14.
Vigilantiani. **H.** 5.

V

Vigilius. **P.** 6.
Vigilius. **D.** 6.
Villaret dux. **S.** 14.
Vincent. Bellov. **D.** 13.
Vincentius Lirin. **D.** 5.
Vincentius à Paulo. **S.** 17.
Vinceslaus. **R.** 14.
Visigothi. **G.** 5.
Vitalianus. **P.** 7.
Vitellius. **R.** 1.
Vitiges. **R.** 5. 6.
Vitus. **D.** 4.
Vuitasse. **D.** 18.

W

Walemburg. **D.** 17.
Walton. **D.** 17.
Wiclefitæ. **H.** 14. 15.
Wolseus. 16.

X

Ximenius. **D.** 16.

Y

Ysambertus. **D.** 17.
Yvo. **D.** 12.

Z

Zaccaria. **D.** 18.
Zacharias. **P.** 8.
Zacharias. **S.** 16.
Zamoscii. **C.** 18.
Zanzolus. **H.** 6.
Zeno. **R.** 5.
Zenobia. **R.** 3.
Zephyrinus. **P.** 3.

Z

Zinzinus. **A.** 9.
Zisca. **H.** 15.
Zoë. **R.** 10. 11.
Zola. **H.** 18.
Zonaras. **D.** 13.
Zosimus. **P.** 5.
Zuingiani. **H.** 16.

BREVIS

NOTITIA LIBRORUM
JURIS UTRIUSQUE.

DE JURE CANONICO.

Jus Canonicum, sic dictum quòd constet Canonibus, seu regulis Ecclesiæ, est collectio Canonum seu Decretorum Ecclesiasticorum, auctoritate Ecclesiæ facta vel approbata.

Hodiernum (de quo solo nunc) tribus Voluminibus et sex Collectionibus continetur.

I. Volumen primum vocatur *Decretum Gratiani*. Cum enim multi sacros Canones collegissent, ut Dionysius Exiguus, Isidorus Hispalensis, Cresconius Africanus Episcopus, Isidorus Mercator, Regino Prumiensis Abbas, Burchardus Vormatiensis, Yvo Carnotensis; horum vestigiis insistens Gratianus Italus Benedictinus, per 24 annos aut circiter desudavit in colligendis variis, tum Conciliorum sive generalium sive particularium Canonibus, tum summorum Pontificum Decretis, tum SS. Patrum dictis seu sententiis; quæ omnia in unum redacta inscripsit: *Concordia discordantium Canonum*, eo quòd Canones in speciem discordes conciliaret, ac publica fecit anno 1151, aut circiter.

DECRETUM tribus constat Partibus. Prima agit de Personis ecclesiasticis, ac complectitur *et Distinctiones*, quarum singulæ multis ordinariè constant Capitibus seu Canonibus.

Secunda tractat de Actionibus seu Judiciis Ecclesiasticis, et continet **xxxvi** *Causas*, quæ distribuuntur in varias Quæstiones multis item Capitibus conflatas. Quæstio autem tertia *Causæ* trigesimæ-tertiae continet Tractatum de Pœnitentia, in **vii** *Distinctiones* divisum.

Tertia, cui titulus est, *De Consecratione*, agit de rebus sacris, et in quinque *Distinctiones* distribuitur.

Hoc opus ab Eugenio III fuisse approbatum asserunt nonnulli, sed verisimilius videtur privatæ tantum auctoritate fuisse editum, nec proinde plus habere auctoritatis quæm habent fontes ex quibus desumpti sunt Canones. Quia verò menda quædam irrepserant in *Decretum*; tribuebatur v. g. uni auctori quod alteri convenit, laudabantur Concilia nullibi celebrata, etc. ab iis mendis

magna ex parte purgatum est jussu et curâ summorum Pontificum Pii IV et V, et Gregorii XIII, ac tandem ab Augustino Tarragonensi Archiepiscopo, in opere edito *de Emendatione Gratiani*.

Sic autem citari solent **Canones** seu **Capita** primæ **Partis** : Cap. *Quorumdam*. Distinct. 23 : vel, Distinct. 23, Cap. *Quorumdam* : id est, **Capite** quod incipit ab isto vocabulo, *Quorumdam*, quodque reperitur in Distinctione 23.

Canones secundæ **Partis** citantur, v. g. Causa 16, Cap. *Episcopo*; Quæst. 6. Tractatus verò de Pœnitentia, Distinct. 3, Cap. *Irrisor est* : id est, in Tractatu de Pœnitentia (quem in Causæ 33 Quæstione 3 esse diximus) Distinctione 3, **Capite** quod incipit ab his verbis, *Irrisor est*.

Canones verò tertiae **Partis** : De Consecratione, Dist. 5, Cap. *Manus*.

Aliquando invertitur ordo, et primò citatur **Canon**, deinde **Causa** vel **Distinctio**; sic : Can. *Manus*, de Consecrat. Distinct. 5.

Aliquando ex prima et tertia **Parte Decreti** laudantur **Canones**, citando priora cujusque **Canonis** verba, adjecto simul numero 1, 2, etc. v. g. Can. *Multis*, 5. Distinct. 44.

Quod si multi **Canones** in eadem Distinctione vel Quæstione ab eodem vocabulo incipiunt, additur numerus, quo possit citatus designari; v. g. *Quando* 2. Distinct. 44 : id est, secundo Capite ex iis quæ incipiunt à voce, *Quando*, in Distinctione 44. Idem observatur in aliis libris **Juris Canonici**.

Ad calcem **Decreti** reperiuntur in aliquibus editionibus **Canones Pœnitentiales**, et ii qui sub **Apostolorum** nomine vulgantur.

II. Volumen secundum continet quinque libros **Decretalium**, quæ dicuntur **Gregorii IX**, quia ejus jussu S. Raymondus de Pegnaforti **Canones** in postremis Conciliis generalibus editos, ac **Decreta** summorum Pontificum, præcipuè verò **Alexandri III**, **Innocentii III**, et **Honorii III**, in unum volumen collegit, et edidit quinque libros **Decretalium** variis Titulis inscriptos, qui multa continent Capita. In primo agitur de Personis Ecclesiasticis; in secundo, de Judiciis; in tertio, de Clericis et rebus sacris; in quarto, de Personis Laicis, seu de iis quæ ad Sponsalia et Matrimonium pertinent; in quinto, de criminibus et eorum pœnis.

Nota eumdem ordinem servari in *Sexto*, *Clementinis*, et *Extranagantibus* communibus.

Collectionem hanc, editam anno circiter 1230, auctoritate Apostolicâ confirmavit **Gregorius IX**.

Allegantur hoc modo : Extra de Simonia, cap. *Matthæus* :

id est, extra Decretum Gratiani, nempe in Decretalibus Greg. IX, Titulo de Simonia, Cap. *Matthæus*.

Aliquando citantur, non per verba, sed per numeros, v. g. Cap. 1, de Præbendis.

In unoquoque Titulo, Capitula omnia quibus non praesigitur nomen Pontificis, tribui debent Pontifici qui fuit ultimò designatus.

III. Volumen tertium tribus constat Partibus, quarum prima dicitur *Sextus*, secunda *Clementinæ*, tertia *Extravagantes*.

1. **SEXTUS** sic nuncupatus, quia quinque Libris Decretalium Gregorii IX additus est, summorum Pontificum, qui Gregorium IX inter et Bonifacium VIII sederunt, Epistolas Decretales et ipsius Bonifacii Constitutiones complectitur. A Bonifacio VIII promulgatus est, anno circiter 1298, sed ab Ecclesia Gallicana tunc minimè receptus; in multis tamen apud nos usu viget, et quotidie in scholis ac in foro saltem Ecclesiastico allegatur.

Citantur Canones Sexti eodem modo quo Decretales Gregorii IX, additâ solùm hac voce, in Sexto, v. g. Cap. *Si gratiōsē*, de *Rescriptis*, in 6.

In fine Sexti apponuntur *Regulae Juris*.

2. **CLEMENTINÆ** sunt Constitutiones Clementis V, in Concilio Viennensi editæ, et à Joanne XXII ejus successore promulgatae, circa annum 1316.

Sic allegantur: Clementina *Quamvis*, de foro competenti; vel Clementina unica, de foro compet. vel etiam addito numero, v. g. Cap. *Nolentes*, 2, in Clementinis, de Hæreticis.

3. **EXTRAVAGANTES**, sic dictæ, quòd vagarentur extra Corpus Juris Canonici. Aliæ autem sunt particulares, aliae *Communes*.

Particulares, quæ dicuntur Joannis XXII, sunt hujus summi Pontificis Constitutiones in XIV titulos distributæ.

Sic citantur: Cap. *Ecclesiæ. Extra.* (vel *Extravag.*) Joan. XXII: vel etiam, Cap. *Ad onus* 1, de *Electione et Electi potestate*, in *Extravagantibus* Joan. XXII.

Communes, sic appellatae, quòd sint Constitutiones plurimorum summorum Pontificum, qui paulò ante vel post Joannem XXII vixerent, imò et ipsius Joannis XXII, à privatis quibusdam collectæ sunt, nec ullius summi Pontificis auctoritate promulgatae. Videntur tamen usus ut plurimū receptæ.

Dividuntur in quinque libros, quibus tamen deest quartus, de *Sponsalibus*. Eodem modo allegantur quo particulares, sed additur, in *Extravagant. Communib.*

Cum absolutè citantur *Extravagantes*, semper intelliguntur *Communes*.

Exstat etiam in quibusdam Juris editionibus septimus Decretalium liber, conllatus ex variis summorum Pon-

tificum Constitutionibus, sed privatâ tantum auctoritate editus est, et rarò allegatur.

Est et *Bullarium magnum*, quod multis constat voluminibus, ubi colliguntur recentiorum summorum Pontificum Bullæ, *Brevia*, aliaque multa.

Notandum est *Bullas* simpliciter, esse ordinationes summorum Pontificum in rebus gravioribus: describuntur in membranis, sigilla habent plumbea, quæ præse ferunt SS. Petri et Pauli effigiem. Bullæ dogmaticæ sunt ejusmodi decreta circa res fidei aut morum definiendas, ad universalem Ecclesiam directa. *Breve Apostolicum* est contracta et brevis scriptura, quæ in negotiis minoris momenti conceditur, muniturque sigillo in cera, sub *Annulo Piscatoris*, et *Secretarii* subscriptione. *Signaturæ Apostolicæ* sunt dispositiones, quæ ab Apostolica Sede proficiscuntur; in papyro conscribuntur, nec sigillo muniuntur, et ut plurimum, his exprimuntur verbis, *fiat ut petitur*. Versantur circa concessionem Beneficii, per supplicationem petiti, circa absolutiōnem, dispensationem, aut rehabilitationem.

Pragmatica Sanctio est collectio plurium Constitutionum, quas ex *Concilio Basileensi*, variis tamen cum modificationibus, Gallicani Præsules et Regni proceres, Bituricis anno 1438 congregati, desumpserunt, et auctoritate suâ firmavit ac promulgavit *Carolus VII*. Sed postea *Pragmatica Sanctio* abrogata fuit per *Concordatum in Concilio V Lateranensi* editum.

Concordatum est conventio illa, quæ *Leonom X* summum Pontificem inter et *Franciscum I* Regem Christianissimum, *Bononiæ* inita est anno 1515, et postea quoad omnes quibus constat titulos utrinque approbata. Ibi temperantur Pragmaticæ articuli Curiæ Romanæ odiosi, et quædam jura *Regi Galliæ* sunt vel acquisita vel confirmata; alia autem summo Pontifici, ut jam dictum est.

Sunt et alia duo *Concordata*, seu *Pactio*nes de rebus Ecclesiasticis in *Gallia* annis 1802 et 1817 habitæ, quarum ibi mentionem facere et convenit et sufficit.

DE JURE CIVILI.

JUS CIVILE Romanum continetur in collectione Legum Romanorum edita à *Justiniano Imperatore*, qui suas antiquis addidit et quatuor in Partes distribuit.

In prima Parte sunt *Institutiones Justiniani*, quæ quatuor libris editæ sunt, quasi rudimenta et elementa tironibus *Juris Civilis*.

Citantur per paragraphum, hoc modo: §. 2. *Institut. de Jure naturali gentium et civili*: id est, in libris *Instituto-*

rum, titulo de Jure naturali, etc. nam quando citatur §, non citatā lege, materia de qua sit sermo reperitur in Institutis.

In secunda Parte sunt *Digesta*, seu *Pandectæ*, ubi immensa penè legum volumina digesta sunt, et continentur quinquaginta libris, qui in varios distribuuntur titulos, tituli in leges, et leges in paragraphos.

Quia verò unā cum *Glossis* unico volumine comprehendendi non possent, in tria volumina dividuntur, quorum primum *Digestum vetus* nuncupatur, utpote prius editum; secundum *Infortiatum*, quasi pleniorē ac fortiorem legum notitiam suppeditans; tertium *Digestum novum*, seu postremò editum.

Designantur *Pandectæ* seu *Digesta* per duplex ff. seu per D. et citantur sic: L. 1. §. 3. ff. de *Pactis*, vel D. de *Pactis*; id est, Lege 1, Paragrapho 3, quæ lex in *Digestis*, titulo de *Pactis* reperitur.

In tertia Parte est *Codex*, qui primum ex priscis Codicibus, Hermogeniano, Gregoriano et Theodosiano, sed contractis, conslatus est. At cùm multa in eo deessent, auctiorem et correctiorem edidit Justinianus, anno 529. Vocatur *Codex repetitæ pælectionis*, et distinguitur in duodecim libros, quorum leges sic allegantur: L. *Si quis*. 5. Cod. de *Episcopis et Clericis*.

In quarta Parte continentur *Authenticæ* seu *Novellæ Constitutiones* à Justiniano latae et promulgatae. Unicus est earum liber, constans novem *Collationibus*, quarum singulæ in varios titulos et *Novellas* distribuuntur. Sunt autem *Novellæ* 168.

Novellæ seu *Authenticæ* sic solent citari: Cap. *Neque igitur*. in *Authentica de Testibus*: id est, titulo de *Testibus*.

Brevius et facilius citantur: Cap. *Neque igitur*. *Novella 90.* addi etiam posset *Collatio*, v. g. *Collat. 7*: quod idem est ac si diceres, *Libro 7*.

Authenticæ quæ inter libros *Codicis* reperiuntur, sic allegantur: *Authentica Sicut hæreditas*. C. de *legitimis Tutoribus*.

Ad calcem quatuor *Juris Partium* apponuntur aliquando varia *Imperatorum Edicta*, et *Novellæ Constitutiones*, item et *Feudorum Consuetudines* quinque libris comprehensæ, *Leges XII Tabularum*, etc.

Non est potestas nisi à Deo: quæ autem sunt, à Deo ordinatae sunt. Rom. XIII.

Itaque state, et tenete traditiones quas didicistis, sive per sermonem, sive per epistolam. II. Thess. II.

ORATIONES RECITANDÆ.

Ante Lectionem Veteris Testamenti.

CONFITEOR tibi, Pater, Domine cœli et terræ, quia abscondisti hæc à sapientibus et prudentibus, et revelasti ea parvulis. Ecce puer ego sum, puer parvulus et ignorans egressum et introitum meum: sonet ergo vox tua in auribus meis; aperi mihi cor intendere his quæ ad nostram doctrinam scripta sunt: ciba me pane vitæ et intellectus, et aqua sapientiae salutaris pota me; ut non te derelinquam fontem aquæ vivæ, fodiamque mihi cisternas dissipatas quæ continere non valent aquas. Sint castæ deliciae meæ Scripturæ tuæ, nec fallar in eis, nec fallam ex eis; sint in lege tua voluntas et meditatio mea die et nocte, et ero tanquam lignum quod plantatum est secus decursus aquarum, quod fructum suum dabit in tempore suo: **Per Dominum.**

Post Lectionem Veteris Testamenti.

Deus, qui dedisti mihi cum gaudio suspicere verbum tuum, da virtutem retinendi illud in corde bono et optimo, fructum afferendi in patientia; ut non auditor oblivious factus, sed factor operis, obtineam benedictionem servi boni et fidelis, qui cognovit voluntatem Domini sui, et præparavit, et fecit secundum voluntatem ejus: **Per Dominum.**

Ante Lectionem Novi Testamenti.

Jesu, lux vera, qui illuminas omnem hominem venientem in hunc mundum, scio quia ex Deo venisti magister, et viam Dei in veritate doces. Verba quæ locutus es nobis, spiritus et vita sunt. Sed quis est dignus aperire librum et solvere signacula ejus? Nonne tu qui occisus es, et redemisti nos Deo in sanguine tuo? Da mihi ergo nosse mysterium regni Dei et investigabiles divitias tuas; explica mihi omnes thesauros sapientiae et scientiae Dei in te absconditos: sermo tuus capiat in me, lucerna sit pedibus meis, et lumen semitis meis, donec aspiret dies, et inclinentur umbrae: **Qui vivis et regnas, etc.**

Post Lectionem Novi Testamenti.

¶. Hæc verba fidelissima sunt et vera.

Nunquam locutus est homo, sicut hic homo.

Credo, Domine; adjuva incredulitatem meam.

Domine, ad quem ibimus? verba vitæ æternæ habes.

Oratio. Salvator noster, cuius apparuit benignitas et humanitas, erudiens nos, ut abnegantes impietatem et secularia desideria, sobriè et justè, et piè vivamus in hoc seculo: concede, ut qui te similem nobis foris agnoverimus, per te intus reformari mereamur: **Qui vivis, etc.**

POSITIONES

EX

UNIVERSA THEOLOGIA DOGMATICO-SCHOLASTICA

SELECTÆ.

1. Datur **DEUS**. *Contra Atheos.*
2. Isque est infinitè perfectus. *Contra Socinianos.*
3. Unus in natura. *Contra Ethnicos, Tritheitas, aliosque Polytheos.*
4. Et trinus in personis. *Contra Sabellianos, cæterosque Anti-Trinitarios.*
5. **DEUS** unus et trinus colendus est cultu non solum interno, sed etiam externo. *Contra quosdam Novatores.*
6. Datur ergo vera aliqua Religio in mundo. *Contra Atheos.*
7. Eaque non solum naturalis, sed etiam positive revelata. *Contra Deistas, omnesque Religionis revelatæ hostes.*
8. Potest autem **DEUS** revelare mysteria etiam quæ sunt supra rationem. *Contra eosdem.*
9. Increduli verò, qui talia mysteria a **DEO** revelata credere renuunt, manifeste peccant in ipsam rationem. *Contra eosdem.*
10. Porro ex omnibus Religionibus actu existentibus unica tantum est a **DEO** revelata;
11. Nimirum Religio Christiana. *Contra Paganos, Judæos Mahumetanos, etc.*
12. Hæc enim sola est evidenter credibilis;
13. Reliquæ vero omnes sunt evidenter incredibiles. *Contra eosdem.*
14. Atque hæc vera Christi Religio perpetuo durare debet.
15. Et quidem in Ecclesia visibili. *Contra Protestantes.*
16. Necesse igitur est, ut vera Christi Ecclesia certis quibusdam notis insignita sit, ex quibus agnoscí, et a falsis Christianorum sectis discerni possit.
17. Tales autem notæ sunt præcipue hæc quatuor, quod vera Christi Ecclesia sit Una, Sancta, Catholica, et Apostolica.
18. Cùm hæc notæ omnes Ecclesiæ Romano-Catholicæ convenient,
19. Et nulla earum ulli alteri sectæ Christianæ propria sit :

20. Evidenter credibile est, quod Ecclesia Romano-Catholica veram Christi fidem teneat,
21. Et evidenter incredibile, quod ulla alia Christianorum secta eamdem teneat. *Contra eosdem.*
22. Nec solum evidenter credibilis, sed etiam evidenter amplectenda est fides Ecclesiæ Romano-Catholicæ, sine qua nemo salvari potest. *Contra eosdem, item contra Indifferentistas tam laxiores quam strictiores, etc.*
23. Cum autem in Ecclesia sœpe orientur dubia in materia fidei et morum, debet dari infallibilis harum controversiarum *Judex*.
24. Qualis non est Princeps, vel Magistratus politicus,
25. Nec Scriptura seu sola, seu cum spiritu privato. *Contra Protestantes.*
26. Nec spiritus privatus sine Scriptura. *Contra Schwenfeldianos.*
27. Nec solum lumen rationis. *Contra Deistas.*
28. Sed dictus *Judex* est ipsa vera Christi Ecclesia, nempe Romano-Catholicæ. *Contra Protestantes, et alios Acatholicos.*
29. Haec eadem est quoque infallibilis in declaranda orthodoxia vel heterodoxia textuum dogmaticorum alicujus libri.
30. Etiam in sensu litterali ab auctore intento. *Contra Jansenianos.*
31. Neque huic adsertioni obstant gesta Vigilii Papæ in causa trium capitulorum,
32. Neque declaratio Zosimi Papæ, qua libellum Cælestii Pelagiani orthodoxum pronuntiavit,
33. Neque alia facta historica.
34. Praeterea Ecclesia infallibilem suam docendi, judicandique auctoritatem exercet, dum corpus primorum pastorum, id est, Episcoporum, adsentiente R. Pontifice, aliquid in materia fidei aut morum in generali Concilio definit. *Contra Protestantes.*
35. Aut dum idem corpus primorum pastorum per Christiani orbis provincias dispersum, dogmaticæ R. Pontificis definitioni consentit. *Contra Appellantem ad generale Concilium.*
36. Immo, quia Ecclesia ex institutione Christi supra Petrum, ejusque legitimos Successores tanquam petram in fide firmissimam ac immobilem ædificata est,
37. Recte inferendum censemus, R. Pontificem aliquid ex cathedra definitem esse infallibilem jam ante adsensum Ecclesiæ. *Contra permultos hodie Doctores, etiam catholicos.*

38. Adhæc, quemadmodum D. Petrus primatum non solum honoris, sed etiam jurisdictionis in universos Fideles habuit,

39. Neque ab Apostolis illum, vel ab Ecclesia, sed immediate a Christo Domino accepit:

40. Ita ejusdem legitimi Successores RR. Pontifices eumdem primatum in universam Ecclesiam obtinent,

41. Et quidem non jure duntaxat humano, nec ex dispositione Ecclesiæ, vel Principum laicorum gratia, sed jure divino, seu ex institutione Christi. *Contra Græcos schismaticos, et Protestantes.*

42. Ubi etiam notandum, quod Christus claves immediate Petro, non vero immediatis Ecclesiæ quam Petro, contulerit. *Contra Richerium, ejusque asseclas.*

43. A visibili Ecclesiæ Capite R. Pontifice ad invisibile illius Caput progredimur, quod est Christus Dominus, Ecclesiam sponsam suam interno gratiarum influxu, perpetuaque protectione sustentans et conservans.

44. Hic est ille **MESSIAS**, Patribus in veteri Lege promissus. *Contra Iudeos.*

45. Quem jam advenisse, præcipue ex revelatione divina Danieli de septuaginta hebdomadis facta, ostendimus. *Contra eosdem.*

46. Idem etiam est verus **DEUS**, Patri divino *θεοῖς τοῖς*, seu consubstantialis secundum divinam naturam. *Contra Arianos, et Socinianos.*

47. Duæ autem in Christo sunt naturæ, divina et humana, inconfusæ. *Contra Eutychianos.*

48. In una tamen Verbi persona hypostaticæ unitæ. *Contra Nestorianos.*

49. Ob eamdem personæ in Christo unitatem Beatissima *Θεοτόκος*, seu Deipara dicenda est. *Contra eosdem.*

50. Ex qua Verbum carnem veram et non duntaxat umbratilem assumpsit. *Contra Phantasiastas.*

51. Quemadmodum verò duplē naturam, ita et duplē voluntatem atque operationem, divinam scilicet et humanam, in Christo confitemur. *Contra Monothelitas.*

52. Cæterum mysterium Incarnationis, hactenus a nobis expositum, neque ex parte Verbi assumentis,

53. Neque ex parte naturæ assumptæ,

54. Neque ex parte unionis hypostaticæ repugnantiam involvit. *Contra Paganos, Deistas, Socinianos, etc.*

55. Verbum incarnatum seu Christus est Auctor Sacramentorum N. L.,

56. Quorum septem sunt numero. *Contra Protestantes.*
57. Ad horum validam administrationem nec fides requiritur. *Contra Rebaptizantes et Donatistas.*
58. Nec probitas. *Contra Donatistas, Valdenses, Wicclefum, et Hussum.*
59. Attamen requiritur intentio faciendi quod facit Ecclesia. *Contra Lutherum.*
60. Qualis non est intentio, ritum externum serio ponendi, si minister Sacramenti intus in animo dissentiat, et Sacramentum confidere nolit. *Contra Juenin, et multos alios recentiores.*
61. Primum N. L. Sacramentum Baptismus est, in quo Christus tanquam formam præscripsit expressam trium SS. Trinitatis personarum invocationem. *Contra non paucos Sectarios veteres, et recentiores; item contra quosdam Theologos catholicos.*
62. Sumptio SS. Eucharistiae sub utraque specie nequam omnibus lege divinâ præcepta est. *Contra Protestantes.*
63. Ecclesia a Christo potestatem accepit, non modo rite dispositis declarandi, peccata eorum esse remissa; sed etiam verè remittendi eadem in Sacramento Pœnitentiæ. *Contra Protestantes.*
64. Quo beneficio ut quis fruatur, divino præcepto debet distincte consiteri ministro hujus Sacramenti omnia peccata sua, saltem gravia. *Contra Wicclefum, et Protestantes.*
65. Lex continentiae clericalis in Ecclesia tam græca, quam latina est antiquissima,
66. Et æquissima; sive spectemus jus naturale, sive positivum divinum, sive humanum. *Contra Protestantes, et alios clericalis cælibatus osores.*
67. Neque contra hanc legem quidpiam evincitur ex facto Paphnutii in Concilio Nicæno I.,
68. Aut ex carmine S. Gregorii Nazianzeni de vita sua, vel ex epistola S. Udalrici ad Nicolaum Papam.
69. Sacramenti matrimonij ministrum ipsosmet contrahentes esse, defendimus.
70. Præter Sacra menta ex meritis Christi Servatoris nobis etiam dantur gratiæ actuales internæ ad actus salutares eliciendos, et finem supernaturalem consequendum.
71. Est enim gratia actualis supernaturalis interna ad omnem prorsus salutarem actum necessaria. *Contra Pelagianos.*
72. Etiam ad initium fidei et salutis. *Contra Semi-Pelagianos.*
73. Porro dividitur gratia actualis interna in efficacem,

et pure sufficientem. *Gratia efficax non est necessitans. Contra Lutheri, Calvini, et Jansenii sequaces.*

74. Neque ea consistit in delectatione relative victrice
Cf. P. Berti, aliorumque hodie plurimorum.

75. Neque in premotione physica *Bannesiana.*

76. Sed est auxilium a Deo ex affectu specialiter benevolo creaturæ rationali collatum, de quo DEUS sine actuali decreto prædeterminante aut prædestinante ab æterno prævidit, illud cum consensu creaturæ conjunctum iri, si id creaturæ daret.

77. Quanvis autem multis gratia efficax detur; pluribus tamen datur gratia pure sufficiens, quæ nihilominus verum est DEI beneficium. *Contra Jansenianos.*

78. Præter gratias internas, aliaque salutis media DEUS nobis etiam angelos custodes dedit.

79. Immo communis est Theologorum sententia, singulari hominibus, suum tutelarem angelum esse designatum. *Contra Calvinum.*

80. Sicut autem angeli boni nos custodiunt, ita angeli mali non animas duntaxat hominum,

81. Sed etiam corpora variis modis divexant;

82. Quemadmodum expertus est S. Job, et experiuntur energumeni.

83. Tales enim tempore Christi Domini datos fuisse, homo catholicus inficias ire nequit.

84. Quin etiamnum quosdam eorum dari, convincentia argumenta ostendunt.

85. Cæterum angeli seu boni, seu mali, incorporei sunt. *Contra Platonicos, et quosdam alios veteres.*

86. Poena angelorum malorum et hominum damnatorum æternum durat. *Contra Origenem, et Sociianos.*

87. Animæ vero hominum in statu gratiæ decedentium, neandum rite purgatæ, in piaculari carcere ad tempus detinentur. *Contra Valdenses, Albigenses, et Protestantes.*

88. Quæ tamen piis vivorum suffragiis juvari possunt. *Contra eosdem, et Aërium presbyterum Arianum.*

89. Lex, quæ promulgata non est, haud obligat.

90. Dividitur autem lex generalissime spectata in naturalem, et positivam. Lex naturalis nec mutabilis, nec dispensabilis est; unde jus naturæ conditionatum, proprie loquendo, non datur.

INDEX OPERUM

QUÆ UTILISSIMA ERUNT SACRARUM SCRIPTURARUM

STUDIO INCUMBENTIBUS.

CONCORDANTIE sacrorum Bibliorum. 2 vol. in-4°. *Avenione.*
WEITENAUER ; Lexicou Biblicum. 1 vol. in-8°. aut in-12.
LAMY ; Apparatus Biblicus. 1 vol. in-4°.
FRASSEN ; Disquisitiones Biblicæ. 1 vol. in-4°.
CALMET ; *Préfaces, Dissertations et Commentaires sur la Bible.*
DE VENCE, et **RONDET** : *Dissertations sur la Bible.* Reperiuntur in
Bibliis vulgò dictis *De Vence*, aut *d'Avignon*, editore Rondet, qui
pluras addidit dissertationes ; sed ex istis nonnullæ cautè legendæ.
TIRINUS, in sacram Scripturam. 2 vol. in-fol.
CORNELIUS A LAPIDE : Commentaria in sacram Scripturam. 11 vol.
in-fol.
MENOCHIUS : Commentarii totius Scripturæ, cum dissert. additis à
P. Turnemino. 2 vol. in-fol. aut 4 vol. in-4°.
ESTIUS, in præcipua et difficiliora sacræ Scripturæ loca. 1 vol. in-fol.
* **WALTON**, editor Anglicanorum Polyglottorum ; Prolegomena.
* **CAPELLI** : Critica sacra. 1 vol. in-fol.
* **POLE** : Synopsis Criticorum, in quo Textus et Versiones sacræ
Scripturæ simulque diversæ interpretationes tum Protestantium
tum etiam Catholicorum recensentur. 4 vol. in-fol.
* Quæ laudamus eruditorum Protestantium Opera asterisco notantur, ut in illorum
lectione necessaria adhuc beatur cautio.

BULLET : *Réponses critiques aux difficultés des incrédules, etc.* 4 vol.
in-12.
GUÉNÉE : *Lettres de quelques Juifs, etc.* 3 vol. in-12.
BARRUEL : *Lettres Helviennes.* 4 vol. in-12.
DUCLOT : *La Sainte Bible vengée des attaques de l'incrédulité.* 3 vol.
in-8°.
DELOBRT DE LAVAUR : *Conférence de la Fable avec l'Histoire sainte, etc.*
1 vol. in-8°. aut in-12.
GUERIN DU ROCHER : *Histoire véritable des temps fabuleux* 3 vol. in-8°.
DE BOVET : *L'Histoire des derniers Pharaons et des premiers Rois de
Pérou, selon Hérodote, tirée des Livres Prophétiques et du Livre
d'Isaïe.* 2 vol. in-8°. — *Dynasties Egyptiennes.* 1 vol. in-8°.
THOREL : *Origine des Sociétés, etc.* 4 vol. in-12.
VICTOR DE BONALD : *Moïse, et les Géologues modernes, etc.* 1 vol. in-18.

Posteriora hæc Opera multo cum fructu legentur de quæstionibus
quæ spectant ad primam Orbis originem, Diluvium, et Mythistoriarum
fontes, adversus illos qui contradicunt Mosaicæ narrationi.

Per multa alia laudare potuissemus eruditorum Interpretum Opera.
Copiosum illorum Indicem profert P. Calmet in *Bibliotheca sacra*
quam affixit Biblico suo Dictionario : ibi Auctores recensi qui disseruere de diversis Scripturarum Libris, et de variis quæstionibus
ad singulos Libros perlitentibus.

